મંગલાચરણ.

અશ્વૈર્યસ્ય વિભૂષણં સુજનતા શૌર્યસ્ય વાક્‌સંયમો,
જ્ઞાનસ્યોપશમઃ શ્રુતસ્ય વિનયો વિત્તસ્ય પાત્રે વ્યયઃ;
અક્રોધસ્તપસઃ ક્ષમા પ્રભવિતુ-ર્ધર્મસ્ય નિર્વ્યાજતા,
સર્વેષામપિ સર્વકારણમિદં શીલં પરં ભૂષણમ્. ૧
તૃષ્ણાં છિન્ધિ ભજ ક્ષમાં જહિ મદં પાપે રતિં મા કૃથાઃ,
સત્યં બ્રૂહ્યનુયાહિ સાધુપદવીં સેવસ્વ વિદ્વજ્જનાન્;
માનાન્માનય વિદ્વિષોઽપ્યનુનય પ્રચ્છાદય સ્વાન ગુણવાન્
કીર્ત્તિં પાલય દુઃખિતે કુરૂ દયા-મેતત્સતાં લક્ષણમ્. ૨
લોભશ્ચેદ-ગુણેન કિં પિશુનતા યદ્યસ્તિ કિં પાતકૈઃ,
સત્યં ચેત્તપસા ચ કિં શુચિમનો યદ્યસ્તિ તીર્થેન કિમ્;
સૌજન્યં યદિ કિં નિજૈઃ સુમહિમા યદ્યસ્તિ કિં મંડનૈઃ,
સદ્વિદ્યા યદિ કિં ધનૈરપયશો યદ્યસ્તિ કિં મૃત્યુના. ૩
વાંચ્છા સજ્જનસંગમે પરગુણે પ્રિતિર્ગુરૌ નમ્રતા,
વિદ્યાયાં વ્યસનં સ્વયોષિતિ રતિ-ર્લોકાપવાદાદ્ભયમ્;
ભક્તિરર્હતિ શક્તિરાત્મદમને સંસર્ગમુક્તિઃ ખલે—
ષ્વેતે યેષુ વસન્તિ નિર્મલગુણા-સ્તેભ્યો નરેભ્યો નમઃ ૪

પ્રસ્તાવના.

જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થવાનું મુખ્ય સાધન ઉપયોગી પુસ્તકો છપાવી તેનો બ્હોળો ફેલાવો કરી જનસમૂહમાં વાંચનશોખ વધારવો તે પણ એક છે. સર્વ મનુષ્યોની સ્થિતિ પુસ્તકોને ખરીદીને વાંચવા જેવી હોતી નથી; તેથી આવાં પુસ્તકો ઉદાર ગૃહસ્થોની મદદથી છપાવી ભેટ તરીકે કે અલ્પ મૂલ્યે યોગ્ય જીવોને આપવામાં આવે તો તેથી ઘણો સારો લાભ હાંસલ કરી શકાય છે. આ હેતુને ખાસ લક્ષ્યમાં રાખીને અમોએ આ પુસ્તક છપાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. હાલમાં સ્થળે સ્થળે જૈન પાઠશાળાઓ અને કન્યાશાળાઓ સ્થાપવામાં આવે છે, તે ભવિષ્યને માટે આપણા ઉદયનું સુચિન્હ છે. તે શાળાઓની અંદર ઘણે ભાગે મૂળ પ્રતિક્રમણ મુખપાઠે શીખવવામાં આવે છે. એ તો ખરૂં છે કે દરેક ક્રિયા સમજીને તથા તેના હેતુ લક્ષ્યમાં રાખીને સાધ્યદૃષ્ટિપૂર્વક કરવામાં આવે તો તે અપૂર્વ ફળદાઈ થાય છે, અન્યથા ધ્યાન રાખ્યા વિના ફેંકેલું તીર જેમ યોગ્ય વસ્તુને વિંધ્યા વિના જ્યાં ત્યાં પડે છે, તેમ ભાવે કરીને શૂન્ય ક્રિયાઓ અલ્પ ફળની આપવાવાળી થાય છે. તેથી પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રોનો યથાર્થ અર્થ સમજવામાં આવે અને તે પ્રમાણે ક્રિયા કરતી વખતે ઉપયોગ રાખવામાં આવે તો ઉત્તમ ભાવ ઉત્પન્ન થવાથી તે તદ્દહેતુ અથવા અમૃતક્રિયા સાધ્યને પ્રાપ્ત કરી આપે એ નિઃસંશય છે. આવા હેતુથી ઉદાર ગૃહસ્થોની સહાયથી અમોએ આ બે પ્રતિક્રમણનું પુસ્તક અર્થ સાથે છપાવી યોગ્ય સ્થળે વિના મૂલ્યે કે અલ્પ મૂલ્યે આપવા ધાર્યું છે. યદ્યપિ શેઠ ભીમસિંહ માણેક તરફથી અર્થ-

વાળું પ્રતિક્રમણ છપાયેલું છે, પણ તેની ભાષા શાસ્ત્રીય અને કઠિન હોવાને લીધે થોડા બોધવાળા તેમાંથી સરળતાથી અર્થગ્રહણ કરી શકતા નથી. બીજાઓએ પણ ગુર્જરાતી ઝીણા અક્ષરમાં અર્થવાળાં પુસ્તકો છપાવ્યાં છે પણ તે બધાં એક બીજાનું અનુકરણ કરનારાં તેમજ તેમના ઉપર શુદ્ધ કરવા સંબંધી તેઓના પ્રસિદ્ધકર્તાઓએ ઓછું ધ્યાન આપેલું હોય એવાં છે.

અમોએ અગાઉ મૂળ શાસ્ત્રી ટાઇપમાં અને અર્થ વગેરે ગુજરાતી ટાઇપમાં–એવું પુસ્તક છપાવેલ, તેમાં યોગ્ય સુધારો કરી અને છૂટા શબ્દોના અર્થ તથા આવશ્યક સૂત્રો શુદ્ધતાથી બોલવા બાબતનાં દૃષ્ટાંતો ઉમેરીને આ પુસ્તક ગુજરાતી ટાઈપમાં છપાવ્યું છે. વળી દરેક ક્રિયાના હેતુ જાણ્યા હોય અને પછી તે ક્રિયાઓ કરી હોય તો તેનું કંઇ અપૂર્વ ફળ પ્રગટે એ નિર્વિવાદ સિદ્ધ હોવાથી અમે આરંભમાંજ દરેક ક્રિયાઓના હેતુઓ આપીએ છીએ, તે પ્રમાણે ભવ્ય જીવો વર્ત્તન રાખશે તો અમારો પ્રયાસ ઘણે અંશે ફળીભુત થયેલો ગણાશે.

આ ગ્રંથમાં બાળકોના મગજમાં ઉતરી શકે તેવી સરળ અને જમાનાને અનુસરતી ભાષામાં સમજીને મુખપાઠ કરી શકાય તેટલાજ સંક્ષિપ્ત અર્થ લખવામાં આવેલ છે.

આ ગ્રંથમાં શરૂઆતમાં પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રો અર્થ સહિત આપેલ છે. પછી સામાયિક લેવા–પારવાના વિધિ, પ્રતિક્રમણવિધિ, પૂર્વાચાર્યકૃત ચૈત્યવંદન, સ્તવન અને સજ્ઝાય વગેરે અનુક્રમે આપેલ છે. અને ત્યાર બાદ પ્રતિક્રમણને વિશેષ ઉપયોગી બાબતો જેવી કે ૧ મુદ્રા, ૨ સ્થાપના, ૩ મુહપત્તિપ્રતિલેખના, ૪ સત્તર પ્રમાર્જના, ૫ વાંદણાના પચ્ચીશ આવશ્યક, ૬ વાંદણાથી ઉપજતા છ

ગુણ, ૭ ઇરિયાવહિના મિચ્છામિ દુક્કડંના ભાંગા, ૮ પ્રતિક્રમણનો કાળ, ૯ પ્રતિક્રમણના આઠ પર્યાય, ૧૦ આવશ્યકવડે આત્મ-વિશુદ્ધિ, ૧૧ પ્રતિક્રમણની ક્રિયા, કર્મ અને કર્તા, ૧૨ રાત્રિપ્રતિક્રમણ ગાંઠ ક્યારે કરવું, ૧૩ પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રોનું દરેક જણે મનન કરવું, ૧૪ કાયોત્સર્ગમાં દૃષ્ટિ, ૧૫ પ્રતિક્રમણમાં દૃષ્ટિ કેમ રાખવી? ૧૬ પ્રતિક્રમણની ક્રિયા કેવા આસને કરવી? ૧૭ સાધુ સાધ્વીથી શ્રાવક શ્રાવિકાએ કેટલે દૂર રહેવું જોઇએ? ૧૮ મુહપત્તિનું અને ચરવળાનું પ્રમાણ, ૧૯ પ્રતિક્રમણ કેમ કરવું? એમ ઓગણીશ બાબતોનું સ્ફુટપણે સમજવાપૂર્વક વિવેચન આપેલ છે.

તે પછી આવશ્યક સૂત્રો ન્યૂનાધિક બોલવાથી કેવો અનર્થ થાય છે, તેનાં પ્રસિદ્ધ દૃષ્ટાંતો આવશ્યક સૂત્રોમાંથી ઉદ્ધરીને આપ્યાં છે તે ઉપર ખાસ ધ્યાન દેવા જરૂર છે.

આશા છે કે ભવ્ય જીવો આ ગ્રંથનો યથાવિધિ લાભ લઇ યોજકના પ્રયાસને સફળ કરશે.

આ ગ્રંથમાં મતિમંદતાના દોષથી અગર પ્રમાદવશાત્ શાસ્ત્ર-વિરૂદ્ધ લખાણ થયું હોય તે ત્રિવિધ ત્રિવિધે મિચ્છા મિ દુક્કડં.

જે કોઇ વિદ્વાન્ મુનિ મહારાજા અગર શ્રાવક ભાઇઓને આ ગ્રંથમાં ભૂલ ચૂક માલૂમ પડે તેઓ સાહેબે અમારા ઉપર કૃપા કરીને સત્વર લખી જણાવવું, જેથી અમારી ભૂલ સુધરે અને નવી આવૃત્તિમાં સુધારો કરી શકાય. "માણસ ભૂલને પાત્ર છે" પરંતુ ભૂલ સુધરાવવી તે સજ્જનનું અવશ્ય કર્ત્તવ્ય છે. છેવટ દ્રવ્યની સહાય આપનારા સદ્‌ગૃહસ્થોનો અંતઃકરણથી આભાર માની વિરમીએ છીએ. સંવત્ ૧૯૬૮.

છઠ્ઠી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

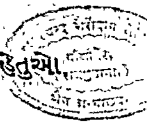
આ બુકની પાંચમી આવૃત્તિની ચાર હજાર કોપી અમે સં. ૧૯૮૦ની સાલમાં છપાવી હતી તે ખલાસ થતાં આ છઠ્ઠી આવૃતિ છપાવવામાં આવી છે. ત્રીજી આવૃત્તિ તથા પાંચમી આવૃત્તિમાં કરેલ વધારા આ આવૃત્તિમાં કાયમ રાખ્યાછે. ઉપરાંત છેવટે એકાદ ફૉર્મ (૧૬ પૃષ્ઠ) વધારી 'પ્રકીર્ણ વિષયો' નામના મથાળા નીચે કેટલીએક ખાસ ખાસ ઉપયોગી બાબતો તથા સ્તવન સંજઝાય વગેરે દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. ધારણા છે કે આ વધારો જનસમૂહને ઘણો રૂચિકર થશે અને એ રીતે પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં જરૂર વધારો થશે. આ બાબતો વાંચી જવાથીજ અમારા કથનનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ આવશે.

સં ૧૯૮૪ ની
કાર્ત્તિકી પૂર્ણિમા

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
—મહેસાણા.

પ્રતિક્રમણના સામાન્ય હેતુઓ.

દેવસિ પ્રતિક્રમણના હેતુઓ.

પ્રથમ સામાયિક લેવું જોઇએ. " સમ " એટલે સમતા તેનો ".આય " એટલે લાભ છે જેને વિષે તે " સામાયિક " કહેવાય. ધર્મનું મૂળ આજ્ઞા છે તેથી દરેક ક્રિયા ગુરૂ મહારાજની આજ્ઞાપૂર્વક તેમની સમીપે કરવી. જેમ જિનના વિરહે જિનપ્રતિમાનું પૂજન વંદન ફળદાયી થાય છે તેમ તેમને (ગુરૂ મહારાજને) વિરહે સ્થાપનાચાર્યની[1] સમક્ષ આજ્ઞાપૂર્વક ક્રિયાઓ કરવી સફળ થાય છે. ગુરૂસ્થાપના[2] ન હોય તો (થોડા કાળ માટે) પુસ્તક અથવા નવકારવાળીની સ્થાપના સ્થાપવી. તે સ્થાપવા માટે જમણો હાથ અવળો સ્થાપના સન્મુખ રાખવો. આમ કરવાનું કારણ સ્થાપનામાં આચાર્યના ૩૬ ગુણોનું આહ્વાન કરવું તે છે, કારણ કે આહ્વાનમુદ્રાની આકૃતિ તેવી છે. પછી " નવકાર તથા પંચિંદિઅ " કહેવાં. " નવકાર " મહા મંગળરૂપ છે અને " પંચિંદિઅ "માં આચાર્યના છત્રીશ ગુણનું વર્ણન છે, તેનું આરોપણ સ્થાપનામાં કરવાનું છે એ હેતુ છે. પછી "ખમાસમણ" દેવું તે ગુરૂના વિનયઅર્થે છે. પછી " ઇરિયાવહિયં " પ્રતિક્રમવા સંબંધી આદેશ માગવો, કેમ કે આજ્ઞા એ

---

૧ નવકારથી પંચપરમેષ્ઠિની અને પંચિંદિઅથી ગુરૂની એમ બન્ને સ્થાપના એકી સાથે સ્થપાય છે, કેમ કે દેવવંદન સ્તવનાદિ વખતે પહેલી અને અન્ય સ્થાને બીજી ઉપયોગી છે. ૨ અક્ષાદિરૂપ યાવત્કથિક સ્થાપના

ધિક સંદિસાવું" અને " સામાયિક ઠાઉં " એવા બે આદેશ (આજ્ઞા) માગવાના છે. પહેલાથી સામાયિક લેવા સંબંધી અને બીજાથી સામાયિકમાં સ્થિર થવા સંબંધી આદેશ મગાય છે. પછી એક " નવકાર " ગણી ગુરૂપાસે સામાયિક દંડક ઉચ્ચરવા સંબંધી પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે. અત્રે ગુરૂ ન હોય તો સામાયિકલીધેલા કે લેતા જ્ઞાનવૃદ્ધ શ્રાવકપાસે તે પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે, તે " કરેમિ ભંતે " ઉચ્ચરાવે છે. આ પ્રાર્થના ગુરૂના વિનયાર્થે છે. ગુરૂને અભાવે જે વડિલ શ્રાવક હોય તેમની પાસે સૂત્રો બોલવા સંબંધી આદેશો માગવા, તેના પાર્યા પછી કાઉસ્સગ્ગ પારવો, સર્વ આદેશો તેમને માગવા દેવા અને બીજાઓએ તેમની નિશ્રાએ વર્ત્તવું, ઈત્યાદિ વિનયકરણી કરવી જરૂરની છે. જિનાજ્ઞા એવીજ છે, માટે તેનો ઉપયોગપૂર્વક ખપ કરવો. પછી ચાર ખમાસમણ દેવા પૂર્વક ચાર આદેશો માગવામાં આવે છે. તેમાં "બેસણે સંદિસાવું " એ બેસવાની રજા માગવા સંબંધી છે. અત્ર ઉભો હોય તેજ બેસવાની આજ્ઞા માગે, તેથી સામાયિક ઉભા ઉભા લેવું એમ સૂચવાય છે. બેઠેલો બેસવાની આજ્ઞા માગે તે જેમ હાસ્યપાત્ર થાય છે, તેમ અત્ર પણ સમજવું. પછી "બેસણે ઠાઉં" એટલે બેસું છું. એજ પ્રકારે "સજ્ઝાય સંદિસાવું" એટલે સ્વાધ્યાય(પઠન–પાઠન)કરવાની આજ્ઞા આપો અને " સજ્ઝાય કરૂં " એટલે સ્વાધ્યાયમાં પ્રવર્તું છું. પછી માંગલિકઅર્થે ત્રણ નવકાર ગણવા. અહીંથી દેવસિ પ્રતિક્રમણનો આરંભ થાય છે છઠ્ઠા આવશ્યક વખતે પચ્ચકખાણ લેવાના સમય ન રહે તેથી પ્રથમ પચ્ચકખાણ લેવા માટે ગુરૂના વિનયાર્થે વાદણાં દેવામા આવે છે, તેથી તે પહેલા ખમા-

સમણુ દેવાપૂર્વક મુહપત્તિ પડિલેહવી. આ ખમાસમણુ દેવાનો અધિકાર **શ્રી સેનપ્રશ્નમાં છે.** મુહપત્તિ પડિલેહી વાંદણાં દઇ, પચ્ચક્ખાણુ લઇ, ખમાસમણુ દઇ " ચૈત્યવંદન " કરવું. તે કરતી વખતે બન્ને ઢીંચણો[1] ભૂમીપર સ્થાપીને યોગમુદ્રાએ બેસવું. પછી જં કિંચિ કહેવું. ચૈત્યવંદન અને જં કિંચિથી જિનનું સ્મરણ તથા વંદન થાય છે. હરકોઇ શુભ કાર્યના આરંભમાં દેવવંદન કરવું જોઇએ, એ હેતુથી અત્ર પણ ચાર સ્તુતિએ દેવવંદન કરવામાં આવે છે. પહેલી સ્તુતિથી અમુક અરિહંતનું આરાધન, બીજીથી સર્વ અરિહંતનું આરાધન, ત્રીજીથી શ્રુતજ્ઞાનનું આરાધન અને ચોથીથી ધર્મકાર્યોમાં નડતાં વિઘ્નોને દૂર કરનાર શાસનદેવતાનું સ્મરણ થાય છે. આ દેવવંદનમાં બાર અધિકાર આવે છે, તે લખીએ છીએ.–" નમુત્થુણંથી જિઅભયાણં " સુધી પહેલો અધિકાર ગણાય છે. તેથી સમવસરણમાં વિરાજિત **ભાવઅરિહંત** ભગવાનની વંદના થાય છે.નમુત્થુણંની છેલ્લી ગાથાથી દ્રવ્યજિનને વંદના થાય છે. તેમાં વર્ત્તમાનકાળે છદ્મસ્થાવસ્થામાં વર્ત્તતા હોય ત્યાં સુધીના અને અનાગતકાળે થનારા તીર્થંકરો જેમના જીવો અત્યારે દેવલોક વગેરેમાં છે તે, તેમજ સિદ્ધિસ્થાનમાં ગયેલા તીર્થંકરો પણ દ્રવ્યજિન કહેવાય છે. એ બીજો અધિકાર. " અરિહંતચેઇઆણં" થી ત્રીજો અધિકાર ગણાય છે, અને તેથી એક ચૈત્યના સ્થાપનાજિન (પ્રતિમા)ને વંદન થાય છે. "લોગસ્સ" એ ચોથો અધિકાર છે, તેથી નામજિનને (જિનેશ્વરના નામોત્કીર્ત્તનરૂપ)વંદના થાય છે. " સવ્વલોએ અરિ

---

૧ ડાબો ઢીંચણ ઉભો રાખી ચૈત્યવંદન કરવાની સ્થિતી ઇંદ્રની છે. જમણો ઢીંચણ ઉભો રાખી વંદિત્તુ બોલવામાં વીરાસન બતાવવામાં આવે છે.

ढ्ंतचेइआणं" थी त्रण भुवनना स्थापनाजिनने वंदन थाय छे. એ पांचमो અधिकार. " पुक्खरवरदी" नी पहेली गाथाथी विहरमान जिन (विचरता जिन श्री सीमंधरादि) ने वंदन थाय छे, એ छठ्ठो अधिकार. " तमतिमिरपडल " ઇत्यादि त्रण गाथाथी श्रुतज्ञानने वंदन थाय छे, એ सातमो अधिकार. "सिद्धाणं बुद्धाणं" नी पहेली गाथाथी सर्व सिद्धने वंदन थाय छे,એ आठमो अधिकार. नवमा अधिकारमां "जो देवाणवि देवो" ने "इक्कोवि नमुक्कारो " એ बे गाथाथी तीर्थाधिप श्री वीरस्वामिनी स्तुति थाय छे. दशमे अधिकारे "उज्जिंतसेलसिहरे" એ गाथाथी रेवताचलमंडन श्री. नेमिनाथने वंदन थाय छे."चत्तारि अट्ठ दस दोय" એ गाथाथी अष्टा-पद पर्वतने विषे स्थापेला चोवीश जिनने तथा बीजी अनेक रीते: जिनेश्वरोने वंदन थाय छे, એ अग्यारमो अधिकार. अने छेल्ले. એटले बारमा अधिकारे " वेआवच्चगराणं " ઇत्यादि पाठथी. सम्यग्दृष्टि देवनुं स्मरण थाय छे. એ रीते बारे अधि-कारनां स्थानको जाणी ते ते स्थानके चैत्यवंदन करनाराઓએ. उपयोगपूर्वक वंदन करवानुं लक्ष्यमां राखवुं जरूरनुं छे. पछी चार खमासमणपूर्वक चारने थोभवंदन करवानुं छे. पहेला खमासमणथी " भगवानहं " એ पदवडे अरिहंत भगवान्. अथवा धर्माचार्य એटले जेमनाथी धर्म पाम्या होઈએ तेमने पण वंदन करवुं. बाकीना त्रण पाठथी अनुक्रमे आचार्य, उपा-ध्याय अने सर्व. साधुने वंदन थाय छे. अत्र वळी " ઇच्छकारी समस्त श्रावकने वांदुं ' એ पाठथी सर्व श्रावकोने वंदन कराय छे. आ विधिनो प्रचार थोडो होवाथी ते प्रमाणे वर्त्तवा अने अन्यने वर्त्ताववा उपयोग राखवो. पछी देवसिप्रतिक्रमण ठावानो आदेश

માગી જમણો હાથ તથા મસ્તક ચરવળાપર સ્થાપી "સવ્વસ્સવિ દેવસિઅ" નો પાઠ કહેવો. અહીં ચરવળા ઉપર હાથ તથા મસ્તક સ્થાપવા તે ગુરૂનું ચરણસ્પર્શવારૂપ સમજવું તથા સાથે પાપભારથી નમવાનું થયું, એમ પણ સમજવાનું છે. " સવ્વસ્સવિ દેવસિઅ" થી દિવસનાં પાપનું સામાન્યપણે આલોચન થાય છે, તે પ્રતિક્રમણનું બીજક સમજવું. પછી ઉભા થઈ " કરેમિ ભંતે" નો પાઠ કહેવો. અહીંથી પહેલું આવશ્યક શરૂ થાય છે, તે સમતાની વૃદ્ધિઅર્થે જાણવું. આવશ્યક એટલે અવશ્ય કરવા યોગ્ય કરણી. પછી કાંઇક સ્ફુટ રીતે પાપની આલોચનારૂપ 'ઈચ્છામિ ઠામિ' કહેવું. પછી " તસ્સ ઉત્તરી " આદિ કહી પંચાચારની આઠ ગાથાનો કાયોત્સર્ગ કરવો. તે કાયોત્સર્ગની અંદર પંચાચાર સંબંધી જે દૂષણો લાગ્યાં હોય, તે સમકિતની શુદ્ધિ માટે સંભારી કાઢવાં, જેથી આગળ પાપને વિશેષ આલોચતી વખતે સુગમ પડે. પછી "લોગસ્સ" કહેવો એ બીજું આવશ્યક. પછી ત્રીજા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહીને વાંદણાં બે દેવાં, (અહીં મુહપત્તિના ૫૦ બોલ, વાંદણાનાં પચીશ આવશ્યક તથા સત્તર પ્રમાર્જના વગેરે બાબતો ઉપર ધ્યાન રાખવાનું છે. આ સર્વ આજ પુસ્તકના છેવટના ભાગમાં આપેલ છે, ત્યાંથી જોઈ લેવું.) એ ત્રીજું આવશ્યક. અહીંથી આગળ ચાલતાં છેક "અબ્ભુટ્ઠિઓ૦" સુધી પ્રતિક્રમણનામક ચોથું આવશ્યક જાણવું. અહીં ગુરૂની સમક્ષ પાપ આલોચવું છે તેથી તેમના વિશેષ વિનયાર્થે દ્વાદશાવર્ત્ત વંદન કરવું. પછી "જો મે દેવસિઓ અઇ-આરો કઓ " તથા " સાત લાખ અને અઢાર પાપસ્થાનક " ને આલોચવાં, તે પાપની સામાન્ય આલોચના જાણવી. પછી

"સંવચ્છરિ" કહેવું, તે ગુરૂ આગળ પ્રાયશ્ચિત્ત માગવારૂપ છે. અત્ર ગુરૂ " પડિક્કમેહ " એટલે ' પ્રતિક્રમણ કરો ' એમ કહે. એ પ્રકારે દશ માંડિલા બીજા પ્રાયશ્ચિત્તને ગ્રહણ કરી, બેસીને મંગલિકઅર્થે એક 'નવકાર' ગણે. પછી સમતાની વૃદ્ધિને અર્થે "કરેમિ ભંતે" કહે. વારંવાર "કરેમિ ભંતે" કહેવાથી સમતાની વિશેષ વૃદ્ધિ થાય છે, જે અતિ આવશ્યક છે. પછી સામાન્ય પાપ આલોચવારૂપ "ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં જો મે દેવસિઓ " કહે. પછી " વંદિત્તુ " કહે તે વિશેષ સ્ફુટપણે પાપની 'આલોચનારૂપ છે. અત્ર જે જે દોષ લાગ્યા હોય તે તે દોષોનું પ્રાયશ્ચિત કરવા મહા પશ્ચાત્તાપ પૂર્વક મહાવૈરાગ્યભાવથી ચિંતન કરવાનું છે. જેવા સંક્લિષ્ટ અધ્યવસાય પાપ બાંધતી વખતે આવ્યા હોય તેવાજ અગર તેથી વધારે વિશુદ્ધ અધ્યવસાય પાપને આલોચતી વખતે આવે તો જ તથાપ્રકારે યથાર્થરીતે તે પાપનો ક્ષય થઇ શકે છે, અન્યથા પ્રતિક્રમણ કર્યા છતાં પાપનો ક્ષય થતો નથી. ઉપયોગવગરની ક્રિયા નિષ્ફળપ્રાયઃ થાય છે, માટે સાવધાનપણે આલોચના કરવા ખાસ ધ્યાનમાં રાખવુ. "વંદિત્તુ" કહેતી વખતે ડાબો ઢીચણ વાળીને જમીન ઉપર સ્થાપવો અને તે (ડાબા ઢીચણ) ના તળિયા ઉપર જમણા પગની બાજુના પાછળના અધોભાગનો સર્વ ભાર આવે તેમ જમણો પગ ઉભો રાખી બેસવુ ખરી રીતે તો આ બે ઢીચણ જેવી રીતે સ્થાપવાના કહ્યા છે તેવીજ રીતે ભૂમિપર ફક્ત બંને પગની અંગુલીજ સ્થાપીને ઉભડક બેસવાનુ છે તેમ ન બને તો ઉપર મુજબ બેસવુ આવા ઉત્કટ આસનથી ઉપયોગ એકાગ્ર થાય છે અને તથી અતિચારની ચિંતના બરાબર થાય છે

" તસ્સ ધમ્મસ્સ૦ " ગાથાથી ઉભો થઇને શેષ " વંદિત્તુ " પૂર્ણ કરે. આ વિધિ ભારને ઉતારીને હળવો થનાર મજુરની પેઠે શ્રાવક પણ પાપરૂપી ભારથી હળવો થયો, એમ સૂચવવાઅર્થે છે. પછી ગુરૂનો અપરાધ ખમાવવાઅર્થે બે વાંદણાંપૂર્વક "અબ્ભુટ્ઠિઓ અબ્ભિંતર " સૂત્રથી અપરાધ ખમાવે. પ્રતિક્રમણ કરવાથી પણ જે અશુદ્ધ રહ્યા હોય તેવા ચારિત્રાચારના અતિચારની શુદ્ધિને માટે કાઉસ્સગ્ગ કરવાનો છે, તેથી પ્રથમ બે વાંદણાં દે. અહીંથી પાચમું આવશ્યક શરૂ થાય છે. ચારિત્રાચારની વિશુદ્ધિ કષાયની ઉપશાંતિએજ થાય, તેથી આચાર્ય ઉપાધ્યાય, સ્થવિરાદિ પ્રત્યે તથા સર્વ જીવ પ્રત્યે કરેલા અપરાધ ખમાવવામાટે " આયરિય ઉવજ્ઝાએ " સૂત્ર બોલે. તે પહેલાં વંદન કરે (બે વાંદણા દે), તેનું કારણ જેમ હરેક ક્રિયા પંચપરમેષ્ઠિને નમસ્કાર કરીને કરવામાં આવે તેમ ગુરૂસમીપની સર્વ ક્રિયા ગુરૂના બહુમાનાર્થે વંદન કરવા પૂર્વક કરવી તે છે, તેમજ આઠ કારણે વાંદણાં દેવામાં આવે છે તેમાંનું કાયોત્સર્ગ પણ એક કારણ છે. અવગ્રહમાંથી પાછો ઓસરતો ઓસરતો " આયરિય ઉવજ્ઝાએ " બોલે તે જાણે પોતે કષાયચતુષ્ટયથી પાછો નિવર્તતો હોય એમ બતાવે છે. પછી સમતાની વૃદ્ધિઅર્થે " કરેમિ ભંતે કહી પ્રથમ લખેલા હેતુપ્રમાણે "ઇચ્છામિ ઠામિ, તસ્સ ઉત્તરી " ઇત્યાદિ કહી બે લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. તેનું કારણ ચારિત્રવિનાનું એકલું જ્ઞાન પાંગળુ છે અને ચારિત્ર સહિત જ્ઞાન સફળ થાય છે તે છે. બીજા આચારો કરતાં ચારિત્રાચારમાં વિશેષ દૂષણ લાગે છે, તેથી તેની વિશુદ્ધિમાટે પ્રથમ કાયોત્સર્ગ બે લોગસ્સનો કરે. પછી સમ્યગ્જ્ઞાનનું મૂળ દર્શન (શ્રદ્ધા—સમ્યક્ત્વ) છે, તેથી

દર્શનાચારની વિશુદ્ધિમાટે એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ જ્ઞાનાચારથી પ્રથમ કરે. તેને માટે ચતુર્વિંશતિ જિનના ગુણોત્કીર્ત્તનરૂપ "લોગસ્સ૦ સવ્વલોએ" ઇત્યાદિ કહીને કાઉસ્સગ્ગ કરે. પછી જ્ઞાનાચારની વિશુદ્ધિને અર્થે "પુક્ખરવરદી૦ સુઅસ્સ ભગવઓ" ઇત્યાદિ કહેતો એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરે. પછી એ સર્વ આચારના નિરતિચારપણે સમ્યક્ આચરણથી ઉત્કૃષ્ટ ફળ પ્રાપ્ત કરનાર સર્વ સિદ્ધોને વંદન કરવારૂપ "સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં" કહે. પછી શ્રુતજ્ઞાનથીજ સર્વ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાય છે, તે શ્રુતધર્મની વૃદ્ધિ શ્રુતદેવતાથી થતી હોવાથી તેના સ્મરણઅર્થે એક નવકારનો કાયોત્સર્ગ કરી, પારીને "સુઅદેવયા" ની સ્તુતિ કહે. સ્વલ્પ પ્રયાસે દેવતા સાધ્ય હોવાથી આઠ શ્વાસોચ્છવાસ (એક નવકારના આઠ શ્વાસોચ્છવાસ થાય છે)નો કાયોત્સર્ગ કરવો. તેજ પ્રમાણે જે ક્ષેત્રમાં આપણે રહીએ છીએ તે દેવતા અનુકૂળ હોય તો આપણું ધર્મકાર્ય નિર્વિઘ્નપણે પરિપૂર્ણ થાય,તેથી તેના સ્મરણાર્થે પણ એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી,પારીને "જીસે ખિત્તે સાહૂ" ની થોય કહેવી.પછી મંગલાર્થે એક નવકાર ગણી, બેસીને મુહપત્તિ પડિલેહવી. તે હવે પછી ગુરૂને દ્વાદશાવર્ત્ત વંદન કરવું છે તેને અર્થે છે. લૌકિકમાં પણ રાજા અમુક કાર્ય બતાવે તે કર્યા બાદ પ્રણામ કરીને નિવેદન કરવાનું પ્રવર્ત્તન છે, તેમ આ છેલ્લું વંદન સમજવું. પચ્ચકખાણરૂપી છઠું આવશ્યક તો પહેલાં કરેલું છે તેથી હવે તે કરવાનું નથી પણ તે સંબંધી ક્રિયા કરવાની છે. પછી છ આવશ્યક સંભારવાં. પછી "ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં" કહી બેસી ઉચ્ચ સ્વરે "નમો ખમાસમણાણં નમોઽર્હત૦ ઇત્યાદિ પૂર્વક "નમોઽસ્તુ વર્દ્ધમાનાય"ની ત્રણ સ્તુતિ અને "નમુત્થુણં તથા સ્તવન" કહેવાં. "ઇચ્છામો

અણુસટ્ઠિં ' એટલે અમે અનુશાસ્તિ-ગુરૂની આજ્ઞા-હિતશિક્ષાને ઈચ્છીએ છીએ. તે આજ્ઞા પ્રમાણુ કરવારૂપ " નમો ખમાસમણાણું" ઇત્યાદિ પદથી ગુરૂને તથા પંચપરમેષ્ઠિને નમસ્કાર થાય છે, અને ઉચ્ચ સ્વરે ત્રણુ સ્તુતિ તથા નમુત્થુણું અને સ્તવન કહેવાય છે, તે " ષડાવશ્યક નિર્વિઘ્ને પૂર્ણ થયાં " તેનો હર્ષ ઉત્પન્ન થયેલો છે, એ સૂચવવા અર્થે છે. " નમોસ્તુ૦ " તથા રાઇપ્રતિક્રમણુમાં "વિશાલલોચન૦" ને બદલે સ્ત્રીઓ "સંસારદાવાનલ"ની ત્રણુ ગાથા કહે, કારણુ કે " નમોઽસ્તુ, વિશાલલોચન, નમોઽર્હત્" એ પૂર્વાંતર્ગત છે, તેથી સ્ત્રીઓ ન કહે, એમ કહેલું છે. પછી ઉત્કૃષ્ટ કાળે વર્ત્તતા ૧૭૦ જિન વાંદવાઅર્થે "વરકનક" કહે તથા ચાર ખમાસમણુ પૂર્વક ગુર્વાદિકને વંદન કરે. પછી અઢી દ્વીપમાં રહેલા મુનિઓના વંદનઅર્થે " અડ્ઢાઇજ્જેસુ" કહે. દરેક ક્રિયા દેવગુરૂના વંદનપૂર્વક શરૂ થાય અને દેવગુરૂના વંદનપૂર્વક પૂરી થાય, એ અર્થે અત્ર છેલ્લે પણુ દેવગુરૂનું વંદન કરવ માં આવે છે. આ દેવગુરૂવંદન મુનિને નમોઽર્હત્થી ચાર ખમાસમણુ દેવા સુધી જાણુવું અને શ્રાવકને અઢ્ઢાઇજ્જેસુ કહેવા પર્યંત જાણુવું. પછી પ્રથમના " કાઉસ્સગ્ગ " કરતાં રહેલ અતિચારને ટાળવાઅથે દૈવસિક પ્રાયશ્ચિત વિશોધનાર્થે ચાર લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરે. પછી મંગલાર્થે પ્રગટ લોગસ્સ કહી બે ખમાસમણુ દેવાપૂર્વક સજ્ઝાયના બે આદેશ માગી, બેસી, એક નવકાર ગણી સજ્ઝાય કહે. ત્રણુ આચારની વિશુદ્ધિઅર્થે કાઉસ્સગ્ગો કરવામાં આવ્યા છે અને તપઆચારની વિશુદ્ધિમાટે પચ્ચક્ખાણુ કર્યું છે, તેથી વિશુદ્ધિ થઇ ગઇ છે. તથા પ્રતિક્રમણુ કરતાં જે વીર્ય ફોરવવું પડે તેથી વીર્યાચારની શુદ્ધિ થાય છે. સજ્ઝાય કહ્યા

બાદ દુઃખક્ષય કર્મક્ષય નિમિત્તે ચાર લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. આ લોગસ્સ પૂરા કહેવા, બાકી બધા કાઉસ્સગ્ગો "ચંદેસુ નિમ્મલયરા" સુધી કરવા. કાઉસ્સગ્ગ કર્યા પછી પારીને મંગલાર્થે એક જણ "લઘુ શાંતિ." કહે, બીજા કાયોત્સર્ગમાંજ સાંભળે. કાઉસ્સગ્ગ પારી પ્રગટ "લોગસ્સ" કહે. તે પછી ઇરિયાવહિ પ્રતિક્રમે તથા શ્રાવકે રાત્રે સુતી વખત કરવાનું ચૈત્યવંદન અહીંજ કરી લેવા માટે ચઉકકસાયથી જય વીયરાય સુધી ચૈત્યવંદન કરી સામાયિક પારવા પર્યંત જે વિધિ છે તે સર્વ કરે. સજ્ઝાય પછીની વિધિની હકિકત મૂળ ગ્રંથમાં નથી. તે વર્તમાન પ્રવૃત્તિને અનુસારે લખી છે. ઇતિ.

રાઇ પ્રતિક્રમણના હેતુઓ.

પ્રથમ સામાયિક લઇ "કુસુમિણ[1]દુસુમિણ ઉહડ્ડાવણી રાઇ પાયચ્છિત્ત વિસોહણત્થં કાઉસ્સગ્ગં કરૂં ? ઇચ્છં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં" ઇત્યાદિ કહી ચાર લોગસ્સનો ૧૦૮ શ્વાસોચ્છવાસ પ્રમાણ એટલે "સાગરવરગંભીરા" પદ સુધી ગણતાં એક લોગસ્સના ૨૭ પદ થાય તેને ચાર ગણા કરતાં ૧૦૮ પદ થાય છે તેટલો કાયોત્સર્ગ કરવો. અત્ર એ વિશેષ છે કે દુસ્વપ્ન આવ્યું હોય અગર ન આવ્યું હોય તો ૧૦૦ શ્વાસોચ્છવાસ(ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી ચાર લોગસ્સ)નો કાયોત્સર્ગ કરે, અને સ્વપ્નમાં સ્ત્રીસેવન થયું હોય તો ૧૦૮ શ્વાસોચ્છવાસનો કાયોત્સર્ગ કરે પણ પ્રમાદવશાત્ કેવું સ્વપ્ન આવ્યું હતું, તેની સ્મૃતિ ન રહે, તેથી ૧૦૮ શ્વાસોચ્છવાસ પ્રમાણનો કાયોત્સર્ગ કરવાનું પ્રવર્ત્તન છે. એ કાયોત્સર્ગથી રાત્રિસંબંધી ઘણાં

---

૧ રાગાદિમય કુસ્વપ્ન અને દ્વેષાદિમય દુઃસ્વપ્ન.

પાપ દૂર થાય છે. પછી સર્વ ધર્માનુષ્ઠાન દેવગુરૂવંદન પૂર્વક કરવું માટે પ્રથમ " જગચિંતામણિનું " ચૈત્યવંદન "જય વીયરાય " પર્યંત કરવું. પછી " ભરહેસર"ની સજ્ઝાય ઉત્તમ પુરૂષ તથા સ્ત્રીઓનાં નામસ્મણાર્થે કહેવામાં આવે છે. પછી ગુરૂ મહારાજને સુખસાતા પૂછી રાઈપડિક્કમણુ ઠાઈને " શક્રસ્તવ " કહેવાય છે, તે પ્રતિક્રમણનો આરંભ થયો તેની પહેલાં દેવવંદન કરવા-અર્થે છે. પ્રથમ ચૈત્યવંદન કર્યું પણ તે આવશ્યકબ્હારની ક્રિયા છે. પછી "કરેમિ ભંતે" કહે તે પહેલું આવશ્યક. પછી ચારિત્રાચાર, દર્શનાચાર તથા જ્ઞાનાચારની વિશુદ્ધિઅર્થે અનુક્રમે એક લોગસ્સ, એક લોગસ્સ[1] તથા આઠ ગાથાનો કાયોત્સર્ગ કરવામાં આવે છે. અત્ર ચારિત્રાચારનો એક લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કરવામાં આવ્યો અને દૈવસિકમાં બે લોગસ્સનો કરવામાં આવે છે તેનું કારણ દિવસ કરતાં રાત્રિને વિષે પ્રવૃત્તિ ઓછી હોવાને લીધે પ્રાયઃ અલ્પ દોષ લાગે છે તે છે. દોષનું ચિંતન ત્રીજા કાયોત્સર્ગમાં કરાય છે પણ પહેલા કાયોત્સર્ગમાં નહિ, તેનું કારણ એ છે કે પહેલા કાયોત્સર્ગમાં નિદ્રાનો ઉદય હોય, તેથી દોષનું સંભારવું બરાબર ન થાય માટે ત્રીજામાં સંભારવામાં આવે છે. પહેલા કાઉસ્સગ્ગ પછી " લોગસ્સ " કહેવાય છે, તે બીજું આવશ્યક. ત્રીજા કાઉસ્સગ્ગ પછી સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં કહી ત્રીજા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહીને વાંદણાં દેવાય છે, તે ત્રીજું આવશ્યક. વાંદણાં દીધા પછી ઈચ્છા૦ રાઈઅં આલોઉં૦ સાત

---

૧ રાઈપ્રતિક્રમણનો કાઉસ્સગ્ગ ૫૦ શ્વાસોચ્છ્વાસ પ્રમાણ કહેલા છે તેથી ચારિત્રાચાર અને દર્શનાચારના મળી બે લોગસ્સના કાઉસ્સગ્ગને પાંચમા આવશ્યક તરિકે ગણવું ઠીક લાગે છે.

લાખં, અઢાર પાપસ્થાનક, વંદિત્તુ, અબ્ભુટ્ઠિઓ વગેરે કહેવામાં આવે છે તે સર્વ ચોથા આવશ્યકની ક્રિયા છે, તેના હેતુ દૈવસિક-પ્રતિક્રમણની પેઠે જાણવા. પછી પ્રથમ ત્રણ આચારોના કાયોત્સર્ગથી પણ અશુદ્ધ રહેલા અતિચારોની એકત્ર શુદ્ધ્યર્થે તપશ્ચિંતનનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો છે. તે ન આવડે તો સોળ નવકારનો કરે એમ પ્રવર્તન છે, પણ ખરી રીતે તો તપનું ચિંતન કરવું જોઇએ, તેની વિધિ આ પ્રમાણે–"શ્રી વીર ભગવંતે છમાસી તપ કર્યો,હે ચેતન ! તે તું કરી શકીશ ?(અત્ર ઉત્તર મનમાં ચિંતવવો કે) શક્તિ નથી, પરિણામ નથી. તો એક ઉપવાસ ઓછો કર, શક્તિ નથી, પરિણામ નથી. બે ઉપવાસ ઓછા કર, એમ યાવત્ ૨૯ ઉપવાસ ઓછા કરવાપર્યંત ચિંતવવું અને દરેક વખતે શક્તિ નથી, પરિણામ નથી,એમ મનમાં બોલવું.પછી પંચમાસી તપ કર,ચઉમાસી તપ કર, ત્રિમાસી તપ કર, દ્વિમાસી તપ કર, માસખમણ કર. અહીં પણ દરેક વખતે ઉત્તર મનમાં ચિંતવતા જવું. પછી એક દિવસ ન્યૂન માસખમણ, બે દિવસ ન્યૂન માસખમણ, એમ તેર દિવસ ન્યૂન (૧૭ ઉપવાસ) સુધી વિચારવું. પછી ૩૪ ભક્ત (૧૬ ઉપવાસ) કરી શકીશ ? ૩૨ ભક્ત કર, ૩૦ ભક્ત કર, એમ બબે ભક્ત ઓછા કરતાં યાવત્ ચોથભક્ત સુધી કહેવું. પછી એક ઉપવાસ કર, આયંબિલ કર, નિવિ કર, એકાસણું કર, બેઆસણું કર, અવઢ્ઢ કર, પુરિમઢ્ઢ કર, સાઢપોરિસિ કર,પોરિસિ કર,નમુક્કારસી મુટ્ઠિસહિઅં કર. અહીં સર્વ સ્થાનકે શક્તિ નથી, પરિણામ નથી, એમ ચિંતવવું પણ જે તપ કર્યો હોય પણ અત્યારે કરવો ન હોય ત્યાંથી કહેવું કે 'શક્તિ છે પણ પરિણામ નથી' અને છેલ્લે જે તપ કરવો હોય ત્યાં 'શક્તિ પણ છે અને પરિણામ પણ છે' એમ

કહી કાયોત્સર્ગ પારીને લોગસ્સ કહેવો. પછી છટ્ઠા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહીને વાંદણાં દેવાં. પછી તીર્થવંદનાદિક કરી કાયોત્સર્ગમાં જે પચ્ચકખાણ કરવા ધાર્યું હોય તે અત્ર પ્રગટપણે લેવું, એ છટ્ઠું આવશ્યક. પછી ષડાવશ્યક પૂરાં થયાં તેનો હર્ષ થયો તેથી વીરસ્તુતિરૂપ "વિશાલલોચન" કહે પણ મંદ સ્વરે કહે. કારણ કે ઉચ્ચ સ્વરે બોલવાથી હિંસક જીવો જાગી હિંસામાં પ્રવર્તે તો તેનો કારણિક પોતે થાય. આખું રાઈપ્રતિક્રમણ મંદ સ્વરેજ કરવું જોઈએ. પછી ચાર થોઈએ દેવવંદન કરે. પછી ચાર ખમાસમણ પૂર્વક ગુર્વાદિકને વાંદી, "અઢ્ઢાઈજ્જેસુ" કહે. પછી સીમંધરસ્વામીનું તથા સિદ્ધાચળજીનું ચૈત્યવંદન કરે, તે સામાચારીપ્રમાણે તથા સામાયિકનો બે ઘડીનો કાળ પૂર્ણ કરવામાટે જાણવું. એથી બે ઘડીથી ઓછા કાળમાં ઉઠી શકાય નહીં, એમ સૂચન થાય છે. આ પ્રતિક્રમણમાં "જગચિંતામણિ" તથા "વિશાલલોચન" એમ બે ચૈત્યવંદનો આવે છે છતાં સીમંધરસ્વામી-આદિનાં ચૈત્યવંદન કરીએ છીએ તે વિશેષ મંગળિને અર્થે સમજવું. તેજ પ્રમાણે સાંજના પ્રતિક્રમણમાં "નમોઽસ્તુ વર્દ્ધમાનાય" નું ચૈત્યવંદન આવે છે છતાં આરંભમાં દેવવંદન કરીએ છીએ, તે પણ વિશેષ મંગળિકના અર્થે સમજવું. ભગવાનાદિને વાંધા પહેલાં શ્રાવક પૌષધમાં હોય તો તે "બહુવેલ સંદીસાવું" તથા "બહુવેલ કરશું" એવા આદેશો માગે. છૂટા શ્રાવકને તેમ કરવાનું નથી. કયા આવશ્યકથી કયા આચારની શુદ્ધી થાય છે, તે આ પુસ્તકમાં પાછળ લખ્યું છે ત્યાંથી જોઈ લેવું

અનુક્રમણિકા.

વૈરાગ્યજનક પ્રાસ્તાવિક પ્રેરક વચનો.

૧ જે સુકૃત આવતી કાલે કરવા ધાર્યું હોય તે આજેજ જલ્દી કરી લે કેમકે શ્રેયઃ કામમાં ઘણાં વિઘ્ન આવે છે, તેથી સત્કાર્ય કરી લેવામાં વિલંબ ન કર.

૨ જાગવાની વખતે સુઇશ નહિ અને નાસી જવાની વખતે વિસામો લઇશ નહિ, કેમ કે રોગ,જરા અને મૃત્યુ એ ત્રણ મહાભય પાછળ લાગ્યા છે.

૩ પરભવ જતાં દેહ, પુત્ર પરિવાર કોઇ સાથે આવશે નહિ, એક ધર્મજ ખરો સખાઇ થશે, એમ સમજી પ્રાપ્ત થયેલી શુભ સામગ્રીનો સદુપયોગ કરી લે.

૪ જીવ કર્મ કરે છે એ પોતે, ભોગવે છે એ પોતે, ચાર ગતિમાં ભટકે છે એ પોતે અને સકળ કર્મનો શરીર થઇ ક્ષય કરે છે એ પોતે.

૫ જે જે દિવસ અને રાત્રિઓ ધર્મકાર્યમાં જાય છે તે તે સફળ થાય છે.

૬ સમજીને સ્વાધીનપણે ધર્મસાધન કરીશ તો પછી પરાધીનપણે નરકાદિક દુર્ગતિમાં સહન કરવું પડશે નહિ, એમ સમજી સાવધાન થઇ સ્વહિત કરી લે.

૭ જ્યાંસુધી જરાઅવસ્થા આવી પહોંચી નથી, વ્યાધિઓ વધી પડી નથી અને ઇંદ્રિયોની શક્તિ ક્ષીણ થઇ ગઇ નથી ત્યાં સુધી ધર્મસાધન કરી લે. પછી જ્યારે દવ બળવા લાગે ત્યારે કૂવો ખોદવા બેસવો કામ આવશે નહિ.

૮ આ વિશેષ સામગ્રીવાળા મનુષ્યજન્મની ક્ષણો લાખેણી જાય છે.

૯ ત્રણ જગતના પ્રાણીઓને મરતાં દેખીને પણ જેને વૈરાગ્ય થતો નથી તેમનું હૃદય ઘણુંજ કઠોર–ધર્મસાધન કરવાને અયોગ્ય જણાય છે.

૧૦ જો તને ખરાજ સુખની ઇચ્છા હોય તો ધર્મસાધન કરવા ઉજમાળ (તૈયાર) થા.

૧૧ ખરૂં–વાસ્તવિક સુખ જન્મ,જરા અને મરણરહિત મોક્ષમાંજ છે.

૧૨ સમ્યક્ત્વ (સમ્યગ્ દર્શન) સમ્યગ્ જ્ઞાન અને સમ્યગ્ ચારિત્ર એ ખરો મોક્ષનો માર્ગ છે.

૧૩ ચિન્તામણિ રત્ન સમાન ઉક્ત ધર્મની ઇચ્છાજ હોય તો તેને માટે અક્ષુદ્રતાદિક ઉત્તમ ગુણોની પ્રાપ્તિ પ્રમાદ રહિત કરી લે.

૧૪ શુદ્ધ ભાવ સહિત કરેલી ધર્મ કરણી વડે જીવ દુર્ગતિમાંથી બચીને સદ્ગતિનો ભાગી થાય છે એમ સમજી રૂચિથી નિજ કર્ત્તવ્ય કર્મ કરજો.

ઇતિ શમ્.

કેવી રીતે વાંચવું ?

૧ આંખો ખેંચવી પડે એવા થોડા અજવાળામાં કદિ વાંચવું નહિ.
૨ વાંચતી વખતે તમારૂં માથું હમેશાં સીધું રાખવું.
૩ આ વાત કદિ ભૂલતા નહિ કે તમારી આંખની કિંમત કોઇ પણ ચોપડી કરતાં વધારે છે અને તમારી આંખપરજ તમારા રક્ષણ તથા ફત્તેહનો મુખ્ય આધાર છે.
૪ વાંચતી વખતે તમારી ચોપડી આંખોથી સુમારે ચૌદ ઇંચ દૂર રાખવી.
૫ વાચતી વખતે કદિ પણ પ્રકાશ તરફ મ્હોં રાખવું નહિ પરંતુ અજવાળું તમારી પાછલી બાજુથી અથવા તો તમારા ડાબા ખભા તરફ થઇને પુસ્તકપર આવે એવી રીતે વાંચવાનું રાખવું.
૬ થોડી થોડી વારને અંતરે ચોપડીની બહાર જરા વાર જોતા રહીને અથવા આંખો બીલકુલ બંધ કરતા રહીને તેને આરામ આપવો.
૭ ચોપડી ઉપર સૂર્યનાં કીરણ પડતાં હોય એવી રીતે કદિ પણ વાંચવું નહિ.
૮ સ્વચ્છ પાણીથી સવારે અને સાંજે તમારી આંખો સાફ કરવી અને ઠંડું પાણી ખોબાવડે તેના પર છાંટવું.

॥ શ્રી પાર્શ્વનાથાય નમઃ ॥

પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રો

અર્થ સહિત.

પ્રથમ નવકાર સૂત્ર—પંચમંગલરૂપ.

શબ્દાર્થ.

નમો—નમસ્કાર હો.
સિદ્ધાણં—સિદ્ધ ભગવાનોને.
ઉવજ્ઝાયાણં—ઉપાધ્યાય મહારાજઓને
એસો—એ.
સવ્વપાવ—બધાં પાપને.
મંગલાણં—મગળોમાં.
ચ—અને.
હવઇ—છે.

અરિહંતાણં—અરિહંત ભગવાનોને.
આયરિયાણં—આચાર્ય મહારાજઓને.
લોએ—લોકમા.
સવ્વસાહૂણં—સર્વ સાધુઓને.
પંચનમુક્કારો—પાંચેને કરેલ નમસ્કાર.
પણાસણો—નાશ કરનાર.
સવ્વેસિં—સર્વને વિષે.
પઢમં—પ્રથમ
મંગલં—મંગળરૂપ.

નમો અરિહંતાણં ॥ ૧ ॥

શ્રી અરિહંત (પરમાત્મા) ને નમસ્કાર થાઓ. ૧

કેવળજ્ઞાન પામીને ભવ્ય જીવોને બોધ દેતા અગર બોધ દેવાને વિચરતા તીર્થંકર મહારાજા તે શ્રી **અરિહંત** તેમના બાર ગુણ આ પ્રમાણે–

૧ **અશોકવૃક્ષ**—જ્યાં ભગવંતનું સમવસરણ રચાય ત્યાં ભગવંતના દેહથી બાર ગણું આસોપાલવનું વૃક્ષ દેવતા રચે છે. જેની નીચે બેસી ભગવંત ધર્મોપદેશ આપે છે તે.

૨ **સુરપુષ્પવૃષ્ટિ**—એક યોજન પ્રમાણ સમવસરણભૂમિમાં જળ-સ્થળમાં ઉત્પન્ન થયેલાં સુગંધી પંચવર્ણાં અચિત્ત ફૂલોની વૃષ્ટિ ઢીંચણ પ્રમાણ દેવતા કરે છે તે.

૩ **દિવ્ય ધ્વનિ**—ભગવંતની વાણીને માલકોશ રાગ વીણા, વાંસળી આદિકના સ્વર વડે દેવતા પૂરે તે.

૪ **ચામર**—રત્નજડિત સુવર્ણની દાંડીવાળાં ચાર જોડી શ્વેત ચામરો સમવસરણમાં દેવતાઓ ભગવંતને વીંઝે છે તે.

૫ **આસન**—ભગવંતને બેસવાને રત્નજડિત સુવર્ણમય સિંહાસન દેવતાઓ સમવસરણમાં રચે છે તે.

૬ **ભામંડળ**—ભગવંતના મસ્તકની પાછળ શરદઋતુના સૂર્યનાં કિરણ જેવું ઉગ્ર તેજવાળું ભામંડળ(તેજનું માંડલું) દેવતા રચે છે તે ભગવંતના તેજને પોતાના તેજમાં સંહરી લે છે. તે ન હોય તો ભગવંતના મુખ સામું જોઈ શકાય નહિ.

૭ **દુંદુભિ**—ભગવંતના સમવસરણ વખતે દેવતાઓ દેવદુંદુભિ વગેરે વાજિંત્રો વગાડે છે તે. એ એમ સૂચવે છે કે હે ભવ્યો ! તમે શિવપુરના સાર્થવાહ તુલ્ય આ ભગવંતને સેવો !

૮ **છત્ર**—સમવસરણમાં ભગવંતના મસ્તક ઉપર ઉપરાઉપર શરદઋતુના ચંદ્રતુલ્ય ઉજ્જ્વલ અને મોતીના હારોએ સુશોભિત ત્રણ ત્રણ છત્રો દેવતાઓ રચે છે તે. ભગવંત સમવસરણમાં પૂર્વાભિમુખે બેસે છે અને

નમો સિદ્ધાણં ॥ ૨ ॥

શ્રી સિદ્ધ (પરમાત્મા) ને નમસ્કાર થાઓ. ૨

બાકી ત્રણ દિશાઓમાં ભગવંતના જેવાં ત્રણ પ્રતિબિંબો દેવતાઓ રચાવે છે તેથી ચાર રૂપ સમવસરણમાં હોય છે. એ એમ સૂચવે છે કે ત્રણ ભુવનના સ્વામિ એવા આ ભગવંતને હે ભવ્યો ! નમો ! [illegible] સમવસરણ ન હોય ત્યારે પણ આઠ પ્રાતિહાર્ય તો હોયજ છે.

અતિશય એટલે ઉત્કૃષ્ટતાવાળા, વિશિષ્ટ ચમત્કારવાળા ગુણ. આ મૂળ ચાર છે.

૧ અપાયાપગમાતિશય—(અપાય-ઉપદ્રવ તેનો અપગમ-નાશ) આ બે પ્રકારના છે —

અ—સ્વાશ્રયી—એટલે પોતાના સંબંધમાં અપાય એટલે ઉપદ્રવનો દ્રવ્યથી અને ભાવથી નાશ કર્યો છે તે.

દ્રવ્ય ઉપદ્રવ—સર્વ રોગો. આ પોતાને ક્ષય થઇ ગયા હોય છે.

ભાવ ઉપદ્રવ—અંતરંગ અઢાર દૂષણનો નાશ કર્યો છે, તે નીચે પ્રમાણે—

(૧) દાનાંતરાય. (૨) લાભાંતરાય. (૩) ભોગાંતરાય. (૪) ઉપભોગાંતરાય. (૫) વીર્યાંતરાય. (૬) હાસ્ય. (૭) રતિ. (૮) અરતિ. (૯) ભય. (૧૦) શોક. (૧૧) જુગુપ્સા-નિંદા. (૧૨) કામ. (૧૩) મિથ્યાત્વ. (૧૪) અજ્ઞાન. (૧૫) નિદ્રા. (૧૬) અવિરતિ. (૧૭) રાગ. (૧૮) દ્વેષ.

એમ રીતે સ્વાશ્રયી અપાયાપગમાતિશય જાણવા.

બ—પરાશ્રયી અપાયાપગમ અતિશય-કે જેનાથી પારકા ઉપદ્રવ નાશ પામે. એટલે જ્યાં ભગવંત વિચરે ત્યાં દરેક દિશામાં મળીને સવા સો યોજન સુધીમાં પ્રાય રોગ, મરકી, વૈર, અનિવૃષ્ટિ, દુકાળ આદિ થાય નહિ.

૨—જ્ઞાનાતિશય—જેનાથી ભગવાન્ લોકાલોકનું સ્વરૂપ સર્વ પ્રકારે જાણે છે તે. કારણ કે તેમને કેવળજ્ઞાન છે તેથી કાંઇ પણ તેમનેં અજ્ઞાત રહી શકતું નથી.

નમો આયરિયાણં ॥ ૩ ॥

શ્રી આચાર્ય (મહારાજ) ને નમસ્કાર થાઓ. ૩

૩—**પૂજાતિશય**—જેનાથી શ્રી તીર્થંકર સર્વપૂજ્ય છે એટલે ભગવંતની પૂજા, રાજા, બલદેવાદિ, દેવતા–ઇંદ્ર આદિ કરે છે અગર કરવાની અભિલાષા કરે છે તે.

૪—**વચનાતિશય**—જેનાથી શ્રી તીર્થંકરની વાણી દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચને પોતપોતાની ભાષામાં સમજાય છે. કારણ કે તેમની વાણી સંસ્કારાદિક ગુણવાળી છે. આ વાણી ૩૫ ગુણે સહિત છે. તે ગુણો નીચે પ્રમાણે—

૧ સર્વ ઠેકાણે સમજાય તેવી. ૨ યોજન પ્રમાણ સંભળાય તેવી. ૩ પ્રૌઢ. ૪ મેઘ જેવી ગંભીર. ૫ શબ્દ વડે સ્પષ્ટ. ૬ સંતોષકારક. ૭ દરેક મનુષ્ય એમ જાણે જે મને જ કહે છે એવી. ૮ પુષ્ટ અર્થવાળી. ૯ પૂર્વાપર વિરોધરહિત. ૧૦ મહાપુરુષને છાજે એવી. ૧૧ સંદેહ વગરની. ૧૨ દૂષણ રહિત અર્થવાળી. ૧૩ કઠણ વિષયને સહેલો કરે એવી. ૧૪ જ્યાં જેવું શોભે તેવું બોલાય એવી. ૧૫ ષડ્ દ્રવ્ય અને નવ તત્ત્વને પુષ્ટ કરે એવી. ૧૬ પ્રયોજન સહિત. ૧૭ પદ રચના સહિત. ૧૮ છ દ્રવ્ય નવ તત્ત્વ પટુતા સહિત. ૧૯ મધુર. ૨૦ પારકા મર્મ જણાઈ ન આવે એવી ચતુરાઈવાળી. ૨૧ ધર્મ-અર્થ પ્રતિબદ્ધ. ૨૨ દીપ સમાન પ્રકાશ-અર્થ સહિત. ૨૩ પરનિંદા અને પોતાનાં વખાણ વગરની. ૨૪ કર્તા, કર્મ, ક્રિયા, કાળ, વિભક્તિ સહિત. ૨૫ આશ્ચર્યકારી. ૨૬ વક્તા સર્વ ગુણ સંપન્ન છે એવું જેમાં લાગે તેવી. ૨૭ ધૈર્યવાળી. ૨૮ વિલંબ રહિત. ૨૯ ભ્રાંતિ રહિત. ૩૦ સર્વ પોતપોતાની ભાષામાં સમજે એવી. ૩૧ શિષ્ટ બુદ્ધિ ઉપજાવે એવી. ૩૨ પદના અર્થને અનેકપણે વિશેષ આરોપણ કરી બોલે તેવી. ૩૩ સાહસિકપણે બોલે એવી. ૩૪ પુનરુક્તિ દોષ વગરની. ૩૫ સાંભળનારને ખેદ ન ઉપજે એવી.

નમો ઉવજ્ઝાયાણં ॥ ૪ ॥

શ્રી ઉપાધ્યાય (મહારાજ) ને નમસ્કાર થાઓ. ૪

આઠ પ્રાતિહાર્યના આઠ અને ચાર મૂળ અતિશયના ચાર, મળી ૧૨ ગુણ અરિહંત ભગવાનના જાણવા.

આઠ કર્મનો સર્વથા ક્ષય કરીને શાશ્વતું છે મોક્ષપદ જેણે તે સિદ્ધ ભગવાનના આઠ ગુણ છે, તે આ પ્રમાણે—

૧ અનંત જ્ઞાન—જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આથી લોકાલોકના સ્વરૂપને સમસ્ત પ્રકારે જાણે છે.

૨ અનંત દર્શન—દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આથી લોકાલોકના સ્વરૂપને સમસ્ત પ્રકારે દેખે છે.

૩ અવ્યાબાધ સુખ—વેદનીય કર્મનો ક્ષય થવાથી સર્વ પ્રકારની પીડારહિત-નિરુપાધિકપણું પ્રાપ્ત થાય છે.

૪ અનંત ચારિત્ર—મોહનીય કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રનો સમાવેશ થાય છે. આથી સિદ્ધ ભગવાન સ્વસ્વભાવમાં સદા અવસ્થિત રહે છે. તેજ ત્યાં ચારિત્ર છે.

૫ અક્ષયસ્થિતિ—આયુ કર્મનો ક્ષય થવાથી નાશ નહિ થાય એવી અનંત સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે. સિદ્ધની સ્થિતિની આદિ છે પણ અંત નથી તેથી સાદિ અનંત કહેવાય છે.

૬ અરૂપીપણું—નામ કર્મનો ક્ષય થવાથી [illegible] સિદ્ધને [illegible] અરૂપીપણું પ્રાપ્ત થાય છે.

૭ અગુરુલઘુ—ગોત્રકર્મના ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. [illegible]

૮ અનંતવીર્ય—અંતરાય કર્મના ક્ષય થવાથી અનંત દાન [illegible] -લબ્ધિ પ્રાપ્ત થાય

નમો લોએ સવ્વસાહૂણં ॥ ૫ ॥

(અઢી દ્વીપ પ્રમાણ) લોકક્ષેત્ર મધ્યેના સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ.

જે સમસ્ત લોકને અલોક અને અલોકને લોક કરી શકે તેવી શક્તિ સ્વાભાવિક સિદ્ધિમાં રહે છે છતાં તેઓ તેમ કોઈ કાળે કરતા નથી અને કરશે નહિ. કેમકે પુદ્ગલ સાથેની પ્રવૃત્તિ એ તેઓનો ધર્મ નથી. એ ગુણથી પોતાના આત્મિક ગુણોને જે ધ્યાને તેવા જે સાધુ મુનિ, નિરંતર થતા કે નહિ.

પાંચ આચારને પાળે અને બીજાને પળાવે એવા અને ગચ્છના નાયક તે આચાર્ય મહારાજના છત્રીશ ગુણો છે તે નીચે પ્રમાણે—

૧ સ્પર્શેન્દ્રિય (ત્વચા–શરીર), ૨ રસનેન્દ્રિય (જીભ), ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિય (નાક), ૪ ચક્ષુરિન્દ્રિય (આંખ) અને ૫ શ્રોત્રેન્દ્રિય (કાન) એ પાંચ ઇંદ્રિયના ત્રેવીશ વિષયોમાં મનગમતા ઉપર રાગ અને અણગમતા ઉપર દ્વેષ આચાર્ય મહારાજ કરે નહિ.

બ્રહ્મચર્યની નવ પ્રકારની ગુપ્તિ એટલે શિયળની નવ વાડોને જાળવી રાખે. ક્ષેત્રનું જેમ વાડથી રક્ષણ થાય છે તેમ આ નવ વાડોથી શિયળનું રક્ષણ થાય છે.

૧ સ્ત્રી પશુ નપુંસક જ્યાં ન હોય ત્યાં વસે.

૨ સ્ત્રીની સાથે રાગથી વાતો કરે નહિ.

૩ સ્ત્રી બેઠી હોય તે આસને પુરુષ બે ઘડી સુધી બેસે નહિ અને પુરુષ બેઠા હોય તે આસને સ્ત્રી ત્રણ પહોર સુધી બેસે નહિ.

૪ રાગવડે સ્ત્રીનાં અંગોપાંગ જુએ નહિ.

૫ સ્ત્રી પુરુષ સુતા હોય અગર કામભોગની વાત કરતા હોય ત્યાં ભીંતના આંતરે રહે નહિ.

૬ અગાઉ ભોગવેલા વિષયાદિને સંભારે નહિ.

૭ સ્નિગ્ધ આહાર કરે નહિ.

એસો પંચનમુક્કારો ॥ ૬ ॥

એ પાંચેને કરેલ નમસ્કાર (નવકાર સૂત્ર). ૬

---

૮ નીરસ એવો પણ અધિક આહાર કરે નહિ.

૯ શરીરની શોભા-ટાપટીપ કરે નહિ.

સંસારની પરંપરા જેનાથી વધે તે કષાય. તેના ચાર પ્રકાર છે—૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા અને ૪ લોભ. એ ચાર કષાય આચાર્ય મહારાજ કરે નહિ.

મહાવ્રત એટલે મોટાં વ્રત-પાળવામાં આકરાં હોય તે મહાવ્રત પાંચ છે.

૧ પ્રાણાતિપાત વિરમણ—કોઇ જીવનો વધ કરવો નહિ.

૨ મૃષાવાદ વિરમણ—ગમે તેવું કષ્ટ આવી પડે તેમ હોય તો પણ અસત્ય વચન બોલવું નહિ.

૩ અદત્તાદાન વિરમણ—કોઇની અણઆપેલી નજીવી ચીજ પણ લેવી નહિ.

૪ મૈથુનવિરમણ—મન વચન કાયાએ કરીને બ્રહ્મચર્ય પાળવું-વિષયસુખ ભોગવવાં નહિ.

૫ પરિગ્રહ વિરમણ—કોઇ પણ વસ્તુનો સંગ્રહ કરવો નહિ તેમજ ધર્મોપકરણ, પુસ્તક આદિ વસ્તુ પોતાની પાસે હોય તેના ઉપર [illegible] રાખવી નહિ. એ પાંચ મહાવ્રત સાધુ મુનિરાજ પાળે છે.

આચાર્ય મહારાજ જે પાંચ આચારને પાળે છે તે આ પ્રમાણે

૧ જ્ઞાનાચાર જ્ઞાન ભણે ભણાવે [illegible] જ્ઞાનના [illegible] કરાવે, ભણનારને મદદ આપે.

૨ દર્શનાચાર [illegible] સમ્યક્ત્વથી પતિતને [illegible]

૩ ચારિત્રાચાર [illegible] નારને અનુમો[illegible]

સવ્વપાવપ્પણાસણો ॥ ૭ ॥

સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે. ૭

૪ **તપઆચાર**—૭ બાહ્ય અને ૭ અભ્યંતર એમ બાર પ્રકારનો તપ પોતે કરે, કરાવે અને કરતાને અનુમોદન આપે.

૫ **વીર્યાચાર**—ધર્માનુષ્ઠાન (ધર્મક્રિયા) કરવામાં છતી શક્તિ ગોપવે નહિ તથા તમામ આચાર પાળવામાં વીર્યશક્તિ સંપૂર્ણ રીતે ફોરવે તે.

ચારિત્ર ધર્મની રક્ષાને અર્થે મુનિને પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપી આઠ પ્રવચનની માતાને પાળવાની જરૂર છે તે આ પ્રમાણે—

૧ **ઇર્યાસમિતિ**—સાડા ત્રણ હાથ મોં આગળ દૃષ્ટિ નીચે રાખીને ભૂમિ જોતાં ચાલવું.

૨ **ભાષાસમિતિ**—સાવદ્ય વચન બોલવું નહિ.

૩ **એષણાસમિતિ**—અપ્રાસુક આહાર પાણી આદિ વહોરવાં નહિ.

૪ **આદાનનિક્ષેપણાસમિતિ**—વસ્ત્ર પાત્ર અણપુંજી ભૂમિ ઉપર લેવાં મૂકવાં નહિ.

૫ **પારિષ્ઠાપનિકાસમિતિ**—મલ મૂત્ર અણપુંજી જીવાકુલ ભૂમિએ પરઠવવાં નહિ.

૧ **મનગુપ્તિ**—મનમાં આર્ત રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાવાં નહિ.

૨ **વચનગુપ્તિ**—નિરવદ્ય વચન પણ કારણ વિના બોલવાં નહિ.

૩ **કાયગુપ્તિ**—શરીર અણપડિલેહ્યું હલાવવું નહિ.

પાંચ ઇંદ્રિયના વિષયને સંવરનાર તથા ૫ ગુણ, નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર તથા ચાર પ્રકારના કષાય રહિત તથા [illegible] પાંચ મહાવ્રત, [illegible] પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ [illegible] એમ [illegible] છત્રીસ ગુણ આચાર [illegible]

મંગલાણં ચ સવ્વેસિં

વળી સર્વ મંગળોમાં

પઢમં હવઇ મંગલં ॥ ૮ ॥

પ્રથમ મંગળ (કલ્યાણરૂપ) છે. ૮

પદ (૯) સંપદા (૮) ગુરૂ (૭) લઘુ (૬૧) સર્વ વર્ણ (૬૮)

ઇતિ નવકાર સૂત્ર ૧.

સિદ્ધાંત ભણે તથા બીજાઓને ભણાવે તે ઉપાધ્યાય-પાઠક-વાચક તેના ગુણ ૨૫—

૧ આચારાંગ, ૨ સુયગડાંગ, ૩ ઠાણાંગ, ૪ સમવાયાંગ, ૫ ભગવતી, ૬ જ્ઞાતા-ધર્મકથા, ૭ ઉપાસક દશાંગ, ૮ અંતગડ દશાંગ, ૯ અનુત્તરોવવાઇ, ૧૦ પ્રશ્ન વ્યાકરણ અને ૧૧ વિપાક એ અગ્યાર અંગ અને ૧ ઉવવાઇ, ૨ રાયપસેણી, ૩ જીવાભિગમ, ૪ પન્નવણા, ૫ જંબુદ્વીપ પન્નત્તિ, ૬ ચંદપન્નત્તિ, ૭ સૂરપન્નત્તિ, ૮ કપ્પિયા, ૯ કપ્પવડંસિયા, ૧૦ પુપ્ફિયા, ૧૧ પુપ્ફ ચૂલિયા અને ૧૨ વન્હિ-દશાંગ એ બાર ઉપાંગને ભણે ભણાવે તેથી ૨૩ ગુણ થયા. ૨૪ ચરણસિત્તરિ અને ૨૫ કરણસિત્તરિને પાળે એમ ૨૫ ગુણો થયા.

મોક્ષ માર્ગ સાધવા માટે યત્ન કરે તે સાધુ તેના ગુણ ૨૭ તે આ પ્રમાણે જાણવા.—

૧ પ્રાણાતિપાત વિરમણ, ૨ મૃષાવાદ વિરમણ, ૩ અદત્તાદાન વિરમણ, ૪ મૈથુન વિરમણ અને ૫ પરિગ્રહ વિરમણ, એ પાંચ મહાવ્રત અને ૬ રાત્રિભોજન વિરમણ એ ૬ વ્રતને પાળે તેથી ૬ ગુણ. ૭ થી ૧૨ પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય એ ૬ કાયની રક્ષા કરે તેથી ૬ ગુણ. ૧૩ થી ૧૭ પાંચ ઇંદ્રિયોના નિગ્રહ કરે એટલે તેના વિષયવિકારોને રોકે તેથી પાંચ ગુણ, ૧૮ લોભનો નિગ્રહ, ૧૯ ક્ષમાનું ધા-

॥ પંચિંદિઅ (ગુરુસ્થાપના) સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

પંચિંદિઅ—પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષયોને. સંવરણો—રોકનાર.

તહ—તથા. નવવિહ—નવ પ્રકારના.

બંભચેર—બ્રહ્મચર્યની. ગુત્તિધરો—વાડને ધારણ કરનાર.

ચઉવિહ—ચાર પ્રકારના. કસાય—કષાયથી.

મુક્કો—મૂકાએલા. ઇઅ—એ.

અટ્ઠારસગુણેહિં—અઢાર ગુણોવડે. સંજુત્તો—યુક્ત.

પંચમહવ્વય—પાંચ મહાવ્રતોએ. જુત્તો—યુક્ત.

પંચવિહાયાર—પાંચ પ્રકારના આચારને. પાલણસમત્થો—પાળવામાં સમર્થ.

પંચસમિઓ—પાંચ પ્રકારની સમિતિએ યુક્ત. તિગુત્તો—ત્રણ ગુપ્તિએ સહિત.

છત્તીસગુણો—છત્રીસ ગુણોએ યુક્ત.

ગુરૂ—ગુરૂ. મજ્ઝ—મારા.

રણ કરવું, ૨૦ ચિત્તની નિર્મળતા રાખવી, ૨૧ વિશુદ્ધ રીતે વસ્ત્રની પડિલેહણા કરવી, ૨૨ સંયમ યોગમાં પ્રવૃત્ત રહેવું (૫ સમિતિ ૩ ગુપ્તિ આદરવી: નિદ્રા, વિકથા અને અવિવેક ત્યજવાં). ૨૩ અકુશળ મનનો રોધ એટલે માઠા માર્ગે જતા મનને રોકવું. ૨૪ અકુશળ વચન સંરોધ. ૨૫ અકુશળ કાયાનો સંરોધ, ૨૬ શીતાદિ પરીસહ સહન કરવા અને ૨૭ મરણાદિ ઉપસર્ગ સહેવા એમ ૨૭ થયા.

એ પ્રકારે અરિહંતના ૧૨, સિદ્ધના ૮, આચાર્યના ૩૬, ઉપાધ્યાયના ૨૫ અને સાધુના ૨૭ મળી કુલ ૧૦૮ ગુણ પંચપરમેષ્ઠિના જાણવા.

પંચિંદિઅ—સંવરણો,

પાંચ ઇંદ્રિયો (ના વિષયવિકારો) ને રોકનાર,

તહ નવવિહ—બંભચેર-ગુત્તિધરો ।।

તથા નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિના ધરનાર,

ચઉવિહ—કસાય—મુક્કો

ચાર પ્રકારના કષાયથી મુક્ત,

ઇઅ અટ્ઠારસ—ગુણેહિં સંજુત્તો ।।૧।।

એ અઢાર ગુણોએ સહિત. ૧

પંચ—મહવ્વયજુત્તો,

પાંચ મહાવ્રતે યુક્ત,

પંચ-વિહાયારપાલણ-સમત્થો ।।

પાંચ પ્રકારના આચાર પાળવાને સમર્થ.

પંચ—સમિઓ તિ-ગુત્તો,

પાંચ સમિતિયે સમિત (અને) ત્રણ ગુપ્તિયે ગુપ્ત.

છત્તીસગુણો ગુરૂ મજ્ઝ ।।૨।।

(એ) છત્રીશ ગુણોએ સહિત (તે) મારા ગુરૂ (છે). ૨

પદ (૮) ગાથા (૨) ગુરૂ (૧૦) લઘુ (૭૦) સર્વવર્ણ (૮૦).

ઇતિ પંચિંદિઅ સૂત્ર. ૨.

---

૧ આ અઢાર ગુણોનું વર્ણન નવકારની ફુટનોટમાંથી જોઇ લેવું

૩ ખમાસમણ વા પ્રણિપાત સૂત્ર.

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છામિ - હું ઇચ્છું છું.
વંદિઉં - વાંદવાને.
નિસીહિઆએ - પાપવ્યાપાર નિષેધ કર્યો છે જેણે એવા શરીરવડે.
ખમાસમણો - હે ક્ષમાશ્રમણ, સાધુજી!
જાવણિજ્જાએ - શક્તિ સહિત એવા.
મત્થએણ - મસ્તકવડે.
વંદામિ - હું વંદના કરું છું.

ઇચ્છામિ ખમાસમણો! વંદિઉં જાવણિજ્જાએ નિસીહિઆએ મત્થએણ વંદામિ ॥ઇતિ॥૩॥

અર્થઃ—હે [1]ક્ષમાશ્રમણ! મારા શરીરની શક્તિ સહિત તથા પાપવ્યાપાર તજીને (આપનાં ચરણકમળને) વાંદવાને ઇચ્છું છું (અને) મસ્તકે કરી વાંદું છું.

ગુરૂ (૩) લઘુ (૨૫) સર્વ વર્ણ (૨૮).

---

૪ ॥ અથ સુગુરુને સાતા સુખપૃચ્છા ॥

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છકાર - ઇચ્છા કરું છું.
સુહદેવસિ - સુખે દિવસ.
શરીરનિરાબાધ - શરીરે નિરાબાધપણું.
સુહરાઈ - સુખે રાત્રિ.
સુખતપ - સુખે તપશ્ચર્યામાં.
સુખસંજમજાત્રા - સુખે સંયમયાત્રામાં.
નિર્વહોછોજી પ્રવર્તો છો જી.

---

૧ હે ક્ષમાસહિત તપના મુનિરાજ.

ઇચ્છકાર, સુહરાઇ, સુહદેવસિ, સુખ-તપ, શરીર નિરાબાધ, સુખસંજમજાત્રા નિર્વહો છો જી, સ્વામી સાતા છે જી? ભાત-પાણીનો લાભ દેજો જી ॥ઇતિ ॥૪॥

અર્થ—(હે ગુરુજી!) આપ સુખે રાત્રિ, સુખે દિવસ, સુખે તપશ્ચર્યામાં, શરીર સંબંધી રોગરહિતપણામાં, સુખે સંયમયાત્રામાં પ્રવર્તો છો જી, એમ ઇચ્છું છું. સ્વામી સાતા છે જી? ભાતપાણીનો લાભ દેજો જી. ઇતિ. ૪

૫. ॥ અથ, ઇરિયાવહિયં સૂત્ર.

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છાકારેણ–ઇચ્છાપૂર્વક.
ભગવન્–હે ભગવન્!
[1]પડિક્કમામિ–હું પડિક્કમું (પાછો હઠું) છું.
ઇચ્છં–પ્રમાણ છે.
ઇરિયાવહિયાએ–માર્ગમાં ચાલતા.
ગમણાગમણે–જતા આવતા.
બીયક્કમણે–બીજ ચાંપ્યા હોય

[2]સંદિસહ–આજ્ઞા આપો.
ઇરિયાવહિયં–ઇરિયાવહિ–ગમનાગમન કરતાં થયેલ જીવબાધાદિ પાપક્રિયા.
પડિક્કમણ–પડિક્કમ. (નિવર્ત.)
ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં–હું પડિક્કમવા (પાછો હઠવા)ને ઇચ્છું છું.
વિરાહણાએ–જીવની વિરાધના થઇ હોય–
પાણક્કમણે–પ્રાણી (જીવ) ચાંપ્યા હોય.
હરિયક્કમણે–લીલી વનસ્પતિ ચાંપી હોય.

૧ બપોર પહેલાના વખતે કહેવું. ૨ બપોર પછીના વખતે કહેવું.

ઓસા-ઝાકળ.
પણગ દગ-સેવાળ તથા કાચું પાણી.
મક્કડાસંતાણા-કરોળીયાની જાળ.
જે-જે.
જીવા-જીવો.
એગિંદિયા-એકેંદ્રિય જીવો.
તેઇંદિયા-ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા.
પંચિંદિયા-પાંચ ઇંદ્રિયવાળા.
વત્તિયા-ધૂળવડે ઢાંક્યા.
સંઘાઇયા-ભેગા કર્યા.
પરિયાવિયા-પરિતાપ ઉપજાવ્યા.
ઉદ્દવિયા-બીવરાવ્યા (ત્રાસ પમાડ્યા).
સંકામિયા-મૂક્યા.
તસ્સ-તે.
મિચ્છા-મિથ્યા થાઓ.
દુક્કડં-પાપ.

ઉત્તિંગ-કીડિયારૂં, ઉત્તિંગા.
મટ્ટી-માટી.
સંકમણે-ચાંપી હોય.
મે-મેં.
વિરાહિયા-વિરાધ્યા (દુઃખી કર્યા) હોય.
બેઇંદિયા-બેઇંદ્રિય જીવો.
ચઉરિંદિયા-ચાર ઇંદ્રિયવાળા.
અભિહયા-લાતે માર્યા.
લેસિયા-ભોંય સાથે ઘસ્યા.
સંઘટ્ટિયા-સ્પર્શ કર્યા હોય.
કિલામિયા-ખેદ પમાડ્યા.
ઠાણાઓ ઠાણં-એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે.
જીવિયાઓ વવરોવિયા-જીવિતથી ચૂકાવ્યા. (મારી નાંખ્યા.)
મિ-મારૂં.

ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! ઇરિ-યાવહિયં પડિક્કમામિ ?[1] ઇચ્છં[2] ॥

અર્થ—આપની ઇચ્છાપૂર્વક હે જ્ઞાનવંત ! (પૂજ્ય !) આદેશ આપો તો ચાલવાના માર્ગમાં જે પાપ લાગ્યું હોય તેથી નિવર્ત્તુ,—

---

૧ ગુરૂ પડિક્કમેહ કહે. ૨ ગુરૂમહારાજનો આદેશ સ્વીકારવાને આ વચન છે.

પ્રતિક્રમું ! ત્યારે ગુરૂ આદેશ આપે કે પ્રતિક્રમો. પછી શિષ્ય કહે કે આજ્ઞા પ્રમાણ છે.

ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં ॥ ૧ ॥ ઇરિયાવ-હિયાએ વિરાહણાએ ॥ ૨ ॥

અર્થ—હું પાપ થકી નિવર્તવાને ઇચ્છું છું, ૧ જવા આવવાના માર્ગમાં તથા સાધુ શ્રાવકના ધર્મમાર્ગમાં જે વિરાધના (પાપયુક્ત ક્રિયા) થઇ હોય ૨ જેમકે-

ગમણાગમણે ॥૩॥ પાણક્કમણે, બીય-ક્કમણે, હરિયક્કમણે, ઓસાઉત્તિંગ-પણગ-દગ-મટ્ટી-મક્કડાસંતાણા-સંકમણે ॥૪॥

અર્થ—એક સ્થાનકથી બીજે સ્થાનકે જતાં આવતાં, ૩ (બે, ત્રણ અને ચાર ઇંદ્રિયવાળા) જીવોને પગે કરી ચાંપવાથી, ધાન્યનાં બીજને ચાંપવાથી, લીલી વનસ્પતિને ચાંપવાથી, આકાશમાંથી પડતા ઠારને, કીડીયોનાં નગરાંને, પાંચવર્ણી લીલ ફૂલને, સચિત્ત માટીયુક્ત સચિત્ત પાણીને, કરોળીઆની જાળને પગે કરી ચાંપવાથી વા મસળવાથી, ૪

જે મે જીવા વિરાહિયા ॥૫॥

અર્થ—જે જીવોની મે વિરાધના કરી હોય અર્થાત્ જે જીવોને દુઃખી કર્યા હોય, ૫

તે કયા જીવો?

એગિંદિયા, બેઇંદિયા, તેઇંદિયા, ચઉરિંદિયા, પંચિંદિયા ॥૬॥

અર્થ—એક ઇંદ્રિયવાળા, બે ઇંદ્રિયવાળા, ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા, ચાર ઇંદ્રિયવાળા, પાંચ ઇંદ્રિયવાળા, ૬

તેઓને કેવી રીતે વિરાધ્યા?

અભિહયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંઘાઇયા, સંઘટ્ટિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદ્દવિયા, ઠાણાઓ ઠાણં સંકામિયા, જીવિયાઓ વવરોવિયા, તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં ॥૭॥*

અર્થ—સામા આવતાને હણ્યા (લાતે માર્યા) હોય, વળી ધૂળે કરી ઢાંક્યા હોય, ભૂમિ સાથે મસળ્યા હોય, માંહોમાંહે શરીરે શરીર એકઠાં કર્યા હોય, થોડા સ્પર્શથી દુહવ્યા હોય, પરિતાપ ઉપજાવ્યો હોય, મૃતપ્રાય કીધા હોય, ત્રાસ પમાડ્યા હોય, એક સ્થાનકથી બીજે સ્થાનકે મૂક્યા હોય, જીવિતવ્યથી જૂદા કર્યા હોય; તે સંબંધી જે પાપ લાગ્યું હોય તે પાપ મારૂં નિષ્ફળ થાઓ! (તે પાપનો મિચ્છામિ દુક્કડ દઉં છું.)

પદ (૨૯) સંપદા (૭) ગુરૂ (૧૪) લઘુ (૧૩૬) સર્વ વર્ણ (૧૫૦)

ઇતિ ઇરિયાવહિયં સૂત્ર. ૫

---

* જે સૂત્રમાં ગાથા ન હોય છતાં અંક આપ્યા હોય તે સંપદાના સમજવા.

૬ ॥ અથ તસ્સ ઉત્તરી સૂત્ર.

શબ્દાર્થ.

તસ્સ-તેની
પાયચ્છિત્તકરણેણં-પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાવડે.
પાવાણં કમ્માણં-પાપકર્મોને.
ઠામિ-કરૂં છું.
ઉત્તરીકરણેણં-ફરીને શુદ્ધિને અર્થે.
વિસોહીકરણેણં-વિશેષ શુદ્ધિએ કરી.
વિસલ્લીકરણેણં-શલ્યરહિતપણે કરી.
નિગ્ઘાયણટ્ઠાએ-નાશ કરવાને અર્થે.
કાઉસ્સગ્ગં-કાઉસ્સગ્ગ.

તસ્સ ઉત્તરીકરણેણં, પાયચ્છિત્તકરણેણં, વિસોહીકરણેણં, વિસલ્લીકરણેણં, પાવાણં કમ્માણં નિગ્ઘાયણટ્ઠાએ, ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં ॥૮॥

અર્થ—તેને[1] વિશેષ શુદ્ધ કરવાને, તેની ગુરૂ પાસે આલોયણા કરવાએ કરી, આત્માના અંતરમેલને ટાળવાએ કરી, આત્માને શલ્યથી રહિત કરવાએ કરી અને તેથી સર્વ પાપકર્મોનું ઉચ્છેદન કરવાને માટે હું કાયવ્યાપારના ત્યાગ કરવારૂપ કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું. ઇતિ. ૬

પદ (૬) સંપદા (૧) ગુરૂ (૧૦) લઘુ (૩૯) સર્વ વર્ણ (૪૯)

ઇતિ તસ્સ ઉત્તરી સૂત્ર ॥ ૬ ॥

---

૧ પાપથી લેપાયેલ આત્મા પરિણામવિશુદ્ધિથી શુદ્ધ થાય છે તે જે કેટલા અશુદ્ધિવાળો બાકી રહ્યો હોય તેને વિશેષ શુદ્ધ કરવાને

॥ અથ. અન્નત્થ. ઊસસિએણં સૂત્ર. ॥

શબ્દાર્થ.

અન્નત્થ-બીજે (નીચેનાં પદ આપ્યાં વિના.)

ખાસિએણં-ઉધરસ આવવાથી.

જંભાઇએણં-બગાસું આવવાથી.

વાયનિસગ્ગેણં-વાછૂટ થવાથી.

પિત્તમુચ્છાએ-પિત્તવડે મૂર્છા આવવાથી.

ખેલસંચાલેહિં-બળખો આવવાથી.

એવમાઇએહિં-એ વગેરે.

અભગ્ગો-અખંડિત.

હુજ્જ-હો.

કાઉસ્સગ્ગો-કાઉસ્સગ્ગ.

અરિહંતાણં-અરિહંત.

નમુક્કારેણં-નમસ્કાર કરીને.

તાવ-ત્યાં સુધી.

ઠાણેણં-એક સ્થાનકે.

ઝાણેણં-ધ્યાનવડે.

વોસિરામિ-વોસિરાવું છું.

ઊસસિએણં-ઊંચો શ્વાસ લેવાથી.

નીસસિએણં-નીચો શ્વાસ લેવાથી.

છીએણં-છીંક આવવાથી.

ઉડ્ડુએણં-ઓડકાર આવવાથી.

ભમલીએ-ભમરી આવવાથી.

સુહુમેહિં-સૂક્ષ્મ.

અંગસંચાલેહિં-અંગ ચાલવાથી.

દિટ્ઠિસંચાલેહિં-દૃષ્ટિ ચાલવાથી.

આગારેહિં-આગારો રાખીને.

અવિરાહિઓ-અવિરાધિત.

મે-મારો.

જાવ-જ્યાં સુધી.

ભગવંતાણં-ભગવંતોને.

ન પારેમિ-ન પારૂં.

કાયં-કાયાને.

મોણેણં-મૌનપણે.

અપ્પાણં-પોતાની.

---

*અન્નત્થ ઊસસિએણં, નીસસિએણં, ખાસિએણં, છીએણં, જંભાઇએણં, ઉડુએણં,

* આ સૂત્રવડે કરવાનો કાઉસ્સગ્ગ ૧૯ દોષ વર્જીને કરવાનો છે, તે દોષ આ પ્રમાણે—

૧. ઘોડાની પેરે એક પગ ઉંચો રાખે, વાંકો પગ રાખે તે ઘોટકદોષ.
૨. જેમ વાયરાથી વેલડી હાલે તેમ શરીરને ધુણાવે તે લતાદોષ.
૩. થાંભલા પ્રમુખને ઓઠીંગણ દઇ રહે તે સ્તંભાદિ દોષ.
૪. ઉપર મેડી અથવા માળ હોય તેને મસ્તક ટેકાવી રહે તે માલદોષ.
૫. ગાડાની ઉધની પેરે અંગુઠા તથા પાની મેળવીને પગ રાખે તે ઉદ્ધિદોષ.
૬. નિગડ (બેડી)માં પગ નાંખ્યાની પેરે પગ પહોળા રાખે તે નિગડદોષ.
૭. નગ્ન ભીલડીની પેરે ગુહ્ય સ્થાને હાથ રાખે તે શબરિદોષ.
૮. ઘોડાના ચોકડાની પેરે હાથ રજોહરણયુક્ત આગળ રાખે તે ખલિણદોષ.
૯. નવ પરિણીત વધૂની પેરે માથું નીચું રાખે તે વધૂદોષ.
૧૦. નાભિની ઉપર અને ઢીંચણથી નીચે લાંબુ વસ્ત્ર રાખે તે લંબોત્તરદોષ.
૧૧. ડાંસ મસાના ભયથી, અજ્ઞાનથી અથવા લજ્જાથી હૃદયને આચ્છાદન કરી સ્ત્રીની પેરે ઢાંકી રાખે તે સ્તનદોષ.
૧૨. શીતાદિકના ભયથી સાધ્વીની જેમ બંને સ્કંધ ઢાંકી રાખે એટલે સમગ્ર શરીર આચ્છાદિત રાખે તે સંયતિદોષ.
૧૩. આલાવો ગણવાને અર્થે અથવા કાયોત્સર્ગની સંખ્યા ગણવાને અંગુલિ તથા પાંપણના ચાળા કરે તે ભમુહંગુલિદોષ.
૧૪. કાગડાની પેરે ડોળા ફેરવે તે વાયસદોષ.
૧૫. પહેરેલાં વસ્ત્ર જૂ અથવા પરસેવાએ કરી મલિન થવાના ભયથી કોઠની પેરે ગોપવી રાખે તે કપિત્થદોષ.
૧૬. યક્ષાવેશિતની પેરે માથું ધુણાવે તે શિરઃકંપ દોષ.

વાયનિસગ્ગેણં, ભમલીએ, પિત્તમુચ્છાએ ॥૧॥

અર્થ—જે બાર આગારોનું વર્ણન કરું છું તે સિવાયના બીજે સ્થાનકે કાયવ્યાપારનો ત્યાગ કરું છું. તે બાર આગારોનાં નામ—

ઊંચો શ્વાસ લેવાવડે, નીચો શ્વાસ મૂકવાવડે, ઉધરસ આવવાથી, છીંક આવવાથી, બગાસું આવવાથી, ઓડકાર આવવાથી, વા સંચરવાથી, ચકરી આવવાથી, પિત્તના પ્રકોપવડે મૂર્છા આવવાથી.૧

સુહુમેહિં અંગસંચાલેહિં, સુહુમેહિં ખેલસંચાલેહિં, સુહુમેહિં દિટ્ઠિસંચાલેહિં ॥૨॥

અર્થ—સૂક્ષ્મ શરીરનો સંચાર થવાથી, સૂક્ષ્મ રીતે થૂંક અથવા કફ ગળવાથી, સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિના સંચારથી. ૨

એવમાઇએહિં આગારેહિં, અભગ્ગો અવિરાહિઓ, હુજ્જ મે કાઉસ્સગ્ગો ॥૩॥

અર્થ—પૂર્વોક્ત આગારો વગેરે બીજા (પણ ચાર)* આગા-

---

૧૭. મુંગાની પેરે હું હું કરે તે મૂકદોષ.

૧૮. આલાવા ગણતાં મદિરાપીધેલની પેરે બડબડાટ કરે તે મદિરાદોષ

૧૯. વાનરની પેરે આસપાસ જોયા કરે, ઓષ્ઠપુટ હલાવે તે પ્રેક્ષ્યદોષ

(અગ્નિના ઉપદ્રવથી બીજે સ્થાનકે જવું પડે તથા વીજળી પ્રકાશથી વસ્ત્રાદિ ઓઢવાં પડે. (૨) બિલાડી, ઉંદર વગેરે આડાં ઊતરતાં હોય અથવા પંચેન્દ્રિય જીવનું છેદન-ભેદન થતું હોય તો બીજે સ્થાનકે જ

હોજો (અન્યત્ર) મારો કાયોત્સર્ગ અભગ્ન, અવિરાધિત હોજો. ૩

(ક્યાં સુધી ?)

જાવ અરિહંતાણં ભગવંતાણં નમુક્કા-રેણં ન પારેમિ ॥ ૪ ॥

અર્થ—જ્યાં સુધી અરિહંત ભગવાનને નમસ્કાર કરવા વડે ન પારૂં. ૪

તાવ કાયં ઠાણેણં મોણેણં ઝાણેણં અ-પ્પાણં વોસિરામિ ॥ ૫ ॥

અર્થ—ત્યાં સુધી પોતાની કાયાને સ્થાનકવડે, મૌન રહેવા વડે (અને) ધ્યાનવડે (પાપક્રિયાથી) વોસિરાવું છું. ૫ ઇતિ સૂત્ર. ૭

પદ (૨૮) સંપદા (૫) ગુરૂ (૧૩) લઘુ (૧૨૭) સર્વ વર્ણ (૧૪૦)

---

૮ ॥ અથ લોગસ્સ વા નામસ્તવ સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

લોગસ્સ—લોકને | ઉજ્જોઅગરે—ઉદ્યોત કરનારા.

પૃ. (૩) અકસ્માત્ ચોરની ધાડ આવી પડે તેથી અથવા રાજાદિકના ભયથી બીજે સ્થાનક જવું પડે (૪) સિંહ વગેરે ઉપદ્રવ કરતા હોય અથવા તો સર્પાદિક દંશ કરે તેમ હોય અથવા ભીંત પડે તેવી હોય તો બીજે સ્થાનક જવું પડે.

ધમ્મતિત્થયરે-ધર્મરૂપ તીર્થના કરનારા.
જિણે-જિનોને.
અરિહંતે-અરિહંત ભગવાનોને.
કિત્તઇસ્સં-હું સ્તવીશ.
ચઉવીસંપિ-ચોવીશે [જિનનાથને.
કેવલી-કેવળી ભગવાનોને.
ઉસભમજિઅં-શ્રી ઋષભદેવને,
ચ-અને.
વંદે-હું વંદના કરું છું.
સંભવમભિણંદણં ચ-સંભવનાથ તથા અભિનંદન સ્વામીને.
સુમઇં-સુમતિનાથને.
પઉમપ્પહં-પદ્મપ્રભ પ્રભુને.
સુપાસં-સુપાર્શ્વનાથને.
ચંદપ્પહં-ચંદ્રપ્રભ પ્રભુને.
સુવિહિં-સુવિધિનાથને.
પુપ્ફદંતં-(બીજું નામ) પુષ્પદંતને.
સીયલ સિજ્જંસ-શીતળનાથ તથા શ્રેયાંસનાથને.
વાસુપુજ્જં-વાસુપૂજ્યસ્વામીને.
વિમલમણંતં-વિમળનાથ તથા અનંતનાથને.
જિણં-જિનને
ધમ્મં-ધર્મનાથને.
સંતિં-શાંતિનાથને.
કુંથું-કુંથુનાથને.
અરં-અરનાથને.
મલ્લિં-મલ્લિનાથને.
મુણિસુવ્વયં-મુનિસુવ્રતસ્વામીને.
નમિજિણં-નમિજિનને.
વંદામિ-હું વંદના કરું છું.
રિટ્ઠનેમિં-અરિષ્ટનેમિને.
પાસં-પાર્શ્વનાથને.
વદ્ધમાણં-વર્દ્ધમાનસ્વામીને.
એવં-એવી રીતે.
મએ-મેં.
અભિથુઆ-સ્તવ્યા.
વિહુય-ટાળ્યા છે.
રયમલા-કર્મ રૂપ રજ અને મલ જેમણે-
પહીણ-વિશેષ ક્ષય કર્યા છે.
જરમરણા-જરા અને મરણ જેમણે.
જિણવરા-સામાન્ય કેવળીઓમાં શ્રેષ્ઠ.
તિત્થયરા-તીર્થંકરો.
મે-મને.
પસીયંતુ-પ્રસન્ન થાઓ.
કિત્તિય-સ્તવ્યા.
વંદિય-વાંદ્યા.
મહિયા-પૂજ્યા.
જે એ-જેઓ, એ.
લોગસ્સ-લોકમાં.
ઉત્તમા-ઉત્તમ.
સિદ્ધા-સિદ્ધ થયા છે.
આરુગ્ગ-આરોગ્ય.

બોહિલાભં-સમ્યક્દર્શનનો લાભ.
ઉત્તમં-ઉત્તમ.
ચંદેસુ-ચંદ્રના સમૂહથી.
આઇચ્ચેસુ-સૂર્યના સમૂહથી.
પયાસયરા-પ્રકાશ કરનારા.
સિદ્ધા-સિદ્ધ ભગવાનો.
સિદ્ધિં-સિદ્ધિને.
દિસંતુ-આપો.
સમાહિવરં-પ્રધાન સમાધિ.
દિંતુ-આપો.
નિમ્મલયરા-અતિ નિર્મળ.
અહિયં-અધિક.
સાગરવરગંભીરા-સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રની પેરે ગંભીર એવા.
મમ-મને.

લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે, ધમ્મતિત્થયરે જિણે ॥ અરિહંતે કિત્તઇસ્સં, ચઉવીસંપિ કેવલી ॥ ૧ ॥

અર્થ—લોકના (કેવળજ્ઞાન વડે) ઉદ્યોતને કરનારા, ધર્મ તીર્થના કરનારા, (રાગદ્વેષના) જીતનારા, કર્મશત્રુનો નાશ કરનારા (અને) કેવળજ્ઞાનની એવા ચોવીશે* તીર્થંકરો અને બીજાઓનું પણ કીર્ત્તન કરીશ. ૧

---

* શ્રીઋષભદેવનો જન્મ વિનિતાનગરીમાં થયો. તેમના નાભિરાજા પિતા અને મરૂદેવા માતા હતા. બધા તીર્થંકરોની માતાઓ પહેલા સ્વપ્ને સિંહ દેખે પણ મરૂદેવા માતાએ પ્રથમ વૃષભ દીઠો. એને ગર્ભનો મહિમા જાણી તેમનું શ્રી ઋષભદેવ નામ રાખ્યું તથા ધર્મની આદિના પ્રવર્ત્તાવનાર હોવાથી બીજું આદિનાથ નામ પણ કહીએ. તેમનુ પાંચસે ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને ચોરાશી લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતુ. તેઓ સુવર્ણ વર્ણવાળા અને વૃષભ લાંછનવાળા હતા. તેમને સો પુત્ર હતા. મોટાનુ નામ ભરત હતુ જેમને આરિસાભુવનમા કેવળજ્ઞાન થયુ હતુ અને ૯૯ પુત્રો દીક્ષા લઇ કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા હતા.

ઉસભ-મજિઅં ચ વંદે, સંભવમભિ ણંદણં ચ સુમઇં ચ ॥ પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે ॥૨॥

શ્રી અજિતનાથ અયોધ્યા નગરીમાં જન્મ્યા. તેમના પિતા જિતશત્રુ રાજા હતા અને તેમની માતાનું નામ વિજયારાણી હતું. તે રાજા રાણી પ્રથમ પાસાબાજી રમતાં ત્યારે રાણી હારી જતી અને રાજાની જીત થતી પણ ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી રાણી જીતે અને રાજા હારે, એવો ગર્ભનો મહિમા જાણીને અજિતનાથ નામ દીધું. તેમનું સાડાચારસેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર, બહોંતેર લાખ પૂર્વનું આયુ, સુવર્ણવર્ણ અને લાંછન હાથીનું હતું.

શ્રી સંભવનાથનો શ્રાવસ્તિ નગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા જીતારી રાજા અને માતા સેના રાણી હતાં. દેશમાં દુષ્કાળ હતો છતાં ભગવંત ગર્ભે આવ્યાથી અણચિંતવ્યો પૃથ્વીમાં ધાન્યનો સંભવ થયો તેથી સંભવનાથ નામ દીધું. તેમનું ચારશેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને સાઠ લાખ પૂર્વનું આયુ હતું. તેઓ સુવર્ણ વર્ણવાળા હતા તથા લાંછન ઘોડાનું હતું.

શ્રી અભિનંદન સ્વામીનો અયોધ્યા નગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા સંવર રાજા અને માતા સિદ્ધાર્થા રાણી હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી ઇંદ્રમહારાજ આવીને ભગવંતની માતાને ઘણી વાર સ્તવી જતા હતા, તેથી રાજાપ્રમુખે જાણ્યું જે એ ગર્ભનોજ મહિમા છે માટે અભિનંદન નામ દીધું. સાડા ત્રણસેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર તથા પચાસ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. લાંછન વાનરનું અને સુવર્ણ વર્ણવાળા હતા.

શ્રી સુમતિનાથનો અયોધ્યા નગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા મેઘરથ રાજા અને માતા સુમંગલા હતાં. પ્રભુ ગર્ભમાં રહ્યા પછી તે ગામમાં એક વણિકની બે સ્ત્રીઓ હતી. તેમા ન્હાનીને પુત્ર હતો અને મ્હોટી વંધ્યા હતી પણ તે છોકરાનું પ્રતિપાલન બંને માતાઓ કરતી હતી. એમ કરતાં

અર્થ—(શ્રી) ઋષભદેવ તથા અજિતનાથને હું વાંદું છું. સંભવનાથ, અભિનંદનસ્વામી તથા સુમતિનાથને, પદ્મપ્રભપ્રભુ, રાગદ્વેષને જીતનારા સુપાર્શ્વનાથ તથા ચંદ્રપ્રભપ્રભુને વાંદું છું. ૨

તે વાણિયો જ્યારે મરણ પામ્યો ત્યારે મ્હોટી સ્ત્રી ધનની લાલચે કહેવા લાગી જે "પુત્ર મારો છે માટે જેનો પુત્ર હોય તેનું ધન થાય." તેમજ ન્હાનીનો તો છોકરો હતો તેથી તેણે કહ્યું કે "એ પુત્ર મહારો છે અને ધન પણ મારૂંજ છે." એમ બન્ને શોક્યોનો ટંટો થયો. તે વઢતી વઢતી દરબારમાં આવી તે વારે ગર્ભના મહિમાથી રાણીને ચુકાદો કરવાની ભલી બુદ્ધિ ઉપજી થઈ, તેથી એ બન્નેને રાણીએ કહ્યું કે "બન્ને મળીને ધન અર્દ્ધો અર્દ્ધ વહેંચી લો અને છોકરાના પણ બે ભાગ કરી અર્દ્ધો અર્દ્ધ વહેંચી લો!" તે સાંભળી નાની સ્ત્રી બોલી કે "મારે દ્રવ્ય જોઇતું નથી, છોકરાના કાંઇ બે વિભાગ થાય નહિ, એ છોકરો એનો છે તે મ્હારોજ છે." તે સાંભળી રાણી બોલી કે—"એ છોકરો ન્હાની સ્ત્રીનો છે. કેમકે પુત્રનું મૃત્યુ થાય ત્યાં સુધી પણ મ્હોટી સ્ત્રીથી ના કહેવાણી નહીં અને ન્હાની સ્ત્રીએ મારવાની મનાઈ કરી, માટે પુત્ર અને ધન એને હવાલે કરો અને મ્હોટી સ્ત્રીને ઘરથી બહાર કાઢો." ગર્ભના મહિમાથી ભગવંતની માતાને એવી બુદ્ધિ ઉપજી તે માટે સુમતિ નામ દીધું. તેમનું ત્રણસેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર, ચાળીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય, સુવર્ણ વર્ણ તથા ક્રોંચ પક્ષીનુ લાંછન હતુ.

શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામીનો કૌશાંબીનગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા ધરરાજા અને માતા સુસીમારાણી હતા. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાને રક્તકમળની શય્યાએ સૂવાનો દોહલો ઉપજ્યો (જે દેવતાએ પૂર્ણ કર્યો) તેથી અને ભગવંતનું શરીર પદ્મ (કમલ) જેવું રક્તવર્ણ હતું તેથી પદ્મપ્રભ નામ દીધું. તેમનું અઢીસેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને ત્રીસ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું લાંછન પદ્મનું તથા વર્ણ રક્ત હતા.

શ્રી સુપાર્શ્વનાથનો વણારસી નગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા સુપ્રતિષ્ઠ રાજા અને માતા પૃથ્વીરાણી હતા. માતાના [illegible]

સુવિહિં ચ પુપ્ફદંતં, સીઅલ-સિજ્જંસ વાસુપુજ્જં ચ ॥ વિમલમણંતં ચ જિણં, ધમ્મં સંતિં ચ વંદામિ ॥૩॥

વ્યાપ્ત હતાં, તે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી (બન્ને પાસાં) સુવર્ણવર્ણાં અને ઘણાં સુકોમળ થયાં માટે સુપાર્શ્વ નામ દીધું. (એક પ્રતમાં ' ભગવંતના પિતાનાં બે પાસાં કોઢ રોગવાળાં હતાં, તેને ભગવંતની માતાએ હાથ ફેરવ્યાથી સુકુમાળ નીરોગી થયાં' એવો પાઠ લખ્યો છે.) તેમનું બશ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને વીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. સુવર્ણ વર્ણ અને લાંછન સાથિયાનું હતું.

શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી ચંદ્રપુરી નગરીમાં જન્મ્યા હતા. તેમના પિતા મહસેન રાજા અને માતા લક્ષ્મણા રાણી હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાને ચંદ્રમાનું પાન કરવા (પીવા)નો દોહલો ઉપજ્યો (જે પ્રધાને બુદ્ધિએ કરી પૂર્ણ કરાવ્યો) એ ગર્ભનો પ્રભાવ જાણી ચંદ્રપ્રભ નામ દીધું. તેમનું એક સો પચાસ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને દશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. શ્વેત વર્ણ અને લાંછન ચંદ્રનું હતું.

શ્રી સુવિધિનાથ (એમનું બીજું નામ પુષ્પદંત છે.) તેમનો કાકંદી નગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા સુગ્રીવરાજા અને રામા રાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતા તથા પિતા ભલી વિધિએ કરી ધર્મ કરવા લાગ્યા, એવો ગર્ભનો પ્રભાવ જાણી સુવિધિનાથ નામ દીધું. અને મચકુંદનાં ફૂલની કળી સરખા પ્રભુના ઉજ્વળ દાંત હતા માટે બીજું પુષ્પદંત નામ દીધું. તેમનું એકસો ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર, બે લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય, શ્વેત વર્ણ અને મગરમચ્છનું લાંછન હતું.

શ્રી શીતળનાથનો ભદ્દિલપુર નગરમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા દઢરથ રાજા અને માતા નંદા રાણી હતાં. પિતાના શરીરે દાહજ્વર થયો

અર્થ—(શ્રી) સુવિધિનાથ (બીજું નામ) પુષ્પદંતને, શીતલનાથને, શ્રેયાંસનાથને અને વાસુપૂજ્યસ્વામીને, વિમલનાથને, અનંતનાથને અને રાગદ્વેષના જીતનારા ધર્મનાથને તથા શાંતિનાથને હું વંદના કરૂં છું ૩

હતો તે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી રાજાના શરીરની ઉપર રાણીએ હાથ ફેરવ્યાથી શીતલતા થઇ, એવો ગર્ભનો મહિમા જાણી શીતળનાથ નામ દીધું. તેમનું નેવું ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને એક લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. સુવર્ણ વર્ણ અને શ્રીવચ્છનું લાંછન હતું.

શ્રી શ્રેયાંસજિનનો સિંહપુરનગરમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા વિષ્ણુરાજા અને માતા વિષ્ણુરાણી હતાં. કોઇ દેરાસરમાં પરંપરાગત દેવતાઅધિષ્ઠિત સજ્જા (શય્યા) ની પૂજા થતી હતી. તે સજ્જાએ જે બેસે અથવા સુવે તેને ઉપદ્રવ ઉપજે. તે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાના મનમાં આવ્યું જે દેવગુરૂની પ્રતિમાની પૂજા થાય તે તો ખરૂં છે પણ સજ્જાની પૂજા તો ક્યાંએ સાંભળી નથી. એમ ચિંતવી સજ્જાના રક્ષા કરનાર પુરૂષો મનાઇ કર્યા છતાં પણ પ્રભુની માતા તે સજ્જા ઉપર બેઠાં તથા સુતાં તે છતાં ગર્ભના પ્રભાવથી અધિષ્ઠિત દેવતા ઉપદ્રવ ન કરી શકો અને સજ્જા મુકી જતો રહ્યો. ત્યાર પછી રાજા પ્રમુખ તે સજ્જા વાપરવામાં લીધી, એવા ગર્ભનો મહિમા જાણી શ્રેયાંસ નામ દીધું. તેમનું એંશી ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને ચોરાશી લાખ વર્ષનું આયુષ્ય હતું સુવર્ણ વર્ણ હતો અને લાંછન ગેંડાનું હતું.

શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીનો ચંપાનગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા વસુપૂજ્યરાજા અને માતા જયારાણી હતાં. ભગવાન ગર્ભે આવ્યા પછી ઇંદ્રમહારાજ વારંવાર આવી વસુ એટલે રત્નોની વૃષ્ટિ કરી માતાપિતાની પૂજા કરતા તેથી વાસુપૂજ્ય નામ દીધું તેમનું સિત્તેર ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને બહોંતેર લાખ વર્ષનું આયુષ્ય હતું રક્ત વર્ણ અને લાંછન પાડાનું હતું

શ્રી વિમળનાથનો કંપિલપુરનગરમાં જન્મ હતો તેમના પિતા કૃતવર્મારાજા અને માતા શ્યામારાણી હતાં ભગવાન ગર્ભે આવ્યા પછી તેમના

કુંથું અરં ચ મલ્લિં, વંદે મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ ॥ વંદામિ રિટ્ઠનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ ॥૪॥

નગરમાં કોઈ સ્ત્રીભર્તાર દેશે આવી ઉતર્યા. ત્યાં કોઈ વ્યંતરી-દેવી રહેતી હતી તેણે તે પુરુષનું રૂપ દીઠું. તેથી તેને કામક્રીડા કરવાની અભિલાષા થઈ. પછી તેની સ્ત્રીના જેવું પોતાનું રૂપ વિકુર્વી વ્યંતરી તેની પાસે સૂતી. પ્રભાતે બન્ને સ્ત્રી સમાન દેખી પુરુષે કહ્યું જે "આમાં મ્હારી સ્ત્રી કોણ?" ત્યારે પહેલી બોલી કે એ મ્હારો ભર્તાર છે અને બીજી બોલી કે એ મ્હારો ભર્તાર છે. એમ વદતાં વદતાં સર્વ રાજા પાસે આવ્યાં. રાજા તથા પ્રધાન બેઉ સ્ત્રીને સમાન દેખી કોઈ રીતે નિવેડો કરી શક્યા નહિ. પછી રાણીએ પુરુષને દૂર ઊભો રાખ્યો અને બન્ને સ્ત્રીને પણ દૂર ઊભી રાખીને કહ્યું કે "જે પોતાના સત્યના પ્રભાવથી ભર્તારને સ્પર્શ કરે તેનો એ ભર્તાર જાણવો." તે સાંભળી વ્યંતરીએ દેવશક્તિના પ્રભાવે પોતાનો હાથ લાંબો કરી ભર્તારને સ્પર્શ કર્યો તેવાજ રાણીએ તેનો હાથ પકડી લઈને કહ્યું કે "તું તો વ્યંતરી છે માટે તારે સ્થાનકે જતી રહે." એવી રીતે ચુકાદો થવાથી વિમળ મતિવાળી રાણી કહેવાણી, તે ગર્ભનોજ પ્રભાવ જાણી વિમળનાથ નામ દીધું. તેમનું સાઠ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને સાઠ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ અને સૂકર (ભુંડ) નું લાંછન જાણવું.

શ્રી અનંતનાથનો અયોધ્યા નગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા સિંહસેન રાજા અને માતા સુયશા રાણી હતાં. એક વખત સ્વપ્નમાં જેનો અંત ન આવે એવું મોટું ચક્ર રાણીએ આકાશને વિષે ભમતું દીઠું અને અનંત રત્નની માળા દીઠી તથા અનંત ગાંઠના દોરા કરી બાંધ્યા, તેથી લોકોના તાવ ગયા, એવો ગર્ભનો પ્રભાવ જાણી અનંતનાથ નામ દીધું. તે-

અર્થ—(શ્રી) કુંથુનાથને તથા અરનાથને, મલ્લિનાથને, મુનિસુવ્રતસ્વામિને તથા રાગદ્વેષને જીતનાર નમિનાથને વાંદું છું. શ્રી અરિષ્ટનેમિને તથા પાર્શ્વનાથને અને વર્દ્ધમાનસ્વામિને હું વંદન કરૂં છું. ૪

મનું પચાસ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને ત્રીસ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ તથા લાંછન સિંચાણાનું જાણવું.

શ્રી ધર્મનાથસ્વામી રત્નપુર નગરમાં જન્મ્યા હતા. તેમના પિતા ભાનુરાજા અને માતા સુવ્રતા રાણી હતાં. રાજા રાણીને પૂર્વે ધર્મ ઉપર અલ્પ રાગ હતો તે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી બન્નેને ધર્મ ઉપર અત્યંત રાગ થયો, એવો ગર્ભનો મહિમા જાણી ધર્મનાથ નામ દીધું. તેમનું ૪૫ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને દસ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ તથા વજ્રનું લાંછન જાણવું.

શ્રી શાંતિનાથનો ગજપુર નગરમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા વિશ્વસેન રાજા અને માતા અચિરા રાણી હતાં. વળી તે દેશમાં મરકીનો ઉપદ્રવ ઘણો હતો તે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાએ અમૃત છાંટયું તેથી મરકીની શાંતિ થઇ, એવા ગર્ભના પ્રભાવથી શાંતિનાથ નામ દીધું. તેમનું ચાલીશ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને એક લાખ વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ તથા લાંછન મૃગનું જાણવું.

શ્રી કુંથુનાથનો હસ્તિનાગપુર નગરમાં જન્મ હતો અને તેમના પિતા સૂર રાજા અને માતા શ્રી રાણી હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાજીએ સ્વપ્નમાં રત્નનો થૂભ પૃથ્વીને વિષે દીઠો તથા શત્રુ હતા તે કુંથુઆની જેવા ન્હાના થયા અથવા કુંથુઆ પ્રમુખ ન્હાના મોટા જીવોની જયણા દેશમાં પ્રવર્તી, તેથી કુંથુનાથ નામ દીધું. તેમનું પાંત્રીશ ધનુષ્યનું શરીર અને પચાણું હજાર વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ તથા લાંછન છાગ (બોકડા) નું જાણવું.

ચંદેસુ નિમ્મલયરા, આઇચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા ॥ સાગરવરગંભીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિસંતુ ॥ ૭ ॥

અર્થ—ચંદ્રસમુદાયથી વિશેષ નિર્મળ, સૂર્યસમુદાયથી વિશેષ પ્રકાશ કરનારા (અને) સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર જેવા ગંભીર એવા સિદ્ધ (પરમાત્મા) મને મોક્ષ આપો ! ૭

પદ (૨૮) સંપદા (૨૮) ગુરૂ (૨૭) લઘુ (૨૨૯) સર્વ વર્ણ (૨૫૬)

ઇતિ નામસ્તવ[1] સૂત્ર ૮

॥ અથ. કરેમિ ભંતે સૂત્ર વા સામાયિક પચ્ચકખાણ ॥

શબ્દાર્થ.

કરેમિ-કરૂં છું.	ભંતે-હે ભગવન્ !
સામાઈઅં-સામાયિક.	સાવજ્જં-પાપકારી.
જોગં-યોગને.	પચ્ચક્ખામિ-પચ્ચખ્ખાણ કરૂં છું.
નિયમં-નિયમને.	પજ્જુવાસામિ-પર્યુપાસુ-સેવું.
દુવિહં-બે પ્રકારે.	તિવિહેણં-ત્રણ પ્રકારે.
મણેણં-મને કરી.	વાયાએ-વચને કરી.
કાએણં-કાયાએ કરી.	ન કરેમિ-ન કરૂં.
કારવેમિ-ન કરાવું.	તસ્સ-તે (પૂર્વે કરેલ અપરાધ) થકી.

[1] આ સૂત્રમાં નામપૂર્વક તીર્થંકરોની સ્તવના કરેલ છે તેથી નામસ્તવ કહેવાય છે.

મનું સેવન કરૂં ત્યાં સુધી; બે કરણ (કરવું, કરાવવું,) અને ત્રણ જોગથી (મન, વચન, કાયારૂપ)—

મણેણં, વાયાએ, કાએણં, ન કરેમિ, ન કારવેમિ, તસ્સ ભંતે ! પડિક્કમામિ, નિંદામિ, ગરિહામિ, અપ્પાણં વોસિરામિ.

---

૧૯ મન વચન કાયાએ કરવું.
૨૦ મન વચન કાયાએ કરાવવું.
૨૧ મન વચન કાયાએ અનુમોદવું.
૨૨ મને કરવું કરાવવું.
૨૩ વચને કરવું કરાવવું.
૨૪ કાયાએ કરવું કરાવવું.
૨૫ મને કરવું અનુમોદવું.
૨૬ વચને કરવું અનુમોદવું.
૨૭ કાયાએ કરવું અનુમોદવું.
૨૮ મને કરાવવું અનુમોદવું.
૨૯ વચને કરાવવું અનુમોદવું.
૩૦ કાયાએ કરાવવું અનુમોદવું.
૩૧ મને કરવું કરાવવુ અનુમોદવુ.
૩૨ વચને કરવુ કરાવવુ અનુમોદવુ
૩૩ કાયાએ કરવુ કરાવવુ અનુમોદવુ
૩૪ મન વચને કરવુ કરાવવુ
૩૫ મન કાયાએ કરવુ કરાવવુ.
૩૬ વચન કાયાએ કરવુ કરાવવુ
૩૭ મન વચને કરવું અનુમોદવું.
૩૮ મન કાયાએ કરવું અનુમોદવું.
૩૯ વચન કાયાએ કરવું અનુમોદવું.
૪૦ મન વચને કરાવવું અનુમોદવું.
૪૧ મન કાયાએ કરાવવું અનુમોદવું.
૪૨ વચન કાયાએ કરાવવું અનુમોદવું.
૪૩ મન વચને કરવું કરાવવું અનુમોદવું.
૪૪ મન કાયાએ કરવું કરાવવું અનુમોદવું.
૪૫ વચન કાયાએ કરવું કરાવવું અનુમોદવું.
૪૬ મન વચન કાયાએ કરવું કરાવવું.
૪૭ મન વચન કાયાએ કરવું અનુમોદવુ.
૪૮ મન વચન કાયાએ કરાવવુ અનુમોદવુ.
૪૯ મન વચન કાયાએ કરવુ કરાવવુ અનુમોદવુ.

અર્થ—મન, વચન અને કાયા (એ ત્રણ જોગ) વડે ન કરૂં (તથા) ન કરાવું, હે ભગવંત! તે સંબંધી (પૂર્વે કરેલા) અપરાધને હું પ્રતિક્રમું છું, (આત્મસાક્ષીએ) નિંદું છું, (ગુરૂસાક્ષીએ) વિશેષ નિંદું છું (અને) આત્માને (પાપથી) વોસરાવું છું. ઇતિ. ૯

ગુરૂ (૭) લઘુ (૬૯) સર્વ વર્ણ (૭૬)

---

૧૦ ॥ અથ સામાયિક પારવાનું સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

સામાઇઅવય-સામાયિક વ્રતથી.
જાવ-જ્યાં સુધી.
હોઇ-હોય.
છિન્નઇ-છેદાય છે.
કમ્મં-કર્મ.
જત્તિઆ વારા-જેટલી વાર.
ઉ-વળી.
સમણો ઇવ-સાધુની પેઠે.
હવઇ-હોય.
એએણ-એ.
બહુસો-બહુ વાર.
જુત્તો-સહિત.
મણે-મનમાં.
નિયમસંજુત્તો-નિયમથી યુક્ત.
અસુહં-અશુભ.
સામાઇઅ-સામાયિક.
સામાઇઅંમિ-સામાયિક.
કએ-કર્યે છતે.
સાવઓ-શ્રાવક.
જમ્હા-જે માટે.
કારણેણં-કારણથી.
કુજ્જા-કરવું.

સામાઇઅ-વયજુત્તો, જાવ મણે હોઇ નિયમસંજુત્તો ॥ છિન્નઇ અસુહં કમ્મં. સામાઇઅ જત્તિઆ વારા ॥ ૧ ॥

અર્થ—સામાયિકવ્રતથી યુક્ત, જ્યાં સુધી મન તે નિયમથી સંયુક્ત હોય ત્યાં સુધી, જેટલી વાર સામાયિક કરે તેટલી વાર અશુભ કર્મનો નાશ કરે છે.

[1]સામાઇઅંમિ ઉ કએ, સમણો ઈવ સાવઓ હવઈ જમ્હા ॥ એએણ કારણેણં, બહુસો સામાઇઅં કુજ્જા ॥૨॥

અર્થ—જે માટે સામાયિક કરતી વખત શ્રાવક સાધુ સમાન હોય, તે કારણથી (તત્ત્વના જાણનાર) બહુ વાર સામાયિક કરે. ૨

---

૧ સામાયિક બત્રીશ દોષ વર્જીને કરવાનું છે, તે દોષ આ પ્રમાણેઃ—

મનના દશ-૧ વૈરી દેખી દ્વેષ કરે. ૨ અવિવેક ચિંતવે. ૩ અર્થ ન ચિંતવે. ૪ મનમાં ઉદ્વેગ ધરે. ૫ યશની વાંછા કરે. ૬ વિનય ન કરે. ૭ ભય ચિંતવે. ૮ વ્યાપાર ચિંતવે. ૯ ફળનો સંદેહ રાખે. ૧૦ નિયાણું કરે.

વચનના દશ—૧ કુવચન બોલે. ૨ હુંકારા કરે. ૩ પાપ આદેશ આપે. ૪ લવારો કરે ૫ કલહ કરે. ૬ આવો જાઓ કહે. ૭ ગાળ બોલે. ૮ બાળક રમાડે. ૯ વિકથા કરે. ૧૦ હાંસી કરે.

કાયાના બાર-૧ આસન ચપળ હોય. ૨ ચારે દિશાએ જુએ. ૩ સાવદ્ય કામ કરે. ૪ આળસ મરડે. ૫ અવિનયે બેસે. ૬ ઓઠું લઇ બેસે. ૭ મેલ ઉતારે. ૮ ખરજ ખણે. ૯ પગ ઉપર પગ ચડાવે. ૧૦ અંગ ઉઘાડું મૂકે ૧૧ અંગ ઢાંકે. ૧૨ ઉંઘે.

એ સર્વ મળી બત્રીશ દોષ સામાયિકમાં અયત્નનાથી લાગે છે તે તજવા.

સામાયિક વિધે લીધું, વિધે પાર્યું, વિધિ કરતાં જે કોઇ અવિધિ હુવો હોય, તે સવિ હુ મન વચન કાયાએ કરી મિચ્છા મિ દુક્કડં.

દશ મનના, દશ વચનના, બાર કાયાના–એ બત્રીશ દોષમાં જે કાંઇ દોષ લાગ્યો હોય તે સવિ હુ મન વચન કાયાએ કરી મિચ્છા મિ દુક્કડં.

ગાથા (૨) ગુરૂ (૭) લઘુ (૬૭) સર્વ વર્ણ (૭૪)

ઇતિ સામાયિક પારવાનું સૂત્ર ૧૦

---

૧૧ ॥ અથ જગચિંતામણિ ચૈત્યવંદન

શબ્દાર્થ.

જગચિંતામણિ–ભવ્ય જીવોને ચિંતામણિ રત્ન સમાન.
જગરખ્ખણ–છ જીવ નિકાયના રક્ષક.
જગબંધવ–સમાન બોધવાળાના તથા સકળ જંતુના બંધુ.
જગભાવ–ષડ્ દ્રવ્ય તથા નવ તત્ત્વના સ્વરૂપને કહેવામાં.
સંઠવિયરૂવ–જેમનાં બિંબ સ્થાપન કરેલાં છે.
જગનાહ–ભવ્ય જીવોના નાથ.
જગગુરૂ–સર્વ લોકના હિતનો ઉ[illegible]કર
જગસત્થવાહ–મોક્ષાભિલાષીના સાર્થ[illegible]
વિઅખ્ખણ–વિચક્ષણ.
અઠ્ઠાવય–અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર.
કમ્મટ્ઠ–આઠ કર્મને.
વિણાસણ–નાશ કરનારા.

જિણવર-તીર્થંકરો
અપ્પડિહય-કોઈથી હણાયું નથી.
કમ્મભૂમિહિં-જ્યાં કર્મ વર્તે છે એવાં.
પઢમસંઘયણિ-પહેલા સંઘયણવાળા.
સત્તરિસય-એક સો સિત્તેર.
વિહરંત-વિચરતા.
નવકોડિહિં-નવ ક્રોડ.
કોડિસહસ્સનવ-નવહજાર ક્રોડ.
સાહુ-સાધુઓ.
સંપઈ-વર્તમાનકાળે.
મુણિ-મુનિઓ.
વરનાણ-ઉત્તમ [કેવળ] જ્ઞાનવાળા.
કોડિસહસદુઅ-બે હજાર ક્રોડ.
નિચ્ચ વિહાણિ-નિત્ય પ્રભાતે.
રિસહ-ઋષભદેવ ભગવાન.
ઉજ્જિંતિ-શ્રી ગિરનાર પર્વત ઉપર.
નેમિજિણ-નેમિનાથ ભગવાન.
સચ્ચઉરિ-સત્યપુરી [સાચોર] નગરના.
મુણિસુવ્વય-મુનિસુવ્રત સ્વામી.
પાસ-શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન.
દુરિય-પાપના.
અવર-બીજા.
તિત્થયરા-તીર્થંકરો.
દિસિ-દિશાઓમાં.
જિં કેવિ-જે કોઇ પણ.

જયંતુ-જય પામો !
સાસણ-શાસન જેમનું.
કમ્મભૂમિહિં-કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રોને વિષે.
ઉક્કોસય-ઉત્કૃષ્ટનો.
જિણવરાણ-તીર્થંકરો.
લબ્ભઇ-પામીએ.
કેવલિણ-કેવળી.
ગમ્મઇ-જાણીએ.
વીસ-વીસ.
બિહું કોડિહિં-બે ક્રોડ.
સમણહ-સાધુઓ.
થુણિજ્જઇ-સ્તવના કરીએ.
જયઉ સામિય-સ્વામી જય પામો.
સત્તુંજિ-શત્રુંજયને વિષે.
પહુ-પ્રભુ.
વીર-શ્રી વીર ભગવાન.
મંડણ-આભૂષણરૂપ.
ભરૂઅચ્છહિં-ભરૂચને વિષે.
મુહરિ-મુહરિ નામના.
દુહ-દુઃખ.
ખંડણ-ખંડન કરનાર.
વિદેહિં-પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે.
ચિહું-ચાર.
વિદિસિ-વિદિશાઓમાં [ખૂણામાં].
તીઅ-અતીત [ભૂત] કાળ સંબંધી.

જગભાવ-વિઅકખણ ॥ અટ્ઠાવય-સંઠવિય-રૂવ, કમ્મટ્ઠ-વિણાસણ ॥ ચઉવીસંપિ જિ-ણવર જયંતુ અપ્પડિહયસાસણ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ભવ્ય જીવોને ચિંતામણિરત્ન સમાન, નિકટભવ્ય (થોડા વખતમાં મોક્ષે જનારા) જીવોના નાથ, સમસ્ત લોકના હિતોપદેશક, છ જીવનિકાયના રક્ષક, સમાન બોધવંતના ભાઈ, મોક્ષાભિલાષીના સાર્થવાહ, ષડ્ દ્રવ્ય તથા નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ કહેવામાં વિચક્ષણ, *અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર સ્થાપન કર્યા છે બિંબ જેમનાં, આઠકર્મના નાશ કરનારા અને જેમનું શાસન કોઈથી હણાય નહીં તેવું છે, એવા ચોવીશે તીર્થંકરો જયવંતા વર્તો! ૧.

[1]કમ્મભૂમિહિં કમ્મભૂમિહિં પઢમ—સંઘયણિ, ઉક્કોસય સત્તરિસય, જિણવરાણ

* અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર શ્રી ઋષભદેવના પુત્ર ભરત ચક્રીએ ચોવીશ તીર્થંકરની મણિમય પ્રતિમા સ્થાપન કરેલ છે. તે દરેક તીર્થંકરોની પોતપોતાની કાયાના માપે પ્રતિમા છે સૌની નાસિકા સરખી લાઈનમાં છે, એકની પાછળી નીચી ઊંચી છે.

[1] ૫ ભરત, ૫ ઐરવત અને ૫ મહાવિદેહની પૂર્વ પશ્ચિમના મળી ૧૬૦ વિજય—એમ ૧૭૦ ઠેકાણે એકેક તીર્થંકર ઉત્કૃષ્ટ કાળે હોય. શ્રી અજિતનાથ સ્વામીના વારે તે પ્રમાણે હતા

અણાગય-અનાગત-ભવિષ્ય કાળ સંબંધી.
જિણ-જિનેશ્વરોને.
સત્તાણવઈ-સત્તાણું.
લક્ખા-લાખ.
અટ્ઠ-આઠ.
બત્તિસય-બત્રીશ સો.
તિઅલોએ-ત્રણ લોકને વિષે.
વંદે-હું વંદના કરૂં છું.
કોડી બાયાલ-બેંતાળીશ ક્રોડ.
અડવન્ના-અઠ્ઠાવન.
સહસ-હજાર.
સાસય-શાશ્વતાં.
પણમામિ-હું પ્રણામ કરૂં છું.
સંપઇઅ-વર્તમાનકાળ સંબંધી.
વંદૂ-હું વંદના કરૂં છું.
સવ્વેવિ-સર્વ પણ.
સહસ્સા-હજાર.
છપ્પન્ન-છપ્પન.
કોડિઓ-ક્રોડ.
બાસિઆઇં-બ્યાશી.
ચેઇએ-ચૈત્યોને.
પનરસ કોડિસયાઇં-પંદરસો ક્રોડ.
લક્ખ-લાખ.
છત્તીસ-છત્રીશ.
અસિઇં-એંશી.
બિંબાઇં-બિંબોને.

---

[1]ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ચૈત્ય-વંદન કરૂં ? ઇચ્છં.

અર્થ—સુગમ છે.

જગચિંતામણિ જગનાહ, જગગુરૂ જગરક્ખણ ॥ જગબંધવ જગસત્થવાહ,

---

[1] **ગૌતમસ્વામી** અષ્ટાપદજી યાત્રા માટે ગયા ત્યારે તેમણે આ ચૈત્યવંદન ત્યાં બનાવ્યું છે.

જગભાવ-વિઅક્ખણુ ॥ અટ્ઠાવય-સંઠવિય-રૂવ, કમ્મટ્ઠ-વિણાસણુ ॥ ચઉવીસંપિ જિણવર જયંતુ અપ્પડિહયસાસણુ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ભવ્ય જીવોને ચિંતામણિરત્ન સમાન, નિકટભવ્ય (થોડા વખતમાં મોક્ષે જનારા) જીવોના નાથ, સમસ્ત લોકના હિતોપદેશક, ૭ જીવનિકાયના રક્ષક, સમાન બોધવંતના ભાઈ, મોક્ષાભિલાષીના સાર્થવાહ, ષડ્ દ્રવ્ય તથા નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ કહેવામાં વિચક્ષણ, *અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર સ્થાપન કર્યાં છે બિંબ જેમનાં, આઠકર્મના નાશ કરનારા અને જેમનું શાસન કોઈથી હણાય નહીં તેવું છે, એવા ચોવીશે તીર્થંકરો જયવંતા વર્તો! ૧

[1]કમ્મભૂમિહિં કમ્મભૂમિહિં પઢમ—સંઘયણિ, ઉક્કોસય સત્તરિસય, જિણવરાણ

---

* અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર શ્રી ઋષભદેવના પુત્ર ભરત ચક્રીએ ચોવીશે તીર્થંકરની મણિમય પ્રતિમા સ્થાપન કરેલ છે. તે દરેક તીર્થંકરોની પોતપોતાની કાયાના માપે પ્રતિમા છે. સૌની નાસિકા સરખી લાઈનમાં છે, એટલે પાટલી નીચી ઊંચી છે.

૧ ૫ ભરત, ૫ ઐરવત અને ૫ મહાવિદેહના પૂર્વ પશ્ચિમની મળી ૧૬૦ વિજય—એમ ૧૭૦ ઠેકાણે એકેક તીર્થંકર ઉત્કૃષ્ટ કાળે હોય. શ્રી અજિતનાથ સ્વામીના વારે તે પ્રમાણે હતા.

વિહરંત લબ્ભઈ ॥ નવકોડિહિં કેવલિણ, કોડિસહસ્સનવ સાહુ ગમ્મઈ ॥ સંપઈ જિણવર વીસ, મુણિ બિહું કોડિહિં વરનાણ ॥ સમણહ કોડિસહસદુઅ, થુણિજ્જઈ નિચ્ચ વિહાણિ ॥ ૨ ॥

અર્થ—અસિ, મષી અને કૃષિરૂપ કર્મ જ્યાં વર્તે છે, એવાં કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રોને વિષે, પ્રથમ સંઘયણવાળા ઉત્કૃષ્ટપણે એક સો સિત્તેર તીર્થંકરો વિચરતા પામીએ; કેવલજ્ઞાની નવ કોડ અને નવ હજાર કોડ સાધુઓ (હોય એમ સિદ્ધાંતથી) જાણીએ. વર્તમાનમાં (શ્રી સીમંધરસ્વામી પ્રમુખ) [1]વીશ તીર્થંકર (અને) પ્રધાન કેવળજ્ઞાનના ધરનારા બે કોડ મુનિ (તથા) બે હજાર કોડ સાધુઓ (હોય) તેઓની નિરંતર પ્રભાતે સ્તવના કરીએ.

જયઉ સામિય જયઉ, સામિય રિસહ સત્તુંજિ ॥ ઉજ્જિંતિ પહુ નેમિજિણ, જયઉ વીર સચ્ચઉરિમંડણ ॥ ભરૂઅચ્છહિં મુણિ-

---

૧ જઘન્યકાળે વીશ તીર્થંકરો હોય. તે પ્રમાણે દરેક મહાવિદેહની ૮–૯ ૨૪–૨૫ મી વિજયમાં એકેક છે. એટલે જંબુદ્વીપમાં ચાર ધાતકીખંડમાં (બે મહાવિદેહ માટે) ૮ અને પુષ્કરાર્ધમાં ૮ મળી ૨૦ છે. વિજયના આંક દરેક વખતે બદલાયા કરે છે.

સુવ્વય, મુહરિપાસ દુહ—દુરિય-ખંડણ ॥ અવરવિદેહિં તિત્થયરા, ચિહું દિસિ વિદિસિ જિં કેવિ ॥ તીઆણાગય—સંપઇઅ, વંદૂ જિણ સવ્વેવિ ॥ ૩ ॥

અર્થ—જયવંતા વર્તો ! શ્રી શત્રુંજય ઉપર શ્રી ઋષભદેવ જયવંતા વર્તો ! શ્રી ગિરનારજી ઉપર પ્રભુ નેમિનાથ તીર્થંકર (અને) સાચોર (સત્યપુરી) નગરના આભૂષણરૂપ શ્રી વીરસ્વામી જયવંતા વર્તો ! ભરૂચમાં શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી (અને) * (ટીંટોઈ ગામમાં) શ્રી મુહરિ પાર્શ્વનાથ (એ પાંચ જિનવરો) દુઃખ અને પાપના નાશ કરનારા છે. બીજા (પાંચ) મહાવિદેહને વિષે જે તીર્થંકરો, (છે તથા) ચાર દિશાઓ અને ચાર વિદિશાઓમાં જે કોઈ પણ અતીતકાળ, અનાગતકાળ અને વર્તમાનકાળ સંબંધી તીર્થંકરો છે, તે સર્વેને પણ હું વંદના કરું છું.

સત્તાણુવઇ—સહસ્સા, લક્ખા છપ્પન્ન અટ્ઠ કોડિઓ ॥બત્તિસય બાસિઆઈં, તિઅ-લોએ ચેઇએ વંદે ॥ ૪ ॥

અર્થ—આઠ ક્રોડ, છપ્પન લાખ, સત્તાણું હજાર, બત્રીસ સો અને બ્યાશી (૮૫૭૦૦૨૮૨) (શાશ્વત) ત્રણ લોકને વિષે જિન-પ્રાસાદ છે તેને હું વાંદું છું. ૪

* એક સોનામહોર લેતો ત્યારે તેનાં ગાભ દર્શન કરવા દેતો હતો તેથી તેમનું નામ મુહરી પાર્શ્વનાથ પડેલ છે.

પનરસ કોડિસયાઈં, કોડી બાયાલ લકખ અડવન્ના ।। છત્તીસસહસ અસિઈં, *સાસય-બિંબાઇં પણમામિ ।। ૫ ।।

અર્થ—પંદરશેં ક્રોડ (પંદર અબ્જ) બેંતાલીશ ક્રોડ, અઠ્ઠાવન લાખ, છત્રીસ હજાર, એંસી (પૂર્વોક્ત જિનપ્રાસાદને વિષે) શાશ્વતાં જિનબિંબો છે તેઓને હું વંદના કરૂં છું. ૫ ઇતિ. ૧૧

૧૨ ।। અથ જં કિંચિ સૂત્ર ।।

શબ્દાર્થ.

જં કિંચિ—જે કાંઈ.
નામતિત્થં—નામરૂપ તીર્થો છે.
સગ્ગે–સ્વર્ગમાં.
પાયાલિ–પાતાળમાં.
માણુસે લોએ–મનુષ્ય લોકમાં.
જાઈં–જેટલાં.
જિણબિંબાઇં–જિનબિંબો.
તાઇં–તેટલાં.
સવ્વાઇં–સર્વને.
વંદામિ–વાંદુ છું.

જં કિંચિ નામતિત્થં, સગ્ગે પાયાલિ

* **વર્તમાન તીર્થોનાં નામ**—શ્રી શત્રુંજય, ગિરનાર, અર્બુદાચળ (આબુદેલવાડા ને અચળગઢ), સમ્મેતશિખર, શંખેશ્વરજી, કુંભારિયાજી, અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ, મક્ષીજી, તારંગાતીર્થ, અજારા પાર્શ્વનાથ, વરકાણા, રાણકપુર, બામણવાડા, જિરાઉલા પાર્શ્વનાથ, પાવાપુરી, ચંપાપુરી, રાજગૃહી ગુણીયાજી માંડવગઢ, કાકંદી, ક્ષત્રિયકુંડ, બનારસ, અયોધ્યા, રત્નપુરી, અલ્લાહાબાદ, હસ્તિનાપુર, ધૂલેવા [કેશરિયાજી], ભદ્રેશ્વર ઝગડિયાજી, ભોયણી, પાનસર વગેરે.

માણુસે લોએ ॥ જાઈ જિણબિંબાઈ, તાઈ સવ્વાઈ વંદામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—સ્વર્ગને વિષે, પાતાળને વિષે, (અને) મનુષ્યલોકને વિષે જે તીર્થંકરનાં બિંબો છે તે સર્વને (તેમજ) જે કાંઇ નામ રૂપ તીર્થો છે (તેને) હું વંદના કરૂં છું. ૧

ગાથા (૧) પદ (૪) સંપદા (૪) ગુરૂ (૩) લઘુ (૨૯) સર્વ વર્ણ (૩૨)

॥ અથ નમુત્થુણં વા શક્રસ્તવ* સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

નમુત્થુણં—નમસ્કાર હો.
ભગવંતાણં—ભગવાનોને.
તિત્થયરાણં—ધર્મતીર્થના પ્રવર્ત્તાવનારાને.
પુરિસુત્તમાણં—પુરૂષોમાં ઉત્તમને.
પુરિસવર—પુરૂષોમાં પ્રધાનને.
પુરિસ—પુરૂષોને વિષે.
લોગુત્તમાણં—લોકમાં ઉત્તમને.
લોગહિઆણં—લોકના હિતકારીને.
લોગપજ્જોઅગરાણં—લોકને વિષે ઉદ્યોત કરનારાને
ચક્ખુદયાણં—અંતરચક્ષુના દેવાનારાને.

અરિહંતાણં—અરિહંતને.
આઈગરાણં—દ્વાદશાંગીની આદિ કરનારને. [જાણનારાને.
સયંસંબુદ્ધાણં—પોતાની મેળે તત્ત્વના
પુરિસસીહાણં—પુરૂષોમાં સિંહસમાનને.
પુંડરીઆણં—કમળસમાનને
ગંધહત્થીણં—ગંધહસ્તીસમાનને.
લોગનાહાણં—લોકના નાથને
લોગપઈવાણં—લોકને વિષે દીપકસમાનને.
અભયદયાણં—અભયદાન આપનારાને.
મગ્ગદયાણં—મોક્ષમાર્ગ આપનારાને.
સરણદયાણં—શરણ આપનારાને.

---

* શક્ર એટલે પ્રથમ દેવલોકના સુધર્મ ઇંદ્ર તેની કરેલ સ્તુતિ તે શક્રસ્તવ.

પનરસ કોડિસયાઇં, કોડી બાયાલ લકખ અડવન્ના ।। છત્તીસસહસ અસિઇં, સાસય-બિંબાઇં પણમામિ ।। ૫ ।।

અર્થ—પંદરશેં ક્રોડ (પંદર અબજ) ઍંતાલીશ ક્રોડ, અઠ્ઠાવન લાખ, છત્રીસ હજાર, એંસી (પૂર્વોક્ત જિનપ્રાસાદને વિષે) શાશ્વતાં જિનબિંબો છે તેઓને હું વંદના કરૂં છું. ૫ ઇતિ. ૧૧

૧૨ ।। અથ જં કિંચિ સૂત્ર ।।

શબ્દાર્થ.

જં કિંચિ—જે કાંઈ.
સગ્ગે–સ્વર્ગમાં.
માણુસે લોએ–મનુષ્ય લોકમાં.
જિણબિંબાઇં–જિનબિંબો.
સવ્વાઇં–સર્વને.
નામતિત્થં—નામરૂપ તીર્થો છે.
પાયાલિ–પાતાળમાં.
જાઇં–જેટલાં.
તાઇં–તેટલાં.
વંદામિ–વાંદું છું.

જં કિંચિ નામતિત્થં, સગ્ગે પાયાલિ

---

૧ **વર્તમાન તીર્થોનાં નામ**—શ્રી શત્રુંજય, ગિરનાર, અર્બુદાચળ (આબુદેલવાડા ને અચળગઢ), સમ્મેતશિખર, શંખેશ્વરજી, કુંભારિયાજી, અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ, મક્ષીજી, તારંગાતીર્થ, અજારા પાર્શ્વનાથ, વરકાણા, રાણકપુર, બામણવાડ, જિરાઉલા પાર્શ્વનાથ, પાવાપુરી, ચંપાપુરી, રાજગૃહી, ગુણાયાજી, માંડવગઢ, કાકંદી, ક્ષત્રિયકુંડ, બનારસ, અયોધ્યા, રત્નપુરી, અલ્હાબાદ, હસ્તિનાપુર, ધૂલેવા [કેશરિયાજી], ભદ્રેશ્વર, ઝગડિયાજી, ભોયણી, પાનસર વગેરે.

નમુત્થુણં [1]અરિહંતાણં ભગવંતાણં ॥૧॥

અર્થ—નમસ્કાર હો, (શ્રી) અરિહંતને, ભગવંતને. ૧

---

૧ અરિહંત ભગવાનને ચોત્રીશ અતિશય હોય છે, તે આ પ્રમાણે:—

૧ શરીર અનંતરૂપમય, સુગંધમય, રોગરહિત, પરસેવારહિત અને મલરહિત હોય.

૨ રૂધિર તથા માંસ ગાયના દૂધસમાન ધોળાં અને દુર્ગંધ વગરનાં હોય.

૩ આહાર તથા નિહાર ચર્મચક્ષુથી અદૃશ્ય હોય.

૪ શ્વાસોચ્છ્વાસમાં કમળ જેવી સુગંધ હોય.

આ ચાર અતિશય જન્મથીજ હોય છે માટે સ્વાભાવિક—સહજાતિશય કહેવાય છે.

૫ યોજન પ્રમાણે સમવસરણમાં મનુષ્ય, દેવ અને તિર્યંચની કોડાકોડી સમાય અને તેમને બાધા થાય નહિ.

૬ ચારે બાજુ પચીશ પચીશ યોજન સુધી પૂર્વોત્પન્ન રોગ ઉપશમે અને નવા રોગ થાય નહિ.

૭ વૈરભાવ જાય.

૮ મરકી થાય નહિ.

૯ અતિવૃષ્ટિ એટલે હદ ઉપરાન્ત વરસાદ થાય નહિ.

૧૦ અનાવૃષ્ટિ એટલે વરસાદનો અભાવ થાય નહિ.

૧૧ દુર્ભિક્ષ એટલે દુકાળ ન પડે.

૧૨ સ્વચક્ર અને પરચક્ર [સ્વરાજ્ય અને પરરાજ્ય] નો ભય ન હોય.

૧૩ ભગવતની વાણી મનુષ્ય તિર્યંચ અને દેવતા પોતપોતાની ભાષામાં સમજે. [વાણી પાંત્રીશ ગુણવાળી હોય છે તે ગુણ નવકારની ફુટનોટમાં જોવા]

આઇગરાણં, તિત્થયરાણં, સયંસંબુદ્ધાણં ॥ ૨ ॥

અર્થ—(ધર્મની) આદિના કરનારને, તીર્થના સ્થાપનારને, પોતાની મેળે બોધ પામનારને. ૨

---

૧૪ એક યોજન સુધી સરખી રીતે ભગવંતની વાણી સંભળાય.

૧૫ સૂર્યથી બાર ગણા તેજવાળું ભામંડળ પ્રભુની પાછળ મસ્તક પાસે હોય.

આ અગિયાર [૫ થી ૧૫] અતિશયો કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે થાય તેથી તે **કર્મક્ષયજાતિશય** કહેવાય છે. ૬ થી ૧૨ માં જણાવેલા રોગાદિક સાત ઉપદ્રવો ભગવંત વિહાર કરે ત્યારે પણ ચારે દિશાએ ફરતા પચીશ પચીશ યોજન સુધી ન હોય.

૧૬ આકાશમાં ધર્મચક્ર હોય.

૧૭ બાર જોડી [ચોવીશ] ચામર અણવીંજ્યાં વીંજાય.

૧૮ પાદપીઠ સહિત સ્ફટિક રત્નનું ઉજ્વળ સિંહાસન હોય.

૧૯ ત્રણ છત્ર [સમવસરણ વખતે દરેક દિશાએ] હોય.

૨૦ રત્નમય ધર્મધ્વજ હોય. [તેને ઇંદ્રધ્વજ પણ કહે છે].

૨૧ નવ સુવર્ણ કમળ ઉપર ચાલે. [બે ઉપર પગ મૂકે અને સાત પાછળ રહે. તેમાંથી વારાફરતી બે બે આગળ આવે.]

૨૨ મણિ, સુવર્ણ અને રૂપાના એ રીતે ત્રણ ગઢ હોય.

૨૩ ચાર મુખે કરી ધર્મદેશના દે છે એમ દેખાય. [પૂર્વ દિશાએ ભગવંત બેસે, બાકીની ત્રણ દિશાએ ત્રણ પ્રતિબિંબ વ્યંતરદેવ સ્થાપે.]

૨૪ સ્વશરીરથી બારગણું ઊંચું અશોકવૃક્ષ, છત્ર, ઘંટા [ટોકરીઓ], પતાકા આદિથી યુક્ત હોય.

૨૫ કાંટા અધોમુખ એટલે અવળા થઈ જાય.

૨૬ ચાલતી વખતે સર્વ વૃક્ષ નમી પ્રણામ કરે.

૨૭ ચાલતી વખતે આકાશમાં દુંદુભિ વાગે.

પુરિસુત્તમાણં, પુરિસસીહાણં, પુરિસ-વરપુંડરીઆણં, પુરિસવરગંધહત્થીણં ॥૩॥

અર્થ—પુરૂષને વિષે ઉત્તમને, પુરૂષને વિષે સિંહ સમાનને, પુરૂષને વિષે ઉત્તમ પુંડરીક કમળ સમાનને, પુરૂષને વિષે પ્રધાન ગંધહસ્તિ સમાનને. ૩

લોગુત્તમાણં, લોગનાહાણં, લોગહિ-આણં, લોગપઈવાણં, લોગપજ્જોઅગરાણં.૪

---

૨૮. યોજન સુધીમાં અનુકૂળ વાયુ હોય.

૨૯. મોર વગેરે શુભ પક્ષીઓ પ્રદક્ષિણા કરતાં ફરે.

૩૦. સુગંધ જળની વૃષ્ટિ થાય.

૩૧. જળ-સ્થળમાં ઉપજેલાં પાંચ વર્ણવાળાં સચિત્ત ફૂલની ઢીંચણ સુધી વૃષ્ટિ થાય.

૩૨. કેશ, રોમ, દાઢી મુછના વાળ અને નખ (સંયમ લીધા પછી) વધે નહિ.

૩૩. જઘન્યપણે ચાર નિકાયના ક્રોડ દેવતા પાસે રહે.

૩૪. સર્વ ઋતુઓ અનુકૂળ રહે

આ સિવાય ૧૬ થી ૩૪ એટલે ઓગણીશ અતિશયો દેવના કરે છે તેથી તે દેવકૃતાતિશય કહેવાય છે આ ચોત્રીશ અતિશયનો જે ચાર અતિશયમાં સમાવેશ થાય છે તે અરિહંતના ગુણનું વર્ણન કરતાં અગાઉ જણાવી ગયા છીએ તે સમજવા

અર્થ—લોકને વિષે ઉત્તમને, લોકના નાથને, લોકના હિત કરનારને, લોકને વિષે દીવા સમાનને, લોકમાં પ્રકાશ કરનારને. ૪

અભયદયાણં, ચક્ખુદયાણં, મગ્ગદયાણં, સરણદયાણં, બોહિદયાણં ॥ ૫ ॥

અર્થ—અભયદાનના આપનારને, (શ્રુત જ્ઞાનરૂપ) ચક્ષુના આપનારને, (મોક્ષ) માર્ગના આપનારને, શરણ આપનારને, સમકિત આપનારને. ૫

ધમ્મદયાણં, ધમ્મદેસયાણં, ધમ્મના-યગાણં, ધમ્મસારહીણં, ધમ્મવરચાઉરંત-ચક્કવટ્ટીણં ॥ ૬ ॥

અર્થ—ધર્મના દાતાને, ધર્મના ઉપદેશ કરનારને, ધર્મના નાયકને, ધર્મના સારથીને, ચાર ગતિના અંત કરનાર ઉત્તમ ધર્મ-ચક્રવર્ત્તીને. ૬

અપ્પડિહયવરનાણદંસણધરાણં, વિઅ-ટ્ટછઉમાણં ॥ ૭ ॥

અર્થ—કોઇથી હણાય નહીં એવા ઉત્તમ જ્ઞાન (કેવળજ્ઞાન) અને દર્શન (કેવળદર્શન) ના ધારણ કરનારને, નિવર્ત્યું છે છદ્મસ્થપણું તેમને. ૭

જિણાણં જાવયાણં, તિન્નાણં તારયાણં,
બુદ્ધાણં બોહયાણં, મુત્તાણં મોઅગાણં ૮

અર્થ—રાગ દ્વેષના જિતનારને (તથા) જિતાડનારને, (સંસારથી) તરનારને (તથા) તારનારને, તત્ત્વના જાણનારને (તથા) જણાવનારને, (કર્મથી) મુક્તને (તથા) મૂકાવનારને.

સવ્વન્નૂણં, સવ્વદરિસીણં, સિવ-મયલ-
મરૂઅ-મણંત-મક્ખય-મવ્વાબાહ-મપુણ-
રાવિત્તિ-સિદ્ધિગઇ-નામધેયં ઠાણં સંપત્તાણં,
નમો જિણાણં, જિઅભયાણં ॥ ૯ ॥

અર્થ—સર્વજ્ઞને, સર્વદર્શીને; કલ્યાણરૂપ, અચળ, રોગ રહિત, અનંત, અક્ષય, અવ્યાબાધ, અપુનરાગમન એવી સિદ્ધિ ગતિ છે નામ જેનું એવા સ્થાનને પામેલાને; રાગદ્વેષના ક્ષય કરનાર તથા સર્વ ભયના જિતનારને નમસ્કાર હો.

જેઅ અઇઆ સિદ્ધા, જેઅ ભવિસ્સં-
તિણાગયે કાલે ॥ સંપઇ અ વટ્ટમાણા, સવ્વે
તિવિહેણ વંદામિ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—જેઓ અતીતકાળે સિદ્ધ થયા, જેઓ અનાગતકાળે

સિદ્ધ થશે (અને) વર્તમાનકાળે વિદ્યમાન (હયાત) એવા સર્વ (દ્રવ્યજિનો) ને હું ત્રિવિધે વંદના કરૂં છું. ૧૦

પદ (૩૩) સંપદા (૯) ગાથા (૧) નવ સંપદામાં ગુરૂ (૩૩) લઘુ (૨૬૪) સર્વ વર્ણ (૨૯૭).

ઇતિ નમુત્થુણં સૂત્ર. ૧૩

---

૧૪ ॥ અથ જાવંતિ ચેઇઆઇં સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

જાવંતિ—જેટલાં.
ચેઇઆઇં—ચૈત્યો છે.
ઉડ્ઢે—ઊર્ધ્વ લોકને વિષે.
અહે—અધોલોકને વિષે.
તિરિઅ લોએ—તિર્છાલોકને વિષે.
સવ્વાઇં—સર્વને.
તાઈં—તેને.
વંદે—હું વંદના કરૂં છું.
ઈહ—અહીં
સંતો—છતો.
તત્થ—ત્યાં.
સંતાઈં—રહેલાને.

જાવંતિ ચેઇઆઇં, ઉડ્ઢે અ અહે અ તિરિઅલોએ અ; સવ્વાઈં તાઈં વંદે, ઇહ ંતો તત્થ સંતાઇં ॥ ૧ ॥

અર્થ— ાકને અને તિ-

અર્ધાલોકને વિષે જેટલી જિનપ્રતિમાઓ છે તે સર્વને, હું અહીં છતો, ત્યાં છે તેને વંદના કરૂં છું. ૧ ઇતિ. ૧૪.

ગાથા (૧) સંપદા (૪) પદ (૪) ગુરૂ (૩)
લઘુ (૩૨) સર્વ વર્ણ (૩૫).

---

૧૫ ॥ અથ જાવંત કેવિ સાહૂ સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

જાવંત–જેટલા.
કેવિ–કોઇ પણ.
સાહૂ–સાધુઓ.
ભરહ–ભરતક્ષેત્રને વિષે.
એરવય–ઐરવત ક્ષેત્રને વિષે.
મહાવિદેહે–મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે.
સવ્વેસિં–સર્વને.
તેસિં–તેને.
પણઓ–નમ્યો.
તિવિહેણ–મન, વચન, કાયાએ કરીને અથવા કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું તે રૂપ ત્રિવિધે.
તિદંડ–ત્રણ દંડથી–મન, વચન અને કાયાના પાપથી.
વિરયાણં–નિવર્તેલાને.

જાવંત કેવિ સાહૂ, ભરહે–રવય–મહા–
વિદેહે અ ॥ સવ્વેસિં તેસિં પણઓ, તિવિ–
હેણ* તિદંડવિરયાણં ॥ ૧ ॥

* કરણકારણાનુમતિરૂપેણ.

સિદ્ધ થશે (અને) વર્ત્તમાનકાળે વિદ્યમાન (હયાત) એવા સર્વ (દ્રવ્યજિનો) ને હું ત્રિવિધે વંદના કરૂં છું. ૧૦

પદ (૩૩) સંપદા (૯) ગાથા (૧) નવ સંપદામાં ગુરૂ (૩૩)
લઘુ (૨૬૪) સર્વ વર્ણ (૨૯૭).

ઇતિ નમુત્થુણં સૂત્ર. ૧૩

---

૧૪ ॥ અથ જાવંતિ ચેઇઆઇં સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

જાવંતિ–જેટલાં.
ચેઇઆઇં–ચૈત્યો છે.
ઉડ્ઢે–ઊર્ધ્વ લોકને વિષે.
અહે–અધોલોકને વિષે.
તિરિઅ લોએ–તિર્છાલોકને વિષે.
સવ્વાઇં–સર્વને.
તાઈં–તેને.
વંદે–હું વંદના કરૂં છું.
ઈહ–અહીં
સંતો–છતો.
તત્થ–ત્યાં.
સંતાઈં–રહેલાને.

જાવંતિ ચેઇઆઇં, ઉડ્ઢે અ અહે અ તિરિઅલોએ અ; સવ્વાઈં તાઈં વંદે, ઇહ સંતો તત્થ સંતાઇં ॥ ૧ ॥

અર્થ—ઊર્ધ્વલોકને વિષે તથા અધોલોકને વિષે અને તિ-

૧૭ ॥ અથ ઉપસર્ગહર સ્તવન ॥

શબ્દાર્થ.

ઉવસગ્ગ-ઉપસર્ગ (વિઘ્ન) ને. હરં-હરનાર.
પાસં-પાર્શ્વ નામનો યક્ષ જેને છે એવા. પાસં-પાર્શ્વનાથને.

---

૧ વરાહમિહરનો જીવ મરીને વ્યંતર થવાથી તેણે સંઘમાં મરકીનો ઉપદ્રવ કર્યો. તેની શાંતિને અર્થે સંઘની વિનતિથી શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામિએ સાત (અથવા ૭) ગાથાનું આ સ્તોત્ર રચ્યું. તે ભણવા, ગણવા તથા સાંભળવાથી મરકી શાંત થઇ. આથી લોકો નિરંતર આ સ્તોત્ર ગણવા લાગ્યા તેથી ધરણેંદ્રને પ્રત્યક્ષ આવવું પડતું. માટે ધરણેંદ્રની વિનતિથી ગુરૂમહારાજે છેલી બે (અથવા એક) ગાથા ભંડારી મૂકી અને હાલ છે તે પાંચ ગાથા કાયમ રાખી. આ સ્તોત્રમાં શ્રી પાર્શ્વનાથજી તથા તેમના યક્ષ પાર્શ્વ અને પદ્માવતી ધરણેંદ્રની દ્વિઅર્થી સ્તુતિ છે, તે જાણવાની ઇચ્છાવાળાએ ટીકા જોવી. દરેક ગાથાના પહેલા પદનો અર્થ એકત્ર કરતાં પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર થાય છે, તે આ પ્રમાણે— ૧ ઉવ-ઉપાધ્યાય. ૨ વિસ-એ બે અક્ષરવડે સાધુઓ લેવા, સર્વ રસમય વિષને દેખાડનાર તે સાધુઓ. ૩ ચિટ્ઠ પદવડે આચાર્ય લેવા. તીર્થંકર મોક્ષ ગયે છતે જ્યાં સુધી શાસન રહે ત્યાં સુધી રહે તે અથવા તત્ત્વથી એકત્ર કરેલ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયના સ્વરૂપમાં રહેવાવાળા. ૪ તુહ પદવડે અરિહંત લેવા. તોહંતિ-અર્હયન્તિ અર્થાત ઘાતી કર્મને અને સકળ સંશયને નાશ કરે તે અરિહંત. ૫ ઇઅ-પદવડે સિદ્ધભગવંત લેવા ઇયૂરુ ગતૌ અર્થાત અપુનરાવૃત્તિમાં-મોક્ષમાં ગયા તે સિદ્ધો. અહીં પરમેષ્ઠીનો ક્રમ આ પ્રમાણે કર્યો તેનો હેતુ આ પ્રમાણે જાણવો. સૂત્ર ઉપાધ્યાયની પાસે ભણાય તેથી પ્રથમ ઉપાધ્યાયને નમસ્કાર કર્યો. ઉપાધ્યાય સમીપે અભ્યાસ કરતા સાધુઓને સાધુ સહાય કરે માટે બીજે સાધુને નમસ્કાર કર્યો. ભણેલ સૂત્રનો અર્થ આચાર્ય કહે તેથી ત્રીજે આચાર્યને નમસ્કાર કર્યો. આચાર્યના ઉપદેશથી અરિહંતપણાનું જ્ઞાન થાય માટે ચોથો અરિહંતને નમસ્કાર કર્યો. અરિહંત કર્મ ખપાવી સિદ્ધ થાય તેથી પાંચમા સિદ્ધને નમસ્કાર કર્યો.

અર્થ—(પાંચ) ભરત, (પાંચ) ઐરવત અને (પાંચ) મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જેટલા કોઇ સાધુઓ મન, વચન કાયાએ કરીને ત્રણ દંડથી નિવર્ત્તેલા છે, તેઓ સર્વને હું નમ્યો. ૧ ઇતિ.

પદ (૪) સંપદા (૪) ગાથા (૧) લઘુ (૩૭)
ગુરૂ (૧) સર્વ વર્ણ (૩૮).

---

૧૬ ॥ અથ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારઃ ॥

શબ્દાર્થ.

નમો—નમસ્કાર હો.
અર્હત્—અરિહંત.
સિદ્ધ—સિદ્ધ.
આચાર્ય—આચાર્ય.
ઉપાધ્યાય—ઉપાધ્યાય.
સર્વસાધુભ્યઃ—સર્વ સાધુઓને.

નમોઽર્હત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ —અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય (અને) સર્વ સાધુઓને (મારો) નમસ્કાર હો. ૧

---

૧૭ ॥ અથ ઉપસર્ગહર સ્તવન ॥

શબ્દાર્થ.

ઉવસગ્ગ-ઉપસર્ગ (વિઘ્ન) ને. હરં-હરનાર.
પાસં-પાર્શ્વ નામનો યક્ષ જેને છે એવા. પાસં-પાર્શ્વનાથને.

---

૧ વરાહમિહરનો જીવ મરીને વ્યંતર થવાથી તેણે સંઘમાં મરકીનો ઉપદ્રવ કર્યો. તેની શાંતિને અર્થે સંઘની વિનતિથી શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામિએ સાત (અથવા ૭) ગાથાનું આ સ્તોત્ર રચ્યું. તે ભણવા, ગણવા તથા સાંભળવાથી મરકી શાંત થઇ. આથી લોકો નિરંતર આ સ્તોત્ર ગણવા લાગ્યા તેથી ધરણેંદ્રને પ્રત્યક્ષ આવવું પડતું. માટે ધરણેંદ્રની વિનતિથી ગુરૂમહારાજે છેલ્લી બે (અથવા એક) ગાથા ભંડારી મૂકી અને હાલ છે તે પાંચ ગાથા કાયમ રાખી. આ સ્તોત્રમાં શ્રી પાર્શ્વનાથજી તથા તેમના યક્ષ પાર્શ્વ અને પદ્માવતી ધરણેંદ્રની દ્વિઅર્થી સ્તુતિ છે, તે જાણવાની ઇચ્છાવાળાએ ટીકા જોવી. દરેક ગાથાના પહેલા પદનો અર્થ એકત્ર કરતાં પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર થાય છે, તે આ પ્રમાણે— ૧ ઉવ-ઉપાધ્યાય. ૨ વિસ-એ બે અક્ષરવડે સાધુઓ લેવા, સર્વ રસમય વિષને દેખાડનાર તે સાધુઓ. ૩ ચિઠ્ઠુ પદવડે આચાર્ય લેવા. તીર્થંકર મોક્ષ ગયે છતે જ્યાં સુધી શાસન રહે ત્યાં સુધી રહે તે અથવા તત્ત્વથી એકત્ર કરેલ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયના સ્વરૂપમાં રહેવાવાળા. ૪ તુહ પદવડે અરિહંત લેવા. તોહુંતિ-અર્હયન્તિ અર્થાત્ ઘાતી કર્મને અને સકળ સંશયને નાશ કરે તે અરિહંત. ૫ ઇઅ-પદવડે સિદ્ધભગવન લેવા. ઇણ્ ગતૌ અર્થાત્ અપુનરાવૃત્તિમાં-મોક્ષમાં ગયા તે સિદ્ધો. અહીં પરમેષ્ઠીનો ક્રમ આ પ્રમાણે કર્યો તેનો હેતુ આ પ્રમાણે જાણવો. સૂત્ર ઉપાધ્યાયની પાસે ભણાય તેથી પ્રથમ ઉપાધ્યાયને નમસ્કાર કર્યો. ઉપાધ્યાય સમીપે અભ્યાસ કરતા સાધુઓને સાધુ સહાય કરે માટે બીજો સાધુને નમસ્કાર કર્યો. ભણેલ સૂત્રનો અર્થ આચાર્યો કહે તેથી ત્રીજા આચાર્યને નમસ્કાર કર્યો. આચાર્યના ઉપદેશથી અરિહંતપણાનું જ્ઞાન થાય માટે ચોથો અરિહંતને નમસ્કાર કર્યો. અરિહંત કર્મ ખપાવી સિદ્ધ થાય તેથી પાંચમો સિદ્ધને નમસ્કાર કર્યો.

હિઅએણુ-હૃદયે કરી.
દેવ-હે દેવ!
બોહિ-બોધિબીજ.
પાસજિણચંદ-હે શ્રી પાર્શ્વ જિનચંદ્ર!
તા-તે કારણ માટે.
દિજ્જ-આપો.
ભવે ભવે-ભવો ભવને વિષે.

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મ-ઘણમુક્કં ॥ [1]વિસહર-વિસનિન્નાસં, મંગલ-કલ્લાણ-આવાસં ॥ ૧ ॥

અર્થ—ઉપસર્ગનો હરનાર પાર્શ્વ નામનો યક્ષ સેવક છે જેમનો એવા શ્રી પાર્શ્વનાથભગવાન, જેઓ કર્મના સમૂહથી મુક્ત છે (તથા) જેઓ સર્પના ઝેરને અતિશયે કરીને નાશ કરનાર છે (વળી) જેઓ મંગળ અને કલ્યાણના ઘર છે, તેમને હું નમસ્કાર કરું છું. ૧

વિસહરફુલિંગમંતં, કંઠે ધારેઇ જો સયા મણુઓ[2] ॥ તસ્સ ગહ-રોગમારી, દુટ્ઠ-જરા જંતિ ઉવસામં ॥ ૨ ॥

---

૧ વિસ એટલે મિથ્યાત્વ કષાયાદિ તેને ધારણ કરનાર જીવોના વિસ એટલે મિથ્યાભાવને નાશ કરનાર અથવા વિસગૃહ-વિસ એટલે પાણી ઉપલક્ષણથી અગ્નિકણિકા નદીનું પાણી ત્યાં ગૃહ એટલે નિવાસ છે જેનો એવો કમઠમુનિ તેના વિસ એટલે પંચાગ્નિ પ્રમુખ કર્મને નાશ કરનાર.

૨ મણુઓ-મંત્રને જાણનાર માંત્રિક.

વંદામિ-હું વાંદું છું.
મુક્ક-મૂકાયેલા.
વિસ-વિષને.
મંગલ-મંગળ.
આવાસં-ઘરરૂપ છે.
કંઠે-કંઠમાં.
ધારેઈ-ધારણ કરે.
સયા-હમેશાં.
તસ્સ-તેના.
રોગ-રોગ.
દુટ્ઠ-નઠારા.
જંતિ-પામે છે.
ચિટ્ઠઉ-રહો.
મંતો-મંત્ર.
પણામોવિ-નમસ્કાર પણ.
હોઈ-થાય છે.
તિરિઅસુવિ-તિર્યંચને વિષે પણ.
પાવંતિ-પામે.
દુક્ખ-દુઃખ.
તુહ-તમારૂં.
લદ્ધે-પામ્યે છતે.
કપ્પપાયવબ્ભહિએ-કલ્પવૃક્ષથી અધિક.
જીવા-જીવો.
ઠાણું-સ્થાનને.
સંથુઓ-સ્તવેલા.
ભત્તિબ્ભર-ભક્તિના સમૂહે કરી.

કમ્મઘણ-કર્મના સમૂહથી.
વિસહર-વિષધર-સર્પના.
નિન્નાસં-નાશ કરનાર છે.
કલ્લાણ-કલ્યાણના.
વિસહરફુલિંગમંતં-વિષધર સ્ફુલિંગ નામના મંત્રને.
જો-જે.
મણુઓ-મનુષ્ય.
ગહ-ગ્રહ.
મારી-મરકી.
જરા-તાવ.
ઉવસામં-શાંતિને.
દૂરે-દૂર.
તુજ્ઝ-તમારો.
બહુફલો-ઘણાં ફળવાળો.
નર-મનુષ્ય.
જીવા-જીવો.
ન-નહીં.
દોગચ્ચં-દુર્ભાગ્ય.
સમ્મત્તે-સમકિત દર્શન.
ચિંતામણિ-ચિંતામણિ રત્ન.
પાવંતિ-પામે છે.
અવિગ્ઘેણં-નિર્વિઘ્નપણે.
અયરામરં-અજરામર.
ઇઅ-એ પ્રકારે.
મહાયસ-હે મોટા યશવાળા
નિબ્ભરેણ-પરિપૂર્ણ એવા.

ભત્તિભરનિર્ભરેણ હિઅએણ ॥ તા દેવ! દિજ્જ બોહિં, ભવે ભવે પાસજિણચંદ! ॥ ૫ ॥

અર્થ—હે મહાયશ! ભક્તિના સમૂહથી પૂર્ણ ભરેલા અંતઃકરણથી આ સ્તવના કરી, તે કારણથી હે દેવ! શ્રી પાર્શ્વજિનચંદ્ર! (મને) જન્મોજન્મને વિષે બોધિબીજ (સમ્યગ્દર્શન) આપો. ૫ ઇતિ ૧૭.

ગુરૂ (૨૧) લઘુ (૧૬૪) સર્વ વર્ણ (૧૮૫) ગાથા (૫).

---

૧૮. અથ જયવીયરાય પ્રાર્થના સૂત્ર.

શબ્દાર્થ.

જય–જય પામો.
જગગુરૂ–હે જગતના ગુરૂ.
મમં–મને.
પભાવઓ–પ્રભાવથી.
ભવનિવ્વેઓ–ભવનું ઉદાસપણું.
ઇટ્ટફલ–ઈષ્ટફળની.
લોગવિરૂદ્ધચ્ચાઓ–લોકવિરૂદ્ધનો ત્યાગ.
તવ્વયણ–તેમના વચનનો.
આભવં–જ્યાં સુધી ભવ કરવા પડે ત્યાં સુધી.
વીયરાય–હે વીતરાગ.
હોઉ–થાઓ.
તુહ–તમારા.
ભયવં–હે ભગવન્!
મગ્ગાણુસારિઆ–માર્ગાનુસારીપણું.
સિદ્ધી–સિદ્ધિ.
ગુરૂજણપૂઆ–વડિલ જનની પૂજા.
પરત્થકરણં–પરોપકાર કરવાપણું.
સુહગુરૂજોગો–શુદ્ધ ગુરૂનો ગોગ.
સેવણા–અંગીકાર.
અખંડા–અખંડ.
વારિજ્જઇ–નિષેધ્યું છે.

અર્થ—હે નાથ ! તમને પ્રણામ કરવાથી મને દુ:ખનો ક્ષય, કર્મનો ક્ષય, સમાધિ મરણ તથા બોધિબીજનો લાભ, એ (ચાર) સંપ્રાપ્ત થાઓ. ૪

સર્વ-મંગલ-માંગલ્યં, સર્વ-કલ્યાણકા-રણમ્ ॥ પ્રધાનં સર્વ-ધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥ ૫ ॥

અર્થ—સર્વ મંગળિકમાં મંગળિક, સર્વ કલ્યાણનું કારણ (અને) સર્વ ધર્મોમાં પ્રધાન (એવું) જૈનશાસન જયવંતુ વર્ત્તે છે. ૫ ઇતિ ૧૮.

સંપદા (૨૦) ગાથા (૫) પદ (૨૦) ગુરૂ (૧૯) લઘુ (૧૭૨) સર્વ વર્ણ (૧૯૧).

---

૧૯ ॥ અરિહંત ચેઇઆણં વા ચૈત્યસ્તવ[૧] ॥

શબ્દાર્થ.

અરિહંતચેઇઆણં—અરિહંતની પ્રતિમાને (વંદનાદિ નિમિત્તે.)

વંદણવત્તિઆએ—વાંદવાને નિમિત્તે.

પૂઅણવત્તિઆએ—પૂજા કરવાને નિમિત્તે.

સક્કારવત્તિઆએ—સત્કાર કરવાને નિમિત્તે.

સમ્માણવત્તિઆએ—સન્માનને નિમિત્તે.

બોહિલાભવત્તિઆએ—બોધિલાભને નિમિત્તે.

---

૧ આ સૂત્રથી સ્થાપનાજિનની સ્તુતિ થાય છે.

નિરૂવસગ્ગવત્તિઆએ-ઉપસર્ગરહિત
સ્થાનક (મોક્ષ) પામવા નિમિત્તે.
ધિઈએ-ચિત્તની સ્થિરતાથી.
અણુપ્પેહાએ-વારંવાર વિચારવે.

સદ્ધાએ-શ્રદ્ધાથી.
મેહાએ-નિર્મળ બુદ્ધિથી.
ધારણાએ-ધારણાપૂર્વક.
વડ્ઢમાણીએ-વધતી, વૃદ્ધિ પામતી.

અરિહંતચેઇઆણું, કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં ૧

અર્થ—અરિહંતની પ્રતિમાને (વંદનાદિ અર્થે) હું કાયોત્સર્ગ કરૂં છું, અર્થાત્ વંદન વગેરે કરવાથી જે ફળ થાય તે મને કાયોત્સર્ગથી થાય ૧.

વંદણવત્તિઆએ, પૂઅણવત્તિઆએ, સક્કારવત્તિઆએ, સમ્માણવત્તિઆએ, બોહિલાભવત્તિઆએ, નિરૂવસગ્ગવત્તિઆએ ૨

અર્થ—વાંદવાને નિમિત્તે, પૂજા કરવાને નિમિત્તે, સત્કારને નિમિત્તે, સન્માનને નિમિત્તે, બોધિ (સમ્યગ્દર્શન અથવા રત્નત્રયી અથવા પરલોકે જિનધર્મની પ્રાપ્તિ તેના) લાભને નિમિત્તે (અને) ઉપસર્ગરહિત (મોક્ષ) સ્થાન પામવા નિમિત્તે. ૨

સદ્ધાએ, મેહાએ, ધિઈએ, ધારણાએ, અણુપ્પેહાએ, વઢ્ઢમાણીએ, ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં ॥ ૩ ॥

અર્થ—વૃદ્ધિ પામતી શ્રદ્ધાથી, નિર્મળ બુદ્ધિ પૂર્વક, ચિત્તની સ્થિરતાએ, ધારણા પૂર્વક (અને) વારંવાર વિચારણા પૂર્વક હું કાયોત્સર્ગ કરૂં છું. ૩ (વૃદ્ધિ પામતી એ પદ શ્રદ્ધાદિ પાંચે સાથે જોડવું.) ઇતિ. ૧૯

સંપદા (૩) પદ (૧૫) ગુરૂ (૧૬) લઘુ (૭૩) સર્વ વર્ણ (૮૯).

---

૨૦ ॥ અથ કલ્લાણકંદં સ્તુતિ ॥

શબ્દાર્થ.[1]

કલ્લાણકંદં—કલ્યાણના મૂળ.	પઢમં—પહેલા.
જિણિંદં—શ્રી જિનેંદ્રને.	સંતિં—શ્રી શાંતિનાથને.
તઓ—તે પછી.	નેમિજિણં—શ્રી નેમિજિનને.
મુણિંદં—મુનિઓના ઈંદ્રને.	પાસં—શ્રી પાર્શ્વનાથને.
પયાસં—ત્રણ ભુવનને પ્રકાશ કરનારા.	સુગુણિક્કઠાણં—સારા ગુણોના એક સ્થાનરૂપ.
ભત્તીઇ—ભક્તિથી.	વંદે—હું વંદના કરૂં છું.
સિરિવદ્ધમાણં—શ્રી વર્દ્ધમાન સ્વામીને.	અપાર—જેનો પાર નથી એવા.
	સંસારસમુદ્દ—સંસારરૂપ સમુદ્રના.
પારં—પારને	પત્તા—પામેલા.
સિવં—મોક્ષને	દિંતુ—આપો.
સુઇક્કસારં—સર્વ પવિત્ર વસ્તુઓને વિષે સારરૂપ.	સવ્વે—બધા.
	જિણિંદા—જિનેંદ્રો.

---

[1] દરેક થોઇ જોડામાં પહેલી સ્તુતિ અમુક તીર્થંકર અગર તીર્થંકરોની હોય, બીજી સર્વ જિનોની, ત્રીજી જ્ઞાન અગર સિદ્ધાંતની અને ચોથી શાસનના અધિષ્ઠાયક યક્ષ યક્ષણીની હોય છે.

સુરવિંદ-દેવતાના સમૂહથી.
કલ્લાણવલ્લીણ-કલ્યાણરૂપ વેલના.
નિવ્વાણમગ્ગે-મોક્ષમાર્ગને વિષે.
પણાસિય-નાશ કર્યો છે.
કુવાઈ-કુવાદીઓના.
મયં-મતને.
સરણં-આધારભૂત.
નમામિ-હું નમું છું.
તિજગપ્પહાણં-ત્રણ જગતને વિષે પ્રધાન.
ગોખ્ખીર-ગાયનું દૂધ.
વન્ના-વર્ણવાળી.
હત્થા-જેના હાથમાં છે.
નિસન્ના-બેઠેલી.
પુત્થય-પુસ્તકનો.
હત્થા-જેના હાથમાં છે.
સા-તે.
સયા-હમેશાં.

વંદા-વંદાયેલા.
વિસાલકંદા-વિશાળ મૂળીયાં રૂપ.
વરજાણકપ્પં-શ્રેષ્ઠ રથ સમાન.
અસેસ-બધા.
દપ્પં-ગર્વને.
જિણાણં-જિનેશ્વરોના.
બુહાણં-તત્ત્વવેત્તાઓને.
નિચ્ચં-હમેશાં.
કુંદ-ડોલરનાં ફૂલ.
ઇંદુ-ચંદ્ર.
તુસાર-હિમના જેવા.
સરોજ-કમળ.
કમલે-કમળને વિષે.
વાએસિરી-શ્રુતદેવી,
વગ્ગ-સમૂહ, વ્યગ્ર.
સુહાય-સુખને અર્થે.
અમ્હ-અમને.
પસત્થા-ઉત્તમ.

કલ્લાણ-કંદં પઢમં જિણિંદં, સંતિં તઓ
નેમિજિણં મુણિંદં, પાસં પયાસં સુગુણિક્ક-
ઠાણં, ભત્તીઇ વંદે સિરિવદ્ધમાણં ॥ ૧ ॥

અર્થ – કલ્યાણના મૂળ શ્રી પ્રથમ જિનેંદ્રને, શ્રી શાન્તિનાથને તથા મુનિઓના ઇંદ્ર શ્રી નેમિજિનને, (ત્રણ ભુવનને) પ્રકાશ

કરનારા (અને) સારા ગુણોના એક સ્થાનક શ્રી પાર્શ્વનાથને (તથા) શ્રી વર્દ્ધમાન સ્વામીને હું ભક્તિપૂર્વક વાંદું છું. ૧

અપાર-સંસાર—સમુદ્દપારં,—પત્તા સિવં દિંતુ સુઇક્કસારં, સવ્વે જિણિંદા સુરવિંદ-વંદા, કલ્લાણ—વલ્લીણ વિસાલકંદા ॥ ૨ ॥

અર્થ—નથી છેડો જેનો એવા સંસારરૂપ સમુદ્રના પારને પામેલા (તથા) દેવતાઓના સમૂહથી વંદાએલા (અને) કલ્યાણરૂપ વેલના વિશાળ મૂળ એવા સર્વ જિનેંદ્રો સર્વ પવિત્ર વસ્તુઓને વિષે સારરૂપ એવું મોક્ષ (મને) આપો. ૨

નિવ્વાણમગ્ગે વરજાણકપ્પં, પણાસિ-યાસેસ-કુવાઇદપ્પં, મયં જિણાણં સરણં બુ-હાણં, નમામિ નિચ્ચં તિજગપ્પહાણં ॥ ૩ ॥

અર્થ—મોક્ષમાર્ગને વિષે પ્રધાન રથ સમાન (અને) સમસ્ત કુવાદીઓના અહંકારને નાશ કરનાર, તત્ત્વવેત્તાઓને આધારભૂત (અને) ત્રણ જગતને વિષે પ્રધાન, એવા જિનેશ્વરોના મતને હું નિરંતર નમસ્કાર કરૂં છું. ૩

કુંદિંદુગોક્ખીરતુસારવન્ના, સરોજહત્થા કમલે નિસન્ના, વાએસિરી પુત્થય-વગ્ગહ-

રથા, સુહાય સા અમ્હ સયા પસત્થા ॥ ૪ ॥

અર્થ—મચકુંદનાં ફૂલ, ચંદ્રમા, ગાયનું દૂધ (અને) હિમ એ (ચાર) ના વર્ણ જેવો રંગ છે જેનો, હાથમાં કમળવાળી, કમળને વિષે બેઠેલી, પુસ્તકનો સમૂહ જેના હાથમાં છે એવી અથવા પુસ્તકવડે ભરેલ છે હાથ જેનો એવી તથા ઉત્તમ એવી તે શ્રુતદેવી નિરંતર અમને સુખને અર્થે થાઓ. ૪ ઇતિ સ્તુતિ.

---

૨૧ ॥ અથ સંસારદાવા સ્તુતિ[1] ॥

શબ્દાર્થ.

દાવાનલ-દાવાનળના.	દાહ-તાપને (ઓલવવામાં).
નીરં-પાણી સમાનને.	સંમોહ-મોહરૂપી.
ધૂલી-ધૂળને.	હરણે-દૂર કરવામાં.
સમીરં-પવન માનને.	માયા-માયા-કપટરૂપી.
રસા-પૃથ્વીને.	દારણ-ખોદવામાં.
સાર-તીક્ષ્ણ.	સીરમ્-હળ સમાનને.
નમામિ-હું નમું છું.	વીરં-શ્રી વીર ભગવાનને.
ગિરિસાર-મેરૂપર્વત જેવા.	ધીરમ્-ધીરને.
ભાવ-ભાવપૂર્વક.	અવનામ-નમસ્કાર કરનારા.
સુર-દેવ. (વૈમાનિક.)	દાનવ-દાનવ. (ભવનપત્યાદિ.)
માનવ-મનુષ્યના	ઈન-સ્વામીઓના
ચૂલા-મુકુટને વિષે રહેલા.	વિલોલ-ચપળ.

[1] આ સ્તુતિ શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ રચી છે તે સમ સંસ્કૃત ભાષામાં છે.

કમલ–કમળોની.
આલિતાનિ–પૂજાએલા.
અભિનત–ભક્ત.
સમીહિતાનિ–વાંછિતો જેણે.
નમામિ–હું નમસ્કાર કરૂં છુ.
પદાનિ–ચરણોને.
બોધાગાધં–જ્ઞાનથી ગંભીર.
પદવી–રચનારૂપ.
અભિરામં–મનોહર.
અવિરલ–આંતરા રહિત.
સંગમ–મળવાથી.
દેહમ્–સ્વરૂપવાળા.
વેલં–વેલવાળા.
ગમ–પાઠરૂપ.
સંકુલં–ભરપૂર.
સારં–પ્રધાન.
જલનિધિં–સમુદ્રને.
સાધુ–સારી રીતે.
આવલિ–શ્રેણિથી.
સંપૂરિત–સારી રીતે પૂરેલા છે.
લોક–લોકોનાં.
કામં–અત્યંત.
જિનરાજ–જિનેશ્વર ભગવંતના.
તાનિ–તે.
સુપદ–સારાં પદોની.
નીરપૂર–જળના પૂરવડે.
જીવાહિંસા–જીવોની અહિંસારૂપ.
લહરી–તરંગોના.
અગાહ–અગાધ.
ચૂલા–સિદ્ધાંતોની ચૂલિકારૂપ.
ગુરુ–મોટા.
મણી–રત્નોથી.
દૂરપાર–દૂર છે કાંઠો જેનો.
વીરાગમ–વીર ભગવાનના આગમરૂપ.
સાદરં–આદર સહિત.
સેવે–હું સેવું છું.

ઇંદ્રવજ્રા છંદ.

સંસારદાવાનલ–દાહ નીરં, સંમોહધૂલી–
હરણે સમીરં ॥ માયા–રસા–દારણ–સારસીરં,
નમામિ વીરં ગિરિસાર–ધીરમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—સંસાર રૂપી દાવાનળના તાપને ઓલવવાને પાણી સમાન, અજ્ઞાનરૂપ ધૂળને હરણ કરવાને પવન સમાન, કપટરૂપી પૃથ્વીને ખોદવાને તીક્ષ્ણ હળ સમાન અને મેરૂપર્વતની જેવા ધૈર્યવાળા વીરપ્રભુને હું નમસ્કાર કરૂં છું. ૧

વસંતતિલકા વૃત્તમ્.

ભાવાવનામ—સુરદાનવમાનવેન—
ચૂલાવિલોલકમલાવલિમાલિતાનિ ॥
સંપૂરિતાભિનતલોકસમીહિતાનિ,
કામં નમામિ જિનરાજપદાનિ તાનિ ॥૨॥

અર્થ—ભાવપૂર્વક નમસ્કાર કર્યો છે જેણે એવા દેવ, દાનવ અને મનુષ્યના સ્વામી, તેમનાં મસ્તકને વિષે રહેલા મુકુટ ઉપરનાં દેદીપ્યમાન (ચપળ) કમળોની શ્રેણિઓવડે જે પૂજાયેલા છે તથા સમ્યક્ રીતે પૂર્ણ કર્યા છે નમસ્કાર કરનારા લોકોનાં મનોવાંછિત જેણે એવા જિનેશ્વર ભગવાનનાં તે ચરણો પ્રત્યે હું સ્વેચ્છાએ નમસ્કાર કરૂં છું.

મંદાક્રાંતા વૃત્તમ્.

બોધાગાધં સુપદપદવી—નીરપૂરાભિરામં,
જીવાહિંસાવિરલલહરીસંગમાગાહદેહમ્ ॥

ચૂલાવેલં ગુરૂગમમણીસંકુલં દૂરપારં,
સારં વીરાગમજલનિધિં સાદરં સાધુ સેવે. ૩

અર્થ—ગંભીર છે જ્ઞાન જેને વિષે તથા સુંદર પદોની રચના રૂપ પાણીના સમૂહે કરી મનોહર તથા જીવોની રક્ષારૂપ આંતરા રહિત તરંગોના પરસ્પર મળવા થકી અગાધ છે દેહસ્વરૂપ જેનું, વળી સિદ્ધાંતોની ચૂલિકારૂપી વેલો છે જેને વિષે તથા મોટા એવા સરખા પાઠરૂપ રત્નોથી ભરેલો અને અત્યંત દૂર છે કાંઠો જેનો એવા તથા પ્રધાન એવા શ્રી વીરપરમાત્માના આગમરૂપ સમુદ્રને આદર સહિત સમ્યક્ પ્રકારે હું સેવું છું. ૩

શબ્દાર્થ.

આમૂલ—મૂળ સુધી.	આલોલ—ડોલતું
ધૂલી—પરાગના, રજના.	બહુલ—ઘણા.
પરિમલ—સુગંધને વિષે.	આલીઢ—આસક્ત.
લોલ—ચપળ	અલિ—ભમરાઓની.
માલા—પંક્તિઓનાં.	ઝંકાર—ઝંકારના.
આરાવસાર—શબ્દોથી શ્રેષ્ઠ.	અમલ—નિર્મળ.
દલ—પત્રવાળા.	કમલ—કમળરૂપ.
અગાર—ઘરની	ભૂમી—ભૂમિમાં.
નિવાસે—જેનો નિવાસ છે એવા.	છાયા—કાંતિના.
સંભાર—સમૂહથી.	સારે—સુશોભિત.
વર—પ્રધાન.	કમલકરે—કમળ જેના હાથમાં છે.
તાર—દેદીપ્યમાન.	હાર—હારવડે.
અભિરામે—મનોહર.	વાણી—દ્વાદશાંગીરૂપ વાણીનો.

સંદોહદેહે-સમૂહ જેનો દેહ સ્વરૂપ છે, ભવવિરહવરં-મોક્ષરૂપ વરદાન.
દેહિ-આપો. મે-મને.
દેવિ-હે દેવિ. સારં-પ્રધાન.

સ્રગ્ધરાવૃત્તમ્

આમૂલાલોલ-ધૂલીબહુલપરિમલાલી-
ઢલોલાલિમાલા,-ઝંકારારાવસારા-મલદલક-
મલાગારભૂમી-નિવાસે ! ।। છાયાસંભારસારે !
વરકમલકરે ! તારહારાભિરામે !, વાણીસંદો-
હદેહે ! ભવવિરહવરં દેહિ મે દેવિ! સારમ્ ।।૪।।

અર્થ—મૂળસુધી ડોલતું તથા મકરંદના સુગંધી કણીઆની અત્યંત સુગંધને વિષે આસક્ત એવા ચપળ ભમરાઓની શ્રેણિના ગુંજારવના શબ્દોએ કરીને શોભતું એવું, વળી નિર્મળ પાંદડાંવાળું એવું કમળ, તેની ઉપર રહેલા ભુવનના મધ્યભાગની ભૂમીને વિષે નિવાસ છે જેનો એવી, તથા કાંતિના સમૂહવડે સુશોભિત એવી, તથા સુંદર કમળ છે જેના હાથને વિષે એવી, તથા દેદીપ્યમાન હારે કરી મનોહર એવી દ્વાદશાંગીરૂપ વાણીના સમૂહરૂપી શરીર છે જેનું એવી હે શ્રુતદેવિ! મને પ્રધાન મોક્ષરૂપી વરદાન આપો ! ૪ ઇતિ ।।૨૧।।

ગાથા [૪] પદ [૧૬] સંપદા [૧૬] સર્વ વર્ણ [૨૫૨]

---

૨૨ ॥ અથ પુક્ખરવરદીવ૦ શ્રુતસ્તવં[1] સૂત્ર. ॥

શબ્દાર્થ.

પુક્ખરવર–પુષ્કરવર નામના. દિવડ્ઢે–અર્ધ દ્વીપમાં.

ધાયઇસંડે–ધાતકી ખંડને વિષે જંબુદીવે–જમ્બુદ્વીપની અંદર.

ભરહેરવય–ભરત તથા ઐરવંત ક્ષેત્રને વિષે. વિદેહે–મહાવિદેહક્ષેત્રને વિષે.

ધમ્માઇગરે–ધર્મની આદિના કરનારને. નમંસામિ–હું નમસ્કાર કરું છું.

તમ–અજ્ઞાનરૂપી. તિમિર–અંધકારના.

પડલ–સમૂહનો. વિદ્ધંસણસ્સ–નાશ કરનારને.

સુરગણ–દેવતાના સમૂહના. નર–મનુષ્યોના.

ઇંદ–ઇંદ્રોએ. મહિઅસ્સ–પૂજેલાને.

સીમાધરસ્સ–મર્યાદામાં રાખનારને. વંદે–હું વંદના કરું છું.

પપ્ફોડિઅ–તોડી નાંખ્યું છે. મોહજાલસ્સ–મોહજાળ જેણે.

જાઇ–જન્મ. જરા–વૃદ્ધાવસ્થા.

મરણ–મૃત્યુ. સોગ–શોકને.

પણાસણસ્સ–નાશ કરનારને. કલ્લાણ–કલ્યાણ.

પુક્ખલ–સંપૂર્ણ. વિસાલ–વિશાળ.

સુહાવહસ્સ–(મોક્ષ) સુખના આપનાર. કો–કોણ.

દેવ–દેવતા. દાણવ–દાનવ.

[illegible]ર–મનુષ્યોના. ઇંદ–ઇંદ્રોના (સ્વા[illegible]

---

[1] આ સૂત્રને [illegible] ની સ્તુતિ [illegible] [illegible]નરવર. [illegible]
[illegible] [illegible] શ્રુતની [illegible] છે.

ગણ-સમૂહે.
ધમ્મસ્સ-શ્રુતધર્મનો.
કરે-કરે.
સિદ્ધે-સિદ્ધ એવા.
પયઓ-આદર સહિત.
જિણમએ-શ્રીજિનમત (સિદ્ધાંત) ને.
સયા-હમેશાં.
દેવં-વૈમાનિક દેવ.
સુવન્ન-જ્યોતિષી દેવ.
ગણ-સમૂહથી.
અચ્ચિએ-પૂજાયેલા.
જત્થ-જેમાં.
જગમિણં-આ જગત.
મચ્ચ-મનુષ્ય.
ધમ્મો-શ્રુતધર્મ.
સાસઓ-શાશ્વતો.
ઉત્તરં-પ્રધાનપણું જેમ હોય તેમ.
સુઅસ્સ-સિદ્ધાંતને આરાધવા નિમિત્તે.
અચ્ચિઅસ્સ-પૂજેલા.
સારમુવલબ્ભ-સાર પ્રાપ્ત કરીને.
પમાયં-પ્રમાદ.
ભો-હે જ્ઞાનવંત લોકો.
ણમો-હું નમસ્કાર કરું છું.
નંદી-વૃદ્ધિ પામો.
સંજમે-ચારિત્રધર્મને વિષે.
નાગ-ભવનપતિ દેવ.
કિન્નર-વ્યંતર દેવતાના.
સબ્ભૂઅભાવ-સત્ય ભાવે કરીને.
લોગો-ત્રણ કાળ સંબંધી જ્ઞાન.
પઇટ્ઠિઓ-રહેલ છે.
તેલુક્ક-ત્રણ લોક.
અસુરં-ભવનપતિ.
વડ્ઢઉ-વૃદ્ધિ પામો.
વિજયઓ-વિશેષ જયવંત છે.
વડ્ઢઉ-વૃદ્ધિ પામો.
ભગવઓ-પવિત્ર.

આર્યા ગીતિ.

પુક્ખરવરદીવડ્ઢે, ધાયઇસંડે અ જંબુ-
દીવે અ ॥ ભરહેરવયવિદેહે, ધમ્માઇગરે
નમંસામિ ॥ ૧ ॥

૨૨ ॥ અથ પુક્ખરવરદી વા શ્રુતસ્તવં સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

પુક્ખરવર–પુષ્કરવર નામના.	**દિવડ્ઢે**–અર્ધ દ્વીપમાં.
ધાયઇસંડે–ધાતકી ખંડને વિષે	**જંબુદીવે**–જમ્બૂદ્વીપની અંદર.
ભરહેરવય–ભરત તથા ઐરવંત ક્ષેત્રને વિષે.	**વિદેહે**–મહાવિદેહક્ષેત્રને વિષે.
ધમ્માઇગરે–ધર્મની આદિના કરનારને.	**નમંસામિ**–હું નમસ્કાર કરૂં છું.
તમ–અજ્ઞાનરૂપી.	**તિમિર**–અંધકારના.
પડલ–સમૂહનો.	**વિદ્ધંસણસ્સ**–નાશ કરનારને.
સુરગણ–દેવતાના સમૂહના.	**નર**–મનુષ્યોના.
ઇંદ–ઇંદ્રોએ.	**મહિઅસ્સ**–પૂજેલાને.
સીમાધરસ્સ–મર્યાદામાં રાખનારને.	**વંદે**–હું વંદના કરૂં છું.
પપ્ફોડિઅ–તોડી નાંખ્યું છે.	**મોહજાલસ્સ**–મોહજાળ જેણે.
જાઇ–જન્મ.	**જરા**–વૃદ્ધાવસ્થા.
મરણ–મૃત્યુ.	**સોગ**–શોકને.
પણાસણસ્સ–નાશ કરનારને.	**કલ્લાણ**–કલ્યાણ.
પુક્ખલ–સંપૂર્ણ.	**વિસાલ**–વિશાળ.
સુહાવહસ્સ–(મોક્ષ) સુખના આપનાર.	**કો**–કોણ.
દેવ–દેવતા.	**દાણવ**–દાનવ.
નર–મનુષ્યોના.	**ઇંદ**–ઇંદ્રોના (સ્વામીઓના).

૧ આ સૂત્રવડે સિદ્ધાંતની સ્તુતિ કરી છે તેથી **શ્રુતસ્તવ**. પહેલી ગાથાવડે ભાવ અરિહંતની સ્તુતિ કરી છે અને પાછળની ત્રણ ગાથાવડે શ્રુતની સ્તુતિ કરીછે.

આપનાર, દેવ દાનવ અને મનુષ્યના ઇંદ્રોના સમૂહથી પૂજિત એવા શ્રુતધર્મનો સાર પામીને કોણ પ્રમાદ કરે ? ૩

શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્.

સિદ્ધે ભો ! પયઓ ણમો જિણમએ, નંદી સયા સંજમે, દેવંનાગસુવન્નકિન્નરગણ,—સ્સબ્ભૂ-અભાવચ્ચિએ ॥ લોગો જત્થ પઇટ્ઠિઓ જગમિણં, તેલુક્ક—મચ્ચાસુરં, ધમ્મો વડ્ઢઉ સાસઓ વિજયઓ ધમ્મુત્તરં વડ્ઢઉ ॥૪॥

સુઅસ્સ ભગવઓ, કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં, વંદણવત્તિઆએ૦ ॥

અર્થ—હે જ્ઞાનવંત લોકો ! (સર્વ નય પ્રમાણથી) સિધ્ધ એવા જિનમત (સિધ્ધાંત) ને હું આદરસહિત નમસ્કાર કરૂં છું. (તે જિનમતના પ્રસાદથી મને) ચારિત્રધર્મને વિષે નિરંતર વૃધ્ધિ થાઓ. તે ચારિત્રધર્મ વૈમાનિક દેવો, ભવનપતિ દેવો, જ્યોતિષી દેવો અને વ્યંતર દેવોના સમૂહથી સત્ય ભાવે કરીને પૂજાયેલો છે. વળી જે જિનમતને વિષે ત્રણ કાળનું જ્ઞાન તથા ત્રણ લોક સંબંધી અર્થાત્ મનુષ્ય, ભવનપતિ પ્રમુખ સર્વ દેવતા અને ઉપલક્ષણથી તિર્યંચ અને નારકી એ સર્વ લોકરૂપ આ જગ-

એવા વર્ધમાનસ્વામીને (કરવામાં આવ્યો હોય તે) સંસાર-સમુદ્રથી પુરૂષ વળી સ્ત્રી વા કૃત્રિમ નપુંસકને પણ તારે છે. ૩

ઉજ્જિંતસેલસિહરે, દિક્ખા નાણં નિસીહિઆ જસ્સ ॥ તં ધમ્મચક્કવટ્ટિં, અરિટ્ઠનેમિં નમંસામિ ॥ ૪ ॥

અર્થ—ગિરિનાર પર્વતના શિખર ઉપર જેમનાં દીક્ષા, જ્ઞાન અને મોક્ષ કલ્યાણક થયાં છે, તે ધર્મચક્રવર્ત્તી શ્રી અરિષ્ટનેમિને હું નમસ્કાર કરૂં છું. ૪

ચત્તારિ અટ્ઠ દસ દો, ય વંદિયા જિણ-વરા ચઉવ્વીસં ॥ પરમટ્ઠનિટ્ઠિઅટ્ઠા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ ॥ ૫ ॥

અર્થ—ચાર, આઠ, દશ અને બે એવા ચોવીશ જિનવરો જે (ઇંદ્રાદિથી) વંદાયેલા છે, વળી પરમાર્થથી જેઓ કૃતકૃત્ય થયા છે, જેઓ સિધ્ધ થયા છે તે મને મોક્ષ આપો ! ૫

પદ (૨૦) સંપદા (૨૦) ગાથા (૫) ગુરૂ (૨૫) લઘુ (૧૫૧) સર્વ વર્ણ (૧૭૬).

ઇતિ સિદ્ધસ્તવ સૂત્ર. ૨૨

અકરણિજ્જો—નહિ કરવા યોગ્ય કરવાથી.
અણાયારો—અનાચારથી.
અસાવગપાઉગ્ગો—શ્રાવકને જે ઉચિત નથી તે કરવાથી.
દંસણે—દર્શનને વિષે.
સુએ—શ્રુત—સિદ્ધાંતને વિષે.
સામાઇએ—સામાયિકને વિષે.
ગુત્તીણં—ગુપ્તિને વિષે.
કસાયાણં—કષાયે કરી.
અણુવ્વયાણં—અણુવ્રત મધ્યેથી.
ગુણવ્વયાણં—ગુણવ્રત મધ્યેથી.
સિખ્ખાવયાણં—શિક્ષાવ્રત મધ્યેથી.
સાવગધમ્મસ્સ—શ્રાવકધર્મ માંહેથી.
જં—જે.
જં—જે.

દુજ્ઝાઓ—દુર્ધ્યાન ધ્યાવાથી.
દુવ્વિચિંતિઓ—દુષ્ટ ચિંતન કરવાથી.
અણિચ્છિઅવ્વો—જે ઇચ્છવા યોગ્ય નથી તેથી.
નાણે—જ્ઞાનને વિષે.
ચરિત્તાચરિત્તે—દેશવિરતિરૂપ શ્રાવક ધર્મને વિષે.
તિણ્હં—ત્રણ.
ચઉણ્હં—ચાર.
પંચણ્હં—પાંચ.
તિણ્હં—ત્રણ.
ચઉણ્હં—ચાર.
બારસવિહસ્સ—બાર પ્રકારનાં વ્રતરૂપ.
ખંડિઅં—દેશથકી ભાંગ્યું હોય.
વિરાહિઅં—સર્વ થકી વિરાધ્યું હોય.

ઇચ્છામિ [1]ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં.

અર્થ—હું ઇચ્છું છું; કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું.

જો મે દેવસિઓ અઇઆરો કઓ, કાઇઓ, વાઇઓ માણસિઓ,

અર્થ—જે મેં દિવસ સંબંધી અતિચાર કર્યા હોય. જેમકે–કાયા સંબંધી, વચન સંબંધી, મન સંબંધી.

---

१ ठाइउं (इति पाठान्तरम्.)

ઉસ્સુત્તો, ઉમ્મગ્ગો, અકપ્પો, અકરણિજ્જો, દુજ્ઝાઓ, દુવ્વિચિંતિઓ, અણાયારો, અણિચ્છિઅવ્વો, અસાવગપાઉગ્ગો.

અર્થ—જિનાગમથી વિરૂદ્ધ બોલવાથી, ઉન્માર્ગને સેવવાથી, ઉત્પન્ન થયો જે અકલ્પ્ય અર્થાત્ ચરણ વ્યાપારથી રહિત–તે અકલ્પ્યપણાથી ઉત્પન્ન થયો જે અકરણીય–નહિ કરવા યોગ્ય તે કરવે કરીને.

(ઉપરના અતિચાર કાયા અને વચન સંબંધી કહ્યા.)

હવે મન સંબંધી અતિચારનું સ્વરૂપ કહે છે.

દુર્ધ્યાન ધ્યાવાથી (અને તેથીજ) દુષ્ટ ચિંતન કરવા વડે કરીને અનાચાર (જેથીં વ્રતાદિકનો સર્વથા ભંગ થાય) તેથી જે કે ઇચ્છવા યોગ્ય નથી અને શ્રાવકને ઉચિત નથી તેવું અનુચિત કરવાથી થયેલા અતિચાર–

શાને વિષે લગાડ્યા હોય, તે કહે છે.

નાણે, દંસણે, ચરિત્તાચરિત્તે, સુએ, સામાઇએ, તિણ્હં ગુત્તીણં.

અર્થ—જ્ઞાનને વિષે, દર્શનને વિષે, દેશવિરતિરૂપ શ્રાવકધર્મને વિષે, શ્રુત–સિદ્ધાંતને વિષે, સામાયિકને વિષે, ત્રણ ગુપ્તિને વિષે,

ચઉણ્હં કસાયાણં, પંચણ્હ-મણુવ્વયાણં,
તિણ્હં ગુણવ્વયાણં, ચઉણ્હં સિક્ખાવયાણં,
બારસવિહસ્સ સાવગધમ્મસ્સ, જં ખંડિઅં,
જં વિરાહિઅં. તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં ॥

અર્થ—ચાર કષાયે કરી. પાંચ અણુવ્રત સંબંધી, ત્રણ ગુણવ્રત સંબંધી. અને ચાર શિક્ષાવ્રત સંબંધી (અર્થાત) બાર પ્રકારના [illegible] શ્રાવકધર્મ ને વિષેથી જે દેશ થકી ખંડ્યું હોય તથા [illegible] સર્વ થકી વિરાધ્યું હોય, તે મારૂં પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

ગુરૂ (૨૯) લઘુ (૧૭૮) સર્વ વર્ણ (૨૦૭).

ઇતિ ઇચ્છામિ ઠામિ સૂત્ર.

---

૨૮ ॥ અથ પંચાચારની આઠ ગાથા ॥

શબ્દાર્થ.

[illegible]

[illegible]

[illegible] નિહવ.
આયરિઉં-તે આચરવું
[illegible] રીતે
[illegible] આચાર.
કાલે-[illegible] સૂત્રની [illegible]
[illegible] ને કાળે ભણવું તે કાળ
આચાર.
ઉવહાણે-તેના અનુષ્ઠાને તપ વિશેષ
કરવો તે ઉપધાન આચાર.
અનિણ્હવણે-ભણાવનાર ગુરૂને
ન ઓળવવા તે અનિન્હવણ
આચાર.
તદુભએ-સૂત્ર અર્થ અને શુદ્ધ ભ-
ણવાં તે તદુભય આચાર.
નાણમાયારો-જ્ઞાનાચાર કહેલા છે.
નિક્કંખિઅ-જિનમત વિના અન્ય
મતની ઇચ્છા ન કરવી.
અમૂઢદિઠ્ઠી ય-મિથ્યાત્વીના ચમત્કાર
દેખી તેનાથી વ્યામોહિત ન થવું.
થિરીકરણે-જિનધર્મ પામેલાને
તેમાં સ્થિર કરવા.
અઠ્ઠ-આઠ ભેદો દર્શનાચારના છે.
પણિહાણજોગ-સાવધાનપણે મન,
વચન, કાયાના યોગથી.
સમિઈહિં-સમિતિવડે.
ગુત્તીહિં-ગુપ્તિવડે.

વિણયમ્મિ-[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
વંજણ-[illegible]
કરવા તે [illegible]
અત્થ-[illegible]
અર્થ [illegible]
અહવિહો-આઠ પ્રકારે.
નિસ્સંકિઅ-[illegible]
શંકા ન કરવી.
નિવ્વિતિગિચ્છા-[illegible]
ઉવવૂહ-[illegible]
[illegible]
વચ્છલ્લ-[illegible]
પભાવણે-[illegible]
[illegible]

નિસ્સંકિય [illegible] નિવ્વિતિગિ-
[illegible] અમૂઢદિટ્ઠી [illegible]
વચ્છલ્લ પભાવણે અટ્ઠ ॥ ૩ ॥

[illegible] તે નિઃશંકિત; જિનમત વિના અન્યમતની ઇચ્છા ન કરવી તે નિઃકાંક્ષિત; સાધુ સાધ્વીનાં મલિન વસ્ત્ર તથા ગાત્ર દેખી દુગંછા ન કરવી તે નિર્વિતિગિચ્છા અથવા ધર્મના ફળમાં સંદેહ ન આણવો તે નિર્વિતિગિચ્છા; મિથ્યાત્વીનાં કષ્ટ, મંત્ર, ચમત્કાર દેખી તેનાથી વ્યામોહિત ન થવું તે અમૂઢદૃષ્ટિ; સમકિતધારીના અલ્પગુણની પણ શુદ્ધ મનથી પ્રશંસા કરવી તે ઉપબૃંહક; અન્યને જિનધર્મમાં જોડવા તથા ધર્મ પામેલાને સ્થિર કરવા તે સ્થિરીકરણ; સાધર્મીબંધુનું અનેક પ્રકારે હિતચિંતન ને વાત્સલ્ય; અને અન્યદર્શની પણ જૈનશાસનની અનુમોદના કરે તેવાં કાર્ય કરવાં તે પ્રભાવના; આ આઠ લક્ષણો દર્શનાચારનાં જાણવાં. ૩

પણિહાણજોગજુત્તો, પંચહિઁ સમિઈહિઁ તીહિઁ ગુત્તીહિં ॥ એસ ચરિત્તાયારો, અટ્ઠવિહો હોઇ નાયવ્વો ॥ ૪ ॥

અર્થ—પ્રણિધાન યોગ અર્થાત્ એકાગ્ર સાવધાનપણે કરી મન, વચન કાયાના સર્વ યોગ ચારિત્ર પાળવાને વિષે યુક્ત,

એવો ચારિત્રાચાર તે પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિએ કરી આઠ પ્રકારનો છે તે જાણવો. ૪

બારસવિહંમિવિ–બાર પ્રકારના પણ.
તવે–તપને વિષે.
સબ્ભિતર–છ પ્રકારે અભ્યંતર.
બાહિરે–છ પ્રકારે બાહ્ય.
કુસલદિટ્ઠે–કુશળ પુરૂષ–તીર્થંકરોએ ઉપદેશેલા.
અગિલાઈ–ગ્લાનિ–ખેદ રહિત.
અણાજીવી–આજીવિકા દોષ રહિત.
નાયવ્વો–જાણવો.
સો–તે.
તવાયારો–તપઆચાર.
અણસણ–ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ ને અનશન.
ઊણોઅરિઆ–પાંચ સાત કોળિયા ઓછા ખાવા અથવા ઓછાં વસ્ત્ર પાત્ર રાખવાં તે ઊણોદરી.
વિત્તીસંખેવણં–દ્રવ્ય વગેરેનો સંક્ષેપ કરવો તે વૃત્તિસંક્ષેપ.
રસચ્ચાઓ–વિગય પ્રમુખ રસનો થોડો વા અધિક ત્યાગ તે રસત્યાગ.
કાયકિલેસો–કાયાને કષ્ટ આપવું–લોચ કરાવવો તે કાયકલેશ.
સંલીણયા–વિષયાદિકની ઉદીરણા કરવી નહિ તેમજ અંગોપાંગ સંકોચી રાખવાં તે સંલીનતા.
બજ્ઝો–બાહ્ય.
તવો–તપ.
પાયચ્છિત્તં–લાગેલા દોષનો ગુરૂ પાસે પ્રકાશ કરી તેના નિવારણને અર્થે ગુરૂ જે આલોયણ આપે તે કરવું ને પ્રાયશ્ચિત્ત તપ.
વિણઓ–જ્ઞાન તથા જ્ઞાનીનો વિનય કરવો તે વિનય તપ.
વેયાવચ્ચં–ગુરૂ પ્રમુખની આહાર વગેરેથી ભક્તિ કરવી તે વેયાવચ્ચ તપ.
તહેવ–તેમજ.
સજ્ઝાઓ–વાંચના, પૃચ્છના પ્રમુખ પાંચ પ્રકારથી અભ્યાસ કરવો તે સ્વાધ્યાય તપ.
ઝાણં–આર્ત્ત તથા રૌદ્ર ધ્યાન નિવારી ધર્મ તથા શુક્લધ્યાનમાં પ્રવર્તવુ તે ધ્યાન.
ઉસ્સગ્ગો–કર્મ ક્ષય અર્થે કાયાને વોસરાવવી તે કાયોત્સર્ગ તપ.
વિઅ–નિશ્ચે.
તવો–તપ.
અબ્ભિંતરઓ–અભ્યંતર.
અણિગૂહિઅ–ગોપવ્યા વગરનુ છે.

અનિગૂહિઓ-ગોપવ્યા વિના. પરક્કમઇ-પરાક્રમ કરે છે.
જો-જે. જહુત્તમ-તીર્થંકરે જેમ કહ્યું તે તેમ.
આઉત્તો-સાવધાન થઈને. જુંજઇ-પ્રવર્તે.
જહાથામં-પોતાની શક્તિને અનુસારે. વીરિઆયારો-વીર્યાચાર.

બારસવિહંમિવિ તવે, સબ્ભિતરબાહિરે કુસલદિટ્ઠે॥ અગિલાઇ અણાજીવી, નાયવ્વો સો તવાયારો ॥ ૫ ॥

અર્થ—બાર પ્રકારના તપને તપ આચાર જાણવો. તે તપ-આચાર ખેદ રહિતપણે તથા હું તપ કરું તો મારી આજીવિકા ચાલે એવા દોષ રહિતપણે કરવો. તે તપ છ અભ્યંતર અને છ બાહ્ય એમ બાર પ્રકારથી તીર્થંકરોએ ઉપદિશ્યો છે. ૫

અણસણમૂણોઅરિઆ, વિત્તીસંખેવણં રસચ્ચાઓ ॥ કાયકિલેસો સંલી,-ણયા ય બજ્ઝો તવો હોઇ ॥ ૬ ॥

અર્થ—ચારે પ્રકારના આહારનો અલ્પ વા બહુ કાળ સુધી ત્યાગ તે અનશન; વસ્ત્ર પાત્ર ઓછાં રાખવાં વા પાંચ સાત કોળીઆ ઓછા જમવા તે ઊણોદરિ; દ્રવ્યાદિનો સંક્ષેપ તે વૃત્તિસંક્ષેપ; વિગય પ્રમુખ રસનો (રસ લોલુપતાનો) થોડો વા અધિક ત્યાગ તે રસત્યાગ; કાયાને કષ્ટ પ્રમુખ આપવાં-લોચ કરાવવા

ઈત્યાદિ તે કાયકલેશ; વિષયાદિ ઉદીરવા નહીં તેમજ અંગોપાંગ સંકોચી રાખવાં તે સંલીનતા; એ છ પ્રકારે બાહ્ય તપ છે. ૬

પાયચ્છિત્તં વિણઓ, વેયાવચ્ચં તહેવ સજ્ઝાઓ ॥ ઝાણં ઉસ્સગ્ગો વિ અ, અબ્ભિંતરઓ તવો હોઇ ॥ ૭ ॥

અર્થ—લાગેલા દોષનો ગુરૂ પાસે પ્રકાશ કરી તેના નિવારણાર્થે ગુરૂ જે આલોયણ આપે તે કરવું તે પ્રાયશ્ચિતઃ જ્ઞાન તથા જ્ઞાનીનો વિનય કરવો તે વિનય તપઃ ગુરૂ પ્રમુખની આહારાદિકથી ભક્તિ કરવી તે વેયાવચ્ચઃ તેમજ વાંચના, પૃચ્છના પ્રમુખ પાંચ પ્રકારથી અભ્યાસ કરવો તે સ્વાધ્યાયઃ આર્ત્ત તથા રૌદ્ર ધ્યાન નિવારી ધર્મ અને શુક્લધ્યાનમાં પ્રવર્ત્તવું તે ધ્યાન. કર્મ ક્ષય અર્થે કાયાને વોસરાવવી તે કાયોત્સર્ગ. નિશ્ચયથી એ છ પ્રકારે અભ્યંતર તપ છે. ૭

અણિગૂહિઅબલવિરિઓ, પરક્કમઇ જો જહુત્તમાઉત્તો ॥ જુંજઇ અ જહાથામં, નાયવ્વો વીરિઆયારો ॥ ૮ ॥

અર્થ—પોતાના બળ વીર્યને ગોપવ્યા વિના જેમ શાસ્ત્રમાં કહેલ કર્યું છે તેમ જે પરાક્રમ કરે અર્થાત્ સર્વ પ્રકારે

ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કરે, વળી સાવધાનપણે–પોતાની શકિતને અનુસારે ધર્મકાર્યને વિષે પ્રવર્તે તે વીર્યાચાર જાણવો.

¹ઇતિ સૂત્ર ૨૮.

---

૨૯ ॥ અથ સુગુરૂવાંદણાં.* ॥

શબ્દાર્થ.

આણુજાણહ–મને આજ્ઞા આપો.
નિસીહિ–ગુરૂવંદન સિવાય બીજો વ્યાપાર જેણે નિષેધ્યો–

મિઉગ્ગહં–મિતઅવગ્રહ (સાડા ત્રણ હાથ પ્રમાણવાળા ક્ષેત્ર) માં પ્રવેશ કરવાને.

---

૧ આ સૂત્રમાં જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપઆચાર અને વીર્યાચાર એ પાંચ આચારની આચરણાના ભેદ જણાવ્યા છે. તે આચરણામાં જે સ્ખલના–પ્રમાદ તે અતિચાર જાણવા. જેટલી આચરણા તેટલાજ તેથી વિરૂદ્ધ વર્તવાથી અતિચાર લાગે તેથી પાંચ આચારની આ ગાથાને અતિચારમાં ઉપયોગમાં લીધી છે.

* આ સૂત્રવડે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, પ્રવર્તક, સ્થવિર અને રત્નાધિક એ પાંચ પદસ્થ ગુરૂમહારાજને વંદન કરાય છે તેથી આ સૂત્રનું નામ સુગુરૂવાંદણાં છે. જ્યારે ગુરૂમહારાજ શાંતિ ચિત્તે, સન્મુખ આસને બેઠા હોય અને વંદન દેવરાવવામાં ઉજમાળ હોય ત્યારે તેઓની આજ્ઞા માગીને વંદન કરવું, પણ વ્યાક્ષિપ્ત ચિત્તવાળા હોય, અવળા મુખે બેઠા હોય, આહાર નિહાર કરતા હોય અગર કરવાને ઇચ્છતા હોય ત્યારે વંદન કરવું નહિ. કેમકે તેથી તેમનો અનાદર અને આશાતના થાય છે એ વાત હૃદયમાં રાખવી. પ્રતિક્રમણ કરતાં, વાચના લેતા કાઉસ્સગ્ગ કરતા, અપરાધ ખમાવતા, પ્રાહુણા સાધુ આવે ત્યારે આલોચના લેતા પચ્ચખ્ખાણ કરતા અને અંતસમય અનશન વંદન અવશ્ય કરવું જોઇએ

છે, એવા શિષ્ય.

કાયસંફાસં–શરીરે કરીને સ્પર્શ કરતાં.

અહોકાયં–અધઃકાયરૂપ આપનાં ચરણને.

ખમણિજ્જો–ખમજો.

ભે–હે ભગવંત ! (તમોને)

મસ્તક નમાવવાવડે વંદન થાય તે **ફિટ્ટાવંદન**, બે ખમાસમણ દેવાવડે વંદન થાય તે **થોભવંદન** અને બે વાંદણાં દેવાવડે થાય તે **દ્વાદશાવર્ત્તવંદન** જાણવું. એ ત્રણ વંદનના અનુક્રમે જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ ત્રણ ભેદ થાય છે.

આ વાંદણાં દેતાં પચ્ચીશ આવશ્યક સાચવવા જોઇએ તે ન સાચવે તો વંદન કરનાર પણ નિર્જરાફળ પામે નહિ. તે આવશ્યક આ પ્રમાણે–

'ઇચ્છામિ ખમાસમણો' પ્રમુખ 'અણુજાણહ' પર્યંત બોલતાં પોતાનું અર્ધું શરીર નમાડી દેવામાં આવે તે પ્રથમ **અવનત** અને ફરી બીજી વાર પણ તેમજ કરતાં બીજું **અવનત** જાણવું. જન્મ થતી વખતે અથવા દીક્ષાયોગ આદરતી વખતે જેવી મુદ્રા હોય તેવી નમ્ર મુદ્રા (બે હાથ જોડી લલાટે લગાડવા રૂપ) વંદન કરતી વખતે ધારણ કરવી તે **યથાજાત** જાણવું. 'અહો કાયં, કાય' રૂપ ત્રણ અને 'જત્તા ભે, જવણિજ્જં ચ ભે' રૂપ બીજા ત્રણ એમ છ એક વખતના વંદનમાં અને તે છ બીજી વખતના વંદનમાં મળી ૧૨ **આવર્ત** (ગુરૂ ચરણે હાથનાં તળાં લગાડી પછી તે પોતાના લલાટે લગાડવા રૂપ) થાય છે. 'કાયસંફાસં' કહેતાં ફરી સ્વમસ્તક નમાડવું. એવી રીતે બીજી વાર વંદન કરતાં મસ્તક નમાડવું. એમ બે વંદનનાં મળી ચાર વખત **શિરનમન** થાય છે. મન વચન અને કાયાને અન્ય વ્યાપારથી નિવર્તાવી વંદન કરતી વખતે સારી રીતે ગોપવી રાખવા રૂપ ત્રણ **ગુપ્તિ** જાણવી. 'અણુજાણહ મે મિઉગ્ગહં' કહી બંને વખત વંદન કરતાં ગુરૂ મહારાજને અવગ્રહમાં પ્રવેશ કરવો તે બે **પ્રવેશ** જાણવા અને પ્રથમ વંદન કરતી વખતે 'આવસ્સિઆએ' કહીને અવગ્રહમાંથી બહાર નિકળવું તે એક **નિષ્ક્રમણ** જાણવું. એવી રીતે દ્વાદશાવર્ત વંદન કરતી વખતે પચ્ચીશ આ ... આવશ્યક સાચવવા જોઈએ.

કિલામો-જે કાંઇ બાધા ઉપજે ને.
બહુસુભેણ-ઘણા સમાધિભાવે કરી.
વઇક્કંતો !-વીતેલો છે !
જવણિજ્જાએ-ઇંદ્રિય અને નોઇંદ્રિયથી પીડા નહિ પામતું શરીર છે ?
દેવસિઅં-દિવસ સંબંધી
આવસ્સિઆએ-આવશ્યકક્રિયા સેવતાં લાગેલા અતિચારથી.
દેવસિઆએ આસાયણાએ-દિવસે થયેલી આશાતનાએ કરી.
જં કિંચિ-જે કાંઈ
મણદુક્કડાએ-મનસંબંધી પાપ તે રૂપ અશાતનાએ કરીને.
કાયદુક્કડાએ-શરીર સંબંધી પાપ તે રૂપ આશાતનાએ કરીને.
માણાએ-માનરૂપ આશાતનાએ કરીને.
લોભાએ-લોભરૂપ આશાતનાએ કરીને
સવ્વમિચ્છોવયારાએ-સર્વ મિથ્યા ઉપચાર (કુડ કપટ) રૂપ આશાતનાએ કરીને.
જો-જે.
અઈઆરો-અતિચાર.

અપ્પકિલંતાણં-અલ્પ ગ્લાનિવાળા એવા આપને.
દિવસો-દિવસ.
જત્તા-તપ, નિયમ, સંયમ, સ્વાધ્યાયરૂપ યાત્રા.
ખામેમિ-હું ખામું છું.
વઇક્કમં-અપરાધને.
પડિક્કમામિ-હું નિવર્તું છું.
ખમાસમણાણં-ક્ષમાશ્રમણ સંબંધી.
તિત્તીસન્નયરાએ-તેત્રીશ આશાતન માંહેલી.
મિચ્છાએ-મિથ્યાભાવરૂપ આશાતનાએ કરીને.
વયદુક્કડાએ-વચનસંબંધી પાપ તે રૂપ આશાતનાએ કરીને.
કોહાએ-ક્રોધરૂપ આશાતનાએ કરીને.
માયાએ-માયારૂપ આશાતનાએ કરીને.
સવ્વકાલિઆએ-સર્વ કાળ સંબંધી.
સવ્વધમ્માઇક્કમણાએ-સર્વ ધર્મકરણીને અતિક્રમવા રૂપ.
આસાયણાએ-આશાતનાએ કરીને.
મે-મેં.
કઓ-કર્યો હોય.

ઇચ્છામિ ખમાસમણો ! વંદિઉં જાવણિજ્જાએ નિસીહિઆએ ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે ક્ષમાશ્રમણ! શક્તિએ સહિત (જીવહિંસાદિક નિવૃત્તિરૂપ પ્રયોજનવાળા) મારા શરીર વડે (આપને) વાંદવાને ઇચ્છું છું. (ગુરૂ વંદાવવાને સાવધાન હોય તો છંદેણ કહે.)

અણુજાણહ, મે મિઉગ્ગહં ॥ ૨ ॥

અર્થ—મિતઅવગ્રહ (સાડાત્રણ હાથપ્રમાણ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરવા) ની મને આજ્ઞા આપો. (ગુરૂ કહે **અણુજાણામિ**—હું આજ્ઞા આપું છું.)

નિસીહિ, અ—હો કા—યં, કા—યસંફાસં, ખમણિજ્જો ભે કિલામો, અપ્પકિલંતાણં બહુસુભેણ, ભે દિવસો વઇક્કંતો ? ॥ ૩ ॥

અર્થ—પછી શિષ્ય માત્ર ગુરૂવંદન સિવાય અન્ય ક્રિયા રૂપ વ્યાપાર નિષેધ્યો છે જેણે એવો છતો (અવગ્રહમાં પેસીને વિધિ પૂર્વક બેસી સાધુ રજોહરણ ઉપર અને શ્રાવક ચરવળા ઉપર મુહપત્તિ મૂકી બે હાથ લલાટે લગાડી ગુરૂના ચરણોને સ્પર્શવાને) આ પ્રમાણે કહે—

* અધોકાયં, કાયસંફાસં.

અર્થ—અધોકાયં અર્થાત્ આપના પગોને મારા હાથ અને લલાટ કરી સ્પર્શ કરતાં જે કોઈ બાધા થાય તે.

"ખમણિજ્જો ભે" ઇત્યાદિ પદો કહે.

અર્થ—હે ભગવંત! આપ ખમજો. અલ્પ ગ્લાનિવાળા એવા આપને ઘણા સમાધિભાવે કરીને (આપનો) દિવસ વીત્યો?

ગુરૂ કહે તહત્તિ-તેમજ વ્યતીત થયો છે.

પછી શિષ્ય કહે.

જ-ત્તા ભે? ॥ ૪ ॥

અર્થ—હે કરૂણાસમુદ્ર! આપને તપ, નિયમ, સંયમ, સ્વાધ્યાય રૂપ યાત્રા અવ્યાબાધપણે વર્તે છે?

ગુરૂ કહે તુબ્ભંપિ વટ્ટએ?-તમને પણ વર્તે છે?

પછી શિષ્ય કહે.

જ-વ-ણિજ્જં ચ ભે? ॥ ૫ ॥

અર્થ—ઈંદ્રિય અને નોઈંદ્રિયથી પીડા નહી પામતું એવું આપનું શરીર છે?

ગુરૂ કહે એવં-એમજ છે.

ખામેમિ ખમાસમણો! દેવસિઅં વ-ઇક્કમ્મં ॥ ૬ ॥

અર્થ—હે ક્ષમાશ્રમણ! દિવસ સંબંધી મારા અપરાધ પ્રત્યે હું ખામું છું ગુરૂ કહે (અહમવિ ખામેમિ તુમં) હું પણ તને ખામું છું.

આવસ્સિઆએ, પડિક્કમામિ, ખમાસમણાણં દેવસિઆએ આસાયણાએ.

અર્થ—અવશ્ય કર્તવ્ય જે ચરણ સિત્તરી અને કરણ સિત્તરી આદિ સેવતાં—પાળતાં જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે થકી હું નિવર્તું છું. (વળી) ક્ષમાશ્રમણ સંબંધી દિવસને વિષે થઇ એવી આશાતનાએ કરીને.

કેવી આશાતનાએ કરીને ?

*તિત્તીસન્નયરાએ, જં કિંચિ મિચ્છાએ, મણદુક્કડાએ વયદુક્કડાએ કાયદુક્કડાએ.

---

*ગુરૂ મહારાજ સંબંધી તેત્રીસ આશાતના અવશ્ય વર્જવી જોઇએ તે આ પ્રમાણે—

૧-૯ ગુરૂ મહારાજની ૧ આગાડી ૨ પડખે (અને પાસે) તેમજ ૩ પાછળ નજીક અડકીને ૧ ચાલતાં-ચાલતાં, ૨ ઊભા રહેતાં અને ૩ બેસતાં આશાતના લાગે છે પરંતુ જો ખાસ અગત્યના કારણસર તેમ કરવું પડે તો આશયશુદ્ધિથી અને અધિક લાભના કારણથી આશાતના દોષ ગણાતો નથી. એમ દરેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ કરતા તેના ૯ ભેદ થઇ શકે છે. ૧૦ ગુરૂ મહારાજ પહેલાં ભોજન વખતે ચળુ કરી લેવાથી ૧૧ આચમન લેવાથી દોષ લાગે. ૧૨ બહારથી ગુરૂ સાથે આવ્યા છતાં જો ગુરૂમહારાજ થકી પહેલાં ગમણાગમણે આલોવે એટલે ઇરિયાવહી પડિક્કમે તો ગુરૂનો અનાદર-વિનયભંગ કરવારૂપ દોષ લાગે. ૧૩ [illegible] ગુરૂ મહારાજ [illegible] પૂછે કે [illegible] ત્યારે સાંભળ્યું નહિ [illegible] [illegible] [illegible] નહિ [illegible] [illegible] [illegible] તો આશાતના લાગે. ૧૪ ગુરૂ [illegible]

અર્થ—તેત્રીસ આશાતના માંહેલી જે કાંઈ મિથ્યા ભાવ રૂપ આશાતના કરી હોય તેણે કરીને, મન સંબંધી પાપ તે રૂપ આશાતનાએ કરીને, વચન સંબંધી પાપ તે રૂપ આશાતનાએ કરીને, શરીર સંબંધી પાપ તે રૂપ આશાતનાએ કરીને.

તેવા કોઈ સ્થાનાદિકને વખતે કરી લેવા ગુરુ મહારાજ તેમને બોલાવે તે વેળાં ચેલો બોલાવી લે તો ગુરૂઆશાતના લાગે. ૧૪ ભિક્ષાદિકથી આવ્યાં આહાર પાણી પ્રમુખ ગુરૂમહારાજ પાસેજ પ્રથમ હાજર કરી દેવાં જોઈએ તેને બદલે બધુ લાવે આલોચવી દેખાડે, તેને માટે તેમ નહિ કરવા. તે સંબંધે ૧૫ એવા મુજબ વર્તતાં કેટલેક ગુરૂ પહેલાં ઉતાવળ કરી આવેલી ગોચરી કોઈ સાધુ દેખાડે કે તેમજ તે બીજા સાધુ પાસે આલોવી લે તો ગુરૂની આશાતના લાગે. ૧૫ આણેલી ગોચરી ગુરૂ પહેલાં બીજાને બતાવી દે તો દોષ લાગે. ૧૬ આણેલાં આહાર પાણી વાપરવા બીજાને નિમંત્રણ કરીને પછી ગુરૂ મહારાજને નિમંત્રણ કરે તો તેથી અનાદરદોષ લાગે. ૧૭ ખાદ્ય મધુર પદાર્થ ભિક્ષામાં આવેલા વસ્તુ આપદ્રવ્યાદિ ગુરૂને પૂછ્યા વગર પોતાને ગમે તેને આપી દેવાથી આશાતના લાગે. ૧૮ સરસ નિરસ પદાર્થ આવેલા હોય તો તે ગુરૂઆદિકને નહિ આપતાં પોતેજ આરોગી જાય તો ગુરૂઆશાતના લાગે. ૧૯ ગુરૂ મહારાજ સાદ કરી બોલાવે ત્યારે બહેરાની જેમ કરીને પણ ઉત્તર પાછો ન આપે, અન્ય-વત્ બેસી રહે તો દોષ લાગે. ૨૦ જ્યારે કોઈ વડિલ સાધુ સાદ કરે ત્યારે સામો ચઢ જેમ આવે તેમ બોલે—આ મારી કેડે લાગ્યા છે, મને જ દેખ્યો છે, આમની સાથે કયાંથી પાનાં પડ્યા, ઇત્યાદિક કટુ ભાષણ કરતા દોષ લાગે. ૨૧ ગુરૂ પાસે જઇ નમ્રપણે જવાબ દેવાને બદલે પોતાના આસને બેઠા બેઠા ઉત્તર આપવાથી ગુરૂઆશાતના લાગે. ૨૨ શું કહો છો ? શું છે ? કહોને ? ઇત્યાદિક વિનયરહિત ભાષણ ગુરૂ સાથે કરતાં આશાતના લાગે. ૨૩ કંઇ કામ કરવા ગુરૂમહારાજ શિષ્યને બોલાવે ત્યારે તોછડાઈ ભરેલી રીતે બોલે કે તમેજ

કોહાએ, માણાએ, માયાએ, લોભાએ.

અર્થ—ક્રોધરૂપ, માનરૂપ, માયારૂપ અને લોભરૂપ આશાતનાએ કરીને.

કહોને ! મને શા માટે કહો છો ? આમ તુંકારાદિ દેતાં ગુરૂઆશાતના લાગે. ૨૪ વાહ ! સ્મરણેજ હોશ છે ને ! તમે કાને કેમ કરતા નથી ? અથવા બીજા શિષ્યને કરવા કેમ કહેતા નથી ? એમ ગુરૂમહારાજની તર્જના કરતાં ગુરૂઆશાતના લાગે. ૨૫ ગુર્વાદિક વડીલ સાધુઓને વ્યાખ્યાન પ્રમુખ કરતાં દેખી શિષ્ય દુમણો થાય પણ પ્રમુદિત ન થાય તો ગુરૂઆશાતના લાગે અથવા ગુર્વાદિક વડીલને કોઈ રાગી હોય તેને દેખી દુમણો થાય તો તેથી પણ ગુરૂઆશાતના લાગે. ૨૬ ગુરૂ મહારાજ વ્યાખ્યાનાદિક કરતા હોય ત્યારે 'એ તમે ભૂલી ગયા છો, આ વાત તમને યાદ નથી, એનો અર્થ એ ન હોય' ઇત્યાદિક અનુચિત વચન બોલતાં ગુરૂઆશાતના લાગે. ૨૭ અથવા એ બાબત હું તમને પછી સારી રીતે સમજાવીશ એમ આપડહાપણ બતાવવા સભા સમક્ષ બોલી ચાલતી કથાનો ભંગ કરે તો તેથી ગુરૂઆશાતના લાગે. ૨૮ અથવા એવે અવસરે આવીને શિષ્ય કહે કે 'મહારાજ! પોરસીવેળા કે આહારવેળા થઇ ગઇ છે' એમ કહીને પર્ષદાનો ભંગ કરે તો ગુરૂઆશાતના લાગે. ૨૯ અથવા પર્ષદા ઊઠી ગઇ ન હોય એટલામાં ડહાપણ બતાવવા માટે ગુરૂ મહારાજે વ્યાખ્યાનમાં કહેલીજ વાત વધારે વિસ્તારી કહી બતાવે તો ગુરૂઆશાતના લાગે ૩૦ ગુરૂ સંબંધી શય્યા–સંથારા પ્રમુખને પોતાના પગ વગેરેથી સંઘટ્ટ કરી પાછું ખમાવે નહિ તો આશાતના લાગે. ૩૧ ગુરૂની શય્યા કે સંથારાદિક ઉપર પોતે બેસે કે આળોટે કે અસભ્ય રીતે તેનો સ્પર્શ કરે તો ગુરૂઆશાતના લાગે. ૩૨ ગુરૂ થકી ઊંચા આસને બેસે અથવા ગાદી કરી બેસે અથવા ગુરૂ જેવાં કે તેથી અધિક મૂલ્યવાળાં વસ્ત્ર વાપરે તો દોષ લાગે. ૩૩ ગુરૂ જેવા સમાન આસન ઉપર બેસે અથવા ગુરૂ જેવાં સમાન વસ્ત્ર લઇ વાપરે તો ગુરૂઆશાતના લાગે.

સવ્વકાલિઆએ, સવ્વમિચ્છોવયારાએ, સવ્વધમ્માઇક્કમણાએ આસાયણાએ.

અર્થ—સર્વ કાળ સંબંધી, સર્વ મિથ્યા ઉપચાર અર્થાત્ કૂડ કપટરૂપ આશાતનાએ કરીને તેમજ અષ્ટ પ્રવચન માતારૂપ સર્વે ધર્મકરણીને અતિક્રમવા રૂપ આશાતનાએ કરીને.

જો મે અઇઆરો કઓ, તસ્સ ખમાસમણો ! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ ॥

અર્થ—જે મારા જીવે અતિચાર કર્યો હોય તે સંબંધી હે ક્ષમાશ્રમણ ! આપની સમીપે હું પડિક્કમું છું, આત્મસાક્ષીએ નિંદું છું, ગુરૂની સાક્ષીએ વિશેષ નિંદું છું અને એવા પાપકારી આત્માને વોસરાવું છું અર્થાત્ છોડાવું છું.

બીજી વારના વાંદણાએ " આવસ્સિઆએ " પદ ન કહેવું. રાઇપડિક્કમણામાં રાઇ વઇક્કંતા, પખ્ખીએ પક્ખો વઇક્કંતો, ચઉમાસીએ ચઉમાસી વઇક્કંતા અને સંવચ્છરીએ સંવચ્છરો વઇક્કંતો એવી રીતે પાઠ કહેવો.

પદ (૫૮) ગુરૂ (૨૫) લઘુ (૨૦૧) સર્વ વર્ણ (૨૨૬).

ઇતિ સુગુરૂવાંદણાં સૂત્ર.

---

૩૦ ॥ અથ દેવસિઅં આલોઉં સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

દેવસિઅં—દિવસ સંબંધી અતિચાર. આલોઉં—પ્રકાશું.
ઇચ્છં આલોએમિ—આપનું વચન અંગીકાર કરૂં છું અને પ્રકાશું છું. જો—જે. મે—મેં.

ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! દેવસિઅં આલોઉં? ઇચ્છં, આલોએમિ જો મે૦ ઇતિ.

અર્થ—હે ભગવન્! આપની ઇચ્છા પૂર્વક આજ્ઞા આપો (તો) દિવસ સંબંધી (જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે) પ્રકાશું. ગુરૂ કહે "આલોએહ" પ્રકાશો. શિષ્ય કહે, આપનું વચન અંગીકાર કરૂં છુ અને પ્રકાશું છું. મેં ઇત્યાદિ બાકીનો પાઠ ઇચ્છામિ ઠામિ પેઠે સમજવો.

---

૩૧ ॥ અથ સાત લાખ સૂત્ર.[1] ॥

સાત લાખ પૃથિવીકાય, સાત લાખ અપ્કાય, સાત લાખ તેઉકાયં, સાત લાખ

---

૧ યોનિ એટલે જીવને ઉપજવાનાં સ્થાનક તે બધા જીવોનાં મળીને ૮૪ લાખ છે. સ્થાનક તો તે કરતાં પણ વધારે છે પણ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવડે કરી જેટલાં સ્થાનક સરખાં હોય તે એક સ્થાનક ગણાય.

વાઉકાય, દશ લાખ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય, ચૌદ લાખ સાધારણ વનસ્પતિકાય, બે લાખ બેઇંદ્રિય, બે લાખ તેઇંદ્રિય, બે લાખ ચૌરિંદ્રિય, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ નારકી, ચાર લાખ તિર્યંચ પંચેંદ્રિય, ચૌદ લાખ મનુષ્ય, એવંકારે ચોરાશી લાખ જીવયોનિ માંહે મ-હારે જીવે જે કોઇ જીવ હણ્યો હોય, હણા-વ્યો હોય, હણતાં પ્રત્યે અનુમોદ્યો હોય, તે સર્વે મને, વચને, કાયાએ કરી, મિચ્છામિ દુક્કડં ॥ ઇતિ ॥

અર્થ—સુગમ છે.

તેની ગણતરી આ પ્રમાણે છે-પૃથ્વિકાયના મૂળભેદ ૩૫૦ તેને પાંચ વર્ણે ગુણતાં ૧૭૫૦) થયા, તેને બે ગંધે ગુણતાં ૩૫૦૦) થયા, તેને પાંચ રસે ગુણતાં ૧૭૫૦૦) થયા, તેને આઠ સ્પર્શે ગુણતાં ૧૪૦૦૦૦) થયા, તેને પાંચ સંસ્થાને ગુણતાં સાત લાખ ભેદ પૃથ્વીકાયના થાય. એમ બધાની ગણતરી કરવી. ઉપરોક્ત ૮૪ લાખ જીવયોનિ માંહે ઉત્પન્ન થયેલ હરકોઈ જીવને હણ્યો હોય, હણાવ્યો હોય, અગર હણનારને અનુમતિ આપી હોય તે સંબંધી મિથ્યાદુષ્કૃત આ સૂત્રવડે દેવાનું છે.

૩૨ ॥ અથ અઢાર પાપસ્થાનક સૂત્ર ॥

પ્રાણાતિપાત–બીજાના પ્રાણનો નાશ ચિંતવવો.

મૈથુન–વિષયભોગની વાંછારૂપ પરિણામ.

ક્રોધ–બીજાની ઉપર તીવ્ર પરિણામે મુખ વગેરે અવયવો તપાવવાં.

માયા–ગુપ્તપણે સ્વાર્થવૃત્તિ સિદ્ધ કરવાની ઇચ્છા.

રાગ–પૌદ્‍ગલિક વસ્તુ ઉપર પ્રીતિ.

દ્વેષ–અણગમતા જીવાદિ પદાર્થો ઉપર અરૂચિ.

અભ્યાખ્યાન–નહીં દીઠેલું અને નહીં સાંભળેલું પર જીવને આળ દેવું.

પર પરિવાદ–ગુણી વા નિર્ગુણી જીવની નિંદા કરવી.

માયામૃષાવાદ–કપટવૃત્તિથી અસત્ય બોલી છળ કરીને લોકોને ઠગવાના પરિણામ.

મૃષાવાદ–અસત્ય બોલવાના પરિણામ.

અદત્તાદાન–પારકી વસ્તુ ધણીની સંમતિ વિના લઇ લેવાની વૃત્તિ.

પરિગ્રહ–નવ પ્રકારે બાહ્ય અને ચૌદ પ્રકારે અભ્યંતર વસ્તુ વગેરેની વાંછા.

માન–પ્રાપ્ત અથવા અપ્રાપ્ત વસ્તુનો અહંકાર.

લોભ–ધનાદિ સંપત્તિને એકઠી કરી સંગ્રહ કરી રાખવાની મનોવૃત્તિ.

કલહ–બીજાની સાથે વિખવાદ કરવાની વૃત્તિ.

પૈશુન્ય–પર જીવના દોષની ચાડી ખાવી.

રતિ અરતિ–સુખ દુઃખ આવે હર્ષ શોક કરવો.

મિથ્યાત્વશલ્ય–વ્યવહારથી કુદેવ, કુગુરૂ અને કુધર્મ માનવાની અભિલાષા અને નિશ્ચયથી આત્મસ્વરૂપના અનુભવને વિઘ્નકર્તારૂપ આત્માના પરિણામ

પહેલે પ્રાણાતિપાત, બીજે મૃષાવાદ, ત્રીજે અદત્તાદાન, ચોથે મૈથુન, પાંચમે

પરિગ્રહ, છટ્ઠે ક્રોધ, સાતમે માન, આઠમે માયા, નવમે લોભ, દશમે રાગ, અગ્યારમે દ્વેષ, બારમે કલહ, તેરમે અભ્યાખ્યાન, ચૌદમે પૈશુન્ય, પંદરમે રતિ અરતિ, સોલમે પરપરિવાદ, સત્તરમે માયામૃષાવાદ, અઢારમે મિથ્યાત્વશલ્ય; એ અઢાર પાપસ્થાનક માંહે મહારે જીવે જે કોઈ પાપ સેવ્યું હોય, સેવરાવ્યું હોય, સેવતા પ્રત્યે અનુમોદ્યું હોય, તે સર્વે મને, વચને, કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં ॥ ઇતિ ॥

અર્થ—પર જીવના પ્રાણનો નાશ ચિંતવવો તે પ્રાણાતિપાત; અસત્ય બોલવાના પરિણામ તે મૃષાવાદ; પારકી વસ્તુ ધણીની સંમતિ વિના લઇ લેવાની વૃત્તિ તે અદત્તાદાન; વિષયભોગની વાંચ્છા રૂપ પરિણામ તે મૈથુન, નવ પ્રકારે બાહ્ય અને *ચૌદ પ્રકારે અભ્યંતર વસ્તુ આદિની વાંચ્છા અથવા મૂર્ચ્છા તે પરિગ્રહ; પરની ઉપર તીવ્ર પરિણામે મુખાદિ અવયવને તપાવવાં તે ક્રોધ;

* મિથ્યાત્વ, ત્રણ વેદ, હાસ્યાદિ ષટ્ક અને ચાર કષાય.

પ્રાપ્ત વા અપ્રાપ્ત વસ્તુનો અહંકાર તે માન; ગુપ્તપણે સ્વાર્થવૃત્તિ સિદ્ધ કરવાની વાંચ્છા તે માયા; ધનાદિ સંપત્તિને એકઠી કરી સંગ્રહ કરી રાખવાની મનોવૃત્તિ તે લોભ; પૌદ્‌ગલિક વસ્તુ ઉપર પ્રીતિ તે રાગ; અણગમતા જીવાદિ પદાર્થો ઉપર અરૂચિ તે દ્વેષ; પરની સાથે વિષવાદ કરવાની વૃત્તિ તે કલહ; પર જીવને નહીં દીઠેલું, નહી સાંભળેલું આળ દેવું ને અભ્યાખ્યાન; પર જીવના દોષની ચાડી ખાવી તે પૈશુન્ય; સુખ દુઃખ આવે હર્ષ શોક કરવો તે રતિ અરતિ; ગુણી વા નિર્ગુણી જીવની નિંદા કરવી તે પર પરિવાદ; કપટવૃત્તિથી અસત્ય બોલી છળ કરીને લોકોને ઠગવાના પરિણામ તે માયામૃષાવાદ; વ્યવહારથી કુદેવ, કુગુરૂ અને કુધર્મ માનવાની અભિલાષા અને નિશ્ચયથી આત્મસ્વરૂપના અનુભવને વિઘ્નકર્ત્તા આત્માના પરિણામ તે મિથ્યાત્વશલ્ય; એ અઢાર પ્રકારે જીવને ચિત્તમાં જે પાપરૂપ ભાવ ઉત્પન્ન થાય તે **ભાવ પાપ** અને તે ભાવની ચીકાશથી જીવને સત્તાએ કર્મનાં દળિયાં લાગે તે **દ્રવ્ય પાપ** કહેવાય છે.

ઇતિ અઢાર પાપસ્થાનક સૂત્ર ૩૨.

---

૩૩ ॥ અથ વંદિત્તા સૂત્ર.* ॥

શબ્દાર્થ.

વંદિત્તુ-વાંદીને
ધમ્માયરિએ-ધર્માચાર્યને.
સવ્વસિદ્ધે [illegible]
સિદ્ધ [illegible]ને.

* શ્રાવકને [illegible]

સવ્વસાહૂ અ-આચાર્ય ઉપાધ્યાય વગેરે સર્વ સાધુઓને | ઇચ્છામિ-હું ઇચ્છું છું. પડિક્કમિઉં-પ્રતિક્રમવાને.
સાવગધમ્માઇઆરસ્સ-શ્રાવક ધર્મને વિષે લાગેલા અતિચારથી. | વયાઇઆરો-વ્રતોને વિષે અતિચાર લાગ્યા હોય.

નાણે-જ્ઞાનને વિષે.	તહ-તથા.
દંસણે-દર્શનને વિષે.	ચરિત્તે-ચારિત્રને વિષે.
સુહુમો-સુક્ષ્મ	બાયરો વા-અથવા બાદર.
દુવિહે-બે પ્રકારનો.	પરિગ્ગહંમિ-પરિગ્રહ.
સાવજ્જે-સાવદ્ય-પાપવાળો.	બહુવિહે-બહુ પ્રકારનો.
આરંભે-આરંભ.	કારાવણે-બીજાની પાસે કરાવવાથી.
અ-અનુમોદવાથી.	કરણે-પોતાની જાતે કરવાથી.
પડિક્કમે-હું પડિક્કમું છું.	દેસિઅં-દિવસ સંબંધી.
સવ્વં-સર્વ અતિચાર પ્રત્યે.	જં-જે પાપ.
બદ્ધં-બાંધ્યું હોય.	ઇંદિઅેહિં-ઇંદ્રિયો વડે કરી.
ચઉહિં-ચાર.	કસાએહિં-કષાયે કરી.
અપ્પસત્થેહિં-અપ્રશસ્ત ભાવે કરી.	રાગેણ-રાગે કરી.
વ-અથવા.	દોસેણ-દ્વેષે કરી.
આગમણે-આવતાં.	નિગ્ગમણે-જતાં.
ઠાણે-મિથ્યાત્વીનાં સ્થાને ઉભા રહેતાં.	ચંકમણે-આમ તેમ ફરતાં.
અણાભોગે-ઉપયોગ વિના.	અભિઓગે-રાજા અથવા ઘણા લોકોના આગ્રહથી.
નિઓગે-પરાધીનતાના કારણથી.	

વંદિત્તુ સવ્વસિદ્ધે, ધમ્માયરિએ અ સ-

આ સૂત્ર સાંજરે સૂર્ય અર્ધ અસ્ત પામેલો હોય તે વખતે કહેવાનું છે. શ્રાવકનાં બાર વ્રત વગેરેમાં લાગેલા ૧૨૪ અતિચાર આ સૂત્રવડે આલોવવામાં આવે છે.

વસાહૂ અ ॥ ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં,[1] સાવ-ગધમ્માઇઆરસ્સ[2] ॥ ૧ ॥

અર્થ—સર્વજ્ઞ એવા તીર્થંકર તથા સિદ્ધ ભગવંતને વળી ધર્માચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુને વાંદીને, શ્રાવકધર્મને વિષે લાગેલા અતિચાર થકી પ્રતિક્રમવાને હું ઇચ્છું છું. ૧

સામાન્યથી સર્વ વ્રતના અતિચાર.

જો મે વયાઇઆરો, નાણે તહ દંસણે ચરિત્તે અ ॥ સુહુમો અ બાયરો વા, તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥ ૨ ॥

અર્થ—જ્ઞાનને વિષે તથા દર્શનને વિષે તથા ચારિત્રને વિષે અને ચ શબ્દથકી તપને વિષે તથા વીર્યને વિષે અને સંલેખનાને વિષે (વળી) જે અતિચાર મને વ્રતોને વિષે સૂક્ષ્મ વા બાદર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું અને ગુરૂની સમક્ષ ગર્હું છું.

પરિગ્રહના અતિચાર.

દુવિહે પરિગ્ગહંમિ, સાવજ્જે બહુવિહે

---

૧ સ્વસ્થાનાત્ યત્પરસ્થાનં, પ્રમાદસ્ય વશાદ્ ગતઃ ।
તત્રૈવ ક્રમણં ભૂયઃ પ્રતિક્રમણ મુચ્યતે ॥ ૧ ॥

૨ પંચમીસ્થાને પષ્ઠી યદ્વા કર્મણિ પષ્ઠી.

અ આરંભે; કારાવણે અ કરણે, પડિક્કમે
[1]દેસિઅં સવ્વં ॥ ૩ ॥

અર્થ—બે પ્રકારનો પરિગ્રહ છે–સચિત્ત અને અચિત્ત; તે વળી સાવદ્ય–પાપવાળો અને બહુ પ્રકારના આરંભવાળો; તે બંનેને કરાવવાથી, પોતે કરવાથી અને બીજા કરનારાઓને અનુમોદવાથી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વે અતિચાર પ્રત્યે પ્રતિક્રમું છું. ૩

જ્ઞાનના અતિચાર.

જં બદ્ધમિંદિઅેહિં, ચઉહિં કસાએહિં અપ્પસત્થેહિં ॥ રાગેણ વ દોસેણ વ, તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥ ૪ ॥

અર્થ—ઇંદ્રિયોવડે કરી તથા ચાર કષાયે કરી, અપ્રશસ્ત ભાવે કરી, રાગે કરી વા દ્વેષ વડે કરી જે અતિચારરૂપ અશુભ કર્મ બાંધ્યું હોય તેને આત્માની સાખે નિંદું છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું. ૪

સમ્યગ્દર્શનના અતિચાર.

આગમણે નિગ્ગમણે, ઠાણે ચંકમણે

---

૧ રાઇઅં, પક્ખિઅં, ચઉમાસિઅં, સંવચ્છરિઅં વા યથાયોગ્ય, આર્ષત્વાદ્ વકારલોપ

આણાભોગે ॥ અભિઓગે અ નિઓગે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૫ ॥

અર્થ—ઉપયોગ રહિતપણે રાજાના વા ઘણા લોકના આગ્રહ થકી તથા પરાધીનતાના કારણથી (મિથ્યાત્વીનાં મંદિરાદિકને વિષે) આવતાં, જતાં, તેમનાં સ્થાનકે ઉભા રહેતાં, ત્યાંજ આમ તેમ ફરતાં જે અતિચારરૂપ પાપકર્મ બાંધ્યું હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વને પ્રતિક્રમું છું. ૫

શબ્દાર્થ.

સંકા—જિનવચનમાં શંકા.
કંખ—અન્ય મતની ઇચ્છા.
વિગિચ્છિા—સાધુ સાધ્વીની મલિનતા દેખી દુગંછા કરવી અથવા ધર્મના ફળનો સંદેહ.
પસંસ—મિથ્યાત્વિની પ્રશંસા.
સંથવો—પરિચય.
કુલિંગીસુ—મિથ્યાત્વીનો.
સમ્મત્તસ્સ—સમકિતના.
અઇઆરે—અતિચારમાં.
છક્કાય—છકાયના.
સમારંભે—સમારંભને વિષે પ્રવર્ત્તવાથી.
પયણે—પોતે રાંધતાં.
પયાવણે—બીજાની પાસે રંધાવતાં.
જે—જે.
દોસા—દોષ લાગ્યા હોય.
અત્તટ્ઠા—પોતાને અર્થે.
પરટ્ઠા—પરને અર્થે.
ઉભયટ્ઠા—પોતાને તથા પરને બંનેને અર્થે.
ચેવ—નિશ્ચે.
પંચણ્હં—પાંચ.
અણુવ્વયાણં—અણુવ્રતને વિષે.
ગુણવ્વયાણં—ગુણવ્રતને વિષે.
તિણ્હં—ત્રણ.
સિક્ખાણં—શિક્ષાવ્રતને વિષે.
ચઉણ્હં—ચાર.
પડિક્કમે—હું પડિક્કમું છું.

પઢમે-પહેલા.
થૂલગ-સ્થૂળથી.
વિરઇઓ-વિરતિનું ઉલ્લંઘન કરીને.
અપ્પસત્થે-અપ્રશસ્તભાવે વર્તતાં.
પમાયપ્પસંગેણં-પ્રમાદના પ્રસંગથી.
બંધ-દોરડાવડે બાંધવા.
અઇભારે-તેના ઉપર ઘણો ભાર ભરવો.
વુચ્છેએ-અંતરાય કરવો.
ઇઆરે-અતિચાર મધ્યે.

અણુવ્વયંમિ-અણુવ્રતને વિષે.
પાણાઇવાય-પ્રાણાતિપાતની
આયરિઅમ્-જે આચર્યું તેમાં દોષ.
ઇત્થ-અહીંઆં.
વહ-જીવને મારવા.
છવિચ્છેએ-તેનાં અવયવને છેદતાં.
ભત્તપાણ-તેને અનપાણી-આગનો
પઢમવયસ્સ-પહેલા વ્રતના.

સમ્યક્ત્વના અતિચાર.

સંકા કંખ વિગિચ્છા, પસંસ તહ સંથવો કુલિંગીસુ ॥ સમ્મત્તસ્સઇઆરે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૬ ॥

અર્થ—જિન વચનમાં શંકા, અન્યમતની વાંછા, ધર્મના ફળનો સંદેહ વા સાધુ સાધ્વીનાં મલિન ગાત્ર તથા વસ્ત્ર દેખી દુગંચ્છા કરવી, મિથ્યાત્વીની પ્રશંસા તથા તેમનો પરિચય, એ સમ્યક્ત્વના અતિચાર મધ્યે દિવસ સંબંધી જે પાપ બાંધ્યું હોય તે સર્વેને પડિક્કમું છું. ૬

છક્કાયસમારંભે, પયણે અ પયાવણે અ

જે દોસા ॥ અત્તટ્ઠા ચ પરટ્ઠા, ઉભયટ્ઠા ચેવ તં નિંદે ॥ ૭ ॥

અર્થ—પોતાને અર્થે તથા પરને અર્થે વળી પોતાને તથા પરને એ બન્નેને અર્થે (અશનાદિ આહારને) પોતે રાંધતાં, બીજા પાસે રંધાવતાં અને બીજા રાંધતા હોય તેને અનુમોદન દેતાં, છકાયના સમારંભને વિષે પ્રવર્તવા થકી જે (કર્મબંધરૂપ) દોષ લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું. ૭

સામાન્યથી બાર વ્રતના અતિચાર.

પંચણ્હ—મણુવ્વયાણં[1], ગુણવ્વયાણં[2] ચ તિણ્હમઇયારે ॥ સિકખાણં[3] ચ ચઉણ્હં, પડિકકમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૮ ॥

અર્થ—પાંચ અણુવ્રતને વિષે, ત્રણ ગુણવ્રતને વિષે, ચાર શિક્ષાવ્રતને વિષે અને તપ સંલેખણાદિને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વ અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૮

---

૧ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થયા પછી પ્રાપ્ત થાય માટે **અનુવ્રત** અને મહાવ્રતની અપેક્ષાએ ન્હાનાં માટે **અણુવ્રત** તે પાંચ છે. તે પાંચ મૂળ ગુણ છે.

૨ મૂળ ગુણોને વિશેષ પ્રકારે ગુણ કરવાવાળા તેથી **ગુણવ્રત** તે ત્રણ છે.

૩ શિષ્યને વિદ્યા ગ્રહણની પેઠે વારંવાર સેવન કરવા યોગ્ય હોવાથી **શિક્ષાવ્રત,** તે ચાર છે. બાર વ્રત માંહેલા પહેલાં આઠ વ્રતો યાવત્કથિત (કાયમનો) અને આ શિક્ષાવ્રત ઈત્વરકાલિક (થોડા કાળ માટેનાં) સમજવાં.

પહેલા વ્રતના અતિચાર.

પઢમે અણુવ્વયંમિ, થૂલગ-પાણાઇવાય-વિરઈઓ ॥ આયરિય-મપ્પસત્થે, ઇત્થ પ-માયપ્પસંગેણં ॥ ૯ ॥

અર્થ—અહીંઆં પહેલા અણુવ્રતને વિષે પ્રમાદના પ્રસંગ થકી અપ્રશસ્ત ભાવે વર્તતાં થકાં સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતની નિવૃત્તિનું ઉલ્લંઘન કરીને જે આચરણ સેવ્યાં હોય તે જેમ કે-૯

[1]વહ બંધ છવિચ્છેએ, અઇભારે ભત્ત-પાણવુચ્છેએ ॥ પઢમવયસ્સ-ઇઆરે, પડિ-ક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—(દ્વિપદાદિ જીવને) મારવો; [1]દોરડાવડે બાંધવો; તેના અવયવને છેદવાં; તેના ઉપર ઘણો ભાર ભરવો; તેને ખાતપાણી-ચારાનો અંતરાય કરવો; આ વ્રતના પહેલા અતિચાર મધ્યે જે અતિચાર દિવસ સંબંધી લાગ્યા હોય તે સર્વને હું પડિક્કમું છું.

---

[1] અહિં કોઇ કોઈ શંકા કરે કે પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રતવાળાને વધાદિ અતિચાર લાગે નહિ કારણકે પ્રાણાતિપાત શબ્દે વધાદિનું ગ્રહણ થઇ શકે નહિ તેથી અતિચાર ન લાગે. તેને માટે ઉત્તર આપે છે કે-મુખ્યતાએ પ્રાણાતિપાતનુંજ પચ્ચખ્ખાણ થાય છે તો પણ વધાદિક પ્રાણાતિપાતના હેતુ હોવાથી તેનું પણ પચ્ચખ્ખાણ આવી ગયું, માટે વધાદિક કરવાથી અતિ-ચાર લાગે

શબ્દાર્થ.

બીએ–બીજા.
પરિથૂલગ–અતિ મોટા.
વિરઈઓ–વિરતિનું ઉલ્લંઘન કરીને.
રહસ્સ–એકાંતે (છાની વાત કરનાર ઉપર રાજ્યવિરૂદ્ધ ગુન્હો મૂકતાં)
કૂડલેહે–જૂઠાં દસ્તાવેજ કરતાં..
વયસ્સઈયારે–વ્રતના અતિચારને.
અણુવ્વયંમિ–અણુવ્રતને વિષે.
પરદવ્વ–પારકા દ્રવ્યના.
તેનાહડપ્પઓગે–ચોરીનો માલ લેવો, ચોરને સહાય આપવી.
વિરૂદ્ધગમણે–દાણચોરી વગેરે રાજ્યવિરૂદ્ધ આચરવું.
ચઉત્થે–ચોથા.
નિચ્ચં–નિત્ય.
અણુવ્વયંમિ–અણુવ્રતને વિષે.
અલિઅવયણ–જૂઠા વચનની.
સહસા–અણવિચાર્યે.
દારે–સ્ત્રીએ કહેલી વાત પ્રકટ કરતાં.
મોસુવએસે–ખોટો ઉપદેશ આપતાં.
બીઅ–બીજા.
તઇએ–ત્રીજા.
થૂલગ–મોટા (બાદરપણે.)
હરણ–હરણની.
તપ્પડિરૂવે–ખોટી વસ્તુને ખરી જેવી કરી વેચવી.
કૂડતુલ–ખોટા તોલ રાખવા.
કૂડમાણે–ખોટાં માપ રાખવાં.
અણુવ્વયંમિ–અણુવ્રતને વિષે.
પરદારગમણ-પરસ્ત્રી સાથે ગમન કરવાની.

બીજા વ્રતના અતિચાર.

બીએ અણુવ્વયંમિ, પરિથૂલગ–અલિ-અવયણવિરઈઓ ॥ આયરિઅમપ્પસત્થે, ઈત્થ પમાયપ્પસંગેણં ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—અહીંઆં બીજા અણુવ્રતને વિષે, પ્રમાદના પ્રસંગ

થકી અપ્રશસ્ત ભાવે વર્તતાં થકાં અતિશયે કરીને મોટાં જૂઠાંની વિરતિનું ઉલ્લંઘન કરીને જે આચરણ કરેલું હોય તે જેમ કે-૧૧

સહસા રહસ્સ દારે, મોસુવએસે અ કૂડલેહે અ ॥ બીઅવયસ્સ-ઇઆરે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—અણુવિચારે કોઇના ઉપર આળ મૂકતાં, એકાંતે છાની વાત કરનાર ઉપર રાજ્યવિરૂદ્ધ ગુન્હો મૂકતાં, સ્ત્રીએ કહેલી વાત પ્રકટ કરતાં, ખોટો ઉપદેશ આપતાં અને જૂઠાં દસ્તાવેજ કરતાં બીજા વ્રતને વિષે જે કોઇ અતિચાર લાગ્યો હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વ અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૧૨

---

૧ મોટાં જૂઠાણાં પાંચ છે તે આ પ્રમાણે-૧ દ્વેષાદિવડે અવિષકન્યાને વિષકન્યા કહેવી વગેરે કન્યા સંબંધી ફેરફાર બોલવું તે કન્યાલીક. ૨ થોડાં દૂધવાળી ગાય (ઉપલક્ષણથી દૂઝણાં જનાવર) ને ઘણા દૂધવાળી અને ઘણાં દૂધવાળીને થોડા દૂધવાળી કહેવી ઇત્યાદિ કહેવું તે ગવાલીક. ૩ પારકી ભૂમિને પોતાની ભૂમિ કહેવી વગેરે ભૂમ્યલીક. ૪ ધન ધાન્યાદિ પારકી થાપણ રાખી હોય છતાં નથી રાખી એમ જૂઠું બોલી ઓળવવી તે ન્યાસાપહાર. (અદત્ત વસ્તુને રાખવાથી અદત્તાદાન લાગે છે છતાં વચનની મુખ્યતા હોવાથી અહીં મૃષાવાદપણું પણ ગણ્યું છે.) અને ૫ લાંચ લઇને અગર મત્સરવડે ખોટી સાક્ષી પૂરવી તે કૂટસાક્ષિત્વ. આ પાંચ પૈકી પહેલામાં દ્વિપદ સર્વ સંબંધી અને બીજામાં ચતુષ્પદ સર્વ સંબંધી અલીકનો સમાવેશ છે. ન્યાસાપહાર તથા કૂટસાક્ષિત્વ એ બેનો દ્વિપદાદિના જૂઠાણાંમાં અંતર્ભાવ થાય છે છતાં પણ લોકમાં અત્યંત નિંદિત હોવાથી જૂદાં ગણ્યાં છે.

મણ-વિરઈઓ ॥ આયરિઅમપ્પસત્થે, ઇત્થ પમાયપ્પસંગેણં ॥ ૧૫ ॥

અર્થ—અહીંયાં ચોથા અણુવ્રતને વિષે પ્રમાદના પ્રસંગથી, અપ્રશસ્ત ભાવ વર્તતાં થકાં, નિરંતર પરદારા સાથે ગમન કરવાની વિરતિનું ઉલ્લંઘન કરીને જે આચરણું સેવ્યું હોય તે જેમ કે-૧૫

શબ્દાર્થ.

અપરિગ્ગહિઆ-કુંવારી કન્યા અથવા વિધવાની સાથે વિષય સેવવો.
અણંગ-ભિન્ન અંગોથી ક્રીડા કરવી.
તિવ્વઅણુરાગે-કામભોગને વિષે તીવ્ર અનુરાગ કરવો.
ઇત્તો-એ પછી.
પંચમંમિ-પાંચમા.
ધણ-ધન. ધન્ન-ધાન્ય.
વત્થુ-ઘર હાટ.
સુવન્ને-સોનું.
પરિમાણે-પરિમાણ ઉલ્લંઘન કરવાથી.
દુપએ-દાસદાસી વગેરે બે પગવાળાં.
ગમણસ્સ-જવાના
પરિમાણે-પરિમાણથી અધિક જવાનું.
ઉડ્ઢં-ઉંચી દિશિ.
નિરિયં-તિરછી દિશિ.
ઇત્તર-બીજાએ થોડા વખતમાટે રાખેલી વેશ્યાની સાથે વિષય સેવવો.
વીવાહ-પોતાનાં પુત્રપુત્રી સિવાય બીજાના વિવાહ કરવા.
ચઉત્થ-ચોથા.
અણુવ્વએ-અણુવ્રતને વિષે.
પરિમાણપરિચ્છેએ-પરિગ્રહના પરિમાણનું ઉલ્લંઘન કરવાથી.
ખિત્ત-ક્ષેત્ર.
રૂપ્પ-રૂપું.
કુવિઅ-સોના રૂપા સિવાય બીજી ધાતુઓની વસ્તુઓને.
ચઉપ્પયંમિ-ઘોડા વગેરે ચાર પગવાળાં પશુઓને.
દિસાસુ-દિશિમાં.
અહે-અધો દિશિ.
વુડ્ઢિ-પરિમાણ વધારવું.

સઇઅંતરદ્ધા–માર્ગમાં અમુક હદની સ્મૃતિનો ભ્રંશ થવાથી વધારે જતાં.
પઢમંમિ–પહેલા.
ગુણવ્વએ–ગુણવ્રતને વિષે.
મજ્જંમિ–મદિરા.
મંસંમિ–માંસ.
પુપ્ફે–પુષ્પ.
ફલે–ફળ.
ગંધ–બરાસ પ્રમુખ ગંધ.
મલ્લે–પુષ્પની માળા.
ઉવભોગપરીભોગે–ઉપભોગ પરિભોગ નામના.
બીઅંમિ–બીજા.
ગુણવ્વએ–ગુણવ્રતને વિષે.

અપરિગ્ગહિઆ ઈત્તર, અણંગ વીવાહ તિવ્વ–અણુરાગે ॥ [૧]ચઉત્થવયસ્સ–ઇઆરે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—અપરિગ્રહીત અર્થાત્ કુંવારી કન્યા અથવા વિધવાની સાથે મૈથુન કરવું, બીજાએ થોડા વખત માટે રાખેલી વેશ્યાની સાથે મૈથુન કરવું, અનંગ [કામ] ક્રીડા કરવી (સૃષ્ટિનિયમવિરૂદ્ધ અંગથી પરસ્ત્રી સાથે વિષયક્રીડા કરવી), પોતાના પુત્ર પુત્રી સિવાય બીજાના વિવાહ કરવા. કામભોગને વિષે તીવ્ર અનુરાગ [વાંછા] કરવો, (આ પાંચ) ચોથા વ્રતના અતિચાર મધ્યેથી જે કોઇ અતિચાર દિવસ સંબંધી મને લાગ્યો હોય તે સર્વને હું પડિક્કમું છું. ૧૬.

---

૧ આ ચોથું વ્રત બે પ્રકારે ગ્રહણ થઇ શકે છે. તેમાં સ્વદારાસંતોષીને છેલ્લા ત્રણ અતિચાર હોય, પહેલા બે સેવાય તો વ્રતભંગજ થાય અને પરસ્ત્રીગમનવિરમણવાળાને પાંચ અતિચાર સમજવા. અહીં પુરૂષને સ્ત્રી આશ્રયી કહ્યું છે તે પ્રમાણે સ્ત્રીને પુરૂષ આશ્રયી અતિચાર અનાચાર વગેરે સમજી લેવું.

પાંચમા વ્રતના અતિચાર.

ઇત્તો અણુવ્વએ પંચમંમિ, આયરિઅમપ્પસત્થંમિ॥ પરિમાણપરિચ્છેએ, ઇત્થ પમાયપ્પસંગેણં ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—એ પછી અહીંયાં પાંચમા અણુવ્રતને વિષે પ્રમાદના પ્રસંગ થકી, અપ્રશસ્ત ભાવ વર્તતાં થકાં પરિગ્રહના પ્રમાણનો પરિચ્છેદ કરવા થકી જે આચરણ સેવ્યું હોય તે જેમ કે-૧૭ :

[1]ધણધન્ન ખિત્તવત્થૂ, રૂપ્પસુવન્ને અ કુવિઅ-પરિમાણે॥ દુપએ ચઉપ્પયંમિ ય, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૧૮ ॥

અર્થ—ધન-ધાન્ય, ખેતર-ઘરહાટ, રૂપું-સોનું અને રૂપા સોના સિવાય બીજી ધાતુની વસ્તુઓને પરિમાણ ઉપરાંત રાખવાથી તથા દાસ, દાસી વિગેરે બે પગવાળાં અને ઘોડા વિગેરે ચાર પગવાળાં પ્રાણીઓને પરિમાણ ઉપરાંત રાખવાથી લાગેલા દિવસ સંબંધી સર્વ અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૧૮

---

૧ ધન ચાર પ્રકારનું છે તે આ પ્રમાણે-૧ ગણી શકાય તે ગણિમ, સોપારી નાળીએર વગેરે. ૨ તોળી શકાય તે ધરિમ, ગોળ ઘી વગેરે. ૩ માપી શકાય તે મેય, કાપડ જમીન તેલ દૂધ વગેરે અને ૪ પરીક્ષા કરવા યોગ્ય તે પારિછેદ્ય, માણેક મોતી રૂપાનાણું વગેરે.

છઠ્ઠા વ્રતના અતિચાર.

ગમણસ્સ ય પરિમાણે, દિસાસુ ઉડ્ઢં અહે અ તિરિઅં ચ ॥ વુડ્ઢિ સઇઅંતરદ્ધા, પઢમંમિ ગુણવ્વએ નિંદે ॥ ૧૯ ॥

અર્થ—ઊર્ધ્વદિશિ, અધોદિશિ અને તિર્ચ્છીદિશિમાં જવાના પરિમાણથી અધિક જતાં, એક દિશિમાં જવાનું ઘટાડી બીજી દિશિમાં તે પરિમાણ વધારતાં અને કરેલા પરિમાણની વિસ્મૃતિ થવાથી વધારે જતાં, પહેલા ગુણવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને આત્માની સાખે નિંદું છું. ૧૯

સાતમા વ્રતના અતિચાર.

મજ્જંમિ અ મંસંમિ અ, પુપ્ફે અ ફલે અ ગંધમલ્લે અ ॥ ઉવભોગપરીભોગે, બીયંમિ ગુણવ્વએ નિંદે ॥ ૨૦ ॥

અર્થ—મદિરા તથા માંસ અને બીજા પણ નહીં ખાવા યોગ્ય પદાર્થ તથા પુષ્પ, ફળ, બરાસપ્રમુખ ગંધ અને પુષ્પની માળાને ભોગવવાથી, ઉપભોગપરિભોગ નામના બીજા ગુણવ્રતને વિષે લાગેલા અતિચારને હું નિંદુ છું. ૨૦

શબ્દાર્થ.

સચિત્તે-સચિત્ત વસ્તુ ખાવામાં.
અપોલિ-નહિ પાકેલ પદાર્થ ખાવામાં.
દુપ્પોલિઅં-અરધા કાચા પદાર્થ.
તુચ્છોસહિ-તુચ્છ પદાર્થ.
ઇંગાલી-અંગારકર્મ-એટલે કુંભાર અને ભાડભૂંજા વગેરેનાં અગ્નિ સંબંધી કર્મ.
સાડી-શકટકર્મ-એટલે ગાડાં, બેલ વગેરે વેચવા, વેચાવવાનું કર્મ.
ફોડી-ફોડિકર્મ-કૂવા, વાવ વગેરે ખોદવા-ખોદાવવાનું કર્મ.
કમ્મં-કર્મ.
ચેવ-વળી નિશ્ચે.
લક્ખ-લાખનો વેપાર.
કેસ-કેશનો વ્યાપાર-મોર, પોપટ, મનુષ્ય અને પશુનો વ્યાપાર.
એવં-એ પ્રમાણે
ખુ-નિશ્ચયથી.
જંતપિલ્લણ-ઘાણી અરખા પ્રમુખ યંત્રમાં શેરડી, તલ વગેરે પીલવા પીલાવવાના કામનું.
દવદાણું-અગ્નિદાહ દેવો.
દહ-દહ
સોસં-સુકાવી નાખવાં
વજ્જિજ્જત-વર્જવાં.

પડિબદ્ધે-સચિત્ત સાથે સંલગ્નેલી વસ્તુ વાપરતાં.
આહારે-આહારો.
ભક્ખણયા-ભક્ષણ કરવાથી.
વણ-વનકર્મ-એટલે ફળ, ફુલ, પત્ર, વનસ્પતિ, અનાજ વગેરે દળાવવાનું તથા વેચવાનું કર્મ.
ભાડી-ભાટિકકર્મ-એટલે પોઠ, ઉંટ, બળદ વગેરે ભાડે આપવા અપાવવાનું કર્મ.
સુવજ્જએ-અત્યંતપણે વર્જવાં.
વાણિજ્જં-વેપાર.
દંત-હાથીદાંત, મુક્તાફળ વગેરેનો વેપાર.
રસ-રસનો વ્યાપાર-ઘી તેલ, ગોળ વગેરેનો વ્યાપાર.
વિસવિસયં-ઝેરનો વ્યાપાર-અફીણ સોમલ વગેરેનો તથા શસ્ત્રાદિનો વ્યાપાર.
કમ્મં-કર્મ.
નિલ્લંછણં-નાક, કાન, વીંધવા, વીંધાવવા.
ચ-અને.
સર-સરોવર.
તલાય-તળાવને.
અસઈપોસં-હિંસક જીવો તથા નઠારી સ્ત્રી વગેરેનું પોષણ કરવું

સત્થ—શસ્ત્ર.
મુસલ—સાંબેલું.
તણ—તૃણ.
મંત—સર્પ વગેરેને ઉતારવાના મંત્ર.
ભેસજ્જે—ગોળી, ચૂરણ વગેરે વસ્તુઓ.
દવાવિઓ—બીજાની પાસે અપાવવાથી.
ન્હાણ—અણગળ પાણીથી ન્હાવું.
વન્નગ—અલતો, ગુલાલ વગેરેથી રંગ કરવો.
સદ્દ—શબ્દ.
રૂવ—રૂપ.
ગંધે—ગંધ.
આસણ—આસન.
પડિક્કમે—હું પડિક્કમું છું.

અગ્ગિ—અગ્નિ.
જંતગ—યંત્ર.
કટ્ઠે—કાષ્ટ.
મૂલ—નાગદમની પ્રમુખ જડી-બુટી.
દિન્ને—આપવાથી.
વા—અથવા.
ઉવ્વટ્ટણ—પીઠી વગેરે ચોળી શરીરનો મેલ ઉતારવો.
વિલેવણ—કેશર ચંદન વગેરેનું વિલેપન કરવું.
રસ—રસ.
વત્થ—વસ્ત્ર.
આભરણે—આભૂષણ.
દેસિઅં—દિવસ સંબંધી.

સચ્ચિત્તે પડિબદ્ધે, અપોલિ દુપ્પોલિઅં[1] ચ આહારે ॥ તુચ્છોસહિ—ભક્ખણયા, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૨૧ ॥

અર્થ — સચિત્તનો ત્યાગ વા પરિમાણ છતાં પ્રમાદના વશથી. સચિત્ત ભક્ષણ વાપરવાં, સચિત્ત સાથે જોડાયેલી વસ્તુ વાપરવી. કાચાં રાંધેલા પદાર્થો વાપરવા, અર્ધ પક્વ તથા અર્ધ-

૧ અપોલિ દુપ્પોલિઅં ચ (પ્રત્યંતરે.)

કાચા પદાર્થ વાપરવા અને તુચ્છ પદાર્થ ભક્ષણ કરવા, એ સચિત્તના ત્યાગના પાંચ અતિચાર મધ્યેથી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વને હું પડિક્કમું છું. ૨૧

ઇંગાલી-વણ-સાડી,-ભાડી-ફોડી સુવજ્જએ કમ્મં ॥ વાણિજ્જં ચેવ દંત,-લક્ખ-રસ-કેસ-વિસવિસયં ॥ ૨૨ ॥

અર્થ—કુંભાર અને ભાડભુંજા વગેરેનાં અગ્નિ સંબંધી કર્મ તે અંગારકર્મ; પુષ્પ, ફળ, વનસ્પતિ, અનાજ વગેરે ઊગાડવાં તથા છેદવાં તે વનકર્મ; ગાડાં બેલ વગેરે વેચવાં, વેચાવવાં તે શકટકર્મ; ઘોડા, ઉંટ, બળદ વગેરે ભાડે આપવા તે ભાટિક કર્મ; કૂવા વાવ વગેરે ખોદવા ખોદાવવા તે સ્ફોટિક કર્મ; આ પાંચ કર્મ શ્રાવકે અત્યંતપણે વર્જવાં. વળી નિશ્ચયે પાંચ કુવાણિજ્ય (નઠારા વ્યાપાર) તેમાં હાથીદાંત, મુક્તાફળ વગેરે જ્યાં નિપજતાં હોય તે સ્થાનકે જઇ ખરીદ કરવાં તે દંતકુવાણિજ્ય; લાખ, કસુંબો, હરતાલ વગેરેનો વ્યાપાર તે લાખકુવાણિજ્ય; ઘી, તેલ, ગોળ વગેરેનો વ્યાપાર તે રસકુવાણિજ્ય; મોર, પોપટ અને મનુષ્ય તથા પશુનો વ્યાપાર તે કેશકુવાણિજ્ય; અફીણ, સોમલ વગેરે તથા શસ્ત્રાદિના વ્યાપાર તે વિષવિષયકુવાણિજ્ય; એ પાંચ કુવાણિજ્યને શ્રાવકે વર્જવાં. ૨૨

એવં ખુ જંતપિલ્લણ,-કમ્મં નિલ્લંછણં

ચ દવદાણં ॥ સર-દહ-તલાય-સોસં, અસઈ-પોસં ચ વજ્જિજ્જા ॥ ૨૩ ॥

અર્થ—એ પ્રમાણે નિશ્ચયથી ઘંટી ચરખા પ્રમુખ યંત્રમાં શેરડી, તલ વગેરે પીલવા પીલાવવા; નાક કાન વીંધવા વીંધાવવા; અગ્નિ દાહ દેવા; સરોવર, દ્રહ અને તળાવ વગેરેને સૂકાવી નાંખવા; અને હિંસક જીવો તથા વ્યભિચારી સ્ત્રી વગેરેનું પોષણ કરવું; આ પાંચ સામાન્ય કર્મને શ્રાવકે વર્જવાં. ૨૩

આઠમા વ્રતના અતિચાર.

સત્થગ્ગિ-મુસલ-જંતગ,-તણ-કટ્ઠે-મંત-મૂલ-ભેસજ્જે ॥ દિન્ને દવાવિએ વા, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૨૪ ॥

અર્થ—શસ્ત્ર, અગ્નિ, મુશલ, યંત્ર, [illegible] રેને જીવાડવાના મંત્ર, નાગદમની પ્રમુખ જડી બુટી અને ગોળી ચૂરણ વગેરે ઉપદ્રવકારી વસ્તુઓ બીજાને આપવા થકી, બીજાની પાસે અપાવવા થકી અને આપનારને અનુમોદવા થકી જે અતિ-ચાર [illegible] પડિક્કમું છું. [illegible] અધિકરણપ્રદાન

ન્હાણુ-વ્વટ્ટણ-વન્નગ,-વિલેવણે સદ-રૂવ-

રસ-ગંધે ॥ વત્થાસણ-આભરણે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૨૫ ॥ (પ્રમાદાચરિત.)

અર્થ—અણગળ પાણી વગેરેથી ન્હાવું; પીઠી વગેરે ચોળી શરીરનો મેલ ઉતારવો; અબીલ ગુલાલ અલતાદિક તથા કેશર ચંદનાદિનું વિલેપન કરવું; શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, વસ્ત્ર, આસન, આભરણ (ઘરેણું) ઇત્યાદિ અનેક ઉપભોગના પદાર્થ સંબંધી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વ અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૨૫

શબ્દાર્થ.

કંદપ્પે-કામભોગની કથા કરવી.
મોહરિ-વાચાળપણે અઘટિત વચન બોલવાં.
ભોગઅઇરિત્તે-ઉપભોગ-પરિભોગની વસ્તુ ખપ કરતાં વિશેષ રાખવી.
તઇઅમ્મિ-ત્રીજા.
તિવિહે-ત્રણ પ્રકારના.
અણવટ્ઠાણે-અવિનયપણે બે ઘડી કરતાં ઓછા વખતે સામાયિક પારવું.
વિતહકએ-વિતથપણે અર્થાત્ ખોટી રીતે કરતાં.
આણવણે-નિયમિત ભૂમિમાં બહારથી કાંઇ ચીજ મંગાવવી.
કુક્કુઇએ-લોકોને હાંસી આવે એવી માત્ર કામચેષ્ટા કરવી.
અહિગરણ-શસ્ત્ર વગેરે સજ્જ કરવાં.
દંડમ્મિ અણટ્ઠાએ-અનર્થદંડ વિરમણ નામના.
ગુણવ્વએ-ગુણવ્રતને વિષે.
દુપ્પણિહાણે-દુષ્પ્રણિધાન-દુષ્ટ યોગ વ્યાપારમાં.
સઇવિહૂણે-પ્રમાદથી સામાયિક લીધું છે કે નહિ, તે યાદ ન રહેવું.
પઢમે-પ્રથમ
સિક્ખાવએ-શિક્ષાવ્રતને વિષે.
પેસવણે-પરિમાણ ઉપરાંત ભૂમિને વિષે પોતાના કાર્ય માટે બીજાને

સદ્દે-શબ્દમાત્ર ઉચ્ચારીને બહારથી રહે-
લાને નિયમભૂમિકાથી જણાવવું.

પુગ્ગલક્ખેવે-પુદ્ગલ નાંખી પોતા-
પણું જણાવવું.

ઓહિં-ભાત.

સંથાર-સંથારા સંબંધી.

પમાય-પ્રમાદ.

તહ ચેવ-તેમ જ.

પોસહવિહિ-પોસહનો વિધિ.

વિવરીએ-વિપરીત કરવાથી.

સિક્ખાવએ-શિક્ષાવ્રતને વિષે.

નિક્ખિવણે-નાંખવી.

વવએસ-નહિ દેવાની બુદ્ધિએ પો-
તાની વસ્તુને પારકી કહેવી અને
દેવાની બુદ્ધિએ પરની વસ્તુને
પોતાની કહેવી.

ચેવ-નિશ્ચે.

ચઉત્થે-ચોથા

મોકલવા.

રૂવે-રૂપ દેખાડીને પોતાની જાણ કરવી.

દેસાવગાસિઅંમિ-દેશાવકાશિક
નામના.

સિક્ખાવએ-શિક્ષાવ્રતને વિષે.

ઉચ્ચારવિહી-લઘુનીતિ તથા વડી-
નીતિ સંબંધી.

ભોયણાભોએ-ભોજન સંબંધી
ચિન્તા કરવી.

તઈએ-ત્રીજા.

સચિત્તે-સચિત્ત વસ્તુ ઉપર.

પિહિણે-દેવા યોગ્ય વસ્તુને સચિત્ત
પદાર્થ વડે ઢાંકવી.

મચ્છરે-ક્રોધ, અભિમાન, ઇર્ષ્યા કરતાં
દાન દેવું.

કાલાઇક્કમદાણે-ગોચરીનો કાળ
વીતી ગયા પછી મુનિને આમં-
ત્રણ કરવું.

કંદપ્પે કુક્કુઇએ, મોહરિ અહિગરણ ભોગઅઇરિત્તે ॥ દંડંમિ [1]અણટ્ઠાએ, તઇઅંમિ ગુણવ્વએ નિંદે ॥ ૨૬ ॥

---

૧ જેથી આત્મા નિરર્થક દંડાય તે અનર્થદંડ તેના પાંચ અતિચાર આ ગાથામાં જણાવ્યા છે અને કેવા કેવા કારણે અનર્થદંડ થાય છે, તેમાંથી ૨૪, ૨૫ ગાથામાં બે પ્રકાર વર્ણવેલ છે. બાકી અપધ્યાન ધ્યાવાં અને પાપોપદેશ કરવો એ બે પ્રકાર બીજા ઉપરથી સમજવા.

અર્થ—કામભોગની કથા કરવી, લોકોને હાંસી આવે એવી કાયચેષ્ટા કરવી, વાચાળપણે અઘટિત વચન બોલવાં, શસ્ત્ર વગેરે સજ્જ કરવાં, ઉપભોગ પરિભોગની વસ્તુ ખપ કરતાં વિશેષ રાખવી; અનર્થદંડવિરમણ નામના બીજા ગુણવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું. ૨૬

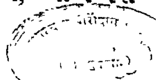
નવમા વ્રતના અતિચાર.

તિવિહે દુપ્પણિહાણે, અણવટ્ઠાણે તહા સઇવિહૂણે ॥ સામાઇઅ વિતહકએ, પઢમે સિક્ખાવએ નિંદે ॥ ૨૭ ॥

અર્થ—મન, વચન, કાયા એમ ત્રણ પ્રકારના દુષ્પ્રણિધાન અર્થાત્ દુષ્ટ યોગ વ્યાપારના ત્રણ અતિચાર, અવિનયપણે બે ઘડી કરતાં ઓછા વખતે સામાયિક પારવું, પ્રમાદથી સામાયક લીધું છે કે નહીં તે યાદ ન રહેવું, એવી રીતે સામાયિક વિતથપણે અર્થાત્ ખોટી રીતે કરતાં, પ્રથમ શિક્ષાવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું. ૨૭

દશમા વ્રતના અતિચાર.

આણવણે પેસવણે, સદ્દે રૂવે અ પુગ્ગલક્ખેવે ॥ દેસાવગાસિઅંમિ, બીએ સિક્ખાવએ નિંદે ॥ ૨૮ ॥

અર્થ—નિયમિત ભૂમિમાં બહારથી કાંઇ ચીજ મંગાવવી; પરિમાણ ઉપરાંત ભૂમિને વિષે પોતાના કાર્ય માટે બીજાને મોકલવા; પરિમાણ ઉપરાંત ભૂમિએ રહેલાને ખોંખારાદિકથી જણાવવું; તેને રૂપ દેખાડવું; તેવે સ્થળે કાંઇક પદાર્થ નાંખી પોતાપણું જણાવવું; આ પાંચ અતિચાર માંહેથી દેશાવગાશિક નામના બીજા શિક્ષાવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદુ છું. ૨૮

અગ્યારમા વ્રતના અતિચાર.

સંથારૂચ્ચારવિહી,-પમાય તહ ચેવ ભોયણાભોએ ॥ પોસહવિહિવિવરીએ, તઇએ સિકખાવએ નિંદે ॥ ૨૯ ॥

અર્થ—સંથારા સંબંધી બે પ્રકારના અર્થાત્ સંથારાને ન પડિલેહે ન પ્રમાર્જે તથા પડિલેહે પ્રમાર્જે તો બરાબર ન પડિલેહે પ્રમાર્જે અને લઘુનીતિ (પેશાબ) તથા વડીનીતિ (ઝાડા) સંબંધી બે પ્રકારના અર્થાત લઘુનીતિ અને વડીનીતિને પરઠવવાની ભૂમિને ન પડિલેહે ન પ્રમાર્જે અને પડિલેહે પ્રમાર્જે તો બરાબર ન પડિલેહે પ્રમાર્જે એમ ચાર તથા ભોજન સંબંધી ચિંતા કરવી, એ રીતે *પોસહમાં વિધિ વિપરીતપણે કરવાથી બીજા શિક્ષાવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદુ છું. ૨૯

---

* ધર્મની પુષ્ટિ કરે તે પૌષધ.

બારમા વ્રતના અતિચાર.

સચ્ચિત્તે નિક્ખિવણે, પિહિણે વવએસ મચ્છરે ચેવ ॥ કાલાઇક્કમદાણે, ચઉથે[1] સિક્ખાવએ નિંદે ॥ ૩૦ ॥

અર્થ—સાધુને દેવા યોગ્ય ભોજન સચિત્ત વસ્તુ ઉપર મૂકવું; દેવાયોગ્ય વસ્તુને સચિત્ત પદાર્થ વડે ઢાંકવી; નહીં દેવાની બુદ્ધિએ પોતાની વસ્તુને પારકી કહેવી અને દેવાની બુદ્ધિએ પરની વસ્તુને પોતાની કહેવી; ક્રોધ, અભિમાન, ઇર્ષ્યા કરતાં દાન દેવું; ગોચરીનો કાળ વીતી ગયા પછી મુનિને આમંત્રણ કરવું; ચોથા શિક્ષાવ્રતને વિષે પૂર્વોક્ત અતિચાર મધ્યેથી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું. ૩૦

—:o:—

શબ્દાર્થ.

સુહિએસુ-જ્ઞાનાદિકને વિષે જેનું હિત છે એવા સુવિહિતને વિષે અથવા સુખીને વિષે.

દુહિએસુ-વ્યાધિથી પીડાએલા અથવા તપે કરી દુર્બળ થએલા એવા દુઃખીને વિષે.

જા-જે.

મે-મને.

અસ્સંજએસુ-અ-નથી, સ્વં-જેનાં સ્વછંદ. યત્ન=યત્ન એટલે.

અણુકંપા-અનુકંપા-દયા.

સાહૂસુ-સાધુને વિષે.

---

૧ તિથિ પર્વાદિ લૌકિક વ્યવહારનો ત્યાગ કરે તે અતિથિ, તેને આત્માર્થે નિર્દોષ અન્નાદિનું દાન દેવું તેને અતિથિસંવિભાગ નામે ચોથું શિક્ષાવ્રત કહે છે.

અર્થ—જ્ઞાનાદિને વિષે હિત છે જેનું એવા સુહિતને વિષે તથા વ્યાધિથી પીડાયેલા, તપે કરીને દુર્બલ અને તુચ્છ ઉપધિ-વાળા એવા દુઃખીને* વિષે તથા ગુરૂનિશ્રાએ વિચરનારા સુસાધુને વિષે રાગથી (આ મારો પુત્ર છે, આ મારો સગો છે ઇત્યાદિ બુદ્ધિએ) વા દ્વેષથી (આ સાધુઓને કોઇ દેતું નથી, મલિન શ-રીરવાળા છે, આશ્રય વિનાના છે ઇત્યાદિ બુદ્ધિએ) મને જે અ-ન્નાદિ દેવારૂપ અનુકંપા થઇ હોય તેને હું નિંદું છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું. અથવા વસ્ત્રાદિકે સુખી, રોગ વડે દુઃખી એવા અસંયતિ પાસત્થાદિકને રાગથી (આશીભાવથી અથવા પરિચ-યાદિ કારણે) અથવા દ્વેષથી જે મને દયા થઇ હોય તેને નિંદું છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું. અથવા અસંયત એટલે છ કાયનો વધ કરનારા બ્રાહ્મણ ભિખારી આદિ સુખી અગર દુઃખીને રાગ દ્વેષે કરીને દાન આપતાં જે અતિચાર લાગ્યો હોય તેને નિંદું છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું. ૩૧

સાહૂસુ સંવિભાગો, ન કઓ તવ—ચરણ-કરણ-જુત્તેસુ ॥ સંતે ફાસુઅદાણે, તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥ ૩૨ ॥

---

* આથી લાંબું અશુભ આયુષ્ય બંધાય છે. જે માટે આગમમાં કહ્યું છે કે—તેવા રૂપના સાધુ, બ્રાહ્મણ, સંયત, પાપકર્મને હણનાર અને તેનું પ્રત્યાખ્યાન કરનાર એ બધાની હીલના, નિંદા, હિંસા, ગર્હા અગર અન્ય કોઈ અપ્રીતિના પ્રકાર પૂર્વક અશનાદિક કરી દાન આપે તો પ્રાણી અશુભ લાંબું આયુષ્ય બાંધે છે.

અર્થ—તપ તથા ચરણસિત્તરી અને કરણસિત્તરીએ સહિત એવા સાધુઓને વિષે, નિર્દોષ અશનાદિક હોવા છતાં મારે જીવે સંવિભાગ (આતિથ્ય) ન કીધો હોય, તેથી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું. ૩૨

સંલેષણાના અતિચાર.

ઇહલોએ પરલોએ, જીવિઅ-મરણે અ આસંસપઓગે ॥ પંચવિહો અઇઆરો, મા મજ્ઝં હુજ્જ મરણંતે ॥ ૩૩ ॥

અર્થ—ધર્મના પ્રભાવથી આ લોકને વિષે સુખની વાંચ્છા; તથા પરલોકમાં દેવેંદ્રાદિનાં સુખની વાંચ્છા; અનશનને લીધે સન્માન દેખી જીવવાની વાંચ્છા; તથા દુ:ખ આવે મરવાની વાંચ્છા; અને ચ શબ્દ થકી કામભોગને વિષે તીવ્ર વાંચ્છા; સંલેષણા સંબંધી આ પાંચ પ્રકારના અતિચાર મને મરણાંત સુધી ન હોજો. ૩૩

ત્રણ:યોગવડે સર્વ વ્રતના અતિચાર.

કાએણ કાઇઅસ્સ, પડિક્કમે વાઇઅસ્સ વાયાએ ॥ મણસા માણસિઅસ્સ, સવ્વસ્સ વયાઇઆરસ્સ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ—કાયાથી વધાદિકે કરાયેલા અતિચારને કાયોત્સર્ગાદિ જે કાયાના શુભ વ્યાપાર તેણે કરીને, આળ પ્રમુખ દેવાના વચનના અતિચારને મિચ્છાદુક્કૃત દેવા આદિ શુભ વચનના વ્યાપારે કરીને અને દેવતત્ત્વાદિને વિષે શંકા પ્રમુખ મનના અતિચારને અનિત્યાદિ ભાવનાના શુભ ચિંતને કરીને; એમ સર્વ વ્રતના અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૩૪

વં[1]દણવ[2]યસિક્ખા[3]ગા—ર[4]વેસુ સ[5]ન્ના—ક[6]-
સાયદં[7]ડેસુ ॥ ગુત્તીસુ અ સમિઈસુ અ, જો
અઇઆરો અ[8] તં નિંદે ॥ ૩૫ ॥

---

૧ ચૈત્યવંદન અને ગુરુવંદન. ૨ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણ આદિ શ્રાવકનાં બાર વ્રત. ૩ ગ્રહણ અને આસેવનરૂપ બે પ્રકારની શિક્ષા–તેમાં શ્રાવક સામાયિક આદિ સૂત્રાર્થ શીખે તે ૧ ગ્રહણશિક્ષા અર્થાત્ જઘન્યથી અષ્ટ પ્રવચન માતા અને ઉત્કૃષ્ટથી દશવૈકાલિકના છજ્જીવણીયા અધ્યયન સુધી અર્થ સાથે શીખે. ૨ આસેવન શિક્ષા તે નવકારથી માંડી શ્રાવકનાં દિવસ સંબંધી સર્વ ધર્માનુષ્ઠાન સેવે–પાળે તે. અર્થાત્ ઉઠતી વખત નવકાર ગણીને જાગે, પછી પોતાનું સ્વરૂપ વિચારે ઇત્યાદિ શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય આદિ ગ્રંથોમાં કહેલાં શ્રાવકનાં અનુષ્ઠાનો પાળે. ૪ રસ ગારવ, ઋદ્ધિ ગારવ અને સાતા ગારવ. ૫ ચાર, દશ અથવા સોળ સંજ્ઞા. ૬ કષ એટલે સંસાર તેનો આય એટલે લાભ જેનાથી થાય તે કષાય ચાર છે. ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. ૭ જેનાવડે ધર્મધનથી–આત્મા દંડાય તે દંડ ત્રણ છે. મન, વચન અને કાયા અથવા મિથ્યાત્વશલ્ય, માયાશલ્ય અને નિયાણશલ્યરૂપ ત્રણ છે. ૮ તહ ઇતિ પાઠાન્તરે.

અર્થ—બે પ્રકારનાં વંદન, બાર પ્રકારના વ્રત, બે પ્રકારની શિક્ષા (ગ્રહણ અને આસેવનરૂપ), ત્રણ ગારવ, ચાર સંજ્ઞા, ચાર કષાય, ત્રણ દંડ, ત્રણ ગુપ્તિ, પાંચ સમિતિ અને ચ શબ્દથી શ્રાવકની અગિયાર પડિમા તેને વિષે જે અતિચાર લાગ્યો હોય તેને હું નિંદું છું. ૩૫

શબ્દાર્થ.

સમ્મદિટ્ઠી–સમ્યગ્દષ્ટિ.
જઇવિ હુ–જો કે, નિશ્ચયે.
સમાયરે–કરે.
અપ્પો–અલ્પ.
બંધો–બંધ.
નિદ્ધંધસં–નિર્દયપણે–હિંસાનો વ્યાપાર.
સપડિક્કમણું–પ્રતિક્રમણ કરવાથી યુક્ત.
સઉત્તરગુણં–ગુરૂએ આપેલા પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથી યુક્ત.
સુસિક્ખિઓ–સારી રીતે શીખેલો.
જહા–જેમ.
કુટ્ઠગયં–શરીરમાં વ્યાપેલા.
વિસારયા–જાણનારા.
હણંતિ–હણે છે.
તો–તેથી.
જીવો–જીવ.
પાવં–પાપ.
કિંચી–થોડું.
સિ–તેને (શ્રાવકને).
જેણ–કારણ કે.
ન કુણઇ–ન કરે.
તં પિ હુ–તેને પણ નિશ્ચયે.
સપ્પરિઆવં–પશ્ચાત્તાપ કરવાથી યુક્ત.
ખિપ્પં–શીઘ્રપણે.
ઉવસામેઇ–શમાવે છે.
વાહિવ્વ–વ્યાધિની જેમ.
વિજ્જો–વૈદ્ય.
વિસં–ઝેરને.
મંતમૂલ–મંત્ર મૂળના.
વિજ્જા–વૈદ્યો.
મંતેહિં–મંત્રોવડે.
નિવ્વિસં–વિષ રહિત.

અઠ્ઠવિહં–આઠ પ્રકારનાં.
રાગદોસ–રાગ દ્વેષથી.
આલોઅંતો–ગુરૂની સમીપે પોતાનાં પાપ પ્રકાશતો.
હુણઈ–હણે છે.
કયપાવો–કર્યું છે પાપ જેણે એવો.
મણુસ્સો–મનુષ્ય.
નિંદિઅ–આત્માની સાખે નિંદા કરતો.
લહુઓ–હલકો.
ભારવહો–ભારને વહન કરનાર.

કમ્મં–કર્મને.
સમજ્જિઅં–બાંધેલાં.
નિંદંતો–આત્માની સાખે નિંદતો.
ખિપ્પં–શીઘ્ર.
સુસાવઓ–ભલો શ્રાવક.
અવિ–પણ.
આલોઇઅ–પાપને પ્રકાશ કરતો.
ગુરૂસગાસે–ગુરૂની સમીપે.
અઇરેગ–અતિશય.
ઓહરિઅભરૂવ્વ–જેમ ભારને ઉતારીને.

સમ્મદિટ્ઠી જીવો, જઇવિ હુ પાવં સમાયરે કિંચી ॥ અપ્પો સિ હોઇ બંધો, જેણ ન નિદ્ધંધસં કુણઈ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ—સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ જો કે થોડું પણ પાપ કરે તો પણ તેને અલ્પ બંધ હોય; કારણ કે તે નિર્દયપણે–હિંસાદિ વ્યાપાર કરતો નથી. ૩૬

તં પિ હુ સપડિક્કમણં, સપ્પરિઆવં સઉત્તરગુણં ચ ॥ ખિપ્પં ઉવસામેઇ, વાહિવ્વ સુસિક્ખિઓ વિજ્જો ॥ ૩૭ ॥

* સમાયરઇ ઇતિ પાઠાન્તરમ.

અર્થ—પ્રતિક્રમણ કરવે કરી વળી પશ્ચાત્તાપ કરવે કરી તેમજ ગુરૂએ દીધેલા પ્રાયશ્ચિત્તને કરવે કરી યુક્ત શ્રાવક, જેમ રૂડી રીતે શીખેલો વૈદ્ય વ્યાધિને ઉપશમાવે છે તેમ, નિશ્ચયથી તે અલ્પ કર્મના બંધને પણ શીઘ્રપણે ઉપશમાવે છે. ૩૭.

જહા વિસં કુટ્ઠગયં, મંતમૂલવિસારયા ॥ વિજ્જા હણંતિ મંતેહિં, તો તં હવઇ નિ- વ્વિસં ॥ ૩૮ ॥

અર્થ—જેમ શરીરમાં વ્યાપેલા સર્પાદિકના વિષને મંત્ર મૂળના જાણનારા વૈદ્યો મંત્રોએ કરીને નાશ કરે છે ત્યારે તે શરીર વિષરહિત થાય છે, ૩૮

એવં અટ્ઠવિહં કમ્મં, રાગ—દોસ—સમ- જ્જિઅં ॥ આલોઅંતો અ નિંદંતો, ખિપ્પં હણઇ સુસાવઓ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—એજ પ્રમાણે ગુરૂની સમીપે પોતાનાં પાપ પ્રકાશતો વળી આત્મસાખે નિંદતો એવો ભલો શ્રાવક રાગ દ્વેષથી બાંધેલાં એવાં આઠે પ્રકારનાં કર્મને શીઘ્ર હણે છે. ૩૯

કયપાવોવિ [1]મણુસ્સો, આલોઇઅ નિંદિઅ

---

૧ મણૂસો ઇતિ પાઠાન્તરમ્.

ગુરૂસગાસે ॥ હોઇ અઇરેગ લહુઓ, ઓહ-
રિઅ-ભરૂવ્વ ભારવહો ॥ ૪૦ ॥

અર્થ—જેમ ભારનો વહન કરનાર ભારને ઉતારીને હળવો થાય છે તેમ કરેલાં છે પાપ જેણે એવો મનુષ્ય, ગુરૂની સમીપમાંજ પાપને પ્રકાશ કરતો થકો તથા આત્મસાખે નિંદા કરતો થકો પાપથી અત્યંત હળવો થાય છે. ૪૦

શબ્દાર્થ.

આવસ્સએણ-આવશ્યક કરવાથી.
દુખ્ખાણં-પાપરૂપ દુ:ખનો.
અંતકિરિઅં-નાશ.
અચિરેણ-થોડા.
આલોઅણા-આલોવવાની રીતિ.
સંભરિઆ-સાંભરી હોય.
મૂલગુણ-મૂળગુણને વિષે.
ઉત્તરગુણે-ઉત્તરગુણને વિષે.
ગરિહામિ-ગુરૂની સાખે ગર્હું છું.
કેવલિપન્નત્તસ્સ-કેવલિભાષિત.
આરાહણાએ-આરાધનાને માટે.
વિરાહણાએ-ધર્મની વિરાધનાથી.
બહુરઓ-આરંભ તથા પરિગ્રહથી ઘણાં પાપવાળો.
કાહી-કરશે.
કાલેણ-કાળમાં.
બહુવિહા-બહુ પ્રકારની છે.
પડિક્કમણકાલે-પ્રતિક્રમણ કરવાને અવસરે.
નિંદે-હું નિંદું છું.
ધમ્મસ્સ-શ્રાવકધર્મને.
અબ્ભુટ્ઠિઓમિ-હું ઊઠ્યો છું.
વિરઓમિ-હું નિવર્ત્યો છું.
પડિક્કંતો-પાપથી નિવર્ત્યો થકો.

આવસ્સએણ એએણ, સાવઓ જઇવિ

બહુરઓ હોઈ ॥ દુક્ખાણમંતકિરિઅં, કાહી અચિરેણ કાલેણ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—જો કે આરંભ તથા પરિગ્રહે કરી ઘણાં પાપવાળો શ્રાવક હોય તો પણ આ પડિક્કમણાદિ આવશ્યક કરવાથી થોડા કાળમાંજ તે પાપરૂપ દુઃખનો વિનાશ કરશે. ૪૧

વિસ્મૃત થયેલ અતિચાર.

આલોઅણા બહુવિહા, નય સંભરિઆ પડિક્કમણકાલે ॥ મૂલગુણ—ઉત્તરગુણે, તં-નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—ગુરૂ પાસે પાપ આલોવવાની બાબતો ઘણા પ્રકારની છે; તે પ્રતિક્રમણ કરવાના અવસરે જે ન સાંભરી હોય; તે ન સંભારવા થકી મૂળગુણને વિષે તથા ઉત્તરગુણને વિષે જે અતિ-ચાર લાગ્યો હોય; તેને આત્મસાખે નિંદું છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું. ૪૨

તસ્સ ધમ્મસ્સ કેવલિપન્નત્તસ્સ ॥ અ-બ્ભુટ્ઠિઓમિ આરાહણાએ; વિરઓમિ વિરા-હણાએ ॥ તિવિહેણ પડિક્કંતો, વંદામિ જિણે ચઉવ્વીસં ॥ ૪૩ ॥

અર્થ—તે કેવલિભાષિત શ્રાવકધર્મની આરાધનાને માટે હું ઉઠ્યો છું વળી તે ધર્મની વિરાધના થકી હું નિવર્ત્યો છું; ત્રિવિધે કરી પાપથકી નિવર્ત્યો થકો ચોવીશ જિનને હું વાંદું છું. ૪૩

સર્વ ચૈત્યવંદન.

જાવંતિ ચેઇઆઇં, ઉડ્ઢે અ અહે અ તિરિઅલોએ અ ॥ સવ્વાઇઁ તાઇઁ વંદે, ઇહ સંતો તત્થ સંતાઇં ॥ ૪૪ ॥

અર્થ—પૂર્વે લખેલ છે. ૪૪

સર્વ સાધુ વંદન.

જાવંત કેવિ સાહૂ, ભરહેરવયમહાવિદેહે અ ॥ સવ્વેસિઁ તેસિઁ પણઓ, તિવિહેણ તિદંડવિરયાણં ॥ ૪૫ ॥

અર્થ—પૂર્વે લખેલ છે. ૪૫

શબ્દાર્થ.

ચિરસંચિઅ-લાંબા કાળથી એકઠાં કરેલાં.

પણાસણીઇ-નાશ કરનારી.

ભવ-ભવને.

શુભ ભાવની પ્રાર્થના.

ચિરસંચિય–પાવપણાસણીઇ, ભવસય–સહસ્સમહણીએ ॥ ચઉવીસ-જિણ-વિણિ-ગ્ગય–કહાઇ, વોલંતુ મે દિઅહા ॥૪૬॥

અર્થ—ચિરકાળથી એકઠાં કરેલાં પાપને નાશ કરનારી, શતસહસ્ર અર્થાત્ લક્ષ ભવને હણનારી એવી ચોવીશ તીર્થંકરોના મુખથી નીકળેલી કથા કરવે કરીને મારા દિવસો વ્યતીત થાઓ. ૪૬.

મમ મંગલમરિહંતા, સિદ્ધા સાહૂ સુઅં ચ ધમ્મો અ ॥ [1]સમ્મદ્દિટ્ઠી દેવા, દિંતુ સ-માહિં ચ બોહિં ચ ॥ ૪૭ ॥

---

૧ અહિં કોઇ શંકા કરે કે દેવો સમાધિ, બોધિ આપવાને સમર્થ છે કે નહિ ? સમર્થ હોય તો સર્વને શા માટે નથી આપતા ? અને અસમર્થ હોય તો પ્રાર્થના કરવી ફોગટ છે. કદાચ યોગ્યતાવાળાને જ આપે એમ કહેશો તો પછી બકરીના ગળાના આંચળ માફક તેમની પ્રાર્થના કરવે કરીને શું ? તેનું શાસ્ત્રકાર સમાધાન કરે છે કે–સર્વત્ર યોગ્યતા એજ પ્રમાણ છે; પરંતુ જેમ ઘડો બનાવવાને માટીની યોગ્યતા છે ખરી, તો પણ કુંભાર, ચક્ર, ચીવર, દંડાદિક સર્વ તેનાં સહકારી કારણ છે તેમ અહીં પણ ભવ્ય જીવની યોગ્યતા છતાં કુંભાર ચક્રાદિ કારણની પેઠે બીજાની સહાયની જરૂર પડે છે. એટલે નડતાં વિઘ્નોનું નિવારણ કરી દેવનાઓ સમાધિ, બોધિ પ્રાપ્ત થવામાં સુગમતાવાળા થઇ શકે છે માટે પ્રાર્થના કરવી યોગ્ય છે.

અર્થ—શ્રી અરિહંત ભગવાન, સિદ્ધ ભગવાન, વળી સાધુ મહારાજ, શ્રુતધર્મ તથા ચારિત્રધર્મ એ મારે મંગળરૂપ છે. વળી સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાઓ મને ધર્મને વિષે ચિત્તની સ્થિરતા તથા પરભવે સમ્યક્ત્વ [જિનમાર્ગની પ્રાપ્તિ] આપો. ૪૭

કયા કારણે પ્રતિક્રમણ કરવું ?

પડિસિદ્ધાણં કરણે, કિચ્ચાણમકરણે [1]પડિક્કમણં ॥ અસદ્દહણે અ તહા, વિવરીય પરૂવણાએ અ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ—નિષેધવા યોગ્ય [શંકા વધાદિ અશુભ કાર્યને] કરવે કરી તથા કરવા યોગ્ય [દેવપૂજા સામાયિકાદિ શુભ કાર્યને] ન કરવે કરી વળી [નિગોદાદિ સૂક્ષ્મ વિચારને] અણસદ્દહવે કરી અને જિનાગમથી વિરૂદ્ધ પ્રરૂપણા કરવે કરી જે પાપ લાગ્યું હોય તે દૂર કરવાને પ્રતિક્રમણ [કરવાનું] છે. ૪૮

સર્વ જીવ પ્રત્યે ક્ષામણા.

ખામેમિ સવ્વજીવે, સવ્વે જીવા ખમંતુ મે ॥ મિત્તી મે સવ્વભૂએસુ, વેરં મજ્ઝ ન કેણઈ ॥ ૪૯ ॥

---

૧ આ ગાથાથી વ્રતધારી અને અવ્રતી સર્વને અવશ્ય પ્રતિક્રમણ કરવું જોઈએ એમ સિદ્ધ થાય છે.

અર્થ--સર્વ જીવોને હું ખમાવું છું. સર્વ જીવો મારા અપરાધને ખમજો-માફ કરજો. મારે સર્વ જીવોની સાથે મૈત્રીભાવ છે. કોઇ જીવની સાથે મારે વૈરભાવ નથી.

એવ—મહં આલોઇઅ, નિંદિઅ ગરહિઅ દુગંછિઅં સમ્મં ॥ તિવિહેણ પડિક્કંતો, વંદામિ જિણે ચઉવ્વીસાં૫૦॥

અર્થ---આ પ્રમાણે સમ્યક્ પ્રકારે પાપ આલોચી, આત્મસાખે નિંદા કરી, ગુરૂસાખે ગર્હણા કરી અને દુગંછા કરી અને ત્રિવિધે પડિક્કમતો થકો ચોવીશ જિનને હું વાંદું છું. ૫૦

ઇતિ વંદિત્તા સૂત્ર. ૩૩

---

૩૪ ॥ અબ્ભુટ્ઠિઓ (ગુરૂખામણા)સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

અબ્ભિંતર-અંદર.	દેવસિઅં-દિવસના અપરાધને.
ખામેઉં-ખમાવવાને.	ખામેમિ-ખામું છું.
જં કિંચિ-જે કોઇ.	અપત્તિઅં-અપ્રીતિભાવ.
પરપત્તિઅં-વિશેષ અપ્રીતિભાવ.	ભત્તે-ભોજનને વિષે.
પાણે-પાણીને વિષે.	વિણએ-વિનયને વિષે.
વેઆવચ્ચે-વૈયાવચ્ચને વિષે	આલાવે-એક વાર બોલવાને વિષે.
સંલાવે-વારંવાર બોલવાને વિષે.	ઉચ્ચાસણે-ગુરૂથી ઉંચે આસને બેસવાને વિષે.
સમાસણે-ગુરૂની બરાબર આસને બેસવાને વિષે.	અંતરભાસાએ-ગુરૂ બોલતા હોય

ઉવરિભાસાએ–ગુરૂએ કહેલી વાત-ને વધારીને વિશેષપણે કહેવામાં.

મજ્ઝ–મેં.

સુહુમં–સૂક્ષ્મ.

બાયરં–બાદર–સ્થૂલ.

જાણહ–જાણો છો.

તેની વચ્ચે બોલવામાં.

જં કિંચિ–જે કાંઇ.

વિણયપરિહીણં–વિનય રહિતપણું કર્યું હોય.

તુબ્ભે–તમે.

ન જાણામિ–જાણતો નથી.

ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! અબ્ભુટ્ઠિઓમિ અબ્ભિંતર દેવસિઅં ખામેઉં ? ઇચ્છં, ખામેમિ દેવસિઅં ॥

અર્થ—હે ભગવાન! ઇચ્છાપૂર્વક આપ મને આદેશ આપો, ... હું દિવસમાં કરેલા અપરાધને ખમાવવાને ઉઠયો છું. ગુરૂ કહે ... ખમાવો. શિષ્ય કહે ... [ખામેઉં] ... [અને] દિવસ સંબંધી અપરાધ પ્રત્યે ખામું છું.

જં કિંચિ અપત્તિઅં, પરપત્તિઅં, ભત્તે, પાણે, વિણએ, વેઆવચ્ચે, આલાવે, સંલાવે, ઉચ્ચાસણે, સમાસણે, અંતરભાસાએ, ઉવરિભાસાએ.

અર્થ—... [illegible]

વિષે, વૈયાવચ્ચને વિષે, એક વાર બોલવાને વિષે, વારંવાર બોલવાને વિષે, ગુરૂથી ઊંચા આસને બેસવાને વિષે, ગુરૂની બરાબર આસને બેસવાને વિષે, ગુરૂ બોલતા હોય તેની વચ્ચે બોલવામાં, ગુરૂએ કહેલી વાત વિશેષપણે કહેવામાં.

જં કિંચિ મજ્ઝ વિણય-પરિહીણં, સુહુમં વા બાયરં વા, તુબ્ભે જાણહ, અહં ન જાણામિ, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં ॥

અર્થ—જે કાંઇ મારે (જીવે) સૂક્ષ્મ વા સ્થૂલ વિનય રહિતપણું કર્યું હોય તે તમે જાણો છો, હું જાણતો નથી, તે પાપ મારૂં મિથ્યા થાઓ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

ગુરૂ (૧૫) લઘુ (૧૧૧) સર્વ વર્ણ (૧૨૬).

---

૩૫ ॥ અથ આયરિય ઉવજ્ઝાએ સૂત્ર.* ॥

શબ્દાર્થ.

આયરિય-આચાર્ય.	ઉવજ્ઝાએ-ઉપાધ્યાય.
સીસે-શિષ્ય.	સાહમ્મિએ-સાધર્મી.
કુલ-એક આચાર્યનો પરિવાર.	ગણે-એક વાચનાવાળો ઘણા આચાર્યનો પરિવાર.
કેઇ-કોઇ પણ પ્રકારનો.	

---

* આ સૂત્રવડે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, શિષ્ય, સાધુસમુદાય, સંઘ અને સર્વ જીવોની સાથે ક્ષામણા થાય છે માટે સૂત્ર બોલતી વખત બરાબર ઉપયોગ રાખવામાં આવે તો કર્મનિર્જરા થાય.

કસાયા–કષાય કર્યો હોય.
તિવિહેણ–ત્રિવિધે કરી.
સવ્વસ્સ–સર્વ
ભગવઓ–ભગવંતના સંબંધમાં કરેલા અપરાધ પ્રત્યે.
સીસે–મસ્તક ઉપર.
ખમામિ–ખમું છું.
અહયંપિ–હું પણ.
ભાવઓ–ભાવથી.
ધમ્મ–ધર્મને વિષે.
નિયચિત્તો–પોતાનું ચિત્ત જેણે.
સવ્વે–તે સર્વને.
ખામેમિ–હું ખામું છું.
સમણસંઘસ્સ–શ્રમણ સંઘરૂપ.
અંજલિં–બે હાથ.
કરિય–જોડીને.
ખમાવઇત્તા–ખમાવીને.
સવ્વસ્સ–સર્વના કરેલા અપરાધને.
જીવરાસિસ્સ–જીવોના સમૂહના સંબંધમાં કરેલા અપરાધ પ્રત્યે.
નિહિય–સ્થાપ્યું છે.
ખમાવઇત્તા–ખમાવીને.

આયરિય ઉવજ્ઝાએ, સીસે સાહમ્મિએ કુલ ગણે અ ॥ જે મે કેઇ કસાયા, સવ્વે તિવિહેણ ખામેમિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, તેમના શિષ્ય, સાધર્મી, એક આચાર્યનો પરિવાર તથા ઘણા આચાર્યનો પરિવાર, તે સર્વેના ઉપર જે કાંઇ પણ પ્રકારનો કષાય મારે જીવે કર્યો હોય, તે સર્વેને ત્રિવિધે કરી ખામું છું. ॥ ૧ ॥

સવ્વસ્સ સમણ-સંઘસ્સ, ભગવઓ અંજલિં કરિઅ સીસે ॥ સવ્વં ખમાવઇત્તા, ખમામિ સવ્વસ્સ અહયંપિ ॥ ૨ ॥

અર્થ—સર્વ શ્રમણ સંઘરૂપ ભગવંતના સંબંધમાં કરેલ જે અપરાધ તે સર્વ અપરાધને, મસ્તકની ઉપર બે હાથ જોડી, ખમાવીને તે સર્વના કરેલા અપરાધને હું પણ ખમું છું. ૨

સવ્વસ્સ જીવરાસિસ્સ, ભાવઓ ધમ્મ-નિહિઅ-નિયચિત્તો ॥ સવ્વં ખમાવઇત્તા, ખમામિ સવ્વસ્સ અહયંપિ॥ ૩ ॥

અર્થ—ભાવથી ધર્મને વિષે સ્થાપ્યું છે પોતાનું ચિત્ત જેણે એવો હું સર્વ જીવોના સમૂહના સંબંધમાં કરેલા અપરાધ પ્રત્યે સર્વને ખમાવીને, હું પણ સર્વ પ્રત્યે ખમું છું ॥ ૩ ॥

ગાથા [૩] પદ [૧૨] ગુરૂ [૧૯] લઘુ [૯૧] સર્વ વર્ણ [૧૧૦].

ઇતિ ખામણાસૂત્ર. ૩૫.

---

૩૬ ॥ અથ નમોઽસ્તુ વર્દ્ધમાનાય* ॥

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છામો—અમે ઇચ્છા કરીએ છીએ. અણુસટ્ઠિં—ગુરૂઆજ્ઞાને.
ખમાસમણાણં—ક્ષમાશ્રમણને. અસ્તુ—થાઓ.
વર્દ્ધમાનાય—વર્દ્ધમાન સ્વામીને. સ્પર્દ્ધમાનાય—સ્પર્ધા કરનાર.
કર્મણા—કર્મની સાથે. તજ્જય—તે કર્મોના જયથી.
અવાપ્તમોક્ષાય—મોક્ષને પ્રાપ્ત કરનાર. પરોક્ષાય—આંખથી પર.
કુતીર્થિનામ—મિથ્યાત્વીઓને. યેષાં—જેમની.

---

* સંધ્યા પ્રતિક્રમણ કરતી વખત ૭ આવશ્યક પુરા થયા પછી તેના હર્ષનિમિત્તે આ શ્રી વીર પરમાત્માની સ્તુતિ બોલાય છે.

વિકચ–ખીલેલાં.
રાજ્યા–પંક્તિ વડે.
ક્રમ–ચરણરૂપ.
દધત્યા–પોતાની ઉપર ધારણ કરતી.
ઇતિ–એ પ્રકારે.
પ્રશસ્યં–પ્રશંસનીય.
સંતુ–થાઓ.
તે–તે.
કષાયતાપ–કષાયરૂપ તાપથી.
જંતુ–પ્રાણીઓને.
કરોતિ–કરે છે.
જૈન–ગણધરના.
અંબુદ–મેઘથી.
સ–તે.
ઉદ્ભવ–ઉત્પન્ન થયેલા.
સંનિભઃ–જેવો.
તુષ્ટિં–સંતોષ.
વિસ્તરઃ–વિસ્તાર.

અરવિંદ–કમળોની.
જયાયઃ–પ્રશંસા કરવા યોગ્ય.
કમલાવલિં–કમળની શ્રેણીને.
સદૃશૈઃ–સરખાની સાથે.
સંગતં–મળવું.
કથિતં–કહેલું છે.
શિવાય–મોક્ષને અર્થે.
જીનેંદ્રાઃ–જિનેંદ્રો.
અર્દિત–પીડિત એવા.
નિર્વૃતિં–શાંતિ.
યો–જે.
મુખ–મુખરૂપી.
ઉદ્ગતઃ–નીકળેલો.
શુક્રમાસઃ–જેઠ માસમાં.
વૃષ્ટિ–વર્ષાદના.
દધાતુ–કરો.
મયિ–મારા વિષે.
ગિરાં–વાણીનો.

ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં, નમો ખમાસમ-ણાણં ॥ નમોઽર્હત્૰ ॥

અર્થ—અમે ગુરૂઆજ્ઞાને ઇચ્છીએ છીએ; ક્ષમાશ્રમણને નમસ્કાર થાઓ.

નમોઽસ્તુ વર્દ્ધમાનાય, સ્પર્દ્ધમાનાય ક-

ર્મણા ॥ તજ્જયાવાપ્તમોક્ષાય, પરોક્ષાય કુતીર્થિનામ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—કર્મની સાથે સ્પર્ધા કરનાર, તે કર્મનો જય કરીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરનાર અને કુતીર્થિઓથી પરોક્ષ એવા વર્દ્ધમાન સ્વામીને નમસ્કાર થાઓ. ૧

યેષાં વિકચારવિન્દરાજ્યા, જ્યાયઃ ક્રમ-કમલાવલિં દધત્યા ॥સદૃશૈરિતિ સંગતં પ્ર-શસ્યં, કથિતં સન્તુ શિવાય તે જિનેન્દ્રાઃ॥૨॥

અર્થ—જે જિનેન્દ્રોની પ્રશંસનીય ચરણકમળની શ્રેણી ને (પોતાની ઉપર) ધારણ કરતી એવી વિકસ્વર કમળોની શ્રેણી, [તેનું] સરખાની સાથે મળવું તે અતિ પ્રશંસનીય છે એમ કહેલું છે, તે જિનેંદ્રો મોક્ષને અર્થે થાઓ. ૨

કષાયતાપાર્દિત-જન્તુ નિર્વૃતિં, કરોતિ યો જૈનમુખામ્બુદોદ્ગતઃ॥ સશુક્રમાસોદ્ભવવૃષ્ટિસન્નિભો, દધાતુ તુષ્ટિં મયિ વિસ્તરો ગિરામ્ ॥ ૩ ॥

અર્થ—જે ગણધરમહારાજના મુખરૂપી મેઘથકી નિકળેલો વાણીનો વિસ્તાર, કષાય રૂપ તાપથી પીડિત એવા પ્રાણીઓને

શાંતિ કરે છે; વળી જે જ્યેષ્ઠ માસમાં ઉત્પન્ન થયેલા વર્ષાદ સરખો છે તે (સિધ્ધાંતરૂપ વાણીનો વિસ્તાર) મારે વિષે સંતોષ કરો. ૩. ઇતિ.

---

૩૭ અથ વિશાલલોચન.[૧]

શબ્દાર્થ.

વિશાલ–વિશાળ છે.	લોચનદલં–નેત્રરૂપી પત્ર જેમાં.
પ્રોદ્યત્–પ્રકાશમાન.	દંતાંશુ–દાંતોનાં કિરણરૂપ.
કેસરં–કેસરાવાળું.	પ્રાતઃ–પ્રાતઃકાળે.
વીરજિનેંદ્રસ્ય–શ્રી વીર ભગવંતનું.	મુખપદ્મં–મુખરૂપી કમળ.
પુનાતુ–પવિત્ર કરો.	વઃ–તમને.
યેષાં–જે જિનેંદ્રોનું.	અભિષેકકર્મ–સ્નાનકાર્ય.
કૃત્વા–કરીને.	મત્તા–ઉન્મત્ત થયેલા.
હર્ષભરાત્–હર્ષના સમૂહથી.	સુખં–સુખરૂપ.
સુરેંદ્રાઃ–દેવતાના ઇંદ્રો.	તૃણમપિ–તૃણ તુલ્ય પણ.
ગણયંતિ–ગણતા.	નૈવ–નથીજ.
નાકમ્–સ્વર્ગને.	પ્રાતઃ–પ્રાતઃકાળે.
સંતુ–થાઓ.	શિવાય–મોક્ષને અર્થે.
તે–તે.	જિનેંદ્રાઃ–જિનેંદ્રો.
કલંક–કલંકથી.	નિર્મુક્તં–રહિત.
અમુક્ત–નથી મુકાણી.	પૂર્ણતં–પૂર્ણતા જેની.
કુતર્ક–કુતર્ક કરનારા અન્ય મતિરૂપ.	રાહુ–રાહુને.

---

૧ પ્રભાત સમયે રાઇ પ્રતિક્રમણના છ આવશ્યક પછી આ સ્તુતિ બોલાય છે માટે પ્રાભાતિકવીરસ્તુતિ એ નામ પણ આપવામાં આવેલ છે.

પ્રસરં-પ્રકાશ કરનાર.
અપૂર્વચંદ્રં-અપૂર્વ ચંદ્રરૂપ.
ભાવિતં-આગમને.
નૌમિ-હું નમસ્કાર કરૂં છું.
નમસ્કૃતં-નમસ્કાર કરેલા.
સદોદયં-હમેશાં ઉદય પામેલા.
જિનચંદ્ર-જિનચંદ્રના.
દિનાગમે-પ્રભાત સમયે.
બુધૈઃ-પંડિતોને.

વિશાલ-લોચન-દલં, પ્રોદ્યદ્દન્તાંશુકેસરં ॥ પ્રાતર્વીરજિનેન્દ્રસ્ય, મુખપદ્મં પુનાતુ વઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જે મુખકમળને વિષે વિશાળ નેત્રોરૂપ પત્ર છે તથા અત્યંત ઝળહળતા એવા દાંતનાં કિરણરૂપ કેસર (સુગંધના કણિયા) છે, તે વીરજિનેંદ્રનું મુખકમળ પ્રભાત સમયે તમને પવિત્ર કરો. ૧

યેષામભિષેકકર્મ કૃત્વા, મત્તા હર્ષભરાત્ સુખં સુરેન્દ્રાઃ ॥ તૃણમપિ ગણયન્તિ નૈવ નાકં, પ્રાતઃ સન્તુ શિવાય તે જિનેન્દ્રાઃ ॥૨॥

અર્થ—જે જિનેંદ્રોના અભિષેકકાર્યને કરીને હર્ષના સમૂહથકી મગ્ન થયેલા એવા દેવેન્દ્રો, દેવલોક સંબંધી સુખને તૃણ તુલ્ય પણ ગણતા નથીજ, તે જિનેન્દ્રો પ્રભાત સમયે મોક્ષને અર્થે થાઓ. ૨

કલંકનિર્મુકતમમુકતપૂર્ણતં,કુતર્કરાહુગ્રસનં સદોદયમ્ ॥ અપૂર્વચન્દ્રં જિનચન્દ્રભાષિતં, દિનાગમે નૌમિ બુધૈર્નમસ્કૃતમ્ ॥૩॥

અર્થ—જે જિનચંદ્રનું આગમ કલંક રહિત છે, નથી મુકાણી પૂર્ણતા જેની એવું છે, કુતર્ક કરનારા પરદર્શનીરૂપ રાહુને ભક્ષણ કરનાર છે, નિરંતર ઉદય પામેલા અપૂર્વ ચંદ્ર સમાન છે અને જેને પંડિતોએ નમસ્કાર કરેલો છે, તે જિનચંદ્રના આગમને હું પ્રભાત સમયે નમસ્કાર કરૂં છું. ૩ ઇતિ.

---

૩૮ ॥ અથ શ્રુતદેવતાની સ્તુતિ * ॥

શબ્દાર્થ.

સુઅદેવયાએ—શ્રુતદેવતાને.
(આરાધવા) અર્થે.
નાણાવરણીય—જ્ઞાનાવરણીય.
તેસિં—તેઓને.
સયયં—નિરંતર.
સુઅસાયરે—શ્રુતરૂપ સાગરને વિષે.

સુઅદેવયા—શ્રુતદેવતા.
ભગવઈ—ભગવતી.
કમ્મસંઘાયં—કર્મના સમૂહને.
ખવેઉ—ક્ષમા કરો.
જેસિં—જેઓની.
ભત્તી—ભક્તિ છે.

સુઅદેવયાએ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં[1] ॥ સુ-

---

૧ અર્થ. વંદણવત્તિઆએ ન [illegible]. અન્નત્થ ઊસસિએણં [illegible] [illegible]

અદેવયા ભગવઈ, નાણાવરણીયકમ્મસંઘા-
યં ॥ તેસિં ખવેઉ સયયં, જેસિં સુઅસાયરે
ભત્તી ॥ ૧ ॥

અર્થ—શ્રુતદેવતાને (સ્મરણ કરવા) અર્થે કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું. ભગવતી શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી) જેઓની શ્રુતસાગરને વિષે નિરંતર ભકિત છે તેઓના જ્ઞાનાવરણીય કર્મના સમૂહને ક્ષય કરો. ૧. ઇતિ.

ગાથા (૧) પદ (૪) સંપદા (૪) ગુરૂ (૨) લઘુ (૩૫)
સર્વ વર્ણ (૭૩).

---

૩૯ ॥ અથ ક્ષેત્રદેવતાની સ્તુતિ ॥

શબ્દાર્થ.

જીસે-જેના.
સાહૂ-સાધુઓ.
નાણેહિં-જ્ઞાનવડે.
સહિએહિં-સહિત.
સુખ્ખમગ્ગં-મોક્ષમાર્ગને.
દેવી-દેવી.
દુરિઆઇં-પાપોને.
ખિત્તે-ક્ષેત્રને વિષે.
દંસણ-દર્શન.
ચરણ-ચારિત્ર.
સાહંતિ-સાધે છે.
સા-તે.
હરઉ-હરણ કરો.

જીસે ખિત્તે સાહૂ, દંસણ-નાણેહિં ચરણ-

સહિએહિં ॥ સાહંતિ મુકખમગ્ગં, સા દેવી હરઉ દુરિઆઇં ॥ ૧ ॥

અર્થ—જેના ક્ષેત્રને વિષે સાધુમુનિરાજ ચારિત્ર સહિત દર્શન જ્ઞાનવડે મોક્ષમાર્ગને સાધે છે, તે દેવી દુરિતો (પાપો) ને હરણ કરો. ૧

ગાથા (૧) પદ (૪) સંપદા (૪) લઘુ (૩૩) ગુરૂ (૩) સર્વ વર્ણ (૩૬).

---

૪૦ ॥ અથ કમલદલ સ્તુતિ ॥

શબ્દાર્થ.

કમલદલ-કમલનાં પત્ર જેવાં.
વિપુલ-વિશાળ.
નયના-નેત્રવાળી.
કમલમુખી-કમળના જેવા મુખવાળી.
કમલગર્ભ-કમળના ગર્ભની.
સમ-સમાન.
ગૌરી-ગૌર વર્ણવાળી.
કમલે-કમળમાં.
સ્થિતા-રહેલી.
ભગવતી-ભગવતી.
દદાતુ-આપો.
શ્રુતદેવતા-શ્રુતદેવતા-સરસ્વતી.
સિદ્ધિ-સિદ્ધિને.

કમલ-દલ-વિપુલ-નયના, કમલમુખી કમલગર્ભ-સમગૌરી ॥ કમલેસ્થિતાભગવ-

---

૧ [illegible] કહેવાની છે.

તી, દદાતુ શ્રુત-દેવતા સિદ્ધિમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—કમળનાં પત્ર સરખા વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાળી, કમળના જેવા મુખવાળી, કમળના ગર્ભની જેવા ગૌર વર્ણવાળી અને કમળને વિષે રહેતી એવી ભગવતી શ્રુતદેવતા સિધ્ધિ આપો. ૧

ગાથા (૧) પદ (૪) સંપદા (૪) લઘુ (૪૦) ગુરૂ (૪) સર્વવર્ણ (૪૪).

૪૧॥ અડ્ઢાઇજ્જેસુ (મુનિવંદન[૧]) સૂત્ર. ॥

શબ્દાર્થ.

અડ્ઢાઇજ્જેસુ-અઢી.	દીવસમુદ્દેસુ-દ્વીપ અને બે સમુદ્ર સંબંધી.
પનરસસુ-પંદર.	રયહરણ-રજોહરણ-ઓઘો.
કમ્મભૂમીસુ-કર્મભૂમિને વિષે.	પડિગ્ગહ-પાત્રાંને.
ગુચ્છ-ગુચ્છક.	પંચ-પાંચ.
ધારા-ધરનારા.	ધારા-ધારણ કરનારા.
મહવ્વય-મહાવ્રતને.	સહસ્સ-હજાર.
અઠ્ઠારસ-અઢાર.	અક્ખુય-સંપૂર્ણ.
સીલંગધારા-શીલના અંગને ધરનારા.	
આયાર-આચારરૂપ.	ચરિત્તા-ચારિત્રના પાળનારા.
સિરસા-મસ્તકે.	મણસા-મને કરી.

મત્થએણ વંદામિ-હું વંદના કરૂં છું.

અડ્ઢાઇજ્જેસુ દીવસમુદ્દેસુ, પનરસસુ

૧ આ સૂત્રવડે અઢી દ્વીપ અને બે સમુદ્રમાં રહેલા સર્વ પ્રકારના મુનિ મહારાજને વંદના થાય છે, માટે મુનિવંદન સૂત્ર.

કમ્મભૂમીસુ ॥ જાવંત કેવિ સાહૂ, રયહરણ-ગુચ્છ-પડિગ્ગહધારા ॥

અર્થ—અઢી દ્વીપ તથા બે સમુદ્ર સંબંધી કર્મભૂમિને વિષે જેટલા કોઈ સાધુ રજોહરણ (ઓઘો), પાત્રાંની ઝોળી અને પાત્રાં વગેરે ધર્મોપકરણના ધારણ કરનારા, વળી

પંચ મહવ્વયધારા, અટ્ઠારસસહસ્સ-સીલંગધારા ॥ *અક્ખુયાયારચરિત્તા, તે સવ્વે સિરસા મણસા મત્થએણ વંદામિ ॥

અર્થ—પાંચ મહાવ્રતને ધારણ કરનારા, અઢાર હજાર શીલ-ચારિત્રનાં અંગના ધારનારા, સંપૂર્ણ આચારરૂપ ચારિત્રના પાળનારા, તે સર્વને મસ્તકે કરીને હું વાંદુ છું ॥ ઇતિ.

લઘુ (૭૨) ગુરૂ (૧૩) સર્વ વર્ણ (૮૫).

---

૪૨ ॥ અથ વરકનક (એકસો સિત્તેર જિનસ્તુતિ) સૂત્ર..[1]

શબ્દાર્થ

વર-ઉત્તમ. કનક-સુવર્ણ.

---

* અખ્ખયાયાર ઇતિ પાઠાન્તરે.

૧ આ સૂત્રવડે જગચિંતામણિની ફુટનોટમાં વર્ણવ્યા મુજબ ઉત્કૃષ્ટ કાળે વિચરતા ૧૭૦ જિનોને તેમના વર્ણવડે સ્તવેલા છે.

શંખ-શંખ.
મરકત-નીલમ. (અને)
સંનિભં-જેવા વર્ણવાળા.
સપ્તતિશત-એકસો સિત્તેર.
સર્વામર-સર્વ દેવતાઓએ.
વિદ્રુમ-પરવાળાં.
ઘન-મેઘના.
વિગતમોહમ્-મોહ રહિત.
જિનાનાં-તીર્થંકરોને.
પૂજિતં-પૂજેલાને.

વરકનક-શંખ-વિદ્રુમ,-મરકતઘન-સન્નિભં વિગતમોહમ્ ॥ સપ્તતિશતં જિનાનાં, સર્વામર-પૂજિતં વન્દે ॥ ૧ ॥

અર્થ—ઉત્તમ સુવર્ણ, શંખ, પરવાળા, નીલમ અને સજળ મેઘના જેવા વર્ણવાળા અને મોહ વિનાના, તેમજ સર્વ દેવતાઓથી પૂજિત એવા એકસો સિત્તેર તીર્થંકરોને હું વંદન કરું છું. ૧ ઇતિ.

---

૪૩ ॥ અથ[1] લઘુશાંતિસ્તવ સૂત્ર.. ॥

શબ્દાર્થ.

શાંતિં-શાંતિનાથ ભગવાનને
શાંતિનિશાંતં-શાંતિના સ્થાનરૂપ.

---

[1] બૃહદ્ગચ્છીય પ્રસિદ્ધપ્રભાવ શ્રીમાનદેવસૂરિ શ્રી નાડુલ નગર મધ્યે ચોમાસું હતા તે વખતે શ્રી શાકંભરી નગર મધ્યે શ્રી સંઘ, શાકિનીએ કરેલ મરકીના ઉપદ્રવવડે પીડાવાથી, તે શ્રી સંઘે માણસો મોકલી શ્રી માનદેવસૂરિને હકીકત જાહેર કરીને ઉપદ્રવ નિવારવા માટે વિનંતિ કરી. જેથી પદ્મા, જયા, વિજયા અને અપરાજિતા એ ચાર દેવીઓનું સાંનિધ્ય છે જેમને એવા

શાંતં-રાગ દ્વેષ રહિત.
અશિવં-ઉપદ્રવ જેનાથી.
સ્તોતુઃ-સ્તુતિ કરનારની.
મંત્રપદૈઃ-મંત્રોનાં પદવડે..
સ્તૌમિ-હું સ્તુતિ કરૂં છું.
નિશ્ચિતવચસે-નિશ્ચયવાચક પદ છે જેમનું.
અર્હતે-યોગ્ય.
શાંતિજિનાય-શાંતિનાથ ભગવાનને.
યશસ્વિને-યશવાળાને.
દમિનામ્-ઇંદ્રિયોને દમન કરનારા મુનિઓના.
શાંત-શાંત થયા છે.
નમસ્કૃત્ય-નમસ્કાર કરીને.
શાંતિનિમિત્તં-શાંતિના કારણરૂપ.
શાંતયે-શાંતિને અર્થે.
ઓમ્ ઇતિ-ૐ એવું.
નમો નમો-વારંવાર નમસ્કાર થાઓ.
ભગવતે-સમગ્ર ઐશ્વર્યવાળા.
પૂજાં-પૂજાને.
જયવતે-રાગાદિકને જીતનારા.
સ્વામીને-સ્વામીને.
સકલ-સર્વે.
અતિશેષક-ચોત્રિશ અતિશય રૂપ.

અને અત્યંત કરૂણાભાવે કરીને સહિત એવા તે **સૂરિએ** ઉપદ્રવ નિવારવા અર્થે આ **લઘુશાંતિસ્તવની** રચના કરિને શાકંભરીના સંઘને મોકલ્યું તેથી આ સ્તવને પોતે ભણવાથી અગર અન્ય પાસે સાંભળવાથી અને સ્તવવડે મંત્રિત જળને છાંટવાથી ઉપદ્રવ નાશ પામ્યો અને શાંતિ થઈ. આ પ્રમાણે આ સ્તોત્રની રચના શ્રી **નાડુલ** મધ્યે શ્રી **માનદેવસૂરિએ** કરી. શાકંભરીના સંઘનો ઉપદ્રવ શાંત થયો તેથી સર્વત્ર શાંતિને અર્થે આ સ્તોત્ર ગણાય છે. હાલમાં દૈવસિક પ્રતિક્રમણને અંતે પણ બોલાય છે. આ **શાંતિ** પ્રતિક્રમણમાં ક્યારે દાખલ થઇ તે વિષે વૃદ્ધવાદ એવો છે કે શ્રી માનદેવસૂરિએ બનાવ્યા પછી તે માંગલિક અર્થે સર્વત્ર ગણાતી. પાછળથી એટલે આજથી લગભગ ૫૦૦) વર્ષ અગાઉ એક યતિજી શ્રી **ઉદેપુરમ** હતા તેમની પાસે શ્રાવકો હર વખત માંગલિક અર્થે શાંતિ સાંભળવા આવતા. લોકો વારવાર કંટાળો દેવા લાગ્યા તેથી તેમણે ' પ્રતિક્રમણમાં દુખ્ખ ખ્ખય કમ્મખ્ખયના કાઉસ્સગ્ગને અંતે શાંતિં કહેવી, તેથી સૌના સાંભળવામાં આવે ' એવો ઠરાવ કર્યો. ત્યારથી તે રિવાજ પ્રચલિત થયો.

મહાસંપત્તિ-મોટી સંપત્તિએ.
શસ્યાય-પ્રશંસા કરવા યોગ્યને.
પૂજિતાય-પૂજેલાને.
શાંતિદિવાય-શ્રી શાંતિનાથને.
સુસમુદ્ર-સુંદર સમુદ્ર.
સંપૂજિતાય-પૂજાયેલાને.
ભુવન-ત્રણ ભુવનના.
જન-લોકોનું.
ઉદ્યતતમાય-અતિશય સાવધાન એવાને.
દુરિતૌઘ-પાપના સમૂહના
સર્વાશિવ-સર્વ ઉપદ્રવોને.
દુષ્ટગ્રહ-દુષ્ટ ગ્રહ.
પિશાચ-પિશાચ.
પ્રમથનાય-નાશ કરનારને.

શમન્વિતાય-સહિતને.
ત્રૈલોક્ય-ત્રણ લોકના જીવોએ.
નમો નમઃ-વારંવાર નમસ્કાર થાઓ.
સર્વામર-સર્વ દેવતાઓના.
સ્વામિક-તેમના સ્વામી ચોસઠ ઈંદ્રોથી.
ન જિતાય-દેવતાઓથી પણ નહિ જીતાયેલાને.
પાલન-પાલન કરવામાં.
સતતં-હમેશાં
તસ્મૈ-તેને.
નાશનકરાય-નાશ કરનારને.
પ્રશમનાય-શાંત કરનારને.
ભૂત-ભૂત.
શાકિનીનાં-શાકિનીઓને.

શાંતિં શાંતિનિશાંતં, શાંતં શાંતાશિવં નમસ્કૃત્ય ॥ સ્તોતુઃ શાંતિનિમિત્તં, મંત્રપદૈઃ શાંતયે સ્તૌમિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—શાંતિના સ્થાનરૂપ, રાગ દ્વેષ વિનાના અને શાંત થયા છે અકલ્યાણકારી ઉપદ્રવો જેનાથી એવા શ્રી શાંતિનાથને

[1]નજિતાય ॥ ભુવનજનપાલનોદ્યત,–તમાય સતતં નમસ્તસ્મૈ ॥ ૪ ॥

અર્થ— સમસ્ત દેવતાઓના સુંદર સમૂહ તેમના સ્વામિ જે ચોસઠ ઇંદ્રો તેમનાથી પૂજાયેલા, દેવતાઓથી પણ નહીં જીતાયેલા, ત્રણ ભુવનના લોકોનું પાલન કરવામાં સાવધાન એવા તે (શાંતિનાથ) ને નિરંતર નમસ્કાર થાઓ. ૪

સર્વદુરિતૌઘનાશન,-કરાય સર્વાશિવપ્રશમનાય ॥ દુષ્ટગ્રહભૂતપિશાચ,-શાકિનીનાં પ્રમથનાય ॥ ૫ ॥

અર્થ—સર્વ પાપના સમૂહને નાશ કરનારા, સર્વ ઉપદ્રવને પ્રકર્ષે કરી શાંત કરનારા, દુષ્ટ ગ્રહ, ભૂત, પિશાચ અને શાકિનીના ઉપદ્રવોને નાશ કરનારા એવા શાંતિનાથને નમસ્કાર થાઓ. ૫

શબ્દાર્થ.

યસ્ય–જે શાંતિનાથનો.	ઇતિ–એ પ્રમાણે પૂર્વે કહેલ.
નામમંત્ર–નામરૂપ મંત્ર.	પ્રધાન–તે વડે સર્વોત્તમ એવું.
વાક્ય–જે વચન.	ઉપયોગ–તેના ઉપયોગથી.
કૃતતોષા–જેણે સંતોષ કર્યો છે એવી.	વિજયા–વિજયાદેવી.
કુરૂતે–કરે છે.	જનહિત–લોકોનું હિત.
ઇતિ ચ–અને એ પ્રમાણે.	નુતા–સ્તવેલી છે.

૧ નિર્જિતાય ઇતિ પાઠાન્તરે.

નમન-નમસ્કાર હો.
તે-તમોને.
વિજયે-વિજયવાળી.
પરાપરૈ-બીજા વૈરીથી.
અપરાજિતે-બીજા કોઈથી પરાભવ નહિ પામેલી.
ઇતિ-એમ સ્તુતિ કરવાથી.
ભવતિ-થાય.
અપિ-પણ.
ભદ્ર-સુખ.
મંગલ-મંગળને
સાધૂનાં-સાધુઓને.
શિવ-નિરૂપદ્રવપણું.
પુષ્ટિ-ધર્મની વૃદ્ધિને.
જીયાઃ-જય પામો.
કૃતસિદ્ધે-સિદ્ધિ કરનારા.
નિર્વાણ-મોક્ષ.
સત્વાનાં-ભવ્ય જીવોને.
નિરતે-તત્પર.
સ્વસ્તિપ્રદે-કલ્યાણને આપનારી.
ભક્તાનાં-ભક્ત.
શુભાવહે-કલ્યાણ કરનારી.
ઉદ્યતે-તત્પર.
સમ્યગ્દ્રષ્ટીનાં-સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોને.
રતિ-પ્રીતિ.
બુદ્ધિ-બુદ્ધિ(ચાલુ વિષયને જાણનારી).

ભગવન-શોભા.
ભગવતિ-હે ભગવતિ.
સુજયે-સારા જયવાળી.
અજિતે-નહિ જીતાયેલી.
જગત્યાં-પૃથ્વીને વિષે.
જયતિ-જય પામે છે.
જયાવહે-સ્તુતિ કરનારને જય આપનારી.
સર્વસ્ય-બધા.
સંઘસ્ય-સંઘને.
કલ્યાણ-ઉપદ્રવરહિતપણું.
પ્રદદે-પ્રર્ષો કરી આપનાર.
સદા-નિરંતર.
તુષ્ટિ-ચિત્તની શાંતિ.
પ્રદે-આપનારી.
ભવ્યાનાં-ભવ્ય પ્રાણીઓને.
નિર્વૃતિ-ચિત્તની સમાધિ.
જનનિ-ઉત્પન્ન કરનારી.
અભયપ્રદાન-અભય આપવામાં.
અસ્તુ-હો.
તુભ્યમ્-તને.
જંતૂનાં-જીવોને.
નિત્યં-નિરંતર.
દેવિ-હે દેવી.
ધૃતિ-ધીરજ.
મતિ-મતિ, દીર્ઘ દૃષ્ટિ.
પ્રદાનાય-આપવાને.

યસ્યેતિનામમંત્ર,-પ્રધાનવાક્યોપયોગ-
કૃતતોષા ॥ વિજયા કુરૂતે જનહિત,-મિતિ
ચ નુતા નમત તં શાંતિમ્ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—જે શાંતિ જિનનો પૂર્વોક્ત નામરૂપ મંત્ર તેણે કરી સર્વોત્તમ પવિત્ર એવું જે વચન તેના ઉપયોગે કરી કર્યો છે ચિત્તને વિષે સંતોષ જેણે એવી તથા આગળ કહેશે એ પ્રકારે સ્તુતિ કરાયેલી એવી જે વિજયા દેવી, તે મનુષ્યનું હિત કરે છે એવા શ્રી શાંતિનાથને હે ભવ્ય જનો ! તમે નમસ્કાર કરો. ૬

ભવતુ નમસ્તે ભગવતિ! વિજયે સુજયે
પરાપરૈરજિતે! ॥ અપરાજિતે ! જગત્યાં, જ-
યતીતિ જયાવહે ભવતિ ! ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ—હે ભગવતિ વિજયા, સુજયા, બીજા દેવોથી નથી જીતાએલી એવી હે અજિતા, કોઈ ઠેકાણે પરાભવ ન પામેલી એવી હે અપરાજિતા, તમે પૃથ્વીને વિષે જયવંતા વર્તો છો, એમ સ્તુતિ કરતે છતે સ્તુતિ કરનાર ભક્તજનને જયની આપનારી (થાય છે) એવી હે તમે દરેક દેવીઓ! તમોને નમસ્કાર થાઓ. ૭

સર્વસ્યાપિ ચ સંઘસ્ય, ભદ્રકલ્યાણમં-
ગલપ્રદદે! ॥ સાધૂનાં ચ સદાશિવ,-સુતુષ્ટિ-
પુષ્ટિપ્રદે જીયાઃ ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ—ચતુર્વિધ સર્વ સંઘને સૌખ્ય, નિરૂપદ્રવપણું અને મંગલને પ્રકર્ષે કરી આપનારી હે દેવી, વળી મોક્ષને સાધનાર મુનિઓને નિરંતર નિરૂપદ્રવપણું, ચિત્તની શાંતિ અને ધર્મની વૃદ્ધિ આપનારી હે દેવી! તમે જયવંતી હો. ૮

**ભવ્યાનાં કૃતસિદ્ધે ! નિર્વૃતિનિર્વાણ-
જનનિ! સત્ત્વાનામ્ ॥ અભયપ્રદાનનિરતે !,
નમોઽસ્તુ સ્વસ્તિપ્રદે ! તુભ્યમ્ ॥ ૯ ॥**

ભાવાર્થ—ભવ્ય જીવોની કરી છે કાર્યસિદ્ધિ જેણે એવી તથા પ્રાણીઓને ચિત્તની સમાધિ તથા મોક્ષ ઉત્પન્ન કરનારી એવી તથા ઉત્કૃષ્ટ રીતે નિર્ભયપણું દેવાને તત્પર એવી તથા પ્રકર્ષે કરી કલ્યાણને આપનારી એવી હે દેવી ! તમને નમસ્કાર હો. ૯

**ભક્તાનાં જંતૂનાં, શુભાવહે ! નિત્યમુ-
દ્યતે! દેવિ ! ॥ સમ્યગ્દૃષ્ટીનાં ધૃતિ,[૧]-રતિ-
મતિબુદ્ધિપ્રદાનાય ॥ ૧૦ ॥**

ભાવાર્થ–ભકતજીવોને કલ્યાણ પમાડનારી તથા સમ્યગ્દષ્ટિ જીવોને ધૈર્ય, પ્રીતિ, મતિ તથા બુદ્ધિ પ્રકર્ષે કરી આપવાને માટે નિરંતર સાવધાન હે દેવી! તમે છો. ૧૦

---

૧ ધૃતિ એટલે સંતોષ, મતિ એટલે દીર્ઘ દૃષ્ટિ.

શબ્દાર્થ.

જિનશાસન-જિનશાસનમાં.	નિરતાનાં-તત્પરને.
નતાનાં-નમસ્કાર કરનાર.	જગતિ-જગતમાં.
જનતાનાં-જનસમુદાયને.	શ્રી-લક્ષ્મી.
સંપત્-સંપત્તિ.	કીર્ત્તિ-કીર્ત્તિ-એકદિગ્વ્યાપી યશ.
યશ-યશને, સર્વ દિગ્વ્યાપી કીર્ત્તિ.	વર્દ્ધનિ-વધારનારી.
જયદેવિ-હે જયાદેવી.	વિજયસ્વ-તમે વિજય પામો.
સલિલ-જળ.	અનલ-અગ્નિ.
વિષ-ઝેર.	વિષધર-સર્પ.
રાજરોગ-લોભી રાજા, રોગ.	રણ-લડાઈના.
ભયતઃ-ભયથી.	રાક્ષસ-રાક્ષસ.
રિપુગણ-શત્રુઓનો સમૂહ.	મારી-મરકી.
ચૌર-ચોર.	ઇતિ-સાત ઇતિ.
શ્વાપદાદિભ્યઃ-ફાડી ખાનારા પ્રાણી વગેરેથી.	અથ-હવે.
	રક્ષ રક્ષ-રક્ષણ કરો, રક્ષણ કરો.
સુશિવં-અતિશય નિરૂપદ્રવપણું.	કુરુ કુરુ-કરો, કરો.
સ્વસ્તિં-કલ્યાણને.	ત્વં-તમે.
ભગવતિ-હે ભગવતિ.	ગુણવતિ-હે ગુણવાળી.
શિવશાંતિ-કલ્યાણ, શાંતિ.	ઇહ-આ લોકમાં.
એવં-એવી રીતે.	યન્નામાક્ષર-જેના નામના અક્ષરોના.
પુરસ્સરં-મંત્રપૂર્વક.	સંસ્તુતા-સ્તુતિ કરેલી.

જિનશાસન-નિરતાનાં, શાંતિનતાનાં ચ
જગતિ જનતાનામ્ ॥ શ્રી-સંપત્કીર્ત્તિયશો-[1]

---

૧. એક દેશ વ્યાપી ખ્યાતિ તે કીર્ત્તિ અને સર્વ દિગ્વ્યાપી ખ્યાતિ તે

વર્દ્ધનિ ! જયદેવિ ! વિજયસ્વ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—જિનશાસનને વિષે રક્ત અને શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર કરનાર જગત મધ્યેના જનસમુદાયને લક્ષ્મી, સંપત્તિ, કીર્ત્તિ અને યશને વધારનારી એવી હે જયા દેવી ! તમે જય પામો ! ૧૧

સલિલાનલવિષવિષધર,-દુષ્ટગ્રહરાજરોગરણભયતઃ॥ રાક્ષસરિપુગણમારી,-ચૌરેતિશ્વાપદાદિભ્યઃ[2] ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ—પાણી, અગ્નિ, ઝેર, સર્પ, માઠા ગ્રહ, (લોભી) રાજા, રોગ અને લડાઇના ભયથકી (તથા) રાક્ષસ, શત્રુઓના સમૂહ, મરકી, ચોર, સાત[3] ઇતિ અને મદોન્મત્ત ફાડી ખાનારા પ્રાણીઓ વગેરેના ભયથી. ૧૨

અથ રક્ષ રક્ષ સુશિવં, કુરૂ કુરૂ શાંતિં ચ કુરૂ કુરૂ સદેતિ ॥ તુષ્ટિં કુરૂ કુરૂ પુષ્ટિં, કુરૂ કુરૂ સ્વસ્તિં ચ કુરૂ કુરૂ ત્વં॥ ૧૩ ॥

યશ. અથવા દાન પુણ્ય કરવાથી પ્રાપ્ત થાય તે કીર્ત્તિ અને પરાક્રમ વડે પ્રાપ્ત થાય તે યશ.

૨ આદિ શબ્દથી ડાકિની, શાકિની ભૂત વગેરે લેવા.

૩. અતિવૃષ્ટિ (ઘણો વરસાદ), અનાવૃષ્ટિ (વરસાદ ન થાય તે) ઉંદર, તીડ, પોપટ (સૂડા), સ્વચક્ર (પોતાના રાજાના સૈન્યનો) ભય તથા પરચક્ર ભય એ સાત પ્રકારે ઇતિ (ઉપદ્રવ) જાણવી.

ભાવાર્થ—હવે રક્ષણ કર, રક્ષણ કર; અતિશય નિરૂપદ્રવપણું કર કર, વળી શાંતિ કર કર; અને નિરંતર એજ પ્રમાણે કર કર; તુષ્ટિ, પુષ્ટિ અને કલ્યાણ કર કર; એટલાં વાનાં તું કર કર. ૧૩

ભગવતિ ! ગુણવતિ ! શિવશાંતિ-તુષ્ટિ-પુષ્ટિસ્વસ્તીહ કુરૂ કુરૂ જનાનાં ॥ ઓમિતિ નમો નમો હ્રૌં હ્રીં હ્રૂં હ્રઃ, યઃ ક્ષઃ હ્રીં ફુટ્ * ફુટ્ સ્વાહા ॥ ૧૪॥

ભાવાર્થ—હે ભગવતિ! હે ગુણવતિ! પૃથ્વીને વિષે તું મનુષ્યોને કલ્યાણ, શાંતિ, તુષ્ટિ, પુષ્ટિ અને ક્ષેમ (કલ્યાણ) કર કર. જ્યોતિ-સ્વરૂપિણી એવી હે દેવિ ! તને નમસ્કાર થાઓ, નમસ્કાર થાઓ. હ્રાં-હ્રીં-હ્રૂં-હ્રઃ-યઃ-ક્ષઃ-હ્રીં-ફુટ્-ફુટ્-સ્વાહા આ સર્વે મંત્રાક્ષર છે. તેમાં પ્રથમના સાત શાંતિમંત્રનાં બીજ છે અને બાકીનાં ત્રણ વિઘ્નના વિનાશ કરનારાં મંત્રબીજ છે. ૧૪

એવં યન્નામાક્ષર;-પુરસ્સરં સંસ્તુતા જયાદેવી ॥ કુરૂતે શાંતિં નમતાં (પાઠાંતરે કુરૂતે શાંતિનિમિત્તં) નમો નમઃ શાંતયે તસ્મૈ ॥ ૧૫ ॥

---

* ફુટ્ ફુટ્, ફટ્ ફટ્ સ્વાહા ઇતિ પાઠાંતર.

ભાવાર્થ—એ પ્રમાણે જે (શાંતિનાથ)ના નામાક્ષર મંત્રપૂર્વક તિ કરેલી એવી જયા નામની દેવી શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર નારાઓને શાંતિ કરે છે (પાઠાંતરે શાંતિના હેતુને કરે છે) તે ાંતિનાથને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ. ૧૫

શબ્દાર્થ.

તિ–એ પ્રમાણે.
ર્શિત–બતાવેલા.
વિદર્ભિત:–ગર્ભિત એવું.
શાંતે:–શાંતિનાથનું.
ભયવિનાશી–ભયને નાશ કરનાર.
ભક્તિમતામ્–ભક્તિ કરનાર મનુષ્યોને.
એનં–આ સ્તવનને
સદા–હમેશાં.
ભાવયતિ–મનમાં સ્મરે છે.
હિ–અવસ્ય.
યાયાત્–પામે.
ઉપસર્ગા:–ઉપસર્ગો.
યાંતિ–પામે છે.
વિઘ્ન–વિઘ્નરૂપ.
મન:–મન.
એતિ–પામે છે.
જિનેશ્વરે–જિનેશ્વરનું.

પૂર્વસૂરિ–પૂર્વાચાર્યોએ.
મંત્રપદ–મંત્રનાં પદથી.
સ્તવ:–સ્તવન.
સલિલાદિ–જળ વગેરેના.
શાંત્યાદિકર:–શાંતિ વગેરેને કરનાર.
ય:–જે
પઠતિ–ભણે છે.
શૃણોતિ–સાંભળે છે.
યથાયોગં–સાવધાન યોગ રાખીને.
શાંતિપદં–શાંતિના સ્થાનને
સૂરિ: શ્રીમાનદેવ:–શ્રી માનદેવસૂરિ.
ક્ષયં–ક્ષયને.
ચ્છિદ્યન્તે–છેદાય છે.
વલ્લય:–વેલાઓ.
પ્રસન્નતા–પ્રસન્નપણાને.
પૂજ્યમાને–પૂજન કરતાં.
માંગલ્યં–મંગળરૂપ.

ઇતિ પૂર્વસૂરિદર્શિત,-મંત્રપદવિદર્ભિત:
સ્તવ: શાંતે: ॥ સલિલાદિ–ભયવિનાશી,
શાંત્યાદિકરશ્ચ ભક્તિમતામ્ ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ—એ પ્રમાણે પૂર્વાચાર્યે બનાવેલા એવા મંત્રનાં પદથી ગર્ભિત એવું શાંતિનાથનું સ્તવ જે જલ પ્રમુખનાં ભયનું નાશ કરનાર છે અને ભક્તિ કરનારા મનુષ્યોને શાંતિ આદિ સુખનું કરનાર છે. ૧૬

યશ્ચૈનં પઠતિ સદા, શૃણોતિ ભાવયતિ વા યથાયોગં ॥ સ હિ શાંતિપદં યાયાત્, (પાઠાંતરે શિવશાંતિપદં યાયાત્) સૂરિઃ શ્રીમાનદેવશ્ચ ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ—જે માણસ આ સ્તવન નિરંતર ભણે છે, સાવધાન યોગ રાખી જે સાંભળે છે વા મનમાં સ્મરણ કરે છે, તે માણસ અવશ્ય શાંતિપદ પામે (પાઠાંતરે કલ્યાણ અને શાંતિનું સ્થાન પામે) શ્રી માનદેવસૂરિ પણ તે પદ પામે. ૧૭

ઉપસર્ગાઃ ક્ષયં યાંતિ, છિદ્યન્તે વિઘ્નવલ્લયઃ ॥ મનઃ પ્રસન્નતામેતિ, પૂજ્યમાને જિનેશ્વરે ॥ ૧૮ ॥

ભાવાર્થ—શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનને પૂજતાં થકાં ઉપસર્ગો નાશ પામે છે, વિઘ્નરૂપી વેલો છેદાય છે, મન પ્રસન્નતા પામે છે. ૧૮

સર્વ-મંગલ-માંગલ્યં, સર્વ-કલ્યાણકાર-

૧ મન, વચન અને કાયા.

ફણિ-સર્પની ફેણનું.	મણિ-મણિ (રત્ન).
આલિદ્ધઉ-વ્યાપ્ત.	નં-નિશ્ચે.
નવ-નવો.	જલહર-મેઘ.
તડિત-વિજળી.	લય-લતા.
લંછિઉ-સહિત.	સો-તે.
જિણુ-જિન.	પાસુ-પાર્શ્વનાથ.
પયચ્છઉ-આપો	વંછિઉ-વાંછિત.

ચઉક્કસાયપડિમલ્લુલ્લૂરણુ, દુર્જય-મય-ણુબાણુસુમૂરણૂ ॥ સરસપિઅંગુવન્નુ ગય-ગામિઉ, જયઉ પાસુ ભુવણુત્તયસામિઉ ॥૧॥

ભાવાર્થ—ચાર કષાયરૂપ વૈરીના ઉચ્છેદનાર; દુઃખે જીતાય એવા કામદેવના બાણને તોડનાર; સ્નિગ્ધ, નીલી એવી રાયણના (જેવા શરીરના) વર્ણવાળા; અને હસ્તિની જેવી ગતિવાળા ત્રણ ભુવનના સ્વામી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ જયવંતા વર્તો. ૧

જસુ તણુકંતિકડપ્પસિણિદ્ધઉ, સોહઇ ફણિમણિકિરણાલિદ્ધઉ[1] ॥ નં નવ-જલહર-તડિલય-લંછિઉ, સો જિણુ પાસુ પયચ્છઉ વંછિઉ ॥ ૨ ॥

---

૧ લુદ્ધઉ ઇતિ પાઠાન્તર.

ભાવાર્થ—જેના શરીરની કાન્તિનો સમૂહ સ્નિગ્ધ છે, વળી જે નાગેન્દ્રની ફણના ઉપર રહેલી મણિનાં કિરણોથી વ્યાપ્ત છે, વળી જે વિજળીની લતાએ કરી સહિત એવા નવા મેઘની જેમ શોભે છે, તે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ મારાં વાંછિત પૂર્ણ કરો. ૨ ઇતિ ॥

---

૪૫ ॥ [૨]અથ ભરહેસરની સજ્ઝાય ॥

ભરહેસર બાહુબલી, અભયકુમારો અ ઢંઢણકુમારો ॥ સિરિઓ અણિયાઉત્તો, અઈમુત્તો નાગદત્તો અ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—શ્રી ભરતેશ્વર, બાહુબલજી, અભયકુમાર તથા ઢંઢણ કુમાર, શ્રી સ્થુલિભદ્રજીના નાનાભાઈ શ્રીયક, અગ્નિકાપુત્ર આચાર્ય, અતિમુક્તકુમાર તથા નાગદત્ત. ૧

મેઅજ્જ થૂલિભદ્દો, વયરરિસી નંદિસેણ સીહગિરી ॥ કયવન્નો અ સુકોસલ, પુંડરિઓ કેસિ કરકંડૂ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—મેતાર્ય મુનિ, સ્થૂલિભદ્રજી, વજ્રઋષિ, નંદિષેણજી,

---

૨ આ સજ્ઝાયમાં શીલવ્રતને દૃઢતાથી પાળનાર ઉત્તમ સત્ત્વશાલી પુરૂષો અને સતીઓનું નામોચ્ચાર પૂર્વક સ્મરણ થાય છે.

સિંહગિરિ મહારાજ (શ્રી વજ્રસ્વામીના ગુરૂ) કૃતપુન્ય કુમાર, સુકોશલમુનિ, પુંડરિક સ્વામી, કેશીકુમાર, કરકંડુ પ્રત્યેકબુદ્ધ. ૨

હલ્લ વિહલ્લ સુદંસણ, સાલ મહાસાલ સાલિભદ્દો અ ॥ ભદ્દો દસન્નભદ્દો, પસન્નચંદો અ જસભદ્દો ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—હલ્લ અને વિહલ્લ બંને શ્રેણિકના પુત્ર; સુદર્શન શેઠ, સાલમુનિ, મહાસાલમુનિ, શાલિભદ્ર (પ્રસિદ્ધ ભોગી), ભદ્રબાહુ સ્વામી, દશાર્ણભદ્ર, પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ તથા શ્રી યશોભદ્રસૂરિ. ૩

જંબુપહુ વંકચૂલો, ગયસુકુમાલો અવંતિસુકુમાલો ॥ ધન્નો ઇલાઇપુત્તો, ચિલાઇપુત્તો અ બાહુમુણી ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—જંબૂસ્વામી, વંકચૂલ રાજકુમાર, ગજસુકુમાલ, અવન્તિ સુકુમાલ, ધન્નાશેઠ, એલાચી પુત્ર, ચિલાતિ પુત્ર અને સુગ બાહુ મુનિ. ૪

અજ્જગિરિ અજ્જરક્ખિઅ, અજ્જસુહત્થી ઉદાયગો મણગો ॥ કાલયસૂરિસંબો, પજ્જુન્નો મૂલદેવો અ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ—આર્યમહાગિરિજી, આર્યરક્ષિતસૂરિ, આર્યસુહસ્તિ

સૂરિ, ઉદાયી રાજા, મનક (સય્યંભવ પુત્ર) કાલિકાચાર્ય, શાંબ કુમાર, પ્રદ્યુમ્નકુમાર અને મૂલદેવ રાજા. ૫

પભવો વિણ્હુકુમારો, અદ્દકુમારો દઢ-પ્પહારી અ ॥ સિજ્જંસ કૂરગડૂ અ, સિજ્જં-ભવ મેહકુમારો અ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—પ્રભવસ્વામી, વિષ્ણુકુમાર, આર્દ્રકુમાર તથા દૃઢ-પ્રહારી ચોર, શ્રેયાંસ કુમાર, કૂરગડુ સાધુ, સિજ્જંભવ સ્વામી અને મેઘકુમાર. ૬

એમાઇ મહાસત્તા, દિંતુ સુહં ગુણગણેહિઁ સંજુત્તા ॥ જેસિં નામગ્ગહણે, પાવપબંધા વિલયં જંતિ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ—ઇત્યાદિ બીજા પણ મહા પરાક્રમી પુરૂષો, જ્ઞાનાદિ ગુણોના સમૂહ કરી સહિત એવા, અમને સુખ આપો. જેમના નામસ્મરણથી પાપના બંધ વિનાશ પામે છે. ૭

સુલસા ચંદનબાલા, મણોરમા મયણ-રેહા દમયંતી ॥ નમયાસુંદરી સીયા, નંદા ભદ્દા સુભદ્દા ય ૮॥

ભાવાર્થ—સુલસા, ચંદનબાળા, મનોરમા, મદનરેખા, દમયન્તી, નર્મદાસુંદરી, સીતા, નંદા, ભદ્રા શેઠાણી અને સુભદ્રા. ૮

રાઇમઈ રિસિદત્તા, પઉમાવઇ અંજણા સિરીદેવી ॥ જિટ્ઠ સુજિટ્ઠ મિગાવઇ, પભાવઈ ચિલ્લણાદેવી ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ—રાજિમતી, ઋષિદત્તા, પદ્માવતી, અંજનાસુંદરી, શ્રીદેવી, જ્યેષ્ઠા, સુજ્યેષ્ઠા, મૃગાવતી, પ્રભાવતી, ચેલણારાણી. ૯

બંભિ સુંદરિ રૂપ્પિણી, રેવઇ કુંતી સિવા જયંતી ય ॥ દેવઇ દોવઇ ધારણી, કલાવઈ પુપ્ફચૂલા ય ॥ ૧૦॥

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મી, સુંદરી, રૂક્મિણી, રેવતી, કુન્તી, શિવા અને જયન્તી, દેવકી, દ્રૌપદી, ધારણી, કલાવતી તથા પુષ્પચૂલા. ૧૦

પઉમાવઈ ય ગોરી, ગંધારી લક્ખમણા સુસીમા ય ॥ જંબુવઇ સચ્ચભામા, રૂપ્પિણિ કણ્હટ્ઠ મહિસીઓ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—પદ્માવતી, તથા ગૌરી, ગાંધારી, લક્ષ્મણા તથા સુસીમા, જાંબુવતી, સત્યભામા, રૂક્મિણી—આ આઠ શ્રી કૃષ્ણની પટ્ટરાણીઓ છે. ૧૧

જક્ખા ય જક્ખદિન્ના, ભૂઆ તહ

ચેવ ભૂઅદિન્ના ય ॥ સેણા વેણા રેણા, ભ-
ઇણીઓ થૂલિભદ્દસ્સ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—યક્ષા, યક્ષદત્તા, ભૂતા તથા વળી નિશ્ચયથી ભૂતદત્તા, સેણા, વેણા, રેણા—એ સાત સ્થૂલિભદ્રની બહેનો છે. ૧૨

ઇચ્ચાઇ મહાસઇઓ, જયંતિ અકલંક-
સીલકલિઆઓ ॥ અજ્જવિ વજ્જઇ જાસિં
જસપડહો તિહુઅણે સયલે ॥૧૩॥

અર્થ—ઇત્યાદિ મોટી સતીઓ નિર્મળ શીલગુણે કરી સહિત જયવંતી વર્તે છે. વળી જેઓનો આજ પણ સકળ ત્રિભુવન વિષે યશનો ડંકો વાગે છે.

ઇતિ ભરહેસર સજ્ઝાય. ૫૧

---

૫૨ ॥ અથ તીર્થ-વંદના. ॥

સકલ તીર્થ વંદું કર જોડ. જિનવરનામે
મંગલ કોડ ॥ પહેલે સ્વર્ગે લાખ બત્રીશ, જિ-

નવચૈત્ય નમું નિશદિશ ॥૧॥ બીજે લાખ અઠ્ઠાવીશ કહ્યાં, ત્રીજે બાર લાખ સદ્દહ્યાં ॥ ચોથે સ્વર્ગે અડ લાખ ધાર, પાંચમે વંદું લાખજ ચાર ॥૨॥ છટ્ઠે સ્વર્ગે સહસ પચાશ, સાતમે ચાલીશ સહસ પ્રાસાદ ॥ આઠમે સ્વર્ગે છ હજાર, નવ દશમે વંદું શત ચાર ॥ ૩॥ અગ્યાર બારમે ત્રણશેં સાર, નવ ગ્રૈવેયકે ત્રણશેં અઢાર॥ પાંચ અનુત્તર સર્વે મળી, લાખ ચોરાશી અધિકાં વળી ॥ ૪ ॥ સહસ સત્તાણું ત્રેવીશ સાર, જિનવર ભવન તણો અધિકાર ॥ લાંબાં સો જોજન વિસ્તાર, પચાશ ઊંચાં બહોંતેર ધાર ॥૫॥ એક સો એંશી બિંબપ્રમાણ,[1] સભાસહિત એક ચૈત્યે

[1] બાર દેવલોક સુધીના ઇંદ્રોને દરેક વિમાને ૧ ઉત્પાત સભા, ૨ મજ્જન સભા, ૩ અલંકાર સભા, ૪ સિદ્ધાયતન સભા અને ૫ વ્યવસાય સભા, એમ પાંચ પાંચ સભા હોય છે. દરેક સભા ત્રણત્રણ દ્વારવાળી હોય છે અને દરેક દ્વારે એકેક ચોમુખજી એટલે ચારચાર પ્રતિમાજી હોય છે, એટલે એક સભામાં ૧૨ હોવાથી ૫ સભાના ૧૨ પ્રતિમાજીમહારાજ થયા. મૂળ ચૈત્ય ત્રણ

જાણુ ॥ સો કોડ બાવન કોડ સંભાલ, લાખ ચોરાણું સહસ ચૌંઆલ ॥ ૬ ॥ સાતશેં ઉપર સાઠ વિશાળ, સવિ બિંબ પ્રણમું ત્રણ કાળ॥ સાત કોડ ને બહોંતેર લાખ, ભવનપતિમાં દેવળ ભાખ ॥ ૭ ॥ એક સો એંશી બિંબપ્રમાણ, એક એક ચૈત્યે સંખ્યા જાણ ॥ તેરશેં કોડ નેવ્યાસી કોડ, સાઠ લાખ વંદું કર જોડ ॥ ૮ ॥ બત્રીશેં ને ઓગણસાઠ, તીર્છા લોકમાં ચૈત્યનો પાઠ ॥ [1]ત્રણ લાખ એકાણું હજાર, ત્રણશેં વીશ તે બિંબ જુહાર ॥ ૯ ॥ વ્યંતર

દ્વારવાળાં હોય છે. તેના ગભારામાં ૧૦૮ પ્રતિમાજી અને ત્રણ દ્વારનાં ત્રણ ચોમુખજીના ૧૨ મળી ૧૨૦ પ્રતિમાજી તેમાં હોય. તેમાં પાંચ સભાનાં ૬૦ મેળવતાં ૧૮૦ પ્રતિમાજી સભા સહિત એક ચૈત્યમાં સમજવા. નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તરમાં દ્વારો નથી તેથી સભાઓ નથી માટે ત્યાંનાં ૩૨૩ ચૈત્યોમાં ૧૨૦ પ્રતિમાજી દરેકના ગણવા અને ૮૪૯૬૭૦૦ ચૈત્યમાં ૧૮૦ પ્રતિમાજી દરેકમાં ગણવા જેથી અહીં બતાવેલ સંખ્યા મળી રહેશે.

૧ તીર્છા લોકમાં નંદીશ્વર દ્વીપમાં ૫૨ ચૈત્ય, રૂચક દ્વીપમાં ૪ ચૈત્ય અને કુંડલ દ્વીપના ૪ ચૈત્ય મળી ૬૦ ચૈત્ય ચાર દ્વારવાળાં છે અને બાકીનાં ૩૧૯૯ ચૈત્ય ત્રણ દ્વારવાળાં છે, તેથી ચાર દ્વારવાળામાં ૧૨૪) અને ત્રણ દ્વારવાળામાં ૧૨૦ પ્રતિમાજી છે

જ્યોતિષીમાં વળી જેહ, શાશ્વતા જિન વંદું તેહ ॥ ઋષભ ચંદ્રાનન વારિષેણ, વર્દ્ધમાન-નામે ગુણસેણ ॥ ૧૦ ॥ સમેતશિખર વંદું જિન વીશ, અષ્ટાપદ વંદું ચોવીશ ॥ વિમલાચલ ને ગઢ ગિરનાર, આબુ ઉપર જિનવર જુહાર ॥૧૧॥ શંખેશ્વર કેસરિયો સાર, તારંગે શ્રીઅજિત જુહાર ॥ અંતરિક વરકાણો પાસ, જીરાવલો ને થંભણ પાસ ॥૧૨॥ ગામ નગર પુર પાટણ જેહ, જિનવરચૈત્ય નમું ગુણગેહ ॥ વિહરમાન વંદું જિન વીશ, સિદ્ધ અનંત નમું નિશદિશ ॥ ૧૩ ॥ અઢી દ્વીપમાં જે અણગાર, અઢાર સહસ શીલાંગના ધાર ॥ પંચ મહાવ્રત સમિતિ સાર, પાળે પળાવે પંચાચાર ॥ ૧૪ ॥ બાહ્ય અભ્યંતર

૧ તીર્ચ્છા લોકમાં નંદીશ્વર દ્વીપનાં ૫૨) ચૈત્ય, રૂચક દ્વીપનાં ૪ ચૈત્ય અને કુંડલ દ્વીપનાં ૪ ચૈત્ય મળી ૬૦ ચૈત્ય ચાર દ્વારવાળાં છે અને બાકીનાં ૩૧૯૯ ચૈત્ય ત્રણ દ્વારવાળાં છે. તેથી ચાર દ્વારવાળામાં ૧૨૪) અને ત્રણ દ્વારવાળામાં ૧૨૦ પ્રતિમાજી છે.

તપ ઉજમાલ, તે મુનિ વંદું ગુણ મણિમાલ ॥ નિત નિત ઊઠી કિર્ત્તિ કરૂં, જીવ કહે ભવ-સાયર તરૂં ॥ ૧૫ ॥

૪૭ ॥ અથ *મન્હ જિણાણં સજ્ઝાય.

મન્હ-માનવી. જિણાણં-જિનેશ્વરોની.
આણં-આજ્ઞા. મિચ્છં-મિથ્યાત્વનો.
પરિહરહ-ત્યાગ કરવો. ધરહ-ધારણ કરવું.
સમ્મત્તં-સમ્યકત્વને. છવ્વિહ-છવિધ, છ પ્રકારના.
આવસ્સયંમિ-આવશ્યકને વિષે. ઉજ્જુત્તો-ઉદ્યમવંત.
હોઇ-હોય. પઇદિવસં-પ્રતિદિવસ, હમેશાં.
પવ્વેસુ-પર્વ દિવસે. પોસહવયં-પૌષધવ્રત.
દાણં-સુપાત્રે દાન કરવું. સીલં-શીળ પાળવું.
તપો-તપ કરવો. ભાવો-ભાવના ભાવવી.
સજ્ઝાય-સ્વાધ્યાય. નમુક્કારો-નમસ્કાર.
પરોવયારો-પરોપકાર. અ-વળી.
જયણા-યતના, રક્ષા. જિણપૂઆ-જિનપૂજા
જિણથુણણં-જિનેશ્વરની સ્તુતિ. ગુરૂથુઅ-ગુરૂસ્તુતિ.
સાહમ્મિઆણ-સાધર્મિકની. વચ્છલ્લં-વત્સલતા.
વવહારસ્સ-વ્યવહારની. સુદ્ધી-શુદ્ધિ.
રહજત્તા-રથયાત્રા. તિત્થજત્તા-તીર્થયાત્રા.
ઉવસમ-ઉપશમ. વિવેગ-વિવેક.
સંવર-સંવર. ભાસાસમિઇ-ભાષાસમિતિ.

---

* આ સજ્ઝાયમાં શ્રાવકને યોગ્ય સદાચારના છત્રીશ પ્રકારનાં કૃત્યોનું વર્ણન છે. દરેક શ્રાવકે તે કરવામાં યથાશક્તિ ઉદ્યમવંત થવા જરૂર છે.

છઉમ્વ-છદ્માવસ્થની.
ધમ્મિયજણુ-ધાર્મિકજનનો.
કરણુ-ઇંદ્રિયોનું.
ચરણુ-ચારિત્રનો.
સંઘોવરિ-સંઘની ઉપર.
પુત્થય-પુસ્તક.
પભાવણા-પ્રભાવના.
સડ્ઢાણ-શ્રાવકનાં.
એયં-એ.
સુગુરૂ-સદગુરૂના.
કરૂણા-દયા.
સંસગ્ગો-સંસર્ગ, સહવાસ.
દમો-દમન.
પરિણામો-પરિણામ.
બહુમાણો-બહુમાન.
લિહણું-લખાવવું.
તિત્થે-તીર્થમાં.
કિચ્ચં-કૃત્ય.
નિચ્ચં-નિત્ય.
ઉવએસેણું-ઉપદેશવડે.

---

[1]મન્હ જિણાણં આણં, મિચ્છં પરિહ-
રહ ધરહ સમ્મત્તં ॥ છવ્વિહ-આવસ્સયંમિ,
ઉજ્જુત્તો હોઇ પઇદિવસં ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞા માનવી, મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવો, સમ્યકત્વ ધારણ કરવું, ૬ પ્રકારના આવશ્યકમાં પ્રતિદિવસ ઉદ્યમવંત થવું. ૧

પવ્વેસુ પોસહવયં, દાણં સીલં તવો અ
ભાવો અ ॥ સજ્ઝાય નમુક્કારો, પરોવયારો
અ જયણા અ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—પર્વ દિવસને વિષે પોસહ વ્રત કરવું, દાન, શીળ, તપ અને ભાવના, સ્વાધ્યાય, નમસ્કાર અને પરોપકાર કરવો તથા જયણા રાખવી. ૨

---

૧ મન્નહ જિણાણમાણં.

જિણપૂઆ જિણથુણણં, ગુરૂથુઅ સાહમ્મિઆણ વચ્છલ્લં ॥ વવહારસ્સ ય સુદ્ધી, રહજત્તા તિત્થજત્તા ય ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા, જિનેશ્વર ભગવાનની સ્તુતિ, ગુરૂની સ્તુતિ અને સાધર્મીને વિષે વાત્સલ્ય, વ્યવહારની શુદ્ધિ, રથયાત્રા અને તીર્થયાત્રા. ૩

ઉવસમ [1]વિવેગ સંવર, ભાસાસમિઈ [2]છજીવ-કરૂણા ય ॥ ધમ્મિઅજણસંસગ્ગો, કરણદમો ચરણપરિણામો ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—ઉપશમ, વિવેક, સંવર, ભાષાસમિતિ અને છકાય જીવની દયા, ધાર્મિક માણસનો સંસર્ગ, ઇંદ્રિયોનું દમન અને ચારિત્રના પરિણામ. ૪

સંઘોવરિ બહુમાણો, પુત્થયલિહણં પભાવણા તિત્થે ॥ સડ્ઢાણ કિચ્ચ—મેઅં, નિચ્ચં સુગુરૂવએસેણં ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ—શ્રી સંઘ ઉપર બહુમાન રાખવું, પુસ્તક લખાવવાં અને તીર્થની પ્રભાવના કરવી. શ્રાવકનાં આ કૃત્યો છે, તે નિરંતર સદ્‌ગુરૂના ઉપદેશથી જાણવાં. ૫ ઇતિ.

ઇતિ શ્રાવક દિનકૃત્ય સજ્ઝાય*

---

૧ વિવેક. ૨ ૬ જીવ.

*આ સજ્ઝાયમાં શ્રાવકને યોગ્ય હમેશની તથા પર્વદિવસની ૩૬ પ્રકારની કરણીનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે. વિશેષાર્થીએ આની મોટી ટીકા જોવી.

૪૮ ॥ અથ પોસહનું પચ્ચક્ખાણ ॥

[1]કરેમિ ભંતે[2]! પોસહં, આહારપોસહં દેસઓ સવ્વઓ, સરીરસક્કાર-પોસહં સવ્વ-

---

૧ આ સૂત્રવડે પોસહનું પચ્ચખ્ખાણ લેવાય છે. પ્રત્યાખ્યાન શબ્દનો અર્થ ત્યાગ કરવું અને પાળવું-સેવન કરવું, એમ બન્ને પ્રકારે થાય છે તેથી આહારપોસહં એટલે આહારનો ત્યાગ કરવારૂપ પોસહ કરૂં છું એમ અર્થ થાય છે. તેવીજ રીતે શરીરસત્કારપોસહં એટલે શરીરની શોભા ન કરવારૂપ પોસહ કરૂં છું, એ બંને બાબત ત્યાગ કરવાની છે. બ્રહ્મચેર-પોસહં અને અવ્વાવારપોસહં એટલે બ્રહ્મચર્યને પાળવારૂપ અને અવ્યાપાર (મન વચન અને કાયાના સાવદ્ય યોગ ત્યાગકરણરૂપ) ને પાળવારૂપ પોસહ કરૂં છું, એમ બંને પદનો અર્થ પાલન કરવાનો થાય છે. સામાયિક અને પોસહમાં ત્રણ કાળ સંબંધી પચ્ચખ્ખાણ થાય છે તે આ પ્રમાણે-કરેમિ પદવડે વર્તમાનકાળે સાવદ્ય યોગનો ત્યાગ કરવા રૂપ પચ્ચખ્ખાણ થાય છે. તસ્સ પદવડે અતીતકાળે (ભૂતકાળે) કરેલા સાવદ્ય યોગનું પ્રતિક્રમણ થાય છે અને સામાયિકમાં પચ્ચક્ખામિ પદવડે અનાગતકાળે (નિયમપર્યંતના ભવિષ્યકાળે) સાવદ્ય યોગ નહિં કરીશ, એમ પચ્ચખ્ખાણ થાય છે અને પોસહમાં ઠામિ પદવડે અનાગતકાળે એ બાબતનો ત્યાગ અને બે બાબતનું પાલન કરીશ, એ પ્રકારનો (ધર્મની પુષ્ટિ આપે તે) પોસહ કરીશ, એમ પચ્ચખ્ખાણ કરાય છે.

૨ ભંતે એ પદના ભદંત (કલ્યાણકારી), ભયાન્ત (ભયનો અંત કરનાર) અને ભવાન્ત (ભવનો અંત કરનાર) એવા ત્રણ અર્થ થાય છે. ભંતે એ પ્રકારે ભગવંતને આમન્ત્રણ કરવાવડે કરીને ગુરૂકુલવાસનું સૂચન થાય છે, અર્થાત્ સાધુઓએ ગુરુનિશ્રાએ રહેવું અને ગૃહસ્થે ગુરૂ મહારાજ પાસે સામાયિક ઉચ્ચરવું, એમ સૂચવાય છે.

ઓ, બંભચેર-પોસહં સવ્વઓ, અવ્વાવાર-પોસહં સવ્વઓ, ચઉવ્વિહં પોસહં ઠામિ જાવ દિવસં અહોરત્તં પજ્જુવાસામિ ॥

અર્થ—હે ભગવંત ! હું પોસહ કરૂં છું; આહારત્યાગ કરવાનો પોસહ દેશથી વા સર્વથી, શરીરસત્કાર ન કરવાનો પોસહ સર્વથી, બ્રહ્મચર્યનો પોસહ સર્વથી, અવ્યાપારનો પોસહ સર્વથી, આ ચાર પ્રકારના પોસહને હું કરૂં છું. તે આખો દિવસ વા રાત અને દિવસ પાળું ત્યાં સુધી.

દુવિહં તિવિહેણં, મણેણં વાયાએ કાએણં, ન કરેમિ, ન કારવેમિ, તસ્સ ભંતે ! પડિક્કમામિ, નિંદામિ, ગરિહામિ, અપ્પાણં વોસિરામિ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—બે પ્રકારે અને ત્રણ પ્રકારે; મન, વચન અને કાયા વડે એમ ત્રણ પ્રકારે, ન કરૂં તથા ન કરાવું એમ બે પ્રકારે; હે ભગવંત ! તે (અતીતકાળનાં પાપ) ને પ્રતિક્રમું છું; આત્માની સાખે નિંદુ છું, ગુરૂની સાખે ગર્હુ છું અને (એવા) આત્માને વોસિરાવું છું. ૧ ઇતિ.

---

૪૯ ॥ અથ પોસહ પારવાનું સૂત્ર ॥

સાગરચંદો કામો, ચંદવડિંસો સુદંસણો ધન્નો ॥ જેસિં પોસહપડિમા, અખંડિઆ જીવિઅંતે વિ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—સાગરચંદ કુમાર, કામદેવજી, ચંદ્રાવતંસ રાજા, સુદર્શન શેઠ, તેઓને ધન્ય છે કે જેઓની પૌષધપ્રતિમા, જીવિતના અંત સુધી (મરણાંત કષ્ટ પ્રાપ્ત થતાં) પણ અખંડિત રહી. ૧

ધન્ના સલાહણિજ્જા, સુલસા આણંદ કામદેવા ય ॥ જાસ પસંસઇ ભયવં, દઢવ્વયત્તં મહાવીરો ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—ધન્ય છે તે મનુષ્યોને અને તેઓ જ પ્રશંસાપાત્ર છે, સુલસા શ્રાવિકા, આણંદ અને કામદેવ શ્રાવક, જેમના દૃઢવ્રતપણાને ભગવંત શ્રી મહાવીરસ્વામિ વખાણે છે. ૨

પોસહ વિધે લીધો, વિધે પાર્યો, વિધિ કરતાં જે કાંઇ અવિધિ હુઓ હોય, તે સવિ હુ મન, વચન, કાયાએ કરી મિચ્છા મિ દુક્કડં ॥ ઇતિ ॥

૫૦ ॥ અથ સામાયિક લેવાનો વિધિ.

પ્રથમ સ્થાપનાચાર્યજી ન હોય તો ઊંચે આસને પુસ્તક-આદિ જ્ઞાનાદિનું ઉપકરણ મૂકીને, શ્રાવક તથા શ્રાવિકાએ કટાસણું મુહપત્તિ અને ચરવળો લઈ, શુદ્ધ વસ્ત્ર સહિત થઈ, જગ્યા પુંજી, કટાસણું પાથરી, તે ઉપર બેસી, મુહપત્તિ ડાબા હાથમાં મુખ પાસે રાખી, તે વડે મુખ ઢાંકી, જમણો હાથ ઉંચો સ્થાપનાજી સન્મુખ રાખીને એક નવકાર તથા પંચિંદિય કહેવા[1]. પછી ખમાસમણ દઈ, ઇરિયાવહિ, તસ્સ ઉત્તરી, અન્નત્થ ઊસસિએણં કહી, એક લોગસ્સનો ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી (લોગસ્સ ન આવડે તો ચાર નવકારનો) કાઉસ્સગ્ગ કરવો અને નમો અરિહંતાણં પદ બોલી, કાઉસ્સગ્ગ પારી લોગસ્સ કહેવો. પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન સામાયિક મુહપત્તિ પડિલેહું?" કહી [illegible] કહે "ઇચ્છં" કહી પચાસ બોલ ચિંતવવા સાથે મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન સામાયિક સંદિસાહું?" "ઇચ્છં" કહી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન સામાયિક ઠાઉં?" "ઇચ્છં" કહી બે હાથ જોડી એક નવકાર ગણી "ઇચ્છકારી ભગવન પસાય કરી સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવોજી" કહેવું. ગુરુ અથવા વડિલ હોય તો તેઓની પાસે કરેમિ ભંતે ઉચ્ચરવું નહિતર પોતાની મેળે કરેમિ ભંતે૦ પાઠ બોલવો. પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન બેસણે સંદિસાહું?" "ઇચ્છં" કહી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન બેસણે ઠાઉં? ઇચ્છં" કહેવું. પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન સજ્ઝાય સંદિસાહું? "ઇચ્છં"

---

૧ [illegible] ઉચ્ચારપૂર્વક એક નવકાર કહેવો.

કહી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સજ્ઝાય કરૂં?" "ઇચ્છં" કહી ત્રણ નવકાર ગણવા. પછી બે ઘડી વાંચવા આદિએ કરી ધર્મધ્યાન કરવું અથવા નવકારવાળી ગણવી. વિકથાદિ પ્રમાદમાં પડવું નહિ.

૫૧ ॥ અથ સામાયિક પારવાનો વિધિ.

પ્રથમ ચરવળો લઈ ઊભા થઇ ખમાસમણ દઇ ઇરિયાવહિ પડિક્કમી યાવત્ કાઉસ્સગ્ગ કરી, લોગસ્સ કહી, ખમાસમણ દઈ 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ મુહપત્તિ પડિલેહું ? ઇચ્છં' કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ખમાસમણ દઇ, ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સામાયિક પારૂં ૧ ? 'યથાશક્તિ' કહી, ખમાસમણ દઇ 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સામાયિક પાર્યું ? ૨' કંઈક વિસામા પછી 'તહત્તિ' કહી પછી જમણો હાથ ચરવળા ઉપર અથવા કટાસણા ઉપર સ્થાપી એક નવકાર ગણી 'સામાઇઅવયજુત્તો' કહેવો. પછી જમણો હાથ સ્થાપના સામે સવળો રાખીને એક નવકાર ગણવો. અહીં ઉપરા ઉપર ત્રણ સામાયિક કે બે સામાયિક કરવાં હોય તો દરેક સામાયિક લેતાં લેવાની વિધિ કરવી પણ વખતોવખત પારવું નહિ. બે સામાયિક કરવાં હોય તો બે પૂરાં થયે અને ત્રણ સામાયિક કરવાં હોય તો ત્રણ પૂરાં થયે એક વાર પારવું, એવી પ્રવૃત્તિ છે. એક સામટા આઠ દશ સામાયિક કરવાં હોય તો ત્રણ ત્રણ સામાયિક સુધી આ વિધિ જાળવો.*

---

૧ અહીં ગુરૂ 'પુણોવિ કાયવ્વો' કહે. ૨ અહીં ગુરૂ 'આયારો ન મોત્તવ્વો' કહે.

* લગોલગ સામાયિક લેવું હોય ત્યારે બીજું ત્રીજું સામાયિક લેતાં 'સજ્ઝાય કરૂં' ના બદલે 'સજ્ઝાયમાં છું' એમ કહી ત્રણ નવકારને બદલે એક નવકાર ગણવા.

પ૨ ॥ અથ ચૈત્યવંદન કરવાનો વિધિ.

પ્રથમ ત્રણ ખમાસમણ દઇને પછી "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ચૈત્યવંદન કરૂં ?, ઇચ્છં કહી," ચૈત્યવંદન, જં કિંચિ કહી, પછી બે કોણી પેટ ઉપર રાખી, બે હાથ જોડી અંજલિ કરી 'નમુત્થુણં' કહેવું. પછી મુક્તાશુક્તિમુદ્રાએ (બે-હાથ પોલા જોડી, માથા સુધી ઊંચા રાખી) 'જાવંતિ ચેઇઆઇં' કહી ખમાસમણ દઇ તેજ મુદ્રાએ 'જાવંત કેવિ સાહૂ' કહી, પછી અંજલિ કરી 'નમોऽર્હત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યઃ' કહી 'ઉવસગ્ગહરં' અથવા ગમે તે સુવિહિતનું કરેલું સ્તવન કહેવું. પછી મુક્તાશુક્તિમુદ્રાએ 'જય વીયરાય આભવમખંડા' સુધી કહી, હાથ જરા નીચા ઊતારી 'જય વીયરાય' પૂરા કરવા. પછી ઊભા થઈ, બે પગ વચ્ચે ચાર આંગળ અંતર રાખી, બે હાથે અંજલિ કરી "અરિહંતચેઇઆણં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં, અન્નત્થ ઊસસિ-એણં" કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. પછી નમો અરિ-હંતાણં કહી, 'નમોऽર્હત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય સર્વસાધુભ્યઃ' કહી, થોય જોડા માંહેની પહેલી થોય કહેવી.

પ૩ ॥ અથ ગુરૂવંદન કરવાનો વિધિ.

પ્રથમ બે ખમાસમણ દઈ નીચે મુજબ સુખસાતા પૂછવી. "ઇચ્છકાર સુહરાઇ[1], સુહદેવસિ[2], સુખ તપ, શરીર નિરાબાધ, સુખ સંજમ જાત્રા નિર્વહો છો જી ? સ્વામિ સાતા છે જી ? ભાત-પાણીનો લાભ દેજો જી."

પછી ખમાસમણ દઇ 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ અબ્ભુટ્ઠિ-ઓમિ અબ્ભિંતર રાઇઅં[3] ખામેઉં ?' કહી, અબ્ભુટ્ઠિઓ" કહેવો.

---

૧ બપોર પહેલાના વખતમાં કહેવું. ૨ બપોર પછીના વખતમાં કહેવું. ૩ બપોર પછીના વખતમાં 'દેવસિઅં' કહેવું.

૫૪॥ અથ દેવસિપ્રતિક્રમણ વિધિ ॥

પ્રથમ પૂર્વની રીતિએ સામાયિક લેવું. પછી પાણી વાપર્યું હોય તો ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ મુહપત્તિ પડિલેહું? ઇચ્છં" એમ કહી બેસીને ફક્ત મુહપત્તિ પડિલેહવી અને જો આહાર વાપર્યો હોય તો બે વાંદણાં દેવાં, ત્યાં બીજા વાંદણામાં "આવસ્સિઆએ" એ પદ ન કહેતાં અવગ્રહમાં જ ઊભા રહીને "ઇચ્છકારી ભગ૦ પસાય કરી પચ્ચખ્ખાણનો આદેશ દેશોજી" એમ કહેવું. પછી વડીલ પચ્ચખ્ખાણ કરાવે યા પોતે યથાશક્તિ પચ્ચખ્ખાણ કરે. પછી ખમાસમણ દઇ ઊભા થઈ "ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ ચૈત્યવંદન કરૂં? ઇચ્છં" એમ કહેવું. પછી બેસીને વડિલ ચૈત્ય-વંદન કરે. વડિલ ન હોય તો પંચાંગપ્રણિપાતથી [બન્ને ઢીંચણ જમીન ઉપર સ્થાપી] પોતે કરે. પછી " જં કિંચિ " કહેવું. પછી નમુત્થુણં કહી, ઊભા થઈ, અરિહંતચેઇઆણં કહી, અન્નત્થ૦ કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, નમોઽર્હત૦ કહી પહેલી થોય કહેવી. પછી લોગસ્સ, સવ્વલોએ અરિહંતચેઇઆણં, અન્નત્થ૦ કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, બીજી થોય કહેવી. પછી પુક્ખરવરદી, સુઅસ્સ ભગવઓ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં, વંદણવત્તિઆએ૦ કહી, અન્નત્થ૦ કહી, એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, ત્રીજી થોય કહેવી. પછી સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં કહી, વેયાવચ્ચગરાણં, અન્નત્થ૦ કહી, એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, નમોઽર્હત૦ કહી ચોથી થોય કહેવી. પછી બેસીને નમુત્થુણં કહેવું. પછી ઊભા થઇ, ચાર ખમાસમણ દેવા પૂર્વક "ભગવાનહં, આચાર્યહં, ઉપાધ્યાયહં, સર્વસાધુહં" એમ કહેવું. પછી 'ઇચ્છકારી સમસ્ત શ્રાવકને વાંદું' એમ કહેવું. પછી 'ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ દેવસિઅપડિક્કમણે ઠાઉં? ઇચ્છં' એ આદેશ માગીને બેસી, જમણો હાથ ચરવળા ઉપર યા ભૂમિ ઉપર સ્થાપી "સવ્વસ્સવિ દેવસિઅ, દુચ્ચિંતિઅ, દુબ્ભાસિઅ, દુચ્ચિટ્ઠિઅ, મિચ્છા મિ દુક્કડં."

પાઠ કહેવો. [પ્રતિક્રમણમાં દરેક આદેશ વડિલજ માગે. તેઓ હોય તો શ્રાવક પોતે માગે. આ વાત પીઠિકારૂપે સર્વત્ર જથી.] પછી ઊભા થઇ કરેમિ ભંતે૦ ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં જો મે દેવસિઓ અઇઆરો૦ કહી, તસ્સ ઉત્તરી૦ અન્નત્થ૦ કહી, પંચાચારની આઠ ગાથાનો અને તે ન આવડે તો આઠ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, પ્રગટ લોગસ્સ કહેવો. પછી બેસીને ત્રીજા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ઊભા થઇને બે વાંદણાં દેવાં, તેમાં બીજા વાંદણા વખતે અવગ્રહ બહાર નિકળવું નહિ. બીજું વાંદણું પૂરું થયે "ઇચ્છા૦ સં૦ ભ૦ દેવસિઅં આલોઉં ? ઇચ્છં.", કહી જો મે દેવસિઓ અઇઆરોનો પાઠ કહેવો. પછી 'સાત લાખ' અને 'અઢાર પાપસ્થાનક' કહેવાં. પછી 'સવ્વસ્સવિ દેવસિઅ દુચ્ચિંતિઅ દુબ્ભાસિઅ દુચ્ચિટ્ઠિઅ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦, ઇચ્છં, તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં,' એમ કહી વીરાસને બેસી અથવા ન આવડે તો જમણો ઢીંચણ ઊંચો રાખી, એક નવકાર કરેમિ૦ કહી, ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં જો મે દેવસિઓ અઇઆરો કહી, સંપૂર્ણ વંદિત્તુ કહેવું પણ તેમાં "તસ્સ ધમ્મસ્સ કેવલી-પન્નત્તસ્સ અબ્ભુટ્ઠિઓમિ" એ પદ બોલતાં ઊભા થવું અને અવ-ગ્રહની બહાર જઇને વંદિત્તુ પૂરું કરવું. પછી બે વાંદણાં દેવાં. બીજા વાંદણામાં અવગ્રહમાં ઊભા હોઇએ ત્યાં "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન અબ્ભુટ્ઠિઓમિ અબ્ભિંતર દેવસિઅં ખામેઉં ? ઇચ્છં ખામેમિ દેવસિઅં" કહીને જમણો હાથ ચરવળા ઉપર સ્થાપી, જં કિંચિ અપત્તિઅં ઇત્યાદિ પાઠ બોલતાં અબ્ભુટ્ઠિઓ ખામવો. પછી અવગ્રહ બહાર નિકળીને બે વાંદણાં દેવાં. બીજું વાંદણું પૂરું થાય ત્યારે અવગ્રહની બહાર નિકળી 'આયરિઅ ઉવજ્ઝાએ' કહેવું. પછી કરેમિ ભંતે, ઇચ્છામિ ઠામિ, તસ્સ ઉત્તરી, અન્નત્થ૦ કહી, બે લોગસ્સ અથવા ન આવડે તો આઠ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો [શાંતિ કે ખરાબ સ્વપ્નના કાઉસ્સગ્ગ સિવાય બીજી બધી જગાએ લોગસ્સના જ્યાં જ્યાં કાઉસ્સગ્ગ આવે ત્યાં

ત્યાં ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધીજ ગણવાનું ધ્યાનમાં રાખવું]. પછી પારીને લોગસ્સ૦ સવ્વલોએ અરિહંતચેઇ૦ અન્નત્થ૦ કહી, એક લોગસ્સ યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, પુખ્ખરવરદીવ૦ સુઅસ્સ ભગવઓ કરેમિ કાઉ૦ વંદણ૦ કહી, અન્નત્થ કહી એક લોગસ્સનો યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં કહેવું. પછી "સુઅદેવયાએ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં અન્નત્થ૦" કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, નમોऽર્હત્૦ કહી પુરૂષે સુઅદેવયાની થોય [અહીં સ્ત્રી હોય તો તે કમલદલની સ્તુતિ કહે.] કહેવી. પછી 'ખિત્તદેવયાએ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં અન્નત્થ૦ કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, નમોऽર્હત્૦ કહી જીસે ખિત્તે સાહૂ૦ની થોય કહેવી. [અહીં પણ સ્ત્રી હોય તો તે યસ્યાઃ ક્ષેત્ર૦ ની થોય કહે.] પછી એક નવકાર ગણી બેસીને મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી બે વાંદણાં દેવાં. પછી અવગ્રહમાં જ ઊભા ઊભાં "સામાયિક, ચઉવ્વિસત્થો, વાંદણાં, પડિક્કમણું, કાઉસ્સગ્ગ, પચ્ચખ્ખાણ કર્યું છે જી, ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં" એમ કહી, બેસીને નમો ખમાસમણાણં, નમોऽર્હત્૦ ઇત્યાદિ" પાઠ કહી, નમોસ્તુ વર્દ્ધમાનાય૦ કહેવું. [અહીં સ્ત્રી હોય તો તે સંસારદાવા૦ની ત્રણ થોય કહે.] પછી નમુત્થુણં કહી "ઇચ્છાકારેણ સંદિ૦ ભગ૦ સ્તવન ભણું? ઇચ્છં" એમ કહી સ્તવન કહેવું. [સ્તવન પૂર્વાચાર્યનું બનાવેલું ઓછામાં ઓછું પાંચ ગાથાનું હોવું જોઇએ.] પછી 'વરકનક' કહી પૂર્વની પેઠે ભગવાનાદિ ચારને, ભગવાનહં વગેરે કહી, ચાર ખમાસમણવડે થોભવંદન કરવું. પછી જમણો હાથ ચરવલા યા ભૂમિપર સ્થાપી અડ્ઢાઇજ્જેસુ કહેવું. પછી ઊભા થઇ "ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ દેવસિઅપાયચ્છિત્તવિસોહણત્થં કાઉસ્સગ્ગ કરું? ઇચ્છં દેવસિઅપાયચ્છિત્તવિસોહણત્થં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં અન્નત્થ૦ કહી, ચાર લોગસ્સ યા સોળ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, પ્રગટ લોગસ્સ કહેવો. પછી બે ખમાસમણ દેવાપૂર્વક "સજ્ઝાય સંદિસાહું?

ઇચ્છં " તથા " સજઝાય કરૂં ? ઇચ્છં " એવી રીતે બે આદેશ માગી, બેસી, એક નવકાર ગણીને વડિલ અગર તેમનો આદેશ માગી પોતે સજઝાય કહે. પછી એક નવકાર ગણી ઊભા થઇ ખમાસમણ દઇ " ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ દુકખકખય કમ્મકખયં નિમિત્તં કાઉસ્સગ્ગ કરૂં ? ઇચ્છં, દુકખકખય કમ્મકખય નિમિત્તં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં " એમ કહી અન્નત્થ૦ કહી સંપૂર્ણ ચાર લોગસ્સ યા સોળ નવકારનો કાઉસ્સગ કરી, પારી, નમોઽર્હત્ કહી, એક જણ 'લઘુશાંતિ' કહે અને બીજા કાઉસ્સગ્ગમાં સાંભળે. પછી કાઉસ્સગ્ગ પારી, લોગસ્સ કહી, ખમાસમણ દઇ ઇરિયાવહી, તસ્સ ઉત્તરી, અન્નત્થ૦ કહી, એક લોગસ્સ યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, લોગસ્સ કહેવો. પછી બેસી ચઉક્કસાય, જંકિંચિ, નમુત્થુણં, જાવંતિ ચેઇયાઇં કહી, ખમાસમણ દઇ 'જાવંત કેવિ સાહૂ, નમોઽર્હત્, ઉવસગ્ગહરં કહી બે હાથ લલાટે લગાડી જયવીયરાય કહી ખમાસમણ દઇ " ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ મુહપત્તિ પડિલેહું ? ઇચ્છં " કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ઊભા થઇ બે ખમાસમણ દેવા પૂર્વક " ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ સામાયિક પારૂં ? " " યથાશકિત " તથા ઇચ્છા૦ સંદિ ભગ૦ સામાયિક પાર્યું " તહત્તિ " કહી, સામાયિક પારવાની વિધિ પ્રમાણે સામાઇઅવયજુત્તો કહેવા પર્યંત સર્વ કહેવું. પછી સ્થાપના સ્થાપી હોય તો જમણો હાથ સવળો સ્થાપનાજી સન્મુખ રાખી એક નવકાર ગણવો. ઇતિ.

---

૫૫ ॥ અથ રાઈ પ્રતિક્રમણ વિધિ ॥

પ્રથમ પૂર્વ રીતિએ સામાયિક લેવું. પછી ખમાસમણ દઇ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ કુસુમિણ દુસુમિણ ઉહ્રાવણી[1] રાઇપાયચ્છિત્તવિસોહણત્થં કાઉસ્સગ્ગ કરૂં ? ઇચ્છં, કુસુમિણદુસુમિણ ઉહ્રાવણી રાઇપાયચ્છિત્તવિસોહણત્થં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં " એમ કહી, અન્નત્થ૦ કહી, કામભોગાદિનાં તે રાત્રિએ દુઃસ્વપ્ન

---

૧ ઓહડાવણી અગર ઉડ્રાવણી.

આવ્યાં હોય તો સાગરવરગંભીરા[2] સુધી અને બીજાં દુઃસ્વપ્ન [3]આવ્યાં હોય તો ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી ચાર લોગસ્સ યા સોળ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી. પ્રગટ લોગસ્સ કહેવો. પછી ખમાસમણ દઇ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ચૈત્યવંદન કરું ? ઇચ્છં" એમ કહી બેસીને પંચાંગપ્રણિપાતે જગચિંતામણિનું ચૈત્યવંદન જયવીયરાય પર્યંત કરવું. પછી ભગવાનાદિ ચારને થોભવંદન કરવું. પછી ઊભા થઇ બે ખમાસમણ દેવા પૂર્વક સજ્ઝાયના આદેશ માગી બેસીને એક નવકાર ગણી, ભરહેસરની સજ્ઝાય કહેવી. પછી ઇચ્છકાર સુહરાઇ૦ નો પાઠ કહેવો. પછી "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ રાઇયપડિક્કમણે ઠાઉં ? ઇચ્છં" એમ કહીં જમણો હાથ ઉપધિ ઉપર સ્થાપી, સવ્વસ્સવિ રાઇય દુચ્ચિંતિઅ૦ નો પાઠ કહેવો. પછી નમુત્થુણં કહી ઊભા થઇ કરેમિ ભંતે, ઇચ્છામિ ઠામિ, તસ્સ ઉત્તરી, અન્નત્થ૦ કહી એક લોગસ્સ યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. પછી લોગસ્સ, સવ્વલોએ અરિહં૦ અન્નત્થ૦ કહી, એક લોગસ્સ યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. પછી પુક્ખરવરદી૦ સુઅસ્સ ભગવઓ૦ વંદણ૦ અન્નત્થ૦ કહી પંચાચારની આઠ ગાથાનો યા આઠ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. પછી સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં કહી બેસીને ત્રીજા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ઊભા થઇ વાંદણાં બે દેવાં. પછી "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ રાઇઅં આલોઉં ? ઇચ્છં, આલોએમિ જો મે રાઇઓ૦"નો પાઠ કહેવો. પછી "સાતલાખ, અઢાર પાપસ્થાનક, સવ્વસ્સવિ રાઇઅ૦" દેવસિ પ્રતિક્રમણની પેઠે કહેવું. પછી બેસીને વીરાસન ન આવડે તો જમણો ઢીંચણ ઊભો રાખી નવકાર, કરેમિ ભંતે, ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં જો મે રાઇઓ૦ કહી વંદિત્તુ કહેવું. ૪૩ મી ગાથામાં "અબ્ભુટ્ઠિઓમિ" પદ કહેતાં ઊભા થઇ વંદિત્તુ પૂરું કરી, વાંદણાં બે દેવાં. પછી અવગ્રહમાંજ રહી, આદેશ માગી, અ-

---

૨. કામભોગાદિ કુસ્વપ્ન આવ્યા હોય તો ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી ચાર લોગસ્સ અને એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવાનો પણ વિધિ છે.
૩. ન આવ્યાં હોય તો પણ.

અભુટ્ઠિઓ૦ ખામીને અવગ્રહ બહાર નિકળી, વાંદણાં બે દેવાં. પછી આયરિઅ ઉવજ્ઝાયે૦ કહેવું. પછી કરેમિ ભંતે૦ ઇચ્છામિ ઠામિ, તસ્સ૦ અન્નત્થ૦ કહી સોળ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી [અત્ર તપચિંતવણીનો કાઉસ્સગ્ગ કરવાનો છે] પારી, પ્રગટ લોગસ્સ કહી બેસીને છઠ્ઠા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહી, ઊભા થઇને વાંદણાં બે દેવાં. પછી અવગ્રહની અંદર રહીને 'સકલ તીર્થ' કહેવું. પછી આદેશ માગી યથાશક્તિ પચ્ચખ્ખાણ કરવું. પછી છ આવશ્યક દેવસિઅની પેઠે સંભારવાં. પછી "ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિ" કહી બેસીને નમો ખમાસમણાણં નમોઽર્હત્૦ કહી, વિશાલલોચનદલં૦ કહેવું. [અહીં સ્ત્રીએ સંસારદાવાની ત્રણ થોય કહેવી.] પછી નમુત્થુણં કહી ઊભા થઇ અરિ૦ અન્નત્થ૦ કહી, એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, નમોઽર્હત્૦ કહી કલ્લાણકંદંની પ્રથમ થોય કહેવી. પછી લોગસ્સ૦ પુક્ખરવરદી૦ સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં૦ કહેવા પુર્વક દેવવંદન કરીએ છીએ તે વિધિએ દેવસિપ્રતિક્રમણની પેઠે કલ્લાણકંદંની ચોથી થોય કહેવા પર્યંત સર્વ વિધિ કરવી. પછી બેસીને નમુત્થુણં કહી ભગવાનાદી ચારને થોભવંદન કરવું. પછી જમણો હાથ ઉપધિ ઉપર સ્થાપી, અઠ્ઠાઇજ્જેસુ કહેવું. પછી બંને ઢીંચણ ભૂમિ પર સ્થાપી ઇશાનકોણ સન્મુખ બેસી યા તે દિશા મનમાં ચિંતવીને ખમાસમણ દઇ શ્રી સીમંધર સ્વામીનું ચૈત્યવંદન, સ્તવન, જયવીયરાય, થોય પર્યંત વિધિપૂર્વક કરવું તેમાં અરિહંત ચેઇયાણંથી ઊભા થઇને વિધિ કરવી. તેજ પ્રમાણે ખમાસમણ દઇ શ્રી સિદ્ધાચલજીનું ચૈત્યવંદન, સ્તવન, જયવીયરાય, થોય પર્યંત વિધિપૂર્વક કરવું. પછી સામાયિક પારવાના વિધિની રીતીએ સામાયિક પારવું. ઇતિ.

તા. ક. ગુરૂમહારાજ હોય ત્યારે તેઓ જેમ આદેશ માગે છે, તેઓ કાઉસ્સગ્ગ પારે ત્યારે આપણે પારીએ છીએ, કઇ સૂત્ર કહેવું હોય ત્યારે તેઓની પાસે કહેવાનો આદેશ માગીએ છીએ, તેજ પ્રકારે તેમને વિરહે કરેમિ ભંતે ઉચ્ચરાવનાર જ્ઞાનસૂત્રપ્રત્યે પણ પતિક્રમણ કરતી વખતે વિનયથી વર્ત્તવું યોગ્ય છે.

॥ અથ પચ્ચક્ખાણ પારવાનો વિધિ ॥

૧ પ્રથમ "ઇરિયાવહિ" પડિક્કમી, યાવત્ "જગચિંતામણિ" નું ચૈત્યવંદન "જયવીયરાય" સુધી કરવું. પછી "મન્હ જિણાણ" ની સજ્ઝાય કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ખમાસમણ દઇ 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! પચ્ચખ્ખાણ પારૂં? યથાશકિત.' ઇચ્છામિ૦ ઇચ્છા૦ સંદિસહ ભગવન્! પચ્ચખ્ખાણ૦ પાર્યું. "તહત્તિ" એમ કહી જમણો હાથ કટાસણા અથવા ચરવલા ઉપર સ્થાપી, એક "નવકાર" ગણી, પચ્ચખ્ખાણ કર્યું હોય, તેનું નામ કહીને પારવું. તે આ પ્રમાણે—"ઉગ્ગએ સૂરે નમુક્કારસહિઅં, પોરિસિં, સાઢપોરિસિં, ગંઠિસહિઅં, મુટ્ઠિસહિઅં પચ્ચખ્ખાણ કર્યું ચઉવ્વિહાર; આયંબિલ, નિવિ, એકાસણું, બેઆસણું પચ્ચખ્ખાણ કર્યું તિવિહાર; પચ્ચખ્ખાણ ફાસિઅં, પાલિઅં, સોહિઅં, તીરિઅં, કિટ્ટિઅં, આરાહિઅં, જં ચ ન આરાહિઅં, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં, એમ કહી એક નવકાર ગણવો. ઇતિ ॥

॥ અથ પ્રભાતનાં પચ્ચક્ખાણ ॥

॥ નમુક્કારસહિઅં મુટ્ઠિસહિઅંનું ॥

"ઉગ્ગએ સૂરે, નમુક્કારસહિઅં, મુટ્ઠિસહિઅં, પચ્ચક્ખાઇ, ચઉવ્વિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિઆગારેણં વોસિરઇ." ઇતિ ॥

॥ અથ પોરિસિ સાઢપોરિસિનું ॥

"ઉગ્ગએ સૂરે, નમુક્કારસહિઅં, પોરિસિં, સાઢપોરિસિં, મુટ્ઠિસહિઅં, પચ્ચક્ખાઇ, ઉગ્ગએ સૂરે, ચઉવ્વિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, પચ્છન્નકાલેણં, દિસામોહેણં, સાહુવયણેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિઆગારેણં વોસિરઇ." ઇતિ ॥

॥ અથ સાંજનાં પચ્ચક્ખાણ ॥

॥ ચઉવિહારનું ॥

"દિવસચરિમં પચ્ચક્ખાઇ, ચઉવ્વિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરઇ." ઇતિ ॥

॥ તિવિહારનું ॥

"દિવસચરિમં પચ્ચક્ખાઇ, તિવિહંપિ આહારં, અસણં, ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરઇ." ઇતિ ॥

॥ દુવિહારનું ॥

"દિવસચરિમં પચ્ચક્ખાઇ, દુવિહંપિ આહારં, અસણં, ખાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરઇ." ઇતિ ॥

॥ અથ સીમંધર જિન ચૈત્યવંદન ॥

(૧)

શ્રી સીમંધર વીતરાગ, ત્રિભુવન તુમે ઉપગારી, શ્રી શ્રેયાંસ પિતા કુળે, બહુ શોભા તુમારી ॥ ૧ ॥ ધન્ય ધન્ય માતા સત્યકી, જેણે જાયો જયકારી ॥ વૃષભ લંછને વિરાજમાન, વંદે નરનારી ॥૨॥ ધનુષ પાંચશે દેહડીએ, શોહીએ સોવનવાન ॥ કીર્ત્તિવિજય ઉવઝાયનો, વિનય ધરે તુમ ધ્યાન ॥ ૩ ॥ ઇતિ ॥

(૨)

સીમંધર પરમાતમા, શિવસુખના દાતા ॥ પુખ્ખલવઈ વિજયે જયો, સર્વ જીવના ત્રાતા ॥ ૧ ॥ પૂર્વ વિદેહ પુંડરિગિણી, નયરીએ સોહે ॥ શ્રી શ્રેયાંસ રાજા તિહાં, ભવિયણનાં મન મોહે ॥ ૨ ॥ ચૌદ સુપન નિર્મળ લહી, સત્યકી રાણી માત ॥ કુંથુ અર જિન અંતરે, શ્રી સીમંધર જાત ॥ ૩ ॥ અનુક્રમે પ્રભુ જનમિયા, વળી યૌવન પાવે ॥ માત પિતા હરખે કરી, રૂક્મિણી પરણાવે ॥ ૪ ॥ ભોગવી સુખ સંસારનાં, સંજમ મન લાવે ॥ મુનિસુવ્રત નમી અંતરે, દીક્ષા પ્રભુ પાવે ॥ ૫ ॥ ઘાતી કર્મનો ક્ષય કરી, પામ્યા કેવલનાણ ॥ ઋષભ લંછને શોભતા, સર્વ ભાવના જાણ ॥ ૬ ॥ ચોરાશી જસ ગણધરા, મુનિવર એક સો કોડ ॥ ત્રણ ભુવનમાં જોવતાં, નહિ કોઈ એહની જોડ ॥ ૭ ॥ દશ લાખ કહ્યા કેવળી, પ્રભુજીનો પરિવાર ॥ એક સમય ત્રણ કાળના, જાણે સર્વ વિચાર ॥૮॥ ઉદય પેઢાલ જિનાંતરે એ, થાશે જિનવર સિદ્ધ ॥ જસવિજય ગુરુ પ્રણમતાં, શુભ વંછિત ફળ લીધ ॥ ૯ ॥ ઇતિ ॥

॥ અથ શ્રી સિદ્ધાચળજીનાં ચૈત્યવંદન ॥

(૧)

વિમલ કેવલ જ્ઞાન કમલા, કલિત ત્રિભુવન હિતકરં ॥ સુર-રાજ સંસ્તુત ચરણ પંકજ, નમો આદિ જિનેશ્વરમ્ ॥ ૧ ॥ વિમલ ગિરિવર શૃંગ મંડણ, પ્રવર ગુણ ગણ ભૂધરં ॥ સુર અસુર કિન્નર કોડિ સેવિત ॥ નમો૦ ॥ ૨ ॥ કરતી નાટક કિન્નરીગણ, ગાય જિન-ગુણ મનહરં ॥ નિર્જરાવલી નમે અહનિશ ॥ નમો૦ ॥ ૩ ॥ પુંડરીક ગણપતિ સિદ્ધિ સાધી, કોડી પંણ મુનિ મનહરં ॥ શ્રી વિમલગિરિવર શૃંગ સિદ્ધયા ॥ નમો૦ ॥ ૪ ॥ નિજ સાધ્ય સાધક સુર મુનિવર, કોડિનંત એ ગિરિવરં ॥ મુકિતરમણી વર્યા રંગે ॥ નમો૦ ॥ ૫ ॥ પાતાલ નર સુર લોકમાંહી, વિમલગિરિવરતો પરં ॥ નહિ અધિક તીરથ તીર્થપતિ કહે ॥ નમો૦ ॥ ૬ ॥ એમ વિમલ ગિરિવર શિખરમંડણ દુઃખવિહંડણ ધ્યાઇએ ॥ નિજ શુદ્ધ સત્તા સાધનાર્થં, પરમ જ્યોતિ નિપાઈએ ॥ ૭ ॥ જિત મોહ કોહ વિછોહ નિદ્રા, પરમપદસ્થિત જયકરં ॥ ગિરિરાજ સેવા કરણ તત્પર, પદ્મવિજય સુહિતકરં ॥ ૮ ॥

૨

શ્રી શત્રુંજય સિદ્ધક્ષેત્ર, દીઠે દુર્ગતિ વારે ॥ ભાવ ધરીને જે ચઢે, તેને ભવપાર ઊતારે ॥ ૧ ॥ અનંત સિદ્ધનું એહ ઠામ, સકલ તીર્થનો રાય ॥ પૂર્વ નવાણું ઋષભદેવ, જ્યાં ઠવીઆ પ્રભુ પાય ॥ ૨ ॥ સુરજ કુંડ સોહામણો એ, કવડ જક્ષ અભિરામ ॥ નાભિરાયા કુળમંડણો, જિનવર કરૂં પ્રણામ ॥ ૩ ॥ ઇતિ ॥

॥ અથ સીમંધરજિન સ્તવન ॥

૧

સુણો ચંદાજી, સીમંધર પરમાતમ પાસે જાજો ॥ મુજ વિનતડી, પ્રેમ ધરીને એણી પરે તુમે સંભળાવજો ॥ એ આંકણી ॥ જે ત્રણ ભુવનનો નાયક છે, જસ ચોસઠ ઇંદ્ર પાયક છે; નાણ દરિસણ જેહને ખાયક છે, સુણો૦ ॥ ૧ ॥ જેની કંચનવરણી કાયા છે, જસ ધોરી લંછન પાયા છે; પુંડરિગિણી નગરીનો રાયા છે, સુણો૦ ॥ ૨ ॥ બાર પર્ષદા માંહિ વિરાજે છે, જશ ચોત્રીશ અતિશય છાજે છે, ગુણ પાંત્રીશ વાણીએ ગાજે છે, સુણો૦ ॥૩॥ ભવિજનને જે પડિબોહે છે, જસ અધિક શીતળ ગુણ સોહે છે; રૂપ દેખી ભવિજન મોહે છે, સુણો૦ ॥ ૪ ॥ તુમ સેવા કરવા રસિયો છું, પણ ભરતમાં દૂર વસિયો છું; મહા મોહરાય કર ફસિયો છું, સુણો૦ ॥ ૫ ॥ પણ સાહિબ ચિત્તમાં ધરિયો છે, તુમ આણાખડ્ગ કર ગ્રહિયો છે; તે કાંઇક મુજથી ડરિયો છે, સુણો૦ ॥ ૬ ॥ જિન ઉત્તમ પુંઠ હવે પૂરો, કહે પદ્મવિજય થાઉં શૂરો, તો વાધે મુજ મન અતિ નૂરો સુણો૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ ॥

(૨)

પુષ્ખલવઇ વિજયે જયો રે, નયરી પુંડરિગિણી સાર ॥ શ્રી સીમંધર સાહિબા રે, રાય શ્રેયાંસ કુમાર જિણંદરાય ! ધરજો ધર્મસ્નેહ ॥ એ આંકણી ॥ ॥ ૧ ॥ મ્હોટા ન્હાના અંતરો રે, ગિરૂઆ નવિ દાખંત ॥ શશિદરિસણ સાયર વધે રે, કૈરવવન વિકસંત ॥ જિ૦ ॥ ૨ ॥ ઠામ કુઠામ ન લેખવે રે, જગ વરસંત જળધાર ॥ કર દોય કુસુમે વાસીએ રે, છાયા સવિ આધાર ॥ જિ૦ ॥ ૩ ॥

રાય અને રંક સરિખા ગણે રે, ઉદ્યોતે શશિ સૂર ॥ ગંગાજળ તે બિહુંતણારે, તાપ કરે સવિ દૂર ॥ ૪ ॥ જિ૦ ॥ સરિખા સહુને તારવારે, તિમ તુમે છો મહારાજ ॥ મુજશું અંતર કિમ કરો રે, બાંહ્ય ગ્રહ્યાની લાજ ॥ ૫ ॥ જિ૦ ॥ મુહ દેખી ટીલું કરે રે, તે નવિ હોય પ્રમાણ ॥ મુજરો માને સવિતણે રે, સાહિબ તેહ સુજાણ ॥ ૬ ॥ જિ૦ ॥ વૃષભ લંછન માતા સત્યકી રે, નંદન રૂકમિણી કંત ॥ વાચક જસ ઇમ વીનવે રે, ભય ભંજન ભગવંત ॥ ૭ ॥ જિ૦ ॥ ઇતિ ॥

॥ અથ શ્રી સિદ્ધાચળજીનાં સ્તવન ॥

(૧)

આંખલડીએ રે મેં આજ, શેત્રુંજો દીઠારે ॥ સવા લાખ ટકાનો દહાડારે, લાગે મને મીઠો રે ॥ એ આંકણી ॥ સફળ થયો મારા મનનો ઉમાહો, વાલા મારા ભવનો સંશય ભાંગ્યો રે ॥ નરક તિર્યંચ ગતિ દૂર નિવારી, ચરણે પ્રભુજીને લાગ્યો રે ॥ શેત્રુંજો૦ ॥ ૧ ॥ માનવભવનો લાહો લીજે ॥ વા૦ ॥ દેહડી પાવન કીજેરે ॥ સોના રૂપાનાં ફૂલડે વધાવી, પ્રેમે પ્રદક્ષિણા દીજે રે ॥ શેત્રુંજો૦ ॥ ૨ ॥ દૂધડે પખાળીને કેસર ઘોળી ॥ વા૦ ॥ શ્રી આદીશ્વર પૂજ્યારે ॥ શ્રી સિદ્ધાચળ નયણે જોતાં, પાપ મેવાસી ધ્રૂજ્યારે ॥ શેત્રુંજા૦ ॥ ૩ ॥ શ્રીમુખ સુધર્મા સુરપતિ આગે ॥ વા૦ ॥ વીર જિણંદ ઇમ બોલેરે ॥ ત્રણ ભુવનમાં તીરથ મોટું, નહિ કોઇ શેત્રુંજા તોલે રે ॥ શેત્રુંજો૦ ॥ ૪ ॥ ઇંદ્ર સરિખા એ તીરથની ॥ વા૦ ॥ ચાકરી ચિત્તમાં ચાહેરે ॥ કાયાની તો કાસળ

ડાળે, સૂરજ કુંડમાં નાહીરે ॥ શેત્રુંજો૦ ॥ ૫ ॥ કાંકરે કાંકરે શ્રી સિધ્ધક્ષેત્રે ॥ વા ॥ સાધુ અનંતા સિદ્ધયારે ॥ તે માટે એ તીરથ મોટું, ઉધ્ધાર અનંતા કીધા રે ॥ શેત્રુંજો૦ ॥ ૬ ॥ નાભિરાયાસુત નયણે જોતાં ॥ વા૦ ॥ મેહ અમીરસ વૂઠયા રે ॥ ઉદયરત્ન કહે આજ મારે પોલે, શ્રી આદીશ્વર તૂઠયારે ॥ શેત્રુંજો૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ ॥

(૨)

॥ જશોદા માવડી ॥ એ દેશી ॥

યાત્રા નવાણું કરીએ, વિમલગિરિ ॥ યાત્રા નવાણું કરીએ ॥ એ આંકણી ॥ પુરવ નવાણું વાર શેત્રુંજાગિરિ, રિખભજિણંદ સમોસરીએ ॥ વી૦ ॥ ૧ ॥ કોડિ સહસ ભવ પાતક તૂટે, શેત્રુંજા સામું ડગ ભરીએ ॥ વિ૦ ॥ ૨ ॥ સાત છઠ્ઠ દોય અઠ્ઠમ તપસ્યા, કરી ચઢીએ ગિરિવરીએ ॥ વિ૦ ॥ ૩ ॥ પુંડરીક પદ જપીએ હરખે, અધ્યવસાય શુભ ધરીએ ॥ વિ૦ ॥ ૪ ॥ પાપી અભવ્ય ન નજરે દેખે, હિંસક પણ ઉદ્ધરીએ ॥ વિ૦ ॥ ૫ ॥ ભોંય સંથારો ને નારીતણો સંગ, દૂર થકી પરિહરીએ ॥ વિ૦ ॥ ૬ ॥ સચિત પરિહારી ને એકલઆહારી, ગુરૂ સાથે પદ ચલીએ ॥ વિ૦ ॥ ૭ ॥ પડિક્કમણાં દોય વિધિશું કરીએ, પાપપડલ વિખરીએ ॥ વિ૦ ॥ ૮ ॥ કલિકાલે એ તીરથ મોટું, પ્રવહણ જિમ ભર દરીએ ॥ વિ૦ ॥ ૯ ॥ ઉત્તમ એ ગિરિવર સેવંતાં, પદ્મ કહે ભવ તરીએ ॥ વિમલ૦ ॥ ૧૦ ॥ ઇતિ ॥

॥ અથ સીમંધર જિન થોય ॥

(૧)

સીમંધર જિનવર, સુખકર સાહેબ દેવ ॥ અરિહંત સકળની, ભાવ ધરી કરૂં સેવ ॥ સકલાગમ પારગ, ગણધર ભાષિત વાણી ॥ જયવંતી આણા, જ્ઞાનવિમળ ગુણખાણી ॥ ૧ ॥ આ થોય ચાર વખત કહેવાય છે ॥ ઇતિ ॥

(૨)

શ્રી સીમંધર દેવ સુહંકર, મુનિ મન પંકજ હંસાજી ॥ કુંથુ અર જિન અંતર જન્મ્યા, તિહુઅણ જસ પરશંસાજી ॥ સુવ્રત નમિ અંતર વરી દીક્ષા, શિક્ષા જગત નિરાસજી ॥ ઉદય પેઢાલ જિનાંતરમાં પ્રભુ, જાશે શિવ વહુ પાસજી ॥ ૧ ॥ બત્રીશ ચઉસટ્ઠિ ચઉસટ્ઠિ મળિયા, ઇગ સય સટ્ઠિ ઉક્કિટ્ઠાજી ॥ ચઉ અડ અડ મળી મધ્યમ કાળે, વીશ જિનેશ્વર દીઠાજી ॥ દો ચઉ ચાર જઘન્ય દશ જંબુ, ધાયઈ પુખર મોઝારેજી ॥ પૂજો પ્રણમો આચારાંગે, પ્રવચનસાર ઉદ્ધારે જી ॥ ૨ ॥ સીમંધર વર કેવળ પામી, જિનપદ ખવણ નિમિત્તેજી ॥ અર્થ નિદેશન, વસ્તુ નિવેશન, દેતાં સુણત વિનિતેજી ॥ દ્વાદશ અંગ પુરવયુત રચિયાં, ગણધર લબ્ધિ વિકસિયાજી ॥ અપજ્જવસિય જિનાગમ વંદો, અક્ષય પદના રસિયાજી ॥ ૩ ॥ આણારંગી સમકિત સંગી, વિવિધ ભંગ વ્રતધારીજી ॥ ચઉવ્વિહ સંઘ તીરથ રખવાળી, સહુ ઉપદ્રવ હરનારીજી ॥ પંચાંગુલી સુર શાસન દેવી, દેતો તસ જસ ઋદ્ધિજી ॥ શ્રી શુભવીર કહે શિવ સાધન, કાર્ય સકળમાં સિદ્ધિજી ॥ ૪ ॥ ઇતિ ॥

॥ અથ શ્રી સિદ્ધાચળજીની થોય ॥

(૧)

પુંડરગિરિ મહિમા, આગમમાં પ્રસિદ્ધ ॥ વિમલાચલ ભેટી, લહીએ અવિચલ ઋદ્ધ ॥ પંચમી ગતિ પહોતા, મુનિવર કોડાકોડ ॥ એણે તીરથ આવી, કર્મ વિપાક વિછોડ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

(૨)

શ્રી શત્રુંજય તીરથ સાર, ગિરિવરમાં જેમ મેરૂ ઉદાર, ઠાકુર રામ અપાર ॥ મંત્રમાંહે નવકારજ જાણું ॥ તારામાં જેમ ચંદ્ર વખાણું, જળધર જળમાં જાણું ॥ પંખીમાં જેમ ઉત્તમ હંસ, કુળમાંહે જેમ ઋષભનો વંશ, નાભિતણો એ અંશ ॥ ક્ષમાવંતમાં જેમ અરિહંત, તપશૂરા મુનિવર મહંત, શત્રુંજય ગિરિ ગુણવંત ॥૧॥ ઋષભ અજિત સંભવ અભિનંદા, સુમતિનાથ મુખ પુનમચંદા, પદ્મપ્રભ સુખકંદા ॥ શ્રી સુપાર્શ્વ ચંદ્રપ્રભ સુવિધિ, શીતલ શ્રેયાંસ સેવો બહુ બુદ્ધિ, વાસુપૂજ્ય મતિ શુદ્ધિ ॥ વિમલ અનંત ધર્મ જિન શાંતિ, કુંથુ અર મલ્લિ નમું એકાંતિ, મુનિસુવ્રત શુદ્ધ પંથી ॥ નમિ નેમ પાસ વીર જગદીશ, નેમ વિના એ જિન ત્રેવીશ, સિદ્ધગિરિ આવ્યા ઇશ ॥ ૨ ॥ ભરતરાય જિન સાથે બોલે, સ્વામી શત્રુંજય ગિરિ કુણ તોલે, જિનનું વચન અમોલે ॥ ઋષભ કહે સુણો ભરતજી રાય, છરી પાળંતા જે નર જાય, પાતક ભૂકો થાય ॥ પશુ પંખી જે ઇણ ગિરિ આવે, ભવ ત્રીજે તે સિદ્ધજ થાવે, અજરામર પદ પાવે ॥ જિનમતમેં શેત્રુંજો વખાણ્યો, તે મેં આગમ દિલમાંહે આણ્યો, સુણતાં સુખ ઉર આણ્યો ॥ ૩ ॥

—

સંઘપતિ ભરત નરેસર આવે, સોવનતણાં પ્રાસાદ કરાવે, મણિમય મુરતિ હાવે ॥ નાભિરાયા મરૂદેવી માતા, બ્રાહ્મી સુંદરી બહેન વિખ્યાતા, મૂર્ત્તિ નવાણું ભ્રાતા ॥ ગોમુખ ને ચક્કેસરી દેવી, શત્રૂંજય સાર કરે નિત્યમેવી, તપગચ્છ ઉપર હેવી ॥ શ્રી વિજયસેન સૂરીશ્વર રાયા, શ્રી વિજયદેવ સૂરિ પ્રણમી પાયા, ઋષભદાસ ગુણ ગાયા ॥ ૪ ॥

॥ અથ પંચમીની સ્તુતિ ॥

(શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્ત.)

પંચાનંતકસુપ્રપંચપરમા—નંદપ્રદાનક્ષમં, પંચાનુત્તરસીમદિવ્યપદવી–વશ્યાય મંત્રોપમં ॥ યેન પ્રોજ્વલપંચમીવરતપો, વ્યાહારિ તત્કારણં, શ્રીપંચાનનલાંછનઃ સ તનુતાં શ્રીવર્દ્ધમાનઃ શ્રિયમ્ ॥૧॥ યે પંચાશ્રવરોધસાધનપરાઃ પંચપ્રમાદાહરાઃ, પંચાણુવ્રતપંચસુવ્રતવિધિ–પ્રજ્ઞાપના સાદરાઃ કૃત્વા પંચહૃષીકનિર્જયમથો પ્રાપ્તા ગતિં પંચમીમ્, તેઽમી સંયમપંચમીવ્રત ભૃતાં તીર્થંકરાઃ શંકરાઃ ॥૨॥ પંચાચારધુરીણપંચમગણા—ધીશેન સંસૂત્રિતં, પંચજ્ઞાનવિચારસારકલિતં પંચેષુપંચત્વદં ॥ દીપાભં ગુરૂપંચમારતિમિરે એકાદશીરોહિણી—પંચમ્યાદિફલપ્રકાશનપટું ધ્યાયામિ જૈનાગમમ ॥ ૩ ॥ પંચાનાં પરમેષ્ઠિનાં સ્થિરતયા શ્રીપંચમેરૂશ્રિયં, ભક્તાનાં ભવિનાં ગૃહેષુ બહુશો યઃ પંચદિવ્યં વ્યધાત્ ॥ પ્રહ્વે પંચ જગન્મનો મતિકૃતૌ સ્વારત્નપાંચાલિકા, પંચમ્યાદિતપોવતાં ભવતુ સા સિદ્ધાયિકા વાયિકા ॥ ૪ ॥ ઇતિ ॥

॥ અથ ક્રોધની સજ્ઝાય ॥

કડવાં ફળ છે ક્રોધનાં, જ્ઞાની એમ બોલે ॥ રીસતણો રસ જાણીએ, હલાહલ તોલે ॥ કડવાં૦ ॥ ૧ ॥ ક્રોધે ક્રોડ પૂરવતણું, સંજમ ફળ જાય ॥ ક્રોધ સહિત તપ જે કરે, તે તો લેખે ન થાય ॥ ॥ કડવાં૦ ॥ ૨ ॥ સાધુ ઘણો તપિયો હતો, ધરતો મન વૈરાગ ॥ શિષ્યના ક્રોધથકી થયો, ચંડકોશિયો નાગ ॥ કડવાં૦॥ ૩ ॥ આગ ઊઠે જે ઘરથકી, તે પહેલું ઘર બાળે ॥ જળનો જોગ જો નવિ મળે, તો પાસેનું પ્રજાળે ॥ કડવાં૦ ॥ ૪ ॥ ક્રોધતણી ગતિ એહવી, કહે કેવલનાણી ॥ હાણ કરે જે હેતની, જાળવજો એમ જાણી ॥ કડવાં૦॥૫॥ ઉદયરત્ન કહે ક્રોધને, કાઢજો ગળે સાહી ॥ કાયા કરજો નિર્મળી, ઉપશમરસે નાહી ॥ કડવાં૦ ॥૬॥ ઇતિ ॥

॥ અથ માનની સજ્ઝાય ॥

રે જીવ માન ન કીજીએ, માને વિનય ન આવે રે ॥ વિનય વિના વિદ્યા નહીં, તો કિમ સમકિત પાવે રે ॥ રે૦॥૧॥ સમકિત વિણ ચારિત્ર નહીં, ચારિત્ર વિણ નહી મુક્તિ રે, મુક્તિનાં સુખ છે શાશ્વતાં, તે કેમ લહીએ જુક્તિ રે ॥ રે૦॥૨॥ વિનય વડો સંસારમાં, ગુણમાં અધિકારી રે ॥ માને ગુણ જાએ ગળી, પ્રાણી જો જો વિચારી રે ॥ રે૦॥ ૩ ॥ માન કર્યું જો રાવણે, તે તો રામે માર્યો રે ॥ દુર્યોધન ગર્વે કરી, અંતે સવિ હાર્યો રે ॥ રે૦ ॥ ૪ ॥ સૂકાં લાકડાં સારિખો, દુઃખદાયી એ ખોટો રે ॥ ઉદયરત્ન કહે માનને, દેજો દેશવટો રે ॥ રે૦ ॥ ૫ ॥ ઇતિ ॥

॥ અથ માયાની સજઝાય ॥

સમકિતનું મૂળ જાણીએજી, સત્ય વચન સાક્ષાત્ ॥ સાચામાં સમકિત વસેજી, માયામાં મિથ્યાત્વ રે ॥ પ્રાણી, મ કરીશ માયા લગાર ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ મુખ મીઠો જૂઠો મનેજી, કૂડ કપટનો રે કોટ ॥ જીભે તો જીજી કરે જી, ચિત્તમાં તાકે ચોટ રે ॥ પ્રાણી૦ ॥ ૨ ॥ આપ ગરજે આઘો પડે જી, પણ ન ધરે વિશ્વાસ ॥ મનશું રાખે આંતરો જી, એ માયાનો પાસરે ॥ પ્રાણી૦ ॥ ૩ ॥ જેહશું બાંધે પ્રીતડી જી, તેહશું રહે પ્રતિકૂળ ॥ મેલ ન છંડે મનતણોજી, એ માયાનું મૂળરે ॥ પ્રાણી૦ ॥ ૪ ॥ તપ કીધો માયા કરી જી, મિત્રશું રાખ્યો રે ભેદ ॥ મલ્લિ જિનેશ્વર જાણજો જી, તો પામ્યા સ્ત્રીવેદ રે ॥ પ્રાણી૦ ॥ ૫ ॥ ઉદયરત્ન કહે સાંભળો જી, મેલો માયાની બુદ્ધ ॥ મુક્તિપુરી જાવાતણો જી, એ મારગ છે શુદ્ધ રે ॥ પ્રાણી૦ ॥ ૬ ॥ ઇતિ ॥

॥ અથ લોભની સજઝાય ॥

તુમે લક્ષણ જોજો લોભનાં રે, લોભે મુનિજન પામે ક્ષોભના રે ॥ લોભે ડાહ્યા મન ડોળ્યાં કરે રે, લોભે દુર્ધર પંથે સંચરે રે ॥ તુમે૦ ॥ ૧ ॥ તજે લોભ તેહનાં લેઉં ભામણાંરે, વળી પાયે નમીને કરૂં ખામણાં રે ॥ લોભે મરજાદ ન રહે કેહની રે, તુમે સંગત મેલો તેહના રે ॥ તુમે૦ ॥ ૨ ॥ લોભે ઘર મેલી રણમાં મરેરે, લોભે ઊંચ તે નીચું આદરે રે ॥ લોભે પાપ ભણી પગલાં ભરે રે, લોભે અકારજ કરતાં ન ઓસરેરે ॥ તુમે૦ ॥ ૩ ॥ લોભે

મનકું ન કરે નિર્મળું રે, લોભે મગમણ નાગે છે નેગણુ રે ॥ લોભે ન કરે પ્રીતી તે પાધરૂં રે, લોભે ધન મેળે બહુ એકઠું રે ॥ તુમે૦ ॥ ૪ લોભે પુત્ર મરણે પિતા દહે રે, લોભે હત્યા પાતક નવિ ગણેરે ॥ તે તો દામનાંનુ લોભે કરી રે, ઉપર મણિધર થાયે તે મરી રે ॥ તુમે૦ ॥ ૫ ॥ જોતાં લોભનો થાભ દીસે નહીં રે, એવું સૂત્ર સિદ્ધાંતે કહ્યું સહી રે ॥ લોભે ચક્રી સુભૂમ નામે જુવો રે, તે તો સમુદ્રમાંહે ડુબી મુવો રે ॥ તુમે૦ ॥ ૬ ॥ એમ જાણીને લોભને છંડજે રે, એક ધર્મશું મમતા મંડજે રે ॥ કવિ ઉદયરત્ન ભાખે મુદા રે, વંદું લોભ તજે તેહને સદારે ॥ તુમે૦ ॥ ૭ ॥

॥ અથ સહજાનંદીની સજઝાય ॥

॥ બીજી અશરણ ભાવના ॥ એ દેશી ॥

સહજાનંદી રે આતમા, સુતો કાંઇ નિશ્ચિંત રે ॥ મોહતણા રણીઆ ભમે, જાગ જાગ મતિવંત રે ॥ લૂંટે જગતના જંત રે, નાંખી વાંક અત્યંત રે, નરકાવાસ ઠવંતરે, કોઇ વિરલા ઊગરંત રે ॥ સ૦ ॥ ૧ ॥ રાગ દ્વેષ પરિણુતિ ભજી, માયા કપટ કરાય રે ॥ કાશ કુસુમ પરે.જીવડો, ફોગટ જનમ ગમાય રે ॥ માથે ભય જમરાય રે, શ્યો મન ગર્વ ધરાયરે, સહુ એક મારગ જાય રે, કોણ જગ અમર કહાયરે ॥ સ૦ ॥ ૨ ॥ રાવણ સરિખા રે રાજવી, નાગા ચાલ્યા વિણ ધાગરે ॥ દશ માથાં રણ રડવડ્યાં, ચાંચ દીએ શિર કાગ રે ॥ દેવ ગયા સવિ ભાગ રે, ન રહ્યો માનનો છાગરે, હરી હાથે હણ્યો નાગ રે, જો જો ભાઈઓના રાગ રે ॥ સ૦ ॥ ૩ ॥ કેઇ ચાલ્યા કેઇ ચાલશે, કેતા ચાલણહાર રે ॥ મારગ વહેતો

ચારિત્રનાં ઉપકરણો પાત્ર, કંબળ, રજોહરણ, મુહપત્તિ આદિ જાણવાં. વળી સદ્‌ભાવ સ્થાપના [ગુરૂની મૂર્તિ તથા પ્રાતમાદિકની] તથા અસદ્‌ભાવ સ્થાપના [આકાર રહિત અક્ષાદિકની] એમ બે ભેદે સ્થાપના જાણવી. વળી ઇત્વરિક (થોડો કાળ રહે તે પુસ્તક તથા નવકારવાળીની) અને યાવત્કથિક (ઘણા કાળ પર્યંત રહે તે પ્રતિમા તથા અક્ષાદિકની) એમ પણ બે ભેદે સ્થાપના જાણવી.

(૩) મુહપત્તિના (૫૦) બોલ—પ્રથમ મુહપત્તિ ઉખેળી, તેને બે પાસે જોતાં "સૂત્ર અર્થ તત્ત્વ કરી સદ્દહું (શ્રદ્ધાપૂર્વક હૃદયમાં ધારણ કરૂં) " એમ ચિંતવવું. ઊર્ધ્વ પપ્ફોડા કરતાં ડાબે હાથે.મુહપત્તિ ખંખેરતાં "સમ્યકત્વ મોહનીય, મિશ્ર મોહનીય, મિથ્યાત્વ મોહનીય પરિહરૂં (ત્યાગ કરૂં)" અને જમણે હાથે ખંખેરતાં " કામરાગ, સ્નેહરાગ, દૃષ્ટિરાગ પરિહરૂં" એમ ચિંતવવું. પછી જમણા હાથની અંગુલીના આંતરા વચ્ચે મુહપત્તિ ભરાવી, ડાબા હાથનું સવળું તલ અણસ્પર્શતા અંદર લેતાં " સુદેવ, સુગુરૂ, સુધર્મ આદરૂં " અને તેજ તળને હસ્તની તરફ મુહપત્તિવડે યત્નપૂર્વક ઘસી કાઢતાં " કુદેવ, કુગુરૂ, કુધર્મ પરિહરૂં" એમ ચિંતવવું. બીજી વખત એજ મુજબ " જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર આદરૂં " અને જ્ઞાન વિરાધના, દર્શન વિરાધના, ચારિત્ર વિરાધના પરિહરૂં " એમ ચિંતવવું. તેજ પ્રકારે ત્રીજી વખત "મનગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ, કાયગુપ્તિ આદરૂં " અને " મનદંડ, વચનદંડ, કાયદંડ પરિહરૂં " એમ ચિંતવવું. પછી ડાબો હાથ ઉંધો પ્રમાર્જતાં " હાસ્ય, રતિ, અરતિ પરિહરૂં " એમ ચિંતવવું. પછી જમણા હાથ પ્રમાણે ડાબા હાથમા મુહપત્તિ પકડી તે વડે જમણો હાથ ઉંધો પ્રમાર્જતાં " ભય, શોક, દુગંછા, પરિહરૂં " એમ ચિંતવવું. મસ્તકની પ્રમાર્જના કરતાં " કૃષ્ણલેશ્યા, નીલલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા પરિહરૂં, " મુખની ત્રણ પ્રતિલેખના કરતાં " રસગા-

રવ, ઋદ્ધિગારવ, સાતાગારવ પરિહરૂં" અને હૃદયની ત્રણ પ્રતિલેખના કરતાં "માયાશલ્ય, નિયાણશલ્ય, મિથ્યાત્વશલ્ય પરિહરૂં", એમ ચિંતવવું. ડાબા ખભા અને જમણા ખભાની ઉપર નીચે બે પાખે પ્રતિલેખના કરતાં એક તરફ "ક્રોધ, માન પરિહરૂં" અને બીજી તરફ "માયા, લોભ પરિહરૂં" એમ ચિંતવવું. પછી મુહપત્તિ નાભિથી નીચે ન લઈ જવાય તેથી ચરવળાવડે પ્રતિલેખના કરવી. તેમાં ડાબે ઢીંચણે પ્રતિલેખતાં "પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાયની જયણા કરૂં" અને જમણા ઢીંચણે પ્રતિલેખતાં "વાઉકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રસકાયની રક્ષા કરૂં" એમ ચિંતવવું. એ પ્રકારે સાધુ તથા શ્રાવકે મુહપત્તિ પડિલેહતાં ૫૦ બોલ કહેવા અને લેશ્યા ૩, શલ્ય ૩, કષાય ૪, એ દશ સિવાય ૪૦ બોલ સાધ્વી તથા શ્રાવિકાઓએ કહેવા.

(૪) સત્તર પ્રમાર્જના—ખમાસમણ તથા વાંદણાં દેતાં સત્તર સ્થાનકે પ્રમાર્જવાની જરૂર છે, તે આ પ્રમાણે-જમણા પગનો કેડથી નીચેનો પગ પર્યંત પાછલો સર્વ ભાગ, પાછળનો કેડ નીચેનો મધ્ય ભાગ, ડાબા પગનો કેડ નીચેનો પાછલા પગ પર્યંત સર્વ ભાગ, એ ત્રણને ચરવલાથી પ્રમાર્જવા. તેવીજ રીતે જમણો પગ, મધ્ય ભાગ અને ડાબો પગ આ ત્રણના આગલા ભાગો પણ પગ પર્યંત પ્રમાર્જવા, એમ છ. નીચે બેસતી વખતે ત્રણ વાર ભૂમિ પુંજવી એમ નવ. પછી જમણા હાથમાં મુહપત્તિ લઇ તે વડે લલાટની જમણી બાજુથી પ્રમાર્જતાં જતાં આખું લલાટ, આખો ડાબો હાથ અને નીચે કોણી પર્યંત, તે પછી તેવીજ રીતે ડાબા હાથમાં મુહપત્તિ લઇને ડાબી બાજુથી પુંજતાં આખું લલાટ, આખો જમણો હાથ અને નીચે કોણી પર્યંત, ત્યાંથી ચરવળાની દાંડીને મુહપત્તિ વડે પુંજવી એમ ૧૬. પછી ત્રણ વાર ચરવળાના ગુચ્છા ઉપર એમ ૧૯ અને ઉઠતી વખતે ત્રણ વાર અવગ્રહ બહાર નિકળતાં કટાસણા ઉપર પુંજવું, એમ સત્તર. આ પ્રમાર્જના વાંદણા દેતી વખતે અવશ્ય કરવી.

સના બાર વાગ્યાથી રાત્રિના બાર વાગ્યા સુધી થાય તેમજ (રાઇ) રાત્રિક પ્રતિક્રમણ રાત્રિના બારથી દિવસનાં બાર વાગ્યા સુધી થાય, પણ કાળે ખેતી કરે તે સફળ થાય એમ જાણી કાળનોજ ખપ કરવો.

(૯) પ્રતિક્રમણના આઠ પર્યાય.

(૧) પ્રતિક્રમણ—પાપથી ઉલટું ગમન કરવું–પાછું ઓસરવું.
(૨) પ્રતિચરણા—શુભ યોગપ્રતિ વારંવાર ગમન કરવું.
(૩) પ્રતિહરણા—સર્વ પ્રકારે અશુભ યોગને વર્જવા.
(૪) વારણા—અકાર્યને વારવું.
(૫) નિવૃત્તિ—સાવદ્ય કાર્યથી નિવર્ત્તવું.
(૬) નિંદા—આત્મસાક્ષીએ પાપને નિંદવું.
(૭) ગર્હા—ગુરૂસાક્ષીએ પાપને નિંદવું.
(૮) શુદ્ધિ—આત્માને નિર્મળ કરવો.

એ આઠે પર્યાયનો પરમાર્થ એક બીજા સાથે સંબદ્ધ એટલે બંધબેસતો છે મતલબ અર્થ એકજ પણ શબ્દ જૂદા છે. તે દરેક પર્યાય ઉપર બહુજ અસરકારક દષ્ટાંતો પ્રતિક્રમણ ગર્ભ હેતુ નામના ગ્રંથમાં આપેલાં છે અને તે દરેકનો બતાવેલો ઉપનય તત્ત્વજિજ્ઞાસુને બહુજ ઉપયોગી થઈ શકે એવો આલેખવામાં આવ્યો છે. તેથી તે વાંચવાની ખાસ ભળામણ કરવામાં આવે છે.

(૧૦) કયા આવશ્યકથી કયા આચારની શુદ્ધિ થાય, તે કહે છે.

"સામાયિક, પ્રતિક્રમણ ને કાયોત્સર્ગ" એ ત્રણ આવશ્યકથી "ચારિત્રાચાર"ની વિશુદ્ધિ થાય છે. " ચતુર્વિંશતિસ્તવ (ચઉવિસત્થો–લોગસ્સ) " આવશ્યકથી દર્શનાચારની વિશુદ્ધિ થાય છે. 'વંદન' આવશ્યકથી જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર અને ચારિત્રાચારની શુદ્ધિ થાય છે. " પ્રત્યાખ્યાન " આવશ્યકથી 'તપાચાર" ની વિશુદ્ધિ થાય છે અને એ છ આવશ્યકમાં વીર્ય ફોરવવાથી "વીર્યાચાર ની વિશુદ્ધિ થાય છે.

(૧૧) પ્રતિક્રમણને વિષે ક્રિયા, કર્ત્તા ને કર્મનું વર્ણન-

કર્ત્તા-પ્રતિક્રમણ કરનાર.

ક્રિયા-પાપશુદ્ધિને અનુકૂળ મન, વચન અને કાયાને પ્રવર્તાવવાં તે.

કર્મ-મિથ્યાત્વ, કષાયાદિક અથવા પાપ રજરૂપ.

(૧૨) રાઈ પ્રતિક્રમણ મંદ સ્વરે કરવું-કારણ કે ઉચ્ચ સ્વરે બોલવાથી ગિરોળી આદિ હિંસક જીવો હિંસા કરવા માંડે છે, મિથ્યાત્વી તથા હિંસક આદિ પાડોશી હોય તો કોઇ માછલાંની જાળ લઇને નદીએ જાય, કોઇ દળવા માંડે, કોઇ ખાંડવા, ભરડવા તથા લીંપવા માંડે, કોઈ ચૂલો સળગાવે, ઈત્યાદિ ઘણા અનર્થ થાય છે માટે મંદ સ્વરે કરવાનો ઉપયોગ રાખવો.

(૧૩) પ્રતિક્રમણ એક જણ ભણાવે અને બીજા પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રો લક્ષ રાખી સાંભળે અથવા મનમાં ભણે જેથી અર્થની ચિંતના બરાબર થાય અને ઉપયોગ એકાગ્ર રહે.

(૧૪) કાયોત્સર્ગ કરતી વખતે દૃષ્ટિ નાસિકાના અગ્ર ભાગ ઉપર સ્થાપવી. તેમ ન બની શકે તો સ્થાપનાચાર્ય ઉપર સ્થાપવી.

(૧૫) પ્રતિક્રમણ કરતી વખતે દૃષ્ટિ સ્થાપના પર સ્થાપવી. દૃષ્ટિ બીજે ફેરવતાં યા શૂન્ય ચિત્તે પ્રતિક્રમણ કરતાં અવિધિદોષ લાગે છે અને ક્રિયા નિષ્ફળપ્રાય થાય છે, માટે ઉપયોગ રાખવો.

(૧૬) પ્રતિક્રમણ સંબંધી સકળ ક્રિયા પ્રમાદરહિત થઇને કરવાની છે માટે તેમાં જરૂર સિવાય કટાસણા ઉપર બેસી જવું નહિ. બનતાં સુધી કાઉસ્સગ્ગ વંદનાદિક સર્વ આવશ્યક યતનાપૂર્વક ઉભા ઉભા સાચવવા. શરીરે બેચેની હોય તો તેની વાત જૂદી છે. પ્રતિક્રમણ ઠાવ્યા પછી છ આવશ્યક સુધી ઉભા ઉભા ક્રિયા કરવાની હોય છે માટે કટાસણું કાઢી નાંખવું. ફક્ત વંદિત્તુ તથા છ આવશ્યક પહેલાંની અને પછીની ક્રિયાઓ કટાસણા પર રહીને કરવી.

(૧૭) ગુરૂથી શિષ્ય અને શ્રાવક ૩ા હાથ દૂર રહી ક્રિયા કરે

તે ગુરૂના બહુમાનાર્થે સમજવું અને સાધ્વી કે શ્રાવિકા તેર હાથ દૂર રહે તે મોહપ્રસંગ દૂર રાખવા અર્થે જાણવું. તેજ પ્રમાણે સાધ્વીથી અન્ય સાધ્વી શ્રાવિકાઓ માટે બહુમાનાર્થે ૩ા હાથનું અને સાધ્વીથી સાધુ શ્રાવકને મોહપ્રસંગ નિવારવાર્થે તેર હાથ દૂર રહેવાનું સમજવું. આ ઉત્કૃષ્ટ અવગ્રહ જાણવો.

(૧૮) મુહપત્તિ—એક વેંત અને ચાર અંગુલ લાંબી પહોળી તેમજ ચરવળો બત્રીશ અંગુળ લાંબો–૨૪ અંગુલ દાંડી લાંબી તથા આઠ અંગુલ દશીનો ગુચ્છો લાંબો હોવો જોઇએ.

(૧૯) પ્રતિક્રમણ કેમ કરવું ?–કોઈ પણ સાધુ અથવા સાધ્વી અને શ્રાવક અથવા શ્રાવિકાએ તદ્રૂપ ચિત્તવાળા થઇને, તન્મય થઇને, તદ્રૂપ તીવ્ર અધ્યવસાયવંત થઇને, તદર્થે ઉપયુક્ત થઇને, તેનેજ પ્રિય માનીને, તદ્ભાવના ભાવિત થઇને, અન્યત્ર કોઈ પણ સ્થાનકે મનને નહિ ફેરવતાં સતાં એક મનવાળા થઇને, વિમનપણા રહિત થઇને અને જિનવચન તથા ધર્મમાર્ગને વિષે રક્ત મનવાળા થઇને ઉભય કાળ આવશ્યક કરવું. આ પ્રમાણે આવશ્યક કરતો સતો ભવ્ય પ્રાણી સંસારસમુદ્રના પાર પ્રત્યે પામે, એ નિઃસંદેહ જાણવું.

સૂત્રો અશુદ્ધ બોલવાથી થતા અનર્થનાં દૃષ્ટાંતો.

આવશ્યકાદિક સૂત્રો સ્પષ્ટ અન્યૂનાધિક બોલવાને બદલે ન્યૂનાધિક બોલતાં, થતા અનર્થનું ભાન કરાવવા માટે થોડાંક શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ દૃષ્ટાંતો આ નીચે આપીએ છીએ.

લેખક—સદ્‌ગુણાનુરાગી મહારાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજી.

(વિશેષાવશ્યક પૃ ૮૦૯–૧૨.)

૧ પાટલીપુત્ર નગરમાં મોર્યવંશનો અશોકશ્રી નામે ભૂપાળ હતો. તેને એક રાણી થકી કુણાલ ન.મનો પુત્ર થયો. તેના

ભોગવટા માટે રાજાએ ઉજ્જયિની નગરી આપી. જ્યારે તે કંઈક અધિક આઠેક વર્ષનો થયો ત્યારે લેખવાહકે (દૂતે) આવી અશોકશ્રી રાજાને નિવેદન કર્યું કે આપનો પુત્ર હવે આઠેક વર્ષનો થયો છે. એ વાત સાંભળીને અંતેઉરમાં બેઠેલા રાજાએ સ્વહસ્તથી પુત્ર પ્રત્યે એક લેખ લખી જણાવ્યું કે 'इदानीमधीयतां कुमारः' એટલે હવે યોગ્ય ઉમ્મર થવાથી કુમારે અભ્યાસ કરવો. તે લેખને બીડ્યા વગર શરીરચિંતા ટાળવા માટે રાજા ગયો ત્યારે એક રાણીએ તે લેખ લઈને વાંચી લીધો અને મનમાં ચિંતવ્યું કે મારે પણ પુત્ર છે પરંતુ તે હજુ કેવળ ન્હાનો છે ત્યારે કુણાલ મ્હોટો છે. જો કુણાલ રાજ્ય યોગ્ય થઇ જશે તો મારા પુત્રને રાજ્યપ્રાપ્તિ થઇ શકશે નહિ. તેથી એમ કરૂં કે જેથી કુણાલ રાજ્યને અયોગ્ય થાય. વળી આ વખત પણ અનુકૂળ આવ્યો છે. એમ વિચારી હાથમાં રહેલી અંજનની સળીને થૂંકવડે ભીની કરી અકારની ઉપર બિંદુ કરી દીધું એટલે 'अंधीयतां कुमारः' એમ થયું. એવી રીતે કરીને લેખ રાણીએ જ્યાં હતો ત્યાં રાખી દીધો. રાજાએ પણ એ લેખ ફરીને વાંચ્યા વગરજ બીડી દીધો એટલે એ લેખ કુમાર પાસે આવ્યો. કોઇ એક અધિકારીએ તે લેખ વાંચી જોયો. અપ્રગટ અને વિરૂદ્ધ જાણીને તે કુમારને વંચાવ્યો નહીં. બાદ કુમારના અતિ આગ્રહથી તે લેખ વંચાવવામાં આવ્યો. તે લેખમાંની હકીકતથી બરાબર વાકેફ થઇ કુમારે કહ્યું કે 'મૌર્યવંશના રાજાઓની આજ્ઞા ક્યાંય કોઇ પણ ખંડન કરતા નથી તો હું જાતેજ પિતાશ્રીની આજ્ઞા કેમ ખંડિત કરૂં? એમ બનેજ નહિં.' એમ કહીને તરતજ અગ્નિતપ્ત લોહશલાકા (લોઢાની સળી) લઈને દાહારંભ કરતા સહુ જ-

નોએ વાર્યા છતાં તેણે પોતાની બન્ને ચક્ષુઓને ડાંભી દીધી અને પોતે અંધ થયો. એ બધી હકીકત સાંભળીને રાજા બહુ ખેદ પામ્યો. પછી તો ઉજ્જયિની નગરીને બદલે તેને અન્ય ગામનો માત્ર ગરાસ આપવામાં આવ્યો. હવે તે ગામમાં રહી કુણાલ સરસ ગીતકળા શિખ્યો. અન્યદા તેને એક પુત્ર થયો. તે પુત્રને રાજ્ય મેળવી આપવા માટે કુણાલ પોતે પાટલીપુત્રમાં આવ્યો. ગીતકળાવડે તેણે સહુ કોઈને વશ કરી લીધા. તેની ભારે પ્રસિદ્ધિ થઈ. પછી તેને રાજા પાસે લઇ જવામાં આવ્યો. ત્યાં તેણે યવનિકાના આંતરે (પડદા પાછળ) રહી એવું તો સરસ ગાયન કર્યું કે તેથી રાજાએ અત્યંત પ્રસન્ન થઈ તેને કહ્યું કે 'ભાઈ! તારી ઇચ્છા હોય તે માગી લે, તને આપું.' ત્યારે અવસર પામીને તેણે સ્વવૃત્તાંત જણાવી રાજ્યની માગણી કરી. ત્યારે રાજાએ કહ્યું તું અંધ હોવાથી રાજ્યને શું કરીશ ? " ત્યારે કુણાલે કહ્યું કે ' રાજન્! મારે રાજ્યલાયક પુત્ર પ્રાપ્ત થયો છે.' રાજાએ પૂછ્યું 'ક્યારે ?' ત્યારે તેણે જણાવ્યું કે 'સંપ્રતિ' એટલે હમણાં. તેથી તે પુત્રનું નામ સંપ્રતિ' જ રાખવામાં આવ્યું અને રાજ્ય તેનેજ આપવામાં આવ્યું. એ સર્વ પ્રસંગવશાત્ કહ્યું પરંતુ જેમ અકારની ઉપર એક બિંદુ માત્ર અધિક કરી દેવાથી કુમારનાં નેત્ર ગયાં તેમ પ્રસ્તુત આવશ્યક સૂત્રમાં પણ બિંદુ અક્ષર માત્રાદિક અધિક કરવાથી મૂળગો અર્થ ફરી જાય અને તેથી ઉલટો અનર્થ પેદા થાય, એમ સુજ્ઞ જનોએ સમજી લેવું. ઉક્ત વાતના સમર્થનમાં એક બીજું પણ લૌકિક ઉદાહરણ છે.

૨. કોઇ અટવીમાં એક સરોવર હતું. તેને લોકો 'કામિક તીર્થ' કહે છે. તે સરોવરના તીરે એક વંજુલ નામે વૃક્ષ હતું. તેની શાખા ઉપર ચઢી કોઈ તિર્યંચ એ સરોવરના જળમાં

પડે તો તે તીર્થના મહિમાથી માનવ થઇ જાય અને જો મનુષ્ય પડે તો તે દેવ રૂપ થઇ જાય. પરંતુ જો અધિક લોભથી તેમાં કોઇ બીજી વાર પડે તો તે પોતાના મૂળગા રૂપને પાછું પામે એમ હતું. એકદા એક વાનર—વાનરીના જોતાં જોતાં એક મનુષ્ય અને મનુષ્યણી તે વૃક્ષની શાખા ઉપર ચઢયાં. ત્યાંથી તે સરોવરના જળમાં પડયાં અને દેદીપ્યમાન કાંતિવાળાં દેવદેવી થયાં. તે જોઇ તે વાનર—વાનરી પણ તેવીજ રીતે તે જળમાં પડયાં તે શ્રેષ્ઠ રૂપવાળાં નર—નારી થયાં. પછી પેલા વાનરે કહ્યું કે 'આપણે ફરી પડીને દેવરૂપ થઇએ.' તે વખતે સ્ત્રીએ તેને બહુ સમજાવ્યો છતાં તે તો પડયોજ અને પોતાના મૂળ રૂપે વાનર થયો. હવે ત્યાં આવી ચડેલા કોઇક રાજાએ તે શ્રેષ્ઠ રૂપવાળી નારીને પોતાની સાથે લઇ લીધી. તે તેની માનિતી રાણી થઇ. પેલા વાનરને કોઇ મદારી લોકોએ પકડી લીધો અને તેને નાચતાં શિખવ્યું. પછી તેને અંતેઉર સહિત બેઠેલા રાજા પાસે લઇ જવામાં આવ્યો. તે વાનરે રાણીને ઓળખી લીધી તેમજ રાણીએ પણ વાનરને ઓળખ્યો. વારંવાર વાર્યા છતાં પણ તે વાનર રાણીની સન્મુખ તેને લેવા જાય છે, ત્યારે રાણીએ તેને કહ્યું કે 'હે વાનર! જેવો અવસર તેવું ચાલવું જોઇએ. તારી ભૂલ તનેજ નડી છે, તે તું યાદ કર ! જેમ અધિક લોભનો વિચાર વાનરને અનર્થને માટે થયો તેમ અક્ષર માત્રાદિક અધિક ઉમેરીને બોલવાથી સૂત્ર પણ નુકશાન માટે થાય, એમ બુદ્ધિમાન્ જનોએ જાતે વિચારી ન્યૂનાધિક ન થાય તેમ શુદ્ધ સૂત્રોચ્ચાર કરવો.

હવે અક્ષર માત્રાદિક ન્યૂન સૂત્રપાઠ બોલતાં હાનિ થાય તે બતાવવા માટે ઉદાહરણ આપે છે:—

૩. રાજગૃહ નગરમાં **ભગવાન્ મહાવીર** સમવસર્યા. તેમની
પાસે ધર્મદેશના સાંભળી સભા વિસર્જન થયા બાદ સ્વગૃહ-
પ્રતિ જતાં શ્રેણિક રાજાએ પાંખ વગરના થઇ પડેલા પંખીની પેરે
આકાશમાં ઉંચા ચઢતા અને નીચા પડતા એક વિદ્યાધરને દૂરથી
જોયો. તેનું કારણ જાણવાની ઈચ્છાથી રાજા ત્યાંથી પાછા ફરી
સમવસરણમાં આવી પ્રભુને તે વ્યતિકર પૂછવા લાગ્યા. ત્યારે પ્રભુ
એ કહ્યું કે, એ વિદ્યાધર આકાશગામિની વિદ્યાનો એક અક્ષર
ભૂલી ગયો છે તેથી તે વિદ્યા તેને બરાબર સ્ફુરતી નથી અને
એથીજ એ ચઢે, પડે છે.' એ વાત અભયકુમારે સાંભળી અને
તે વિદ્યાધર પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે 'તમે એક અક્ષર ભૂલી
ગયા છો. જો તમે મને એ વિદ્યા આપવી કબુલ કરો તો હું
તમને એ અક્ષર બતાવું.' વિદ્યાધરે તેમ કરવા કબુલાત આપી,
એટલે અભયકુમારે **પદાનુસારિણી** લબ્ધિવડે તે અક્ષર તેને કહી
બતાવ્યો. પછી વિદ્યાધરે તેને વિદ્યા આપી અને પોતે ક્ષેમ
કુશળ ઇષ્ટ સ્થાને જઇ પહોંચ્યો. ઉપર જણાવવામાં આવ્યું તેવી
રીતે જેમ અક્ષરમાત્રાહીન વિદ્યા સ્ફુરતી નથી અને અનર્થ
રૂપે થાય છે, તેમ સૂત્ર પણ જો ન્યૂનાક્ષર ભણવા ભણાવવામાં
આવે તો તે આશ્રયી પણ તેવુંજ પરિણામ જાણવું.

હવે હીન તેમજ અધિક અક્ષર ઉભય પ્રકારની ભૂલ આશ્રયી
ઉદાહરણ આપે છે તે સહુએ લક્ષમાં રાખવાં.

૪-૫. **રોગી** માણસને તેના પિતા માતા કે વૈદ્ય પ્રમુખ
જો તેની દયા ચિંતવીને તીખાં, કડવાં, કષાયલાં ઔષધ ઓછાં
પ્રમાણમાં આપે તો તે જલદી સાજો થઇ શકે નહિ અને જો
સ્વેચ્છાથી તેને અધિક પ્રમાણમાં આપવા માંડે તો મરી જાય

એટલે જેમ રોગી માણસને અન્યૂનાધિક ઔષધ અને આહારવડેજ ફાયદો થઇ શકે છે અને બાળકને પણ અન્યૂનાધિક આહારવડે જ સુખશાન્તિ રહે છે, તેમ સૂત્ર આશ્રયી પણ સમજવું. તેમાં હીનાધિક અક્ષર માત્રાદિક કરતાં તેવીજ રીતે દોષ સમજી લેવા. તે કયા કયા દોષ છે, તે શાસ્ત્રકાર પોતેજ સમજાવે છે. " અક્ષર માત્રાદિક હીનાધિક કરતાં સૂત્રનો ભેદ થાય છે, સૂત્રના ભેદથી અર્થનો ભેદ (ફેરફાર) થાય છે (અર્થમાં વિરોધ આવે છે), અર્થના ભેદથી ક્રિયા રૂપ ચારિત્રનો ભેદ-વિપર્યય થાય છે, ચારિત્રનો ભેદ થવાથી મોક્ષનો અભાવ (ગેરલાભ) થાય છે અને મોક્ષનો અભાવ થવાથી દીક્ષાનું નિષ્ફળપણું થાય છે." એ સર્વ આગમથી દ્રવ્યાવશ્યકના પ્રસંગે કહ્યું, તે લક્ષમાં લઇ ભવ્ય જનોએ આગમથી શુદ્ધ સૂત્રપાઠ કંઠે કરવા અધિક પ્રયત્ન સેવવો ઉચિત છે.

પ્રકીર્ણ વિષયો.

૧ કાઉસ્સગ્ગનું પ્રમાણ સામાન્ય રીતે ૨૫ શ્વાસોચ્છવાસનું છે અને લોગસ્સનાં ૨૫ પદે તેટલા શ્વાસોચ્છવાસ પૂરા થાય માટે ' ચંદેસુ નિમ્મલયરા ' સુધી ગણીને કાઉસ્સગ્ગ કરાય.

૨ અણુચાળ્યો લોટ શ્રાવણ ભાદરવા માસમાં પાંચ દિવસ, આસોમાં ચાર દિવસ, કારતક, માગશર અને પોસ માસમાં ત્રણ દિવસ, માહ ફાગણ માસમાં પાંચ પહોર, ચૈત્ર વૈશાખે ચાર પહોર અને જેઠ તથા અસાડે ત્રણ પહોર મિશ્ર રહે. પછી અચિત્ત થાય.

૩ પ્રતિક્રમણ એટલે શુભ યોગથકી અશુભ યોગને વિષે ગમન કરનારને ફરી પાછું શુભ યોગમાંજ ક્રમણ કરવું તેનું નામ

પ્રતિક્રમણ. મોક્ષ ફળ આપનારા એવા શુભ યોગને વિષે નિઃશલ્ય થવું તેજ પ્રતિક્રમણ છે. શ્રાવકને દિવસે તથા રાત્રિએ લાગેલાં પાપ આલોવવાને તથા સર્વ અતિચારની શુદ્ધિને માટે અવશ્ય છ બાબતો કરવાની છે. તે ષડાવશ્યકરૂપ પ્રતિક્રમણ કહેવાય તે છ આવશ્યકનાં નામ તથા અર્થ નીચે પ્રમાણે.

૧ સામાયિક—સમ એટલે સમતા, તેનો આય કહેતાં લાભ તે છે જેને વિષે તે સામાયિક.

૨ ચઉવ્વિસત્થો—એટલે ચતુર્વિંશતિસ્તવ–ચોવીશ તીર્થંકરના ગુણનું કીર્ત્તન.

૩ વાંદણાં—ધર્માચાર્યને પચીશ આવશ્યકે વિશુદ્ધ તથા બત્રીશ દોષ રહિત વંદન કરવું.

૪ પ્રતિક્રમણ—તેનો અર્થ ઉપર જણાવ્યો છે.

૫ કાઉસ્સગ્ગ—કાયાનો અશુભ વ્યાપાર બંધ કરી એકાગ્ર ચિત્તે ધ્યાન ધરવું.

૬ પચ્ચક્ખાણ—એટલે અવિરતિપણાના સ્વરૂપ પ્રત્યે પ્રતિકૂળપણે કરી આગાર–મર્યાદાકરણ સ્વરૂપે કથન કરવું તે પ્રત્યાખ્યાન.

૪ ક્યાંથી ક્યાં સુધી કયું આવશ્યક કહેવાય છે ?

૧ સામાયિક—ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ દેવસિઅ પડિક્કમણે ઠાઉં, એ સૂત્રથી પ્રતિક્રમણની ક્રિયા શરૂ થાય છે.ત્યાંથી કરેમિ ભંતેથી પંચાચારની આઠ ગાથાના કાઉસ્સગ્ગ સુધી પહેલું સામાયિક આવશ્યક કહેવાય છે.

૨ ચઉવ્વિસત્થો—પંચાચારની ગાથાના કાઉસ્સગ્ગ પછી જે લોગસ્સ કહેવામાં આવે છે તે બીજું આવશ્યક.

૩ વાંદણાં—લોગસ્સ કહ્યા પછી મુહપત્તિ પડિલેહી બે વાંદણાં દેવામાં આવે છે તે ત્રીજું વંદન આવશ્યક.

૪ પડિક્કમણું—વાંદણાં દીધા પછી ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ દેવસિઅં આલોઉં,ત્યાંથી આયરિઅ ઉવજ્ઝાએ સુધી પ્રતિક્રમણ નામા ચોથું આવશ્યક છે. પકિખ, ચઉમાસિ અને સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણ આ ચોથા આવશ્યકમાં અંતર્ભૂત થાય છે.

૫ કાઉસ્સગ્ગ—આયરિઅ ઉવજ્ઝાએ પછી બે લોગસ્સ, એક લોગસ્સ અને એક લોગસ્સનો જે કાઉસ્સગ્ગ કરવામાં આવે છે તે પાંચમું કાઉસ્સગ્ગ આવશ્યક.

૬ પચ્ચકખાણ—આ છઠ્ઠું આવશ્યક કાઉસ્સગ્ગ પછી કરવાનું છે પરંતુ દેવસિપ્રતિક્રમણમાં તે વખતે અવસર નહીં રહેવાથી પ્રતિક્રમણની શરૂઆતમાં પચ્ચકખાણ કરી, પાંચમું આવશ્યક પૂરૂં થયા પછી તે સંભારવામાં આવે છે અને રાઇપ્રતિક્રમણમાં તો તે વખતે પચ્ચકખાણ કરવામાં આવે છે.

૫ ચૌદ નિયમ ધારવાની વિગત.

॥ગાથા સચ્ચિત્ત દવ્વ વિગઈ, વાણુહ તંબોલ વત્થ કુસુમેસુ; વાહણ સયણ વિલેવણ, બંભ દિસિ ન્હાણ ભત્તેસુ.

૧ સચ્ચિત્ત—જે માટી, પાણી, આગ, લીંબુ, લીલી વનસ્પતિ, ફળ, ફુલ, છાલ, કાષ્ટ, મૂળ પત્ર, બીજ, ઇત્યાદિ કાચાં ધાન્ય, પાકાં પણ શસ્ત્ર લાગ્યે બે ઘડી થઈ ન હોય તેનું સચિત્તમાં માન કરે

૨ દ્રવ્ય—જે જે વસ્તુ મુખમાં જૂદા સ્વાદ અર્થે નાંખવી તેની ગણત્રીનો નિયમ.

૩ વિગઇ—દૂધ, દહીં, ઘી, ગોળ, તેલ, કડા (જે તાવડે તળે તે ત્રણ ઘાણ તળ્યા પદાર્થ) વિગય, બીજા ઘાણ નિવિયાતામાં તેનો નિયમ.

૪ વાણુહ—તે પગરખાં, મોજડી, પાવડી, ચાખડી, મોજા તેનો નિયમ.

૫ તંબોલ—તે સોપારી, પાન, લવીંગ, એલચી પ્રમુખ જે વડે મુખશુદ્ધિ થાય તેના તોલનો નિયમ.

૬ વત્થ—તે પોતાને પહેરવા ઓઢવામાં આવે તે વસ્ત્રની ગણત્રીનો નિયમ.

૭ કુસુમેસુ—તે જે વસ્તુ નાકે સૂંઘે તેના તોલનો નિયમ.

૮ વાહણુ—તે ત્રણ ભેદે-ચરતું તે ઘોડા, હાથી, ઉંટ, બળદ, પાડા. ફરતું તે ગાડી, રથ પ્રમુખ. તરતું તે વહાણ, નાવ, ત્રાપા, બોટ પ્રમુખ તેનો નિયમ.

૯ સયણુ—તે સુવાના ખાટલા, પલંગ, ગાદી, પાટ, પાટલા, પાથરણાં પ્રમુખનો નિયમ.

૧૦ વિલેવણુ—તે જે વસ્તુ પોતાના શરીરે વિલેપન કરે તેના તોલનો નિયમ.

૧૧ બંભ—તે સ્ત્રીના ભોગનો નિયમ.

૧૨ દિસિ—તે પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, ઊર્ધ્વ, અધોદિશિએ જવાનું પ્રમાણ કરે તે.

૧૩ ન્હાણુ—તે સર્વ અંગે ન્હાવું તેનું પરિમાણ.

૧૪ ભત્તેસુ—ભોજન પાણી જમ્યામાં પીવામાં આવે તેનો તોલ.

૧૫ પૃથ્વીકાય—માટી, મીઠું, ખડી પ્રમુખ પોતે વાપરે તેનો નિયમ.

૧૬ અપ્કાય—તે પાણી પીએ, વાપરે, ન્હાવા પ્રમુખમાં આવે તેના તોલનો નિયમ.

૧૭ તેઉકાય—તે જે પોતાને શરીરે ભોગઉપભોગમાં ચારી, સગડી પ્રમુખનું રાંધ્યું, નિપજ્યું, તાપ્યા, શેકયામાં આવે તેનો નિયમ.

૧૮ વાઉકાય—તે પંખા, હિંચોળા, પડદા, લુગડા વગેરેથી પવન નાંખીએ તેનું પ્રમાણ.

૧૯ વનસ્પતિકાય—તે લીલાં ફળ, ફૂલ, શાક, ખાધાં, વાપર્યા તે દાતણ સુદ્ધાંનું પરિમાણ.

૨૦ ત્રસકાય—જે ત્રાસ પામે તે, કીડા, કીડી વીંછી, ગાય, મચ્છર, પંખી, મનુષ્ય, દેવ, નારકી તેમાંના કોઇને વિણુ-અપરાધે સંકલ્પી મારૂં નહીં તેનો નિયમ.

૨૧ અસિ—તે તરવાર, ભાલા, તીર, છરી, કોશ, કોદાળા, પાવડા, ઘંટી પ્રમુખ જીવવધનાં કરનારાં શસ્ત્ર તેનો નિયમ.

૨૨ મશી—તે શાહીના ખડીઆ, કલમ, પ્રમુખનો નિયમ.

૨૩ કૃષિ—તે જમીન ખોદવાદિક ઘર હાટ, ખેતર પ્રમુખ, તળાવ, કૂવા વગેરેને પાવડાઆદિ વડે ખોદે તેનો નિયમ.

૬ શ્રાવક દિન કૃત્ય.

શ્રાવકે હમેશાં પાછલી રાત્રે ઉઠીને મનમાં નવકારમંત્ર સ્મરણ કરવો. પછી પોતાના દેવ, ગુરુ, ધર્મને સંભારવા. પછી પોતાને કર્ત્તવ્ય શું છે,તેનો વિચાર કરવો.પછી સામાયિક અને રાઇ પડિક્કમણું કરી રાત્રિએ કરેલાં પાપની આલોયણા લેવી ને યથાશક્તિ પચ્ચખ્ખાણ કરવું. પછી પ્રભુનાં સ્તવન તથા સજ્ઝાય વગેરે કરવું. પછી ચૌદ નિયમ ધારવા. પછીથી યત્નાપૂર્વક દેહરે જઇ

પ્રભુની દ્રવ્ય તથા ભાવપૂજા કરવી, તેનો કિંચિત્ વિધિ નીચે પ્રમાણે છે. લીલ, ફૂલ તથા જીવ રહિત શુદ્ધ ભૂમિ જોઈને સ્નાન કરીને અંગુછાવડે ડીલ સાફ કરવું.પછી પૂજાને વાસ્તે જૂદાં રાખેલાં વસ્ત્ર પહેરવાં. એક સાડી ઉત્તરાસણ કરવું. આઠ પડો મુખકોશ બાંધવો. દેરાસરમાં ૮૪ આશાતના ટાળવી તેમાંની મ્હોટી દશ આશાતનાઓ નીચે પ્રમાણે—૧ પાન સોપારી આદિ કંઈ ચીજ ખાવી, ૨ પાણી પીવું, ૨ ભોજન કરવું, ૪ પગરખાં પહેરી રાખવાં, ૫ મૈથુન સેવવું, ૬ પથારી કરી સૂવું, ૭ થંકવું, ગળફો વગેરે નાંખવું, ૮ પેશાબ કરવો, ૯ ઝાડે જવું, ૧૦ જુગટું રમવું, એ આશાતનાઓ તો અવશ્ય ટાળવી. પછી જિનપ્રતિમાજીને વિનયપૂર્વક મોરપીંછી વડે પુંજી પ્રક્ષાલ કરવો. અંગલુંહણાં કરી દ્રવ્ય એટલે કેશર તથા ફૂલથી પૂજા કરવી તેનું નામ અંગપૂજા અને અક્ષત, ધૂપ, અગર,દીપ વગેરેથી પૂજા કરવી તે અગ્રપૂજા કહેવાય છે. પૂજા કરવાની આંગળીના નખને કેશરમાં બોળવો નહિ તેમજ પ્રતિમાજીને પણ અડે નહીં,તેમ પ્રભુના નવ અંગે પૂજા કરવી. ૧ જમણા તથા ડાબા પગના અંગુઠે, ૨ જમણા તથા ડાબા ઢીંચણે, ૩ જમણા તથા ડાબા કાંડે, ૪ જમણા તથા ડાબા ખભે, ૫ મસ્તકે, ૬ લલાટે, ૭ કંઠે, ૮ છાતીએ, ૯ નાભિએ એ રીતે નવ અંગે પૂજા કરવી તથા સિદ્ધચક્રની પૂજા કરતાં અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, તપ એ રીતે નવપદની અનુક્રમે પૂજા કરવી. પછી મંગળિકને અર્થે અષ્ટ મંગળિક આળેખવાં. પછી ત્રણ ખમાસમણ દઈ ઇરિયાવહિય પડિક્કમિ ચૈત્યવંદન કરવું વળી દહેરાસરમાં દશ ત્રિક સાચવવાં તે કહે છે. ૧ ત્રણ નિસીહિ—ઘર

વ્યાપાર છોડવારૂપ પ્રથમ નિસીહિ દેહેરાસરના પ્રથમ બારણે પેસતાં કહેવી. બીજી દહેરા સંબંધી વ્યાપાર છોડવારૂપ ગભારામાં પેસતાં કહેવી. ત્રીજી દ્રવ્યપૂજા છોડવારૂપ ચૈત્યવંદન કરતાં પહેલાં કહેવી. ૩ ત્રણ પ્રણામ-બે હાથ જોડીને પ્રણામ કરવો તે ૧, કેડ ઉપરનો ભાગ નમાવીને પ્રણામ કરવો તે ૨, ત્રણ ખમાસમણ દઇ પ્રણામ કરવો તે ૩. ત્રણ પૂજા-અંગપૂજા, અગ્રપૂજા અને ભાવપૂજા. ૫ ત્રણ અવસ્થા પ્રભુની ભાવવી. ૬ દિશિત્રિક-ત્રણદિશિ ટાળીને ફક્ત પ્રભુના મુખ ઉપરજ નજર રાખવી. ૭ ત્રણ વાર ભૂમિનું પ્રામાર્જન કરવું. ૮ વર્ણત્રિક-વર્ણ આલંબન, અર્થ આલંબન અને પ્રતિમા આલંબન. ૯ ત્રણ મુદ્રા-૧ યોગમુદ્રા તે બે હાથ જોડી માંહોમાંહે આંગળીઓ રાખવી. ૨ જિનમુદ્રા તે બે પગની વચમાં ચાર આંગળ માર્ગ મૂકી કાઉસ્સગ્ગ કરવો. ૩ મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા તે કમળના ડોડાને આકારે બે હાથ જોડી સ્તુતિ કરવી. ૧૦ પ્રણિધાનત્રિક-૧ જાવંતિ ચેઇઆઇં ૨ જાવંત કેવિ સાહૂ ૩ જય વીઅરાય ઇતિ દશ ત્રિક સંપૂર્ણ. દહેરાસરમાં જતાં પાંચ અભિગમ સાચવવા તેનાં નામ—૧ સચિત્ત ફળાદિકનો ત્યાગ. ૨ અચિત વસ્ત્રાદિકનું ધારણ કરવું. ૩ અખંડ ઉત્તરાસણ કરવું. ૪, ચિત્ત એકાગ્ર કરવું. ૫ દૃષ્ટથકી પ્રણામ કરવા. રાજાનાં પાચ અભિગમ—ખડ્ગ, છત્ર, ચામર, મુકુટ અને મોજડીઓ એ પાંચે દેહેરાસર બહાર મૂકવાં. એ રીતે દ્રવ્ય તથા ભાવ પૂજા કરવી. પછી ગુરૂવંદનઅર્થે ઉપાશ્રયે જઈ ત્યાં વ્યાખ્યાન એક ચિત્તે સાંભળવું. પછી દોષરહિત સઝતો આહાર સાધુને વહોરાવીને પછી ભોજન કરવું. પછી વ્યાપાર શુદ્ધ કરવો. ઓછું અધિક આપવું લેવું નહીં, જૂઠી સાખ ન પૂરવી, તથા જૂઠા લેખ ન કરવા.

વળી બત્રીશ અનંતકાય, બાવીશ અભક્ષ્ય વગેરે ખાવાં નહિ. રાત્રિભોજન કરવું નહીં. એમાં અતિશય પાપ છે. વળી સાજી, સાબુ, લોહ, ગળી, મધ, ધાવડી વગેરે જણુશો શ્રાવકે વેચવી નહીં. તેમાં ઘણા દોષ છે. પાણી બે વાર ગળવું. બ્રહ્મચર્ય પાળવું. પાપનું મૂળ જે પંદર કર્માદાન તે ટાળવાં. અનર્થદંડ કરવો નહીં. અસત્ય વચન બોલવું નહીં. શુદ્ધ સમકિત પાળવું. ઓછામાં ઓછી પાંચ તિથિ આરંભ કરવો નહીં. સુપાત્રે દાન દેવું. સારાં કાર્યમાં દ્રવ્યનો ઉપયોગ કરવો. પરોપકાર કરવો. દિવસ ચોડો બાકી રહે ત્યારે ચઉવિહાર કરવો. પછી દેવસીપ્રતિક્રમણ કરી દિવસનાં પાપ આળોવવાં. પછી મનમાં અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને કેવલિભાષિત ધર્મ એ ચાર શરણ યાદ કરવાં. મનમાં શત્રુંજયાદિકની યાત્રાનો ભાવ રાખવો અને પછી સુઈ જવું. આ કરણી શ્રાવક બરોબર પાળે તો તેનાં કર્મ પાતળાં પડે અને અનુક્રમે મોક્ષનું સ્થાનક પામે.

પ્રતિક્રમણ ન બને તો સામાયિક કરવું. સાત વ્યસનનો ત્યાગ કરવો. કંદમૂળનું ભક્ષણ ન કરવું. અષ્ટમી, ચતુર્દશી, વગેરે પર્વતિથિઓ પાળવી, વગેરે ઘણા નિયમો શ્રાવકે પાળવા જોઈએ. વળી શ્રાવકનાં છ કર્મો નીચે પ્રમાણે છે.

देवपूजा गुरूपास्तिः स्वाध्यायः संयमस्तपः ।
दानं चेति गृहस्थानां, षट्कर्माणि दिने दिने ॥

૭ બાર વ્રતોના ૧૨૪ અતિચાર.

૫ પાંચ અણુવ્રત—		૪ શિક્ષાવ્રત—	
૧ પ્રાણાતિપાત વિરમણના	૫	૩ અદત્તાદાન વિરમણના	૫
૨ મૃષાવાદ વિરમણના	૫	૪ મૈથુન વિરમણના	૫

૫ પરિગ્રહ પરિમાણના	૫	૧૧ પૌષધોપવાસના	૫
૩ ગુણવ્રત		૧૨ અતિથિસંવિભાગના	૫
૬ દિગ્‌વિરમણના	૫	જ્ઞાનાચારના	૮
૭ ભોગોપભોગ પરિમાણના	૨૦	દર્શનાચારના	૮
૮ અનર્થદંડ વિરમણના	૫	ચારિત્રાચારના	૮
૯ સામાયિકના	૫	તપાચારના	૧૨
૧૦ દેશાવગાશિકના	૫	વીર્યાચારના	૩
		સમ્યકત્વના	૫
		સંલેષણાના	૫
			૧૨૪

૧

ચોવિશ જિનના વર્ણનું ચૈત્યવંદન.

પદ્મપ્રભુ ને વાસુપૂજ્ય, દોય રાતા કહીએ;
ચંદ્રપ્રભુ ને સુવિધિનાથ, દો ઉજવળ લહીએ. ૧
મલ્લિનાથ ને પાર્શ્વનાથ, દો નીલા નિરખ્યા;
મુનિસુવ્રત ને નેમનાથ, દો અંજન સરિખા. ૨
સોળે જિન કંચનસમા એ, એવા જિન ચોવિશ;
ધીરવિમળ પંડિતતણો, જ્ઞાનવિમળ કહે શિષ્ય. ૩

૨

શ્રી ચોવીશ જિનનાં લાંછનનું ચૈત્યવંદન.

વૃષભલંછન ઋષભદેવ, અજિતલંછન હાથી;
સંભવ લંછન ઘોડલો, શિવપુરનો સાથી. ૧
અભિનંદન લંછન કપિ, ક્રૌંચ લંછન સુમતિ;
પદ્મલંછન પદ્મપ્રભુ, વિશ્વદેવા સુમતિ. ૨

સુપાર્શ્વલંછન સાથિયો, ચંદ્રપ્રભુ લંછન ચંદ્ર
મગર લંછન સુવિધિ પ્રભુ, શ્રીવચ્છ શીતલજિનંદ.. ૩
લંછન ખડ્ગી શ્રેયાંસને, વાસુપૂજ્યને મહિષ;
સુવર લંછન પાયે વિમલદેવ, ભવિયા તે નામો શીષ. ૪
સિંચાણો જિન અનંતને, વજાલંછન શ્રીધર્મ;
શાંતિલંછન મરગલો, રાખે ધર્મનો મર્મ. ૫
કુંથુનાથ જિન બોકડો, અરજિન નંદાવર્ત્ત;
મલ્લિ કુંભ વખાણિયે, સુવ્રત કચ્છપ વિખ્યાત. ૬
નમિજિનને નીલું કમલ, પામીએ પંકજમાંહિ;
શંખલંછન પ્રભુ નેમજી, દીસે ઉંચે આંહિ. ૭
પાર્શ્વનાથજી ચરણે સર્પ, નીલવરણે શોભિત;
સિંહલંછન કંચનતનુ, વર્દ્ધમાન વિખ્યાત. ૮
એણી પરે લંછન ચિંતવી એ, ઓળખીએ જિનરાય;
જ્ઞાનવિમલ પ્રભુ સેવતાં, લક્ષ્મીરતન સૂરિરાય. ૯

૩

બાર ગુણે અરિહંત દેવ, પ્રણમીજે ભાવે;
સિદ્ધ આઠ ગુણ સમરતાં, દુઃખદોહગ જાવે. ૧
આચારજ ગુણ છત્રીશ, પચવીશ ઉવઝાય;
સત્તાવીશ ગુણ સાધુના, જપતાં સુખ થાય. ૨
અષ્ટોતરસય ગુણ મળીએ, એમ સમરો નવકાર;
ધીરવીમળ પંડિતતણો, નય પ્રણમે નિત સાર. ૩

૪

શ્રી સીમંધર જગધણી, આ ભરતે આવો;
કરૂણાવંત કરૂણા કરી, અમને વંદાવો. ૧

સકળ ભક્ત તુમે ધણી, જો હોવે અમ નાથ;
ભવોભવ હું છું તાહરો, નહિ મેલું હવે સાથ. ૨
સયલ સંગ છંડી કરી, ચારિત્ર લેઈશું;
પાય તુમારા સેવીને, શિવરમણી વરીશું. ૩
એ અળજો મુજને ઘણોએ, પુરો સીમંધર દેવ;
ઇહાં થકી હું વિનવું, અવધારો ગુણગેહ ૪

૧

આદિનાથ સ્તવન.

પ્રથમ જિનેશ્વર પ્રણમીએ, જાસ સુગંધીરે કાય;
કલ્પવૃક્ષ પરે તાસ ઇંદ્રાણી નયન જે, ભૃંગપરે લપટાય. ૧
રોગ ઉરગ તુજ નવિ નડે, અમૃત જે આસ્વાદ;
તેહથી પ્રતિહત તેહ માનું કોઇ નવિ કરે, જગમાં તુમશુંરે વાદ. ૨
વગર ધોઇ તુજ નિર્મલી, કાયા કંચન વાન;
નહિ પ્રસ્વેદ લગાર તારે તું તેહને, જે ધરે તાહરૂં ધ્યાન. ૩
રાગ ગયો તુજ મનથકી, તેહમાં ચિત્ર ન કોય;
રૂધિર આમિષથી રાગ ગયો તુજ જન્મથી, દૂધસહોદર હોય. ૪
શ્વાસોશ્વાસ કમળસમો, તુજ લોકોત્તર વાત;
દેખે ન આહાર નિહાર ચર્મચક્ષુધણી, એહવા તુજ અવદાત. ૫
ચાર અતિશય મૂળથી, ઓગણીશ દેવના કીધ;
કર્મ ખપ્યાથી અગ્યાર ચોત્રીશ એમ અતિશયા,
સમવાયાંગે પ્રસિદ્ધ. ૬
જિન ઉત્તમ ગુણ ગાવતાં, ગુણ આવે નિજઅંગ;
પદ્મવિજય કહે એહ સમય પ્રભુ પાળજો,
જેમ થાઉં અખય અભંગ. ૭

૨

ભાવમંદિર સમકિતનું સ્તવન.

સમકિત દ્વાર ગભારે પેસતાંજી, પાપપડલ ગયાં દૂરરે;
મોહન મરૂદેવીનો લાડકોજી, દીઠા આનંદ પૂરરે. સ૦ ૧
આયુવર્જિત સાતે કર્મનીજી, સાગર કોડા કોડી હીનરે;
સ્થિતિ પ્રથમ કરણે કરીજી, વીર્ય અપૂર્વ મોગર લીનરે. સ૦ ૨
ભુંગળ ભાંગી આદ્ય કષાયનીજી, મિથ્યામોહની સાંકળ સાથરે;
બાર ઉઘાડયાં શમસંવેગનાંજી, અનુભવભવને બેઠો નાથરે. સ૦ ૩
તોરણ બાંધ્યાં જીવદયાતણાંજી, સાથીઓ પૂર્યો શ્રદ્ધારૂપરે;
ધૂપઘટા પ્રભુ ગુણ અનુમોદનાજી,
દીપ મંગળ આઠ અનુપરે. સ૦ ૪
સંવરપાણીએ અંગ પખાલિયાંજી, કેશર ચંદન ઉત્તમ ધ્યાનરે;
આતમરૂચિ મૃગમદ મહમહેજી, પંચાચાર કુસુમ પ્રધાનરે. સ૦ ૫
ભાવે પૂજોરે પાવન આતમાજી, પૂજો પરમેશ્વર પરમ પવિત્રરે;
કારણજોગે કારજ નીપજેજી,
ક્ષમાવિજય જિન આગમ રીતરે. સ૦ ૬

૧

પાર્શ્વજિન સ્તુતિ.

શંખેશ્વર પાસજી પૂજીએ, નરભવનો લાહો લીજીએ;
મનવંછિત પૂરણ સુરતરૂ, જય વામાસુત અલવેસરૂ. ૧
દોય રાતા જિનવર અતિ ભલા, દોય ધોળા જિનવર ગુણનીલા;
દોય નીલા દોય શામળ કહ્યા, સોળે જિન કંચન વર્ણ લહ્યા. ૨
આગમ તે જિનવર ભાખિયો, ગણધર તે હૈડે રાખિયો;
તેનો રસ જેણે ચાખિયો, તે હુવો શિવ સુખ સાખિયો. ૩

ચક્રીશ્વરી દેવ પ્રભાવની, પ્રભુ પાર્શ્વતણા ગુણ ગાવની;
સહુ સંઘનાં સંકટ હરતી, નય વિમલનાં વાંછિત પૂરતી. ૪

૨

આદિજિન સ્તુતિ.

આદિ જિનવર રાયા, જાસ સોવન કાયા,
મરૂદેવી માયા, ધોરી લંછન પાયા;
જગત સ્થિતિ નિપાયા, શુદ્ધ ચારિત્ર પાયા,
કેવલ સિરિ રાયા, મોક્ષનગરે સધાયા. ૧

૧

શ્રી સ્થૂલિભદ્રજીની સજ્ઝાય.

શ્રી સ્થૂલિભદ્ર મુનીગણમાંહિ શિરદાર જો, ચોમાસું આવ્યા કોશ્યાઆગારજો, ચિત્રામણશાળાએ તપ જપ આદર્યા જો. ૧

કો૦—આદરિયાં મત આવ્યા છો અમ ગેહ જો, સુંદર સુંદર ચંપકવરણી દેહ જો; અમ તુમ સરિખો મેળો આ સંસારમાં જો. ૨

સ્થૂ૦—સંસારે મેં જોયું સકળ સરૂપ જો, દરપણની છાયામાં જેવું રૂપ જો;
સુપનાની સુખલડી ભૂખ ભાંગે નહીં જો. ૩

કો૦—ના કહેશો તો નાટક કરશું આજ જો, બાર વરસની માયા છે મુનિરાજ જો, તે છોડી કેમ જાઓ ? હું આશાભરી જો.

સ્થૂ૦—આશાભરિયો ચેતન કાળ અનાદિ જો, ભમિયો ભવમાં હીણ થયો પરમાદી જો; ના જાણી મેં સુખની કરણી જોગની જો. ૫

ગુ૦—જોગી તો જંગલમાં વાસો વસિયા જો, વેશ્યાને મંદિરિયે ભોજનરસિયા જો, તુમને દીઠા એવા સંયમ સાધતાં જો. ૬

સ્થૂ૦—સાધશું સંયમ ઈચ્છારોધ વિચારી જો, કૂર્માપુત્ર થયા નાણી ઘરબારી જો, પાણીમાંહે પંકજ કોરૂં જાણિયે જો. ૭

ગુ૦—જાણી એ તો સઘળી તુમારી વાત જો, મેવા મીઠા રસવંતા બહુ જાત જો; અંબર ભૂષણ નિત નિત નવલા લાવતા જો. ૮

સ્થૂ૦—લાવંતા તો હેતી આદરમાન જો, કાયા જાણું સંધ્યારંગ સમાન જો; ઠાલી તે શું કરવી એવી પ્રીતડી જો. ૯

ગુ૦—પ્રીતલડી કરતાં તે રંગભર સેજ જો, રમતા ને દેખાડંતા ઘણું હેજ જો, રીસાણી મનાવી મુજને સાંભરે જો. ૧૦

સ્થૂ૦—સાંભરે તો મુનિવર મનડું વાળે જો, ઢાંકયો અગ્નિ ઉઘાડયે પરજાળે જો, સંયમમાંહે એ છે દૂષણ મોટકું જો. ૧૧

ગુ૦—મોટકું આવ્યું રાજા નંદનું તેડું જો, જાતાં ન વહે કંઇ તુમારૂં મનડું જો, મેં તો તમને કોલ કરીને મોકલ્યા જો. ૧૨

સ્થૂ૦—મોકલિયા તો મારગમાંહિ મળિયા જો, સંભૂતિ આચારજ જ્ઞાને બળિયા જો, સંયમ દીધું સમકિત તેણે શીખવ્યું જો. ૧૩

ગુ૦—શીખવ્યું તો કહી દેખાડો અમને જો, ધર્મ કરંતાં પુણ્ય વડેરૂં તમને જો; સમતાને ઘેર આવી વેશ્યા એમ વદે જો. ૧૪

વદે મુનિવર શંકાનો પરિહાર જો, સમકિતમૂળે શ્રાવકનાં વ્રત બાર જો; પ્રાણાતિપાતાદિક સ્થૂલે ઉચ્ચરે જો. ૧૫

ઉચ્ચરે તો વીત્યું છે ચોમાસ જો, આણા લેઇને આવ્યા ગુરૂની પાસ જો, શ્રુતનાણી કહેવાણા ચૌદે પુરવી જો. ૧૬

પુરવી ધરમે તાર્યાં પ્રાણી મોક્ષ જો, ઉત્તમ જાણે તેહ
સધા દેવલોક જો, જયશ કહે નિત તેહને કરીએ વંદના જો. ૧૭

૨

શ્રાવકની કરણીની સજ્ઝાય.

શ્રાવક તું ઉઠે પરભાત, ચ્યાર ઘડી લે પાછલી રાત;
મનમાં સમરે શ્રી નવકાર, જિમ પામે ભવસાગર પાર. ૧
કવણ દેવ કવણ ગુરૂ ધર્મ, કવણ અમારે છે કુલકર્મ;
કવણ અમારે છે વ્યવસાય, એ ચિંતવે જે મનમાંહિ. ૨
સામાયિક લેજે મન શુદ્ધ, ધર્મતણી હૈડે ધરી બુદ્ધ;
પડિક્કમણું કરી રયણીતણું, પાતિક આલોએ આપણું. ૩
કાયા શક્તિ કરે પચ્ચખાણ, સુદ્ધિ પાળે જિનવરઆણ;
ભણજે ગુણજે સ્તવન સીઝાય, જિણહુંતી નિસ્તારો થાય. ૪
ચીતારે નિત ચઉદહ નીમ, પાળે દયા જીવતાંસીમ;
દેરે જાઇ જુહારે દેવ, દ્રવ્યત ભાવત કરજે સેવ. ૫
પૂજા કરતાં લાભ અપાર, પ્રભુજી મ્હોટા મુક્તિદાતાર;
જે ઉત્થાપે જિનવરદેવ, તેહને નવદંડકની ટેવ. ૬
પોસાલે ગુરૂ વંદજે જાઇ, સુણે વખાણ સદા ચિત્ત લાઈ;
નિરદૂષણ સૂઝતો આહાર, સાધુને દેજે સુવિચાર. ૭
સાહમીવત્સલ કરજે ઘણાં, સગપણ મોટાં સાહમીતણાં;
દુખિયા હીણા દીણા દેખ, કરજે તાસ દયા સુવિશેષ. ૮
ઘરઅનુસારે દેજે દાન, મોટાસ્યું મ કરે અભિમાન;
ગુરૂને મુખ લેજે આખડી, ધર્મ ન મેલીશ એકે ઘડી. ૯
વારૂ શુદ્ધ કરે વ્યાપાર, ઓછા અધિકાનો પરિહાર;
મ ભરે કેહની કુડી સાખ, કુડા જનસ્યું કથન મ ભાખ. ૧૦

અનંતકાય કહી બત્રીસ, અભક્ષ બાવીસે વીસવાં વિસ;
તે ભક્ષણ નવિ કીજે કિમે, કાચાં કુણાં ફળ મત જિમે. ૧૧
રાત્રિભોજનના બહુ દોષ, જાણીને કરજે સંતોષ;
સાજી સાબુ લોહ ને ગળી, મધુ ધાવડી મમ વેચીસ વળી. ૧૨
વળી મ કરાવે રંગણ પાસ, દૂષણ ઘણાં કહ્યાં છે તાસ;
પાળી ગળજે બે બે વાર, અણગળ પીતે દોષ અપાર. ૧૩
જીવાણીનાં કરજે યત્ન, પાતક છંડી કરજે પુણ્ય;
છાંણાં ઈંધણ ચૂલો જોઇ, વાવરજે જિમ પાપ ન હોય. ૧૪
ઘૃતની પરે વાવરજે નીર, અણગળ નીર મ ધોયે ચીર;
બ્રહ્મવ્રત સૂધું પાળજે, અતિચાર સઘળા ટાળજે. ૧૫
કહિયાં પનરહ કર્માદાન, પાપતણી પરહરજે ખાણ;
સીસ મ લેજે અનરથદંડ, મિથ્યા મેલ મ ભરજે પિંડ. ૧૬
સમકિત શુદ્ધ હિયડે રાખજે, બોલ વિચારીને ભાખજે;
ઉત્તમ ઠામે ખરચે વિત્ત, પરઉપગાર કરે શુભ ચિત્ત. ૧૭
તેલ તક્ર ઘૃત દૂધ ને દહીં, ઉઘાડાં મત મેલે સહી;
પાંચ તિથિ મ કરે આરંભ, પાળે શીલ તજે મનદંભ. ૧૮
દીવસચરિમ કરજે ચોવિહાર, ચ્યારે આહારતણો પરિહાર;
દિવસતણાં આલોએ પાપ, જીમ ભાંજે સઘળા સંતાપ. ૧૯
સંધ્યાઆવશ્યક સાચવે, જિનવરચરણ શરણ ભવભવે;
ચ્યારે શરણ કરી દૃઢ હોય, સાગારી અણસણ લે સોય. ૨૦
કરે મનોરથ મને એહવા, તીરથ શેત્રુંજે જાયવા;
સમેતશિખર આબુ ગિરનાર, ભેટીસ હું ધન ધન અવતાર. ૨૧
શ્રાવકની કરણી છે અહ, એહથી થાયે ભવનો છેહ;
આઠે કરમ પડે પાતલાં, પાપતણાં છૂટે આમળા. ૨૨

ચારૂ ઘડીએ અમર વિમાન. અનુક્રમે પામે શિવપુરસ્થાન;
કહે જિનહર્ષ ઘણે સુસનેહ. કરણી દુઃખહરણી છે એહ. ૨૩.

જગતમાં દેવ–ગુરૂ–અને ધર્મ આ ત્રણ ઉત્તમ તત્વો છે,
તેનું અહીં કિંચિત્ સ્વરૂપ પ્રશ્નોત્તર રત્ન ચિન્તા-
મણિના આધારે લખવામાં આવ્યું છે.

૧. દેવતત્વ.

પ્રશ્ન–૧ આ જગતમાં અનેક દેવ અને દેવીઓ છે તો કયા દેવને માનવા પૂજવા કે જેથી આપણા આત્માનું કલ્યાણ થાય અને જે વડે મોક્ષ મેળવી શકાય ?

ઉત્તર–સત્ય દેવને માનવા પૂજવા. તેમના કહેલાં શાસ્ત્રો પ્રમાણે વર્ત્તવાથી સહેજે મોક્ષ મેળવી શકાય છે.

પ્રશ્ન–૨ સત્ય દેવ કોને માનવા ?

ઉત્તર–જે દેવ રાગ, દ્વેષ અને મોહ (અજ્ઞાન) રહિત હોય, અર્થાત્ બાર ગુણે સહિત અને અઢાર દોષે રહિત હોય, જેમણે તપ–જપ વ્રત–પચ્ચખ્ખાણ આદિ અનેક પ્રકારનાં ઉત્તમ સાધનોવડે આઠ કર્મોમાંથી ચાર ઘાતીકર્મ (આત્માના ગુણોનો સર્વથા નાશ કરનાર)નો ક્ષય કરી કેવળ જ્ઞાન, કેવળ દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું હોય તેમને સત્ય દેવ માનવા.

આ બાર ગુણ તથા અઢાર દોષની હકિકત આજ બુકના પૃષ્ઠ ૨–૩–૪ ઉપર આપી છે, ત્યાંથી જોઈ જાણી લેવી.

પ્રશ્ન–૩ તેવા દેવ કોણ હોઈ શકે ?

ઉત્તર—તીર્થંકર ભગવાનજ તેવા સત્ય દેવ છે—બીજા નથી.

પ્રશ્ન—૪ શંકર, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, વગેરે દેવ સત્ય દેવ કહેવાય કે નહીં ?

ઉત્તર—ઉપર બતાવેલા ગુણે સહિત અને દોષે રહિત તે દેવો નથી, તે તેમનાં ચરિત્ર, મૂર્ત્તિઓ તથા તેમનાંજ શાસ્ત્રથી સિદ્ધ થાય છે એટલે તેઓ સત્ય દેવ કેમ મનાય ? અર્થાત્ તેમને સત્ય દેવ તરિકે માની શકાય નહીં.

---

૨. ગુરૂ તત્વ.

પ્રશ્ન ૧ સત્ય ગુરૂ કોને માનવા ?

ઉત્તર—શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના કહેલાં શાસ્ત્રોને અનુસરીને ચાલે, પાપથી બીએ, સાચો ઉપદેશ આપે, હિંસા, અસત્ય, ચોરી, સ્ત્રીસેવન અને ધન વગેરે પરિગ્રહના ત્યાગી હોય, નિરંતર શાસ્ત્રાધ્યયન કરતા હોય તેમને સત્ય ગુરૂ તરિકે માનવા. જગતમાં ત્રણ પ્રકારના ગુરૂ હોય છે. પહેલા પત્થરના નાવ સમાન, તે પોતે ડુબે અને બીજાને ડુબાડે બીજા કાગળના નાવ સમાન તે પોતે તરે પણ બીજાને તારી શકે નહીં અને ત્રીજા કાષ્ઠના નાવ સમાન, તે પોતે તરે અને બીજાને પણ તારે.

---

૩. ધર્મ તત્વ.

જે અધોગતિમાં જતા જીવોને અટકાવી ઊંચ ગતિમાં લઈ જાય અર્થાત્ ક્રમે કરીને મોક્ષમાં લઇ જાય તેને ધર્મ કહીએ.

પ્રશ્ન—૧ તે ધર્મ શી રીતે મેળવી શકાય ?

ઉત્તર—પ્રથમ માર્ગાનુસારીના પાંત્રીસ ગુણ મેળવી તે પ્રમાણે વર્તવાથી ધર્મ પામવાની યોગ્યતા આવે છે.

પ્રશ્ન-૨ ધર્મ કેટલા પ્રકારનો છે ?

ઉત્તર-મુખ્ય ધર્મ બે પ્રકારના છે—એક આત્મિક ધર્મ અને બીજો વ્યાવહારિક ધર્મ.

પ્રશ્ન-૩ આત્મિક ધર્મ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર-આત્માનું લક્ષણ-અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર અને અનંત વીર્યાદિ છે તેમાં રમણ કરવું તે આત્મિક ધર્મનું આરાધન સમજવું અને તેને માટેજ વ્યાવહારિક ધર્મ કરવાની ખાસ જરૂર છે.

પ્રશ્ન-૪ ત્યારે વ્યાવહારિક ધર્મ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર-દાન-શિયળ-તપ-ભાવનારૂપ ઉત્તમ પ્રકારની કરણી કરવી, જેવી કે-સામાયિક-પ્રતિક્રમણ-પૌષધ-દેવપૂજા-ગુરુભક્તિ-સ્વામીભક્તિ-તીર્થયાત્રા-રથયાત્રા વગેરે શાસ્ત્રાનુસારે ધર્મકરણી કરવી તે વ્યાવહારિક ધર્મનું આરાધન સમજવું.

---

૧ શાંતિ જિનની આરતિ.

જય જય આરતિ શાંતિ તુમારી,
તોરા ચરણકમળકી મૈં જાઉં બલિહારી. જ૦ ૧
વિશ્વસેન અચિરાજીકે નંદા, શાંતિનાથમુખ પૂનમચંદા. જ૦ ૨
ચાલિશ ધનુષ્ય સોવનમય કાયા,
મૃગલંછન પ્રભુ ચરણ સુહાયા. જ૦ ૩
ચક્રવર્તી પ્રભુ પાંચમા સોહે,
સોળમાં જિનવર જગ સહુ મોહે. જ૦ ૪

ઉત્તર-તીર્થંકર ભગવાનજ તેવા સત્ય દેવ છે-બીજા નથી.

પ્રશ્ન-૪ શંકર, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, વગેરે દેવ સત્ય દેવ કહેવાય કે નહીં ?

ઉત્તર-ઉપર બતાવેલા ગુણે સહિત અને દોષે રહિત તે દેવો નથી, તે તેમનાં ચરિત્ર, મૂર્ત્તિઓ તથા તેમનાંજ શાસ્ત્રથી સિદ્ધ થાય છે એટલે તેઓ સત્ય દેવ કેમ મનાય ? અર્થાત્ તેમને સત્ય દેવ તરિકે માની શકાય નહીં.

---

૨. ગુરૂ તત્વ.

પ્રશ્ન ૧ સત્ય ગુરૂ કોને માનવા ?

ઉત્તર—શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના કહેલાં શાસ્ત્રોને અનુસરીને ચાલે, પાપથી બીએ, સાચો ઉપદેશ આપે, હિંસા, અસત્ય, ચોરી, સ્ત્રીસેવન અને ધન વગેરે પરિગ્રહના ત્યાગી હોય, નિરંતર શાસ્ત્રા-ધ્યયન કરતા હોય તેમને સત્ય ગુરૂ તરિકે માનવા. જગતમાં ત્રણ પ્રકા-રના ગુરૂ હોય છે. પહેલા પત્થરના નાવ સમાન, તે પોતે ડુબે અને બીજાને ડુબાડે બીજા કાગળના નાવ સમાન તે પોતે તરે પણ બીજાને તારી શકે નહીં અને ત્રીજા કાષ્ઠના નાવ સમાન, તે પોતે તરે અને બીજાને પણ તારે.

---

૩. ધર્મ તત્વ.

જે અધોગતિમાં જતા જીવોને અટકાવી ઊંચ ગતિમાં લઈ જાય અર્થાત્ ક્રમે કરીને મોક્ષમાં લઇ જાય તેને ધર્મ કહીએ.

પ્રશ્ન-૧ તે ધર્મ શી રીતે મેળવી શકાય ?

વિવિધ જાતિકે પુષ્પ મંગાવો, મોગર લાલ ગુલાબ. આજ૦ ૩
ધૂપ ઉખેવો ને કરો આરતિ, મુખ બોલો જયકાર. આજ૦ ૪
હર્ષ ધરી આદીશ્વર પૂજે, ચોમુખ પ્રતિમા ચાર. આજ૦ ૫
હૈયે ધરી ભક્તિ ભાવના ભાવો, જિમ પામો ભવપાર. આજ૦ ૬
સકળચંદ સેવક જિનજીકો, આનંદઘન ઉપકાર. આજ૦ ૭

ઓચ્છવ રંગ.

ઓચ્છવ રંગ વધામણાં, પ્રભુ પાસને નામે;
કલ્યાણક ઓચ્છવ કિયો, ચઢતે પરિણામે. ૧
શતવરસાયુ જીવીને, અક્ષય સુખ સ્વામી;
તુમ પદ સેવાભક્તિમાં, નહીં રાખું ખામી. ૨
સાચી ભક્તે સાહેબા, રીઝો એક વેળા;
શ્રી શુભવીર હુવે સદા, મનવંછીત મેળા. ૩

મંગળદીવો.

દીવોરે દીવો મંગળિક દીવો, આરતિ ઉતારણ બહુ ચિરંજીવો. દી૦ ૧
સોહામણું ઘેર પર્વ દીવાળી, અંબર ખેલે અમરા બાળી. દી૦ ૨
દીપાળ ભણે એણે કુળ અજુવાળી, ભાવે ભક્તે વિઘ્ન નિવારી. દી૦ ૩
દીપાળ ભણે એણે કલિકાળે,
આરતિ ઉતારી રાજા કુમારપાળે. દી૦ ૪
અમ ઘેર મંગળિક તમ ઘેર મંગળિક;
મંગળિક ચતુર્વિધ સંઘને હોજો. દી૦ ૫

મંગળ આરતિ ભોરહિં કીજે, જન્મો જન્મનો લાહો લીજે. જ૦ ૫
કર જોડી સેવક ગુણ પાવે, સો નર નારી અમર પદ પાવે. જ૦ ૬

૨ આદિ જિનની આરતિ.

અપછરા કરતી આરતિ જીનઆગે. હાંરે જિનઆગેરે જિનઆગે, હાંરે એ તો અવિચળ સુખડાં માગે, હાંરે નાભિ નંદન પાસ. અ૦ ૧ તા થેઈ નાટક નાચતી પાય ઠમકે, હાંરે દોય ચરણે ઝાંઝર ઝમકે, હાંરે સોવન ઘુઘરડી ઘમકે, હાંરે લેતી ફૂદડી બાળ. અ૦ ૨ તાલ મૃદંગ ને વાંસળી ડફ વીણા, હાંરે રૂડા ગાવંતી સ્વર ઝીણા, હાંરે મધુર સુરાસુર નયણાં, હાંરે જોતી મુખડું નિહાળ. અ૦ ૩ ધન્ય મરૂદેવા માતને પુત્ર જાયા, હાંરે તોરી કંચનવરણી કાયા, હાંરે મેં તો પુરવ પુણ્યે પાયા, હાંરે દેખ્યો તેરો દેદાર. અ૦ ૪ પ્રાણજીવન પરમેશ્વરૂ પ્રભુ પ્યારો, હાંરે પ્રભુ સેવક હું છું તારો, હાંરે ભવોભવનાં દુખડાં વારો, હાંરે તુમે દીનદયાળ. અ૦ ૫ સેવક જાણી આપનો ચિત્ત ધરજો, હાંરે મોરી આપદા સઘળી હરજો, હાંરે મુનિ માણેક સુખિયો કરજો, હાંરે જાણી પોતાનો બાળ. અ૦ ૬

ચાર મંગળ.

ચારૂ મંગળ ચાર, આજ મારે ચારૂ મંગળ ચાર.
દેખ્યો દરસ સરસ જિનજીકો, શોભા સુંદર સાર. આજ૦ ૧
છિનુ છિનુ છિનુ મનમોહન ચરચો,
ઘસી કેસર ઘનસાર. આજ૦ ૨

વિવિધ જાતિકે પુષ્પ મંગાવો, મોગર લાલ ગુલાબ. આજ૦ ૩
ધૂપ ઉખેવો ને કરો આરતિ, મુખ બોલો જયકાર. આજ૦ ૪
હર્ષ ધરી આદીશ્વર પૂજો, ચૌમુખ પ્રતિમા ચાર. આજ૦ ૫
હૈયે ધરી ભવિ ભાવના ભાવો, જિમ પામો ભવપાર. આજ૦ ૬
સકળચંદ સેવક જિનહરખો, આનંદઘન ઉપકાર. આજ૦ ૭

ઓચ્છવ રંગ.

ઓચ્છવ રંગ વધામણાં, પ્રભુ પાસને નામે;
કલ્યાણક ઓચ્છવ કિયો, ચઢતે પરિણામે. ૧
શતવરષાયુ જીવીને, અક્ષય સુખ સ્વામી;
તુમ પદ સેવાભક્તિમાં, નહીં રાખું ખામી. ૨
સાચી ભકતે સાહિબા, રીઝો એક વેળા;
શ્રી શુભવીર હુવે સદા, મનવંછીત મેળા. ૩

મંગળદીવો.

દીવોરે દીવો મંગળિક દીવો, આરતિ ઉતારણ બહુ ચિરંજીવો. દી૦ ૧
સોહામણું ઘેર પર્વ દીવાળી, અંબર ખેલે અમરા બાળી. દી૦ ૨
દીપાળ ભણે એણે કુળ અજુવાળી, ભાવે ભકતે વિઘન નિવારી. દી૦ ૩
દીપાળ ભણે એણે કલિકાળે,
આરતિ ઉતારી રાજા કુમારપાળે. દી૦ ૪
અમ ઘેર મંગળિક તમ ઘેર મંગળિક;
મંગળિક ચતુર્વિધ સંઘને હોજો. દી૦ ૫

શ્રી સિદ્ધાચળના દૂહા.

એકેકું ડગલું ભરે, શેત્રુંજા સામું જેહ;
રીખવ કહે ભવ કાડનાં, કર્મ ખપાવે તેહ.
શેત્રુંજા સમો તીરથ નહીં, રીખવ સમા નહીં દેવ;
ગૌતમ સરખા ગુરૂ નહીં, વળી વળી વંદું તેહ.
સિદ્ધાચળ સમરૂં સદા, સોરઠ દેશ મોઝાર;
મનુષ જન્મ પામી કરી, વંદું વાર હજાર.
સોરઠ દેશમાં સંચર્યો, ન ચઢ્યો ગઢ ગિરનાર;
શેત્રુંજી નદી નાહ્યો નહીં, (તેનો) એળે ગયો અવતાર.
શેત્રુંજી નદી નાહીને, મુખ બાંધી મુખકોશ;
દેવ યુગાદિ પૂજીએ, આણી મન સંતોષ.
જગમાં તીરથ દો વડાં, શત્રુંજય ગિરનાર;
એક ગઢ રીખવ સમોસર્યા, એક ગઢ નેમકુમાર.
સિદ્ધાચળ સિદ્ધિ વર્યા, ગ્રહી મુનિલિંગ અનંત;
આગે અનંતા સિદ્ધશે, પૂજો ભવિ ભગવંત.
શત્રુંજય ગિરી મંડણો, મરૂદેવીનો નંદ;
યુગલા ધર્મ નિવારકો, નમો યુગાદિ જિણંદ.
તન મન ધન સુત વલ્લભા, સ્વર્ગાદિ સુખભોગ;
વળી વળી એ ગિરિ વંદતાં, શિવરમણી સંયોગ.

